

**KATONAI NEMZETBIZTONSÁGI
SZOLGÁLAT**

XVI. évfolyam

2. szám

**FELDERÍTŐ
SZEMLE**

ALAPÍTVÁ: 2002

**BUDAPEST
2017**

**A Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat
tudományos-szakmai folyóirata**

Felelős kiadó

Kovács József altábornagy, főigazgató

Szerkesztőbizottság

Elnök: Dr. Béres János vezérőrnagy

Tagok: Dezső Sándor vezérőrnagy

Dr. Magyar István ny. dandártábornok

Dr. Tömösváry Zsigmond ny. dandártábornok

Deák Anita alezredes

Dr. Fűrjes János alezredes

Háry Szabolcs ezredes

Dr. Magyar Sándor ezredes

Dr. Tóth Sándor alezredes

Dr. Vida Csaba alezredes

Felelős szerkesztő: Deák Anita alezredes

Olvasószerkesztő: Gál Csaba ny. ezredes

Tördelőszerkesztő: Tóth Krisztina tzls.

HU ISSN 1588-242X

TARTALOM

BIZTONSÁGPOLITIKA

SZALONTAI GÁBOR ALEZREDES –
KOZÁR TIBOR EZREDES

A SZÍRIAI OROSZ KATONAI BEAVATKOZÁS KÉT ÉVE5

VARGA ATILA ÖRNAGY

**AZ AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK
AFGANISZTÁN-STRATÉGIÁJÁNAK ALAKULÁSA**

AZ ELMÚLT 16 ÉVBEN33

KOÓS GÁBOR NY. ALEZREDES –
PROF. DR. SZTERNÁK GYÖRGY NY. EZREDES

**A „NYUGAT–2017” OROSZ–FEHÉROROSZ
KÖZÖS HADÁSZATI GYAKORLAT ÉS A „MÉDIAHÁBORÚ”73**

HÍRSZERZÉS – FELDERÍTÉS

DR. UJHÁZI LÓRÁND

A Vatikáni hírszerző és elhárító rendszer

Működése96

DR. FEJES ZSOLT O. EZREDES –
DR. MIHÓK SÁNDOR T. ALEZREDES

Az egészségügyi felderítés szempontjai

Nigéria egészségügyi kórképe tükrében118

SZAKMATÖRTÉNET

DR. KEMÉNY JÁNOS

**EGY AMERIKÁS MAGYAR HÍRSZERZŐ TÖRTÉNETE:
THOMAS POLGÁR ÉS A III/I. BÉCSBEN.....134**

FÓRUM

TRESZKAI ÁKOS R. HADNAGY

**A „NYUGATI NŐK” RADIKALIZÁCIÓJA ÉS SZEREPÜK
AZ ISZLÁM MOTIVÁLTSÁGÚ TERRORIZMUSBAN.....147**

DR. HABIL. KIS-BENEDEK JÓZSEF NY. EZREDES

MILÍCIÁK SZEREPE A KÖZEL-KELETEN163

AZ OLVASÓHOZ

E SZÁMUNK TARTALMA178

A KÖTET SZERZŐI.....186

**A FELDERÍTŐ SZEMLÉBEN TÖRTÉNŐ PUBLIKÁLÁS
FELTÉTELEI189**

SZALONTAI GÁBOR ALEZREDES –
KOZÁR TIBOR EZREDES

A SZÍRIAI OROSZ KATONAI BEAVATKOZÁS KÉT ÉVE

Bevezetés

Oroszország két éve, 2015. szeptember 30-án katonai erővel is bekapcsolódott a szíriai polgárháborúba. Moszkva, miután éveken keresztül diplomáciailag és gazdaságilag támogatta a nyugati államok által elítélt és távozásra felszólított Bassár al-Aszad elnököt, újabb eszközt, az orosz haderőt vetette be a szíriai államfő megmentésére.

Az elmúlt két évre visszatekintve alapvetően megállapítható, hogy a történések, az elért eredmények az orosz vezetést igazolják. A polgárháború menete gyökeresen megfordult, a szíriai haderő, igaz többségében a külső támogatások révén, képes volt az egymásra épülő és következetesen végigvitt műveletek révén ellenőrzött területeinek növelésére, a biztonsági helyzet konszolidálására, valamint az ellenzéki fegyveresek, és 2017 közepétől már az ISIL/DAESH¹ terrorszervezet visszaszorítására is. A nyugati és a szunnita arab államok kezdeti elítélő magatartása idővel megváltozott, a beavatkozás leállítására vonatkozó követelések elhalkultak. Oroszország megkerülhetetlen tényezővé vált nemcsak Szíriában, de egyre inkább a teljes közel-keleti régióban. Támogatásával a szíriai rezsim hatalma megszilárdult, erős pozíciót biztosítva az esetleges jövőbeni politikai tárgyalásokra. Az eredményeket látva egyre több állam vezetője – korábbi szilárdnak vélt álláspontját megváltoztatva – késznek tűnik elfogadni Aszad személyét mint a hetedik éve tartó válság megoldásának és Szíria stabilizálásának kulcsát. Oroszország a beavatkozás révén ugyanakkor nem csupán a szíriai vezetés összeomlását hátrította el, de saját bel- és külpolitikai célkitűzéseinek egy részét is megvalósította, továbbá jelentős változásokat idézett elő a Közel-Kelet biztonságpolitikájában.

Az alábbi írás alapját az orosz katonai szerepvállalás kétéves fordulója adja, de megvizsgáljuk a szíriai–orosz kapcsolatok hosszú távú alakulását, az orosz erők szíriai tevékenységét és annak sikereit – valamint kudarcait. Vizsgáljuk továbbá az ezzel összefüggő vagy éppen ebből következő és a teljesség tekintetében nélkülözhetetlen tényezőket is, mint az orosz bel- és külpolitikai aspektusokat, illetve a Közel-Kelet megváltozott kapcsolatait és erőviszonyait.

¹ Islamic State of Iraq and the Levant. A DAESH a szervezet arab nevének (*Daula Iszlámijja fi 'l-Irák va- 's-Sám*) angol átírást követő rövidítése. Az ISIL/DAESH az al-Kaida iraki szárnyából kialakult, de 2014-re az al-Kaidától elkülönült, és al-Zavahiri, a globális terrorszervezet vezetőjének irányításával szembefordult, főként Irakban és Szíriában aktív terrorszervezet. A médiában elterjedt Iszlám Állam elnevezés kerülendő, mert az sértő lehet az iszlámra és a muszlim államokra, továbbá fokozná a muszlimok Nyugat-ellenességét.

Oroszország törekvései a Közel-Keleten, avagy a történelem ismétli önmagát

A Közel-Keletet a cári Oroszország, majd a Szovjetunió és a jelenkori Oroszország is a „meleg tengerekhez” való kijutás lehetőségeként, a nagyhatalmi pozíció erősítését szolgáló régióként kezelte. Az orosz befolyás térnyerése a Közel-Keleten ez idáig döntően a rivális hatalmak regionális pozícióvesztésének, illetve a nagyhatalmak közti politikai küzdelem következtében jött, illetve jöhetett létre.

A történelmi orosz közel-keleti politika jellegzetessége, hogy a pozíciószerezés, illetve a befolyás megszilárdítása érdekében a térség egyik meghatározó országával kötött és köt szövetséget. Oroszország a történelmi Oszmán Birodalommal szemben stratégiai szövetségre lépett az akkori Perzsiával. A cári Oroszország a XIX. század végére a Kaukázus és Közép-Ázsia meghódítása után szembefordult Perzsiával, és annak északi része feletti ellenőrzés megszerzését tűzte ki célul, nem eredménytelenül. A térségért Nagy-Britanniával folytatott küzdelem lezárásaként született és 1907-ben aláírt Angol–Orosz Egyezménynek köszönhetően Perzsa északi része orosz érdekszférába került.

Az Oszmán Birodalom szétesését követő időszakban, az I. világháború befejezése után brit és francia befolyás dominált a Közel-Keleten. Az új államként 1922-ben megalakult, a nyugati gazdasági-társadalmi berendezkedést nyíltan fenyegető és ezért a Nyugat által inkább ellenségként, mintsem partnerként kezelt Szovjetunió a közel-keleti régió országai közül érdemben (gyakorlatilag gazdasági területen) csak Törökországgal és Iránnal működött együtt.

A II. világháború befejezését követően a Közel-Keleten – döntően Nagy-Britannia térségbeli befolyásának csökkenése/megszűnése miatt – létrejött „nagyhatalmi” vákuumot a Szovjetunió igyekezett minél eredményesebben kihasználni. A hidegháborús időszakban ennek következtében a térség a világhatalmak küzdőterévé vált, a szovjet nagyhatalmi törekvések megvalósításában pedig kiemelt szerephez jutott.

Szíria és Oroszország kapcsolatának gyökerei

Szíria előtérbe kerülése a szovjet kül- és biztonságpolitikában 1955-re datálható, amikor a Szovjetunió (Egyiptom mellett) Szíriának ajánlotta fel a tagság lehetőségét a Varsói Szerződésben. A szovjet vezetés „közel-keleti álma”, hogy a Varsói Szerződést még erőteljesebb globális szereplővé tegye, döntően az egyiptomi vezetés ellenállása miatt nem valósult meg. Ennek ellenére a kétoldalú kapcsolatok Szíriával igen magas szintre emelkedtek.²

A Szovjetunió jelentős szerepet vállalt a függetlenné vált Szíria iparának, köztük a kőolajipar, valamint a mezőgazdaság és a közlekedés fejlesztésében, de leginkább azzal hívta fel a figyelmet, hogy a damaszkuszi kormány legfőbb fegyverszállítójává vált. Szovjet tudósok, mérnökök és katonai kiképzők érkeztek a

² SHARNOFF, Michael: The Syria-Soviet Alliance. Jewish Policy Center, 2009. <https://www.jewishpolicycenter.org/2009/02/28/the-syria-soviet-alliance/>; letöltés: 2017.09.20.

közel-keleti országba, míg számos szíriai állampolgár a Szovjetunióban tanult, a házasságok révén pedig vegyes családok jöttek létre, még szorosabbá téve a kötődést.

A kétoldalú kapcsolatok jelentőségét mutatja,³ hogy a jelenlegi elnök apja, a Szovjetunióban végzett Háfez al-Aszad vezette rezsim legfontosabb politikai háttérpolitikáját jelentő Baath Párt 1963-as uralomra jutását követően Moszkva ellenőrzése alá került a tartúsi haditengerészeti anyagi-technikai ellátópont.⁴ Az 1971-ben szovjet–szíriai államközi egyezményrel megerősített katonai jelenlét, majd az egy évvel később, 1972-ben a két állam között létrejött biztonsági együttműködési paktum nyomán Damaszkusz vált a Szovjetunió legmegbízhatóbb szövetségesévé a Közel-Keleten, amit az 1980-ban aláírt kétoldalú Barátsági és Együttműködési Szerződés, valamint az 1983-as nukleáris együttműködési megállapodás még inkább megerősített. A palesztin kérdés és az iraki–iráni háború kapcsán kialakult eltérő nézőpontok, továbbá a Szovjetunió felbomlása okozta térségbeli pozícióvesztés miatt a kapcsolatok hosszabb ideig stagnáltak.

Mihail Gorbacsov 1985-ös „hatalomra kerülését” követően az orosz külpolitika elfordult Szíriától, aminek következtében a (gazdasági és katonai) segélyeket az 1980-as évek második felében drasztikusan csökkentették. Ezzel Szíria stratégiai célkitűzése, az Izraellel történő katonai paritás megteremtése kudarcba fulladt. Ebben az időszakban kezdődött meg a Szovjetunió közel-keleti (és nemcsak Szíriát, hanem a térség más államait is érintő) befolyásának fokozatos és erőteljes eróziója. Az 1990-es években Oroszország térségbeli szerepvállalásának háttérbe szorulását – nem utolsósorban az ország súlyos belpolitikai, gazdasági és identitási válsága miatt – már több szakértő visszafordíthatatlannak ítélte, ez az értékítélet azonban nem állta meg a helyét.

Oroszország Vlagyimir Putyin hatalomra kerülésével (2000-től kezdődően) ismét célul tűzte ki a nagyhatalmi státusz és az „elvesztett dicsőség” helyreállítását. 2004-ben, Putyin elnök külgazdasági expanziója részeként, egy magas szintű orosz–szíriai bizottság megalakulását követően ismét fejlődésnek indultak a gazdasági kapcsolatok. Ennek eredményeként 2005-ben Oroszország elengedte Szíria tartozásának mintegy háromnegyedét, közel tízmilliárd dollárt, cserébe Moszkva jogot kapott a tartúsi kikötő bővítésére és az orosz személyzet létszámának növelésére. A gazdasági kapcsolatok elmélyültek, és még ugyanebben az évben a nagy orosz kőolaj- és földgázvállalatok közül a Szojuznyeftyegaz, a Sztrojtranszgaz⁵ és a Tatnyefty megállapodást kötött szíriai partnereivel. Mindezek miatt nem meglepő, hogy több oroszországi csecsen terroristamerényletet követően, illetve az orosz haderő 2008-as grúzai beavatkozásakor Szíria a moszkvai vezetés mellett állt ki.⁶

³ 1961 és 1990 között például 42 000 szíriai polgári személy és katona végzett felsőfokú tanulmányokat, illetve tanfolyamokat a Szovjetunióban.

⁴ Az egyetlen, nem a volt Szovjetunió területén található orosz katonai létesítmény révén az orosz haditengerészet a mai napig képes biztosítani földközi-tengeri jelenlétét.

⁵ Jelenleg az orosz Gazprom, a világ harmadik legértékesebb cégének a leányvállalata.

⁶ Russia has been Assad's greatest ally - as it was to his father before him. Los Angeles Times, 2017.04.06. <http://www.latimes.com/world/middleeast/la-fg-syria-russia-20170406-story.html>, letöltés: 2017.09.21.

A 2004-es ismételt közeledést követő időszakban a gazdasági kapcsolatokon⁷ kívül a haditechnikai együttműködés újfent meghatározóvá vált a két ország viszonyában. A szíriai haderő modernizációjában legnagyobb mértékben Oroszország játszott szerepet. A 2006 és 2011 közötti fegyverszállítások értéke elérte a hatmilliárd dollárt, továbbá szíriai tisztek ezreit képezték ki orosz katonai tanintézményekben, és becslések szerint egyidejűleg több mint 2000 orosz tanácsadó szolgált a szíriai haderőben. A haditechnikai beszerzéseken túl folyamatosan tervben volt a tartúsi létesítmény bővítésének lehetősége, amelynek célja volt, hogy állandó haditengerészeti bázissá bővítve képessé váljon tíz hadihajó egyidejű fogadására és kiszolgálására.

Oroszország mindezek ellenére – amerikai és izraeli nyomásra – ügyelt arra, hogy ne változtassa meg a térség katonai erőegyensúlyát, így például 2009-ben befagyasztotta a két évvel korábban megrendelt MiG–31 (Foxhound) és MiG–29SzMT (Fulcrum) típusú vadászrepülőgépek leszállítását. A döntésben vélhetően az is szerepet játszott, hogy Rafik Hariri volt libanoni miniszterelnök 2005. február 14-ei meggyilkolását követően az érintettséggel vádolt Szíria nemzetközileg egyre jobban elszigetelődött, a rákövetkező években pedig szinte csak Oroszország diplomáciai támogatására és védelmére számíthatott.⁸ Az orosz vezetés – elsődlegesen saját közel-keleti érdekei miatt – ennek eleget is tett, hiszen az ENSZ Biztonsági Tanácsának (BT) csak azokat a határozatait szavazta meg, amelyek nem tartalmaztak szankciókat Szíria ellen.⁹

Szíria vonatkozásában ez a fajta diplomáciai oltalom mindmáig jellemző az orosz külpolitikára, hiszen a 2011-ben kormányellenes tüntetésekkel kezdődött és polgárháborúig eskalálódott válság során – vétőjogával élve – több alkalommal is megakadályozta (Kínával együtt) az ENSZ BT határozatainak elfogadását.

Oroszország szerepe 2015 közepéig

Az orosz vezetés az elmúlt évtizedekben – és alapvetően jelenleg is – igyekezett a Közel-Kelet valamennyi államával, köztük Izraellel és Egyiptommal is jó kapcsolatot fenntartani. Mindemellett Oroszországnak Szíria mindig is kiemelt és az utóbbi időkben szinte egyedüli eszköze volt térségbeli jelenlétének fenntartásához, ezt leginkább a tartúsi bázisra vonatkozó szerződés bizonyítja. A felek kölcsönös stratégiai érdekei 2011-et követően, a polgárháború éveiben is meghatározóak voltak.

⁷ 2005 és 2008 között 220 millióról kétmilliárd dollárra nőtt az orosz–szíriai kereskedelem volumene.

⁸ Egy 2005 októberében nyilvánosságra hozott ENSZ-vizsgálat bizonyítékot talált arra vonatkozóan, hogy a libanoni titkosszolgálaton kívül Szíriának is köze volt Hariri politikai indíttatású meggyilkolásához. A bizottság vezetője, a német Detlev Mehlis szerint a vizsgálatok alapján a merénylet több szála is a szíriai biztonsági szolgálatokhoz vezet, amelyek vezetői – a vizsgálat akkori állása szerint nem tisztázott módon – részt vehettek a gyilkosságban. A bizottság arra is bizonyítékot talált, hogy Aszad elnök sógora szintén részese lehetett a merénylet kidolgozásának. Szíria érintettségét az is valószínűsíthető, hogy Hariri határozottan fellépett a szíriai erők közel három évtizedes libanoni jelenlétének megszüntetése érdekében.

ENSZ-vizsgálat: Szíria a libanoni gyilkosság mögött. Magyar Nemzet, 2005.10.21.

<https://mno.hu/kulfold/enszvizsgalat-sziria-a-libanoni-gyilkosság-mögött-536653>; letöltés: 2017.09.22.

⁹ KREUTZ, Andrej: Syria: Russia's Best Asset in the Middle East. IFRI Russian/NIS Center, 2010. november. pp. 18–19. <https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/kreutzengrussiasyrianov2010.pdf>; letöltés: 2017.09.22.

Oroszország támogatása a kezdetektől kulcsfontosságú volt Aszad elnök hatalmának megőrzésében, jóllehet ez Moszkva céljait is szolgálta, hiszen az ellenzék előretörésével és egy szunnita hatalmi berendezkedés létrejöttével vélhetően kiszorult volna nemcsak a Közel-Keletről, de a NATO líbiai beavatkozása miatt szinte a teljes mediterrán térségből. Vlagyimir Putyin orosz elnök a konfliktust felhasználva igyekezett megállítani az orosz érdekszféra Szovjetunió felbomlását követő folyamatos csökkenését.

A válság első négy évében az orosz vezetés főként diplomáciai jellegű támogatást nyújtott. A 2005-öt követő időszakban bevetté vált gyakorlatnak megfelelően a BT határozat-tervezeteinek elutasításával igyekezett politikai védőernyője alá vonni Szíriát. Ennek során 2017 áprilisáig Oroszország összesen nyolc, ebből 2015 közepéig – Kínával közösen – négy alkalommal torpedózta meg a Szíriát elítélő vagy a rezsim elleni szankciók bevezetését tartalmazó BT-határozatokat.¹⁰ Az elsöre 2011 októberében került sor: a dokumentum a szíriai rezsimet sújtotta volna szankciókkal, amennyiben nem vet véget a tüntetések erőszakkal történő leállításának. Vitalij Csurkin orosz ENSZ-nagykövet akkor azzal magyarázta a döntést, hogy a korlátozásokkal való fenyegetés nem támogatta a válság békés megoldását.¹¹ Az orosz beavatkozás megkezdéséig hasonló döntés született 2012 februárjában és júliusában, majd 2014 májusában. Moszkva és Peking a válság kezdetétől következetesen elutasított minden olyan határozat tervezetét, amely értelmezésük szerint Aszad elnök kívülről irányuló elmozdítására és a hatalmváltásra irányult. A vétókhöz hozzájárult továbbá a korábban Líbia kapcsán elfogadott, a repülésmentes övezet betartásának biztosítását és a polgári lakosság védelmét szolgáló 1973. sz. ENSZ BT-határozat, mert – a két állam álláspontja szerint – azt a nyugati államok sajtóságos értelmezésükkel a NATO-beavatkozás megindításához használták fel.

A szíriai rezsime nem csak Oroszország támogatja, abban fontos, igaz eltérő mértékű szerep hárul Iránra és Kínára. A síita Iránnak mindmáig stratégiai érdeke a szunnita többségű Közel-Keleten a régóta szövetségesének számító alavita (síita) szíriai vezetés fennmaradásának biztosítása. Aszad hatalma hozzájárul, hogy Irán a szintén síita libanoni Hezbollahot támogassa, ezáltal fenntartva az Izrael elleni fenyegetést. További fontos szempont, hogy a konfliktus kezdete óta a kormányellenes erők egyik legnagyobb regionális támogatója a perzsa állam legfőbb riválisának tekinthető Szaúd-Arábia. A válsaggal sújtott ország ezért a két alapvetően eltérő iszlám irányzatot követő, egymással ellenséges viszonyt fenntartó állam közötti „regionális küzdelem” legfőbb színterévé vált.¹² Aszad elnök támogatása érdekében Irán fokozatosan növelte szerepvállalását, a fegyverzeti és a pénzügyi támogatásokon túlmenően az iráni Iszlám Forradalmi Gárdahadtest (IRGC¹³) és az általa pártfogolt iraki síita milíciák révén.

¹⁰ 8 times Russia blocked a UN Security Council resolution on Syria. CNN, 2017.04.13. <http://edition.cnn.com/2017/04/13/middleeast/russia-unsc-syria-resolutions/index.html>; letöltés: 2017.09.22.

¹¹ Orosz–kínai vétó hiúsította meg a Szíria elleni BT-határozatot. HVG, 2011.10.05. http://hvg.hu/vilag/20111005_orsz_kinai_ensz_bt_veto; letöltés: 2017.09.22.

¹² Ez 2015-től kiegészült Jemennel, ahol a Szaúd-Arábia vezette arab koalíció hajt végre műveleteket az iráni támogatású Huthi Mozgalom erői ellen.

¹³ Islamic Revolutionary Guard Corps.

Kína az orosz és az iráni „közreműködésnél” sokkal kisebb mértékben járult hozzá Aszad hatalmának fenntartásához. A főként diplomáciai jellegű támogatást (BT-döntések vétője) elsősorban a kétoldalú gazdasági kapcsolatok fenntartása indokolja, Kína ugyanis 2010-ben Szíria külkereskedelmében a harmadik helyet foglalta el, továbbá fontos regionális gazdasági központja volt. Kína további szempontja volt a segítségnyújtás kapcsán, hogy – többek között a Tibettel fennálló konfliktusa miatt – ellenez bármilyen külső beavatkozást az országok, így Szíria belpolitikájába.¹⁴

Az Oroszország és a Nyugat közötti nézeteltérés, amely a korábban jelzett BT-határozatok sorsát is megpecsételte, a kezdetektől jelen volt. A nemzetközi közösség többsége egyértelműen a szíriai vezetést tette felelőssé a kormányellenes demonstrációk fegyverekkel történő elfojtásáért, illetve az erőszak egyre inkább érezhető elterjedéséért. Oroszország ezzel szemben mindvégig igyekezett megosztani a felelősséget a szemben álló felek között, és nem kizárólag a rezsimit okolta a már az első évben közel hatezer halálos áldozatot követelő konfliktusért. Tette mindezt annak tudatában, hogy a polgárháború előrehaladtával Aszad elnök és rendszere egyre inkább elszigeteltté vált.

Mindezen döntések során Oroszország álláspontját elsődlegesen nem Szíria és a térség energiahordozói iránti szükséglet¹⁵ vagy az energiapiac befolyásolásának lehetősége motiválta, hanem sokkal inkább a részben már említett geopolitikai érdekek, azaz a közel-keleti jelenlét fenntartása és annak révén a Nyugat, főként az Amerikai Egyesült Államok befolyásának csökkentése, továbbá hogy erős üzenetet küldjön az Oroszországi Föderáció tagállamaiban (köztük Dagesztánban és Csecsenföldön) élő iszlamisták számára a hasonló kormányellenes megmozdulások megelőzésére.¹⁶ A szíriai rezsím hatalmának fenntartásával közvetve megakadályozta a síita Irán és az általa támogatott libanoni Hezbollah gyengülését, továbbá a térség erőegyensúlyának orosz érdekekkel szembemenő átrendeződését.

Az orosz vezetés a fentiek ellenére – saját retorikáját erősítve – mindvégig támogatta a hatalomváltás nélküli rendezést elősegítő politikai törekvéseket, míg a nemzetközi kritikák hatására és az ellenséges megnyilvánulások enyhítésére kész volt több ENSZ-határozathoz hozzájárulni, sőt tervezeteket is kidolgozni. Egy 2011. decemberi orosz dokumentum felszólította a szíriai vezetést az ellenzékkel szembeni erőszakos fellépés beszüntetésére, majd egy 2012 júliusában benyújtott tervezetben támogatta a Kofi Annan nevével fémjelzett hatpontos béketervet.

¹⁴ Syria allies: Why Russia, Iran and China are standing by the regime. CNN, 2013.08.30.
<http://edition.cnn.com/2013/08/29/world/meast/syria-iran-china-russia-supporters/index.html>;
letöltés: 2017.09.24.

¹⁵ Az orosz energiacégek ugyan jelen vannak a térség szinte valamennyi országában, de a kitermelésből származó részesedésüknek nincs igazán nagy gazdasági hozadéka és jelentősége.

¹⁶ Russia's Syrian Power Play. The New York Times, 2012.01.30.
http://www.nytimes.com/2012/01/31/opinion/russias-syrian-power-play.html?_r=0; letöltés: 2017.09.22.

Megszavazta továbbá az ENSZ BT 2012. április 14-ei, a kormányerők és a nehézfegyverek szíriai városok elleni bevetésének megszüntetésére felszólító, majd az április 21-ei, 300 fős tűzszüneti megfigyelő misszió Szíriába küldéséről szóló határozatokat. Oroszország mindezeket túl úgy döntött, hogy nem szállítja le a még 2011 előtt megrendelt hadfelszereléseket és – legalábbis átmenetileg – nem kötött új megállapodásokat a rezsimmel.

Oroszország döntő szerepet játszott a szíriai vegyifegyver-készlet megsemmisítésében is, hozzájárulva ezzel a vélelmezett amerikai katonai beavatkozás megakadályozásához. Barack Obama amerikai elnök – az ENSZ által létrehozott tűzszüneti megállapodás és az annak végrehajtását felügyelő misszió júniusi kudarcát követően – 2012 augusztusában figyelmeztette először a szíriai vezetést, hogy országa számára a vegyi és a biológiai fegyverek mozgatása vagy felhasználása jelenti a „vörös vonalat”, amelynek átlépésével a rezsim kiprovokálja az amerikai haderő beavatkozását.¹⁷

A mérgező harcanyagok alkalmazására végül a többszöri figyelmeztetések ellenére sor került. 2013. augusztus 21-én Damaszkusz Gúta térségében a szíriai haderő szarin gázzal hajtott végre támadást, amelynek következtében több mint 1400 személy vesztette életét. A kiéleződött helyzetben Washington és Moszkva együttműködése révén megállapodás született a szíriai vegyi fegyverek megsemmisítéséről. Oroszország közbenjárására a szíriai vezetés, hogy elkerülje az amerikai katonai beavatkozást, 2013. szeptember 14-én aláírta a Vegyifegyver-tilalmi Egyezményt, és ezzel a Vegyifegyver-tilalmi Szervezet (OPCW¹⁸) 190. tagállamává vált. Mintegy két héttel később az ENSZ BT szeptember 27-ei, 2118. számú határozatának felhatalmazása alapján ENSZ- és OPCW-ellenőrök utaztak Szíriába, hogy megkezdjék a vegyi fegyver előállítására alkalmas létesítmények felszámolásának ellenőrzését, illetve felmérjék azt a közel 1000 tonnára becsült szíriai mustárgáz-, szarin- és VX harcanyagkészletet, amelyet a vállalatok szerint 2014 közepéig kellett megsemmisíteni.¹⁹

A vegyi fegyverek felszámolásának részeként megsemmisítették a vegyi fegyverek gyártásához használt eszközöket és létesítményeket, a mérgező anyagokat pedig több ország közreműködésével semlegesítésre elszállították Szíriából. A Damaszkusz által a nemzetközi közösségnek bevallott és beszolgáltatott vegyi fegyverek legveszélyesebb összetevőinek semlegesítését az Amerikai Egyesült Államok hajtotta végre a Földközi-tengeren horgonyzó MV Cape Ray nevű teherhajó fedélzetén.²⁰

¹⁷ Vegyi fegyverek alkalmazása Szíriában – háttér. Euronews, 2017.04.05.
<http://hu.euronews.com/2017/04/05/vegyi-fegyverek-alkalmazasa-sziriban-visszatekintes>;
letöltés: 2017.09.24.

¹⁸ Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons.

¹⁹ BENES Károly: A Vegyifegyver-tilalmi Szervezet 17 éve. In: Hadtudományi Szemle, 7. évfolyam 2. szám. Budapest, 2014. http://uni-nke.hu/downloads/kutatas/folyoiratok/hadtudomanyi_szemle/szamok/2014/2014_2/2014_2_alt_benesk.pdf; letöltés: 2017.09.24.

²⁰ Megkezdődött a szíriai vegyi fegyverek megsemmisítése. NOL, 2014.07.08.
<http://nol.hu/kulfold/megkezdodott-a-sziriai-vegyi-fegyverek-megsemmisitese-1472939>;
letöltés: 2017.09.24.

Az orosz katonai beavatkozás

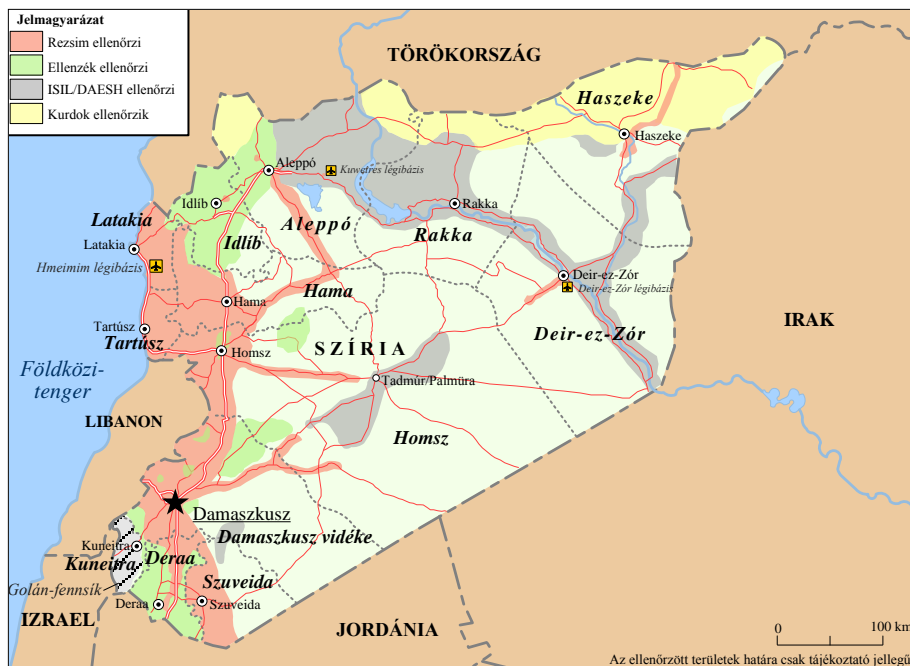
A szíriai válság megoldását célzó, de a globális és a regionális szereplők ellentétes érdekei miatt nem kellő hatékonyságú nemzetközi erőfeszítések ellenére (vagy éppen amiatt) a szíriai válság egy komplex polgárháborúvá, a rivális államok (köztük Szaúd-Arábia és Irán) összecsapásainak színterévé vált. A ténylegesen szemben álló felek képtelenek voltak katonai értelemben felülkerekedni egymáson, a kormányerők és az ellenzék mellett pedig megjelentek és egyre nagyobb szerepet követeltek maguknak a szélsőséges és a terrorszervezetek, mint az al-Kaidához kötődő Nuszra Front és az ISIL/DAESH. Mindez magával hozta a külföldi fegyveresek egyre nagyobb számban történő megjelenését is, többségében a Közel-Kelet és Észak-Afrika térségéből, de nagy számban Európa és Ázsia országaiból is. A két terrorszervezet kezdeti együttműködése később rivalizálásba, majd ellentétbe fordult. Az ISIL/DAESH 2014-ben jelentős mértékben megerősödött, Szírián kívül a szomszédos Irakban is területeket vont ellenőrzése alá, aminek eredményeképpen a szervezet vezetője, Abu Bakr al-Bagdadi 2014. június 29-én bejelentette az Iszlám Kalifátus megalapítását. Az Amerikai Egyesült Államok által életre hívott és vezetett, 62 nemzetet, köztük Magyarországot tömörítő nemzetközi koalíció a „Természetes Megoldás” fedőnevű művelet²¹ során 2014 közepétől Irakban, majd szeptembertől Szíriában is beavatkozott a terrorszervezet felszámolására. Ez a nemzetközi szerepvállalás még komplikáltabbá tette a szíriai válságot.

2015 közepére az ország északi térségében a kurd védelmi erőknek az ISIL/DAESH ellenében sikerült kiterjeszteniük ellenőrzésüket, így a török–szíriai határ mentén jelentős méretű egybefüggő kurd területet hoztak létre. A főként az északkeleti Rakka és Deir-ez-Zór tartományokban aktív terrorszervezet az említett veszteségek ellenére – műveleti képességét megőrizve – újabb területeket vont ellenőrzése alá a középső országrészben, de a déli régióban is befolyásának növelésére törekedett.

A váltakozó mértékű külső támogatásokkal rendelkező és műveleti érdekből a szélsőséges/terrorista csoportokkal is együttműködni kész ellenzéki erők az északnyugati Idlib tartományban értek el jelentős eredményeket, a szíriai kormányerőket szinte teljes mértékben kiszorítva a térségből. Aleppó tartomány változatlanul megosztott volt, a tartományi központot 2013 óta állóháború jellemezte. Az ország középső részét (Hama és Homsz tartomány) a szíriai haderő ellenőrizte, a terület többségét, a stratégiai pontokat és az ellátó útvonalakat stabilan uralta. Ez a központi régió a kormány számára elsősorban az alavíták háttérének számító tengerparti tartományok (Latakia és Tartús) és a Damaszkusz közötti összeköttetés miatt volt mindig is kiemelt jelentőségű. Az erős külső támogatottsággal rendelkező rezsim 2015 közepére már a „kifáradás” jeleit kezdte mutatni.²²

²¹ Operation Inherent Resolve – OIR. A művelet közel légi támogatásra, légicsapásokra, valamint kiképzésre és tanácsadásra irányul.

²² SZALONTAI Gábor: A szíriai polgárháború okozta regionális menekültválság és hatása az európai migrációs helyzetre. In: Felderítő Szemle, XIV. évfolyam 3. szám. 2015. szeptember. p. 45. <http://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2015-3.pdf>; letöltés: 2017.10.01.

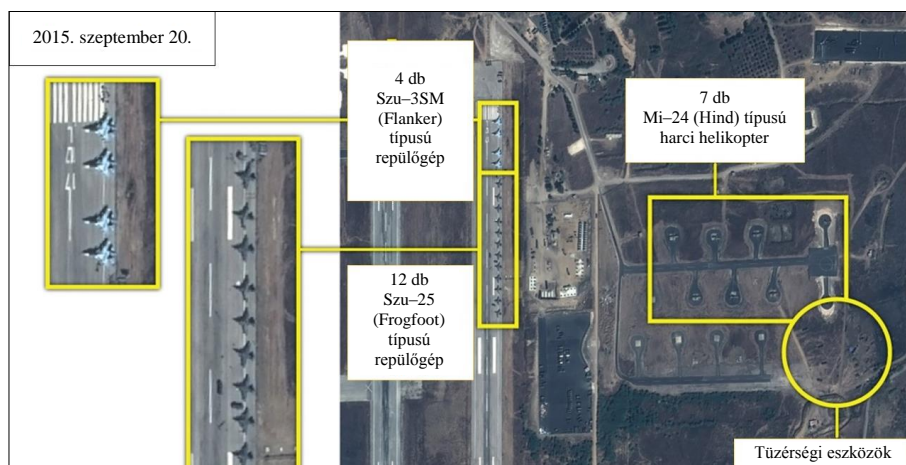

1. kép. A felek által ellenőrzött szíriai területek megoszlása 2015 közepén
(Szerk.: Szijj Beáta)

Az évek alatt fokozatosan megváltozott biztonsági környezetben Vlagyimir Putyin orosz elnök végül – a korábbi támogatásokon túlmenően – az orosz haderő alkalmazását tartotta szükségesnek a szíriai rezsím hatalmának megőrzésére. Az orosz erők megjelenésére utaló információk először 2015 augusztus elején láttak napvilágot, majd szeptember végéig számos újabb részlet került nyilvánosságra. Augusztus közepén a 2007-ben kötött orosz–szíriai szerződésnek eleget téve Oroszország leszállított hat MiG–31 (Foxhound) típusú vadászrepülőgépet. További bizonyíték volt, hogy a Szíria számára átadott BTR–82 típusú páncélozott szállító harcjárművek kezelőszemélyzete egy videofelvételen hallható rádióforgalom tanúsága szerint orosz katonákból állt.²³

A hírsztelésekre reagálva Maria Zaharova, az Oroszországi Föderáció külügyminisztériumának szóvivője szeptember elején elismerte, hogy a fegyverszállítmányok mellett a terrorizmus elleni harc sikere érdekében katonai szakértőket is telepítettek Szíriába. Vlagyimir Putyin orosz elnök a kérdéssel kapcsolatban akkor azt nyilatkozta, hogy számos lehetőséget latolgatnak, az ISIL/DAESH terrorszervezettel szembeni katonai műveletekben történő közvetlen orosz részvétel azonban egyelőre nincs napirenden.

²³ Oroszország elismerte, hogy katonai tanácsadókat küldött Szíriába. Biztonságpolitika, 2015.09.02.
<http://biztonsagpolitika.hu/cikkek/oroszorszag-elismerte-hogy-katonai-tanacsadokat-kuldott-sziariaba;>
letöltés: 2017.10.02.

2. kép. Műholdfelvétel a latakiai légibázisról,
2015. szeptember 20.
(Forrás: The Aviationist, szerk.: Szalontai Gábor)

A folyamatosan hangoztatott orosz és szíriai állítások ellenére egyre több jel utalt arra, hogy Oroszország közvetlenül is beavatkozni készül a szíriai polgárháborúba. Az AllSource Analysis²⁴ által nyilvánosságra hozott műholdfelvétel szerint Oroszország bővítette és megerősítette a Latakia melletti Bassel al-Aszad légibázist. A 2015. szeptember 20-ai felvételek alapján összesen 16 orosz harci repülőgépet, köztük négy Szu-30 (Flanker) típusú vadászbombázót és 12 Szu-25 (Frogfoot) típusú csatarepülőgépet, valamint összesen 15, köztük hét Mi-24 (Hind) típusú harci helikoptert telepítettek a légibázisra. Napokkal később 12 Szu-24 (Fencer), majd szeptember végéig hat Szu-34 (Fullback) típusú vadászbombázó csatlakozott az orosz légi komponenshez.²⁵ Az AllSource Analysis elemzői a repülőeszközökön kívül tüzérségi eszközöket és több száz fő befogadására alkalmas épületeket azonosítottak a légibázison belül.²⁶ Többek között az infrastrukturális fejlesztések, a szíriai haderő mentorálása, az orosz repülőgépek kiszolgálása és a légibázis őrzés-védelme érdekében orosz hivatalos források szerint 1700, egyéb becslések alapján azonban akár 2000–2500 orosz katona is tevékenykedett Szíriában. November közepére a személyi állomány létszáma – elemzések szerint – tovább növekedett, összességében közel 3500–4100 főre. Ebből a szárazföldi komponens 2300–2400, míg a légi 1200–1300 főt tett ki.²⁷

²⁴ <https://allsourceanalysis.com/>

²⁵ Six Russian Su-34 Fullback bomber have just arrived in Syria. And this is the route they have likely flown to get there. The Aviationist, 2015.09.30.

<https://theaviationist.com/2015/09/29/su-34-have-arrived-in-syria/>; letöltés: 2017.09.26.

²⁶ Russian Fighter Aircraft Arrive in Syria. Stratfor, 2015.09.21.

<https://www.stratfor.com/analysis/russian-fighter-aircraft-arrive-syria>; letöltés: 2017.10.02.

²⁷ SUTYAGIN, Igor: Detailing Russian Forces in Syria. RUSI Defence Systems, 2015.11.13.

<https://rusi.org/publication/rusi-defence-systems/detailing-russian-forces-syria>; letöltés: 2017.09.26.

Az orosz légierő vadászpilótái és harci helikopterei a szíriai légierővel együttműködve 2015. szeptember 30-án légi műveletet kezdtek Szíriában.²⁸ Szergej Lavrov orosz külügyminiszter a támadások első hullámát követve jelezte, Bassár al-Aszad államfő hivatalos levélben kérte fel Oroszországot, hogy katonai erővel nyújtson támogatást az ISIL/DAESH és egyéb terrorcsoportok ellen. Vlagyimir Putyin ennek alapján az orosz parlament felsőházának felhatalmazását kérte és kapta az orosz erők korlátlan idejű és földrajzi megkötés nélküli külföldi alkalmazására. A szíriai beavatkozást egyfajta megelőző csapásnak nevezték, mert az ISIL/DAESH befolyásának növekedése – a Szíriában harcoló orosz állampolgárságú külföldi fegyveresek visszatérése esetén – Oroszország biztonságát is veszélyezteti. A hivatalos orosz kommunikáció szerint a támogató műveletek korlátozott ideig tartanak, mindaddig, amíg a szíriai kormányerők terrorellenes fellépést folytatnak. A szárazföldi csapatok alkalmazásának lehetőségét az orosz elnök kizárta. A támadások megindításának napján Putyin az ENSZ Közgyűlésén közölte az azóta többször is hangoztatott orosz álláspontot, miszerint Oroszország az egyetlen olyan állam, amely jogilag felhatalmazást kapott a szíriai rezsimtől a katonai erő állomásoztatására. Az amerikai vezetésű koalíciós erők jogosan lépnek fel Irakban, mert erre van felkérésük az iraki kormánytól, de a nemzetközi jogot és az ország szuverenitását megsértve mérnek légitámadásokat Szíriában.²⁹

John Kerry amerikai külügyminiszter az első légitámadások után közölte, hogy a támadások egy részére az ISIL/DAESH által nem ellenőrzött területeken került sor. Mindez már az első napon előrevetítette az orosz légierő később egyértelmű vált célját, nevezetesen a rezsim hatalmát veszélyeztető kormányellenes erők visszaszorítását és megsemmisítését. Ettől függetlenül a terrorcsoportok elleni fellépésre vonatkozó orosz bejelentés a szíriai rezsim retorikája szerint mindvégig megállta a helyét, hiszen Aszad elnök a válság kezdete óta valamennyi kormányellenes erőt következetesen terrorszervezetnek nevezett.³⁰

Az orosz lépés ellen a nemzetközi közösség számos tagja és a szíriai ellenzék is tiltakozását fejezte ki. Az ellenkezés azonban többnyire nem magára a beavatkozásra, hanem arra irányult, hogy a légi műveletek kizárólag az ISIL/DAESH és ne a mérsékeltnek nevezett ellenzék ellen irányuljanak. Az amerikai vezetésű koalíció továbbá a szíriai légtér repülésbiztonságának megőrzését is elsődlegesnek tekintette, ezért az Amerikai Egyesült Államok rövid idő alatt repülésbiztonsági kommunikációs csatornát létesített a lépést szintén támogató Oroszországgal.³¹

²⁸ A légi műveletek megkezdéséről az orosz illetékesek előzetesen értesítették az amerikai és az izraeli partnert.

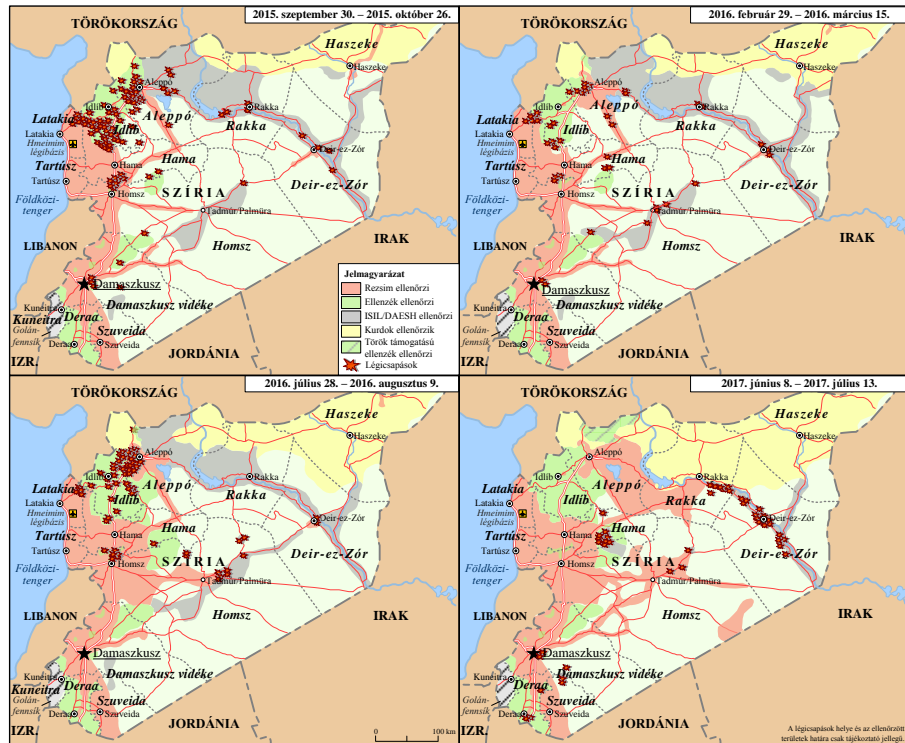
²⁹ Russia launches first airstrikes in Syria. CNN, 2015.09.30. <http://edition.cnn.com/2015/09/30/politics/russia-syria-airstrikes-isis/index.html>; letöltés: 2017.10.03.

³⁰ A műveletek megkezdését követően Abu Muhammad al-Dzsauláni, az al-Kaidához kötődő Nuszra Front vezetője „Szíria népének támogatása” érdekében egy hangfelvételen Oroszország elleni támadásokra szólította fel a kaukázusi dzsihádistákat. Dzsauláni továbbá arra bátorította a szíriai felkelőket, hogy támadásaikat mindenekelőtt a síita muzulmán alavita vallási kisebbség ellen intézzék, megtorlásul azért, mert az oroszok válogatás nélkül ölik a szunnita muszlimokat.

Syria's al-Nusra calls on jihadists in Caucasus to attack Russian civilians and soldiers. The Telegraph, 2015.10.13. <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/syria/11928412/Syrias-al-Nusra-calls-on-jihadists-in-Caucasus-to-attack-Russian-civilians-and-soldiers.html>; letöltés: 2017.10.03.

³¹ Russia kills US-backed Syrian rebels in second day of air strikes as Iran prepares for ground offensive. The Telegraph, 2015.10.02. <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/russia/11903702/Russias-Vladimir-Putin-launches-strikes-in-Syria-on-Isil-to-US-anger-live-updates.html>; letöltés: 2017.10.03.

A több hadszíntér (pl. Afganisztán, Jemen) műveleteit is vizsgáló amerikai Institute of Study War internetes oldal orosz légicsapásokról készített időszakos elemzése szerint³² 2017 közepéig a légicsapások döntő többsége, mintegy 80%-a az ellenzéki csoportok ellen irányult, annak ellenére, hogy az orosz vezetés következetesen az ISIL/DAESH-t és további terrorcsoportokat, köztük a Nuszra Frontot nevezte meg célpontjaként.

3. kép. Orosz légicsapások Szíriában
(Forrás: ISW; szerk.: Szalontai Gábor)

A folyamatosan hangoztatott állítás ellenére az orosz támogatású szíriai haderő elsődleges célpontjává kizárólag a tűzszüneti megállapodások időtartama alatt vált az ISIL/DAESH. A kormányerők 2015-re a külső támogatások ellenére jelentős veszteségeket szenvedtek el mind a hadfelszerelés, mind a személyi állomány vonatkozásában (az utóbbi években szükségessé vált a kényszertorborzások alkalmazása is), így képessége már nem tette lehetővé, hogy egyidejűleg valamennyi fronton előrenyomuljon. Az elérendő célok meghatározása során az ellenzék nyugati országrészben történő visszaszorítását helyezte előtérbe, míg keleten (az ISIL/DAESH leginkább itt tevékenykedett) csak a területek megtartására koncentrált. Ez alól kizárólag a fegyverszünetek időszaka jelentett kivételt, amit az

³² <http://iswresearch.blogspot.hu/search?q=Russian+airstrikes>

is igazol, hogy a szíriai haderő csak a 2016 februárjában életbe lépett megállapodást követően indított átfogó műveletet Tadmúr (Palmúra) felszabadítására, az egy hónap alatt elfoglalt területeket pedig az ellenzékkel szembeni harcok ismételt kiújulását követően újfent elvesztette.

A szíriai műveletekben orosz részről nem csak a latakiai légibázisra telepített orosz kontingens vett részt. Az elmúlt két évben az orosz haderő számos alkalommal indított manőverező robotrepülőgépeket hadihajók, tengeralattjárók és repülőgépek fedélzetéről szíriai célpontok ellen, de bevetettek honi területéről felszálló hadászati bombázó-repülőgépeket is. A robotrepülőgépek első alkalmazására 2015. október 7-én került sor, amikor a Kaszpi-tengeren állomásozó négy hadihajóról 26 3M–54 Kalibr (SS–N–27A/Sizzler) típusú eszközt indítottak a Rakka, Aleppó és Idlib tartományokban lévő célpontokra.³³ Alig egy hónappal később, 2015. november 17-én hajtottak végre először szíriai célpontok elleni támadásokat honi területéről felszálló Tu–22M3 (Backfire–C), Tu–95 (Bear–H) és Tu–160 (Blackjack) típusú hadászati bombázó-repülőgépek.³⁴

Alkalmazásra került az orosz haditengerészet egyetlen repülőgép-hordozó hajója, az Admiral Kuznyecov is. Az általa vezetett, összesen tíz hajóegységből álló haditengerészeti kötelék 2016. november közepe és 2017. január eleje között tevékenykedett a szír partok közelében, fedélzetén összesen 15 db MiG–29K (Fulcrum–D) és Szu–33 (Flanker–D) típusú repülőgéppel és tíz helikopterrel. A Kuznyecov tervezettnél rövidebb idejű bevetése során két repülőgép elvesztését is kiváltó technikai problémák léptek fel, ami arra enged következtetni, hogy a teljes felújítást megelőző utolsó missziójára a térségbe érkező elavult technika leginkább csak orosz propagandacélokat szolgált. A Szíriában települő repülőeszközök ugyanis mindvégig képesek voltak valamennyi harci és harctámogató feladatot ellátni, a repülőgép-hordozó repülőgépeinek hiányában is.³⁵

További érdekes momentuma volt az orosz légierő alkalmazásának, amikor 2016. augusztus közepén Tu–22M3 (Backfire–C) típusú hadászati bombázók és feltehetően a kíséretüket is ellátó Szu–34 (Fullback) típusú vadászbombázók települtek az iráni Hamadán légibázisra. A repülőeszközök az iráni bázisról kiindulva légicsapásokat hajtottak végre szíriai célpontok ellen, így a korábban honi bázisról felszálló hadászati bombázók alkalmazási körzetbe érkezésének repülőideje lecsökkent. Habár az iráni vezetés elsőként azt jelezte, hogy a kétoldalú katonai megállapodás értelmében az orosz légierő korlátlan ideig igénybe veheti az iráni létesítményeket, napokkal később az orosz védelmi minisztérium szóvivője közölte,

³³ A közel 1500 km távolságból történő indítás elsősorban a szerkezetek tesztelését, de az orosz képességek demonstrálását is szolgálta.

4 Russian warships launch 26 missiles against ISIS from Caspian Sea. RT, 2016.10.07.

<https://www.rt.com/news/317864-russian-warships-missiles-launch/>; letöltés: 2017.10.03.

³⁴ Long-range bombers to fly anti-ISIS missions from Russia, Putin orders Navy to work with France. RT, 2015.11.17. <https://www.rt.com/news/322436-russia-strikes-syria-putin/>; letöltés: 2017.10.03.

³⁵ Egy MiG–29K november 14-én, egy Szu–33 típusú repülőgép pedig december 3-én zuhant le, mindkettő a leszállás során, de annak eltérő fázisaiban.

Russian Su-33 crashed in the Mediterranean while attempting to land on Kuznetsov aircraft carrier.

The Aviationist, 2016.12.05.

<https://theaviationist.com/2016/12/05/russian-su-33-crashed-in-the-mediterranean-while-attempting-to-land-on-kuznetsov-aircraft-carrier/>; letöltés: 2017.10.07.

a repülőeszközök teljesítették feladatukat és – a későbbi igénybevétel lehetőségét fenntartva – a továbbiakban nem használják a bázist. A kivonást azonban sokkal inkább az tette szükségessé, hogy az iráni parlament több képviselője is bírálta a lépést, amely szerintük megsértette az Iráni Iszlám Köztársaság alkotmányát.³⁶

A beavatkozás 2015-ös kezdetekor az orosz vezetés többször hangsúlyozta, hogy a katonai szerepvállalás rövid idejű (három-négy hónap), a kitűzött célok elérését, azaz a terrorszervezetek visszaszorítását követően pedig kivonják erőiket. A művelet kezdete óta eltelt két év ellenére az orosz légi komponens változatlanul Szíriában települ és tevékenykedik. 2016. március közepén – Putyin elnök utasítására – ugyan sor került a repülőeszközök és az állomány részleges kivonására,³⁷ de röviddel később kiderült, az leginkább csak az állomány rotációját és a műveleti szempontból előnyösebb haditechnikai eszközök – Mi-28 (Havoc) és Ka-52 (Hokum) típusú harci helikopterek Szíriába telepítését szolgálta.³⁸ Az orosz államfő 2017. január elején újfent az erők kivonásáról döntött, a napokkal korábban életbe lépett tűzszüneti megállapodásra hivatkozva. A 2016. november közepétől a Földközi-tenger keleti medencéjében tartózkodó Admiral Kuznyecov repülőgép-hordozó kötelék hazatérésén kívül azonban tényleges kivonás akkor sem történt.³⁹

Mindezek a bejelentések részben abból is eredtek, hogy Vlagyimir Putyin államfőnek az orosz haderő szíriai alkalmazásával kapcsolatosan meg kellett küzdenie az orosz társadalom és a politikai elit félelmeivel, ami az 1980-as években jelentős veszteségekkel járó sikertelen afganisztáni beavatkozás miatt alakult ki. A jelenkori orosz köztudatban – annak ellenére, hogy a többség támogatja Putyin döntéseit az orosz haderő külföldi alkalmazását illetően – igen erőteljes a félelem, hogy Oroszország számára második „Afganisztán” lehet Szíriából. Putyin tisztában volt és van ezzel a társadalmi előítéllettel, ezért a katonai beavatkozást lépésről lépésre fokozta. Az orosz média folyamatosan azt hangoztatta, hogy egy-egy művelet térben és időben is korlátozott lesz, illetve azt hangsúlyozták – kimondatlanul a személyi veszteségek elkerülése érdekében –, hogy nem kerül sor szárazföldi alakulatok alkalmazására. Az elnöki adminisztráció erőteljes ráhatásának eredményeként magas szinten tartják a „sikerpropagandát”, ami a közvéleményben a „nagyosság” (az ún. orosz

³⁶ Russian airplanes leave Iran, but for how long? Russia Beyond, 2016.08.23.

https://www.rbth.com/defence/2016/08/23/russian-airplanes-leave-iran-but-for-how-long_623297;
letöltés: 2017.10.06.

³⁷ 2016. március 15-én a Szíriában állomásozó orosz erők Vlagyimir Putyin elnök egy nappal korábban kiadott utasításának megfelelően megkezdték a légi komponens egyes elemeinek kivonását. A repülőgépek első csoportja négy Szu-34 (FULLBACK) típusú vadászbombázó repülőgép már aznap megérkezett honi repülőterére. A döntés ugyanakkor csak részleges kivonást jelentett, az orosz erők a tartúsi kikötő és a latakiai légibázis fenntartása mellett folytatták a február végén életbe lépett lévő tűzszünet monitorozását, illetve az ISIL/DAESH és az al-Kaida terrorszervezethez kötődő csoportok elleni légitámadásokat. Vladimir Putin orders Russian forces to begin withdrawal from Syria. The Guardian, 2016.03.15. <https://www.theguardian.com/world/2016/mar/14/vladimir-putin-orders-withdrawal-russian-troops-syria>; letöltés: 2017.10.03.

³⁸ Russian Jets Pulling Out Of Syria, But It Seems New Helicopters Are Just Arriving. The Interpreter, 2016.03.16. <http://www.interpretermag.com/russian-jets-pulling-out-of-syria-but-it-seems-new-helicopters-are-just-arriving/>; letöltés: 2017.10.03.

³⁹ Russia to withdraw armed forces from Syria starting with aircraft carrier group. Independent, 2017.01.06. <http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/russia-withdraw-armed-forces-syria-aircraft-carrier-group-civil-war-ceasefire-assad-regime-ally-a7512541.html>; letöltés: 2017.10.04.

„moguscsesztvo”) érzete mellett „az orosz katona legyőzhetetlen” képzetet erősíti. Mindezeknek köszönhetően a félelmek halványultak ugyan, de nem tűntek el.

További fontos belpolitikai szempont, hogy a szíriai beavatkozás elsősorban a légi-kozmosz erők és a haditengerészet fokozott mértékű igénybevételével jár, az anyagi-technikai eszközök – különösen a csak korlátozott mennyiségben gyártott nagy pontosságú fegyverek (pl. a manőverező robotrepülőgépek) – jelentős mértékű felhasználása pedig releváns problémát vet fel. Kérdésként merül fel, hogy honnan és hogyan biztosítják a fegyverzeti anyagok utánpótlását, egyáltalán miből finanszírozzák a szíriai „kalandot”.⁴⁰

Az orosz védelmi kiadásokat az előző évek mutatóihoz viszonyítva jelentős mértékben csökkentették 2017-ben. A védelmi tárca ennek ellenére az eddig eltelt hónapokban minden feladatot végre tudott hajtani (többek között az őszi nagyszabású gyakorlatsorozatot is), beleértve az állami fegyverzeti programban meghatározott fegyverbeszerzéseket is, nem is beszélve az olcsónak nem mondható szíriai műveletről. Hivatalosan legalábbis ezt állítják.⁴¹

	2014	2015	2016	2017 (eredeti)	2017 (módosított)
Kiadás (milliárd rubel)	2479	3119	3889	2836	2875
Változás az előző évhez képest (százalékban)	+18	+25,8	+24,7	-27,1	-26,1

1. táblázat. Az orosz védelmi kiadások alakulása 2014 és 2017 között
(Forrás: European Council on Foreign Relations; szerk.: Szalontai Gábor)

Feltételezhető, hogy a valós védelmi kiadások jelentősen meghaladják a költségvetésben meghatározott célirányzatokat. A tényleges kiadásokat nagy valószínűséggel rejtett finanszírozással – más költségvetési tételekre való átterheléssel – „egésztik ki” (pl. a kontingens egészségügyi ellátásának kiadásait az egészségügy terhére számolják el). Ez viszont a társadalom széles rétegeit sújtja, ami a 2018. márciusi elnökválasztás miatt nyíltan nem vállalható fel.

Annak ellenére, hogy az orosz légi komponens repülőeszközei már 2016 márciusának közepéig több mint 9000 bevetést végrehajtottak, a légicsapások önmagukban nem lettek volna elégségesek a kitűzött célok, az ellenzék és a terrorszervezetek visszaszorításához. Ezt az orosz beavatkozás megkezdését követően a szárazföldi műveletek felújítása biztosította. A kormányerők az orosz légierő, továbbá az iráni IRGC, a libanoni Hezbollah és az iraki síita milíciák növekvő támogatásával már képesek voltak korábban nem látott sikereket elérni.

⁴⁰ A finanszírozás kérdésének vizsgálata önmagában egy külön tanulmány célját képezhetné, ezért jelen cikk csak az említés szintjén foglalkozik a témával.

⁴¹ The truth about Russia's defence budget. European Council on Foreign Relations, 2017.03.24.
http://www.ecfr.eu/article/commentary_the_truth_about_russias_defence_budget_7255; letöltés: 2017.10.02.

Az első jelzésértékű eredményre alig másfél hónapot kellett várni, amikor a szíriai haderő kijelölt elemei 2015. november 16-án felszámolták az Aleppótól keletre lévő Kuweires légibázis három éven át tartó ostromgyűrűjét. További fontos sikernek nevezhető az ellenzéki erők Törökország irányába tartó utánpótlási útvonalának elvágása. A legjelentősebb, a rezsim és az ellenzék közötti erőviszony megváltozását végérvényesen bebizonyító, éppen ezért szimbolikusnak is nevezhető győzelemre 2016. december közepén került sor, amikor a szíriai kormányerők – jelentős orosz és iráni támogatással – teljes mértékben ellenőrzésük alá vonták az éveken át megosztott Aleppót.

A 2011 előtti Szíria gazdasági központjának számító Aleppó elvesztése (felszabadítása) végérvényesen megváltoztatta a polgárháború menetét. Habár a katonai műveletek kimenetelét még a jelenlegi pozitív folyamatok ellenére sem lehet teljes bizonyossággal megjósolni, de már 2017 elejétől érezhetővé vált, hogy a fegyveres ellenzék nem lesz képes felülkerekedni a kormányerőkön, és csak idő kérdése csoportjainak felőrlődése. 2017-ben az északi országrészen az ellenzéki erők utolsó bástyájának már csak Idlib tartomány, illetve Aleppó tartomány egyes délnyugati részei számítottak. A kormányellenes erők területeinek ilyen mértékű csökkenése újabb jelentős problémát generált: a földrajzilag egyre inkább beszűkülő területen tevékenykedő csoportok (leginkább a 2016-ban az al-Kaidával történő szakítás miatti „arculatváltás” során a Szíria Győzelmi Front⁴² nevet felvevő Nuszra Front és a Törökország támogatását élvező Ahrár as-Sám) között folyamatos rivalizálás alakult ki a hatalom és a katonai képesség megtartására, továbbá a csökkenő utánpótlások és pénzügyi támogatások megszerzésére.⁴³

A sikerek mellett az orosz erőknek számos veszteségük is volt a szíriai szerepvállalás eddigi ideje alatt. A Kuznyecov repülőgép-hordozón telepített két repülőgép korábban említett lezuhanásán túl a két év alatt több helikoptert is elvesztettek, de a legmeghatározóbb a 2015. november 24-ei incidens volt. A török légierő egy F-16 Fighting Falcon típusú vadászrepülőgépe a török légtér állítólagos megsértése miatt lelőtte az orosz légierő egy Szu-24 (Fencer) típusú repülőgépét, amelynek roncsai a szíriai Latakia tartományban csapódtak földbe. A személyzet ugyan katapultált, de a pilóta és a kimentésre indított helikopter személyzetének egy tagja életét veszítette. Az eset jelentősen visszavetette a török–orosz viszonyt, a párbeszéd csak 2016 augusztusában indult újra, miután Törökország bocsánatot kért az incidens miatt. A kétoldalú kapcsolatok romlása súlyosan érintette a törököket: Oroszország megszüntette a török mezőgazdasági termények importját és vízumkényszert vezetett be a török állampolgárokkal szemben. A 2015-ös 24 milliárd dolláros kereskedelmi forgalom alig nyolc hónap alatt közel a felére csökkent.⁴⁴

⁴² Dzsabha Fatah as-Sám / Jabhet Fatah al-Sham. Az arab Sám/Sham szót Szíriára utalva is használják, habár elsősorban Levantét jelenti. Ez utóbbi a Közel-Kelet történelmi földrajzi régiója, amely a mai Szíria, Libanon, Izrael, Palesztina és Jordánia területének felel meg.

⁴³ Infighting plagues the opposition in northern Syria. The World Weekly, 2017.06.15. <https://www.theworldweekly.com/reader/view/storyline/2017-06-15/infighting-plagues-the-opposition-in-northern-syria/10138>; letöltés: 2017.10.04.

⁴⁴ Elképesztően felpörögtek a török–orosz kapcsolatok. Orientalista, 2016.10.10. <https://orientalista.hu/elkepesztoen-felporogtek-a-torok-orosz-kapcsolatok/>; letöltés: 2017.10.07.

A fentiekén túl az orosz erők személyi veszteségeket is elszenvedtek. Az orosz hatóságok szerint 2017. augusztus elejéig 33, de egyes becslések szerint összesen 76⁴⁵ orosz katona vesztette életét. Ez felveti azt a kérdést, hogy ha a beavatkozás elsősorban a légi erők alkalmazására korlátozódik, akkor miként nőhet folyamatosan a halálos áldozatok száma. Az orosz erők – a kelet-ukrajnai konfliktushoz hasonlóan – mindvégig tagadták, hogy a haderő tagjai közvetlenül is részt vennének a szárazföldi műveletekben. Nem zárták ki ugyanakkor, hogy harci tapasztalattal rendelkező, a haderő ellenőrzése alá nem tartozó orosz állampolgárok önkéntesként csatlakoztak volna a szíriai harcokhoz, míg a hivatalosan is elismert áldozatokról rendszerint azt közölték, hogy a szíriai haderő mentorálását végrehajtó katonák voltak.⁴⁶

A többségében orosz támogatással elért katonai sikerek legfontosabb hozadéka, hogy lehetőség adódott a 2015 közepére megfeneklett diplomáciai egyeztetések felújítására. Az orosz légi műveletek két éve alatt, a szárazföldi műveletek sikerei eredményeként, hosszabb-rövidebb ideig tartó tűzszüneti megállapodások jöttek létre. Alig pár hónappal az orosz műveletek megkezdését követően, 2016. február 27-én lépett életbe az első orosz–amerikai kezdeményezésű fegyvernugvás, amely megteremtette a genfi békekonferencia március 7-ei újraindításának minimális feltételeit. A tárgyalás ugyan végül eredménytelenül zárult, és idővel a harcok is kiújultak, ugyanakkor az orosz–amerikai párbeszéd fennmaradt, és 2016. szeptember 10-től újabb, de újfent rövid életűnek bizonyuló fegyverszüneti megállapodásban egyeztek meg.

Az újabb egyezményre Aleppó felszabadítását követően, 2016. december 30-án került sor, amelyhez a korábbi hasonló megállapodásokkal – és a várakozásokkal – ellentétben (a kisebb incidensektől eltekintve) hónapokon keresztül tartották magukat a felek. Mindez lehetővé tette, hogy 2017. január 23–24-én újabb Szíria-konferenciát tartsanak Aszتانában. A három szervező nemzet (Oroszország, Törökország és Irán) egyetértett, hogy egyesítik erőfeszítéseiket az ISIL/DAESH és a Szíriai Győzelmi Front (volt Nuszra Front) terrorszervezetek elleni harcban, továbbá – az ellenzék által Irán szerepe miatt támadott – zárónyilatkozatban rögzítették, hogy háromoldalú ellenőrzési rendszert/bizottságot hoznak létre a tűzszünet felügyeletére és kiterjesztése, illetve a humanitárius körülmények javítására.

A 2017 elején létrehozott mechanizmus részleteinek kidolgozására és elfogadására a május 4-ei, negyedik tárgyalási fordulón került sor. Moszkva, Ankara és Teherán képviselői összesen négy szíriai deeszkalációs (feszültségmentesítési) övezet létrehozásáról állapodtak meg. A megállapodás hatálya hat hónapig érvényes, és a garantáló országok egyetértése esetén automatikusan meghosszabbítható.

⁴⁵ 2015-ben hat, 2016-ban 30, míg 2017 augusztusáig 40 fő.

⁴⁶ Exclusive - Russian losses in Syria jump in 2017, Reuters estimates show. Reuters, 2017.08.02. <https://uk.reuters.com/article/uk-mideast-crisis-syria-russia-casualtie/exclusive-russian-losses-in-syria-jump-in-2017-reuters-estimates-show-idUKKBN1A10HC>; letöltés: 2017.10.07.

Az övezetek az alábbiak:

- 1) a legnagyobb övezet, amely magában foglalja Idlib tartományt, továbbá Latakia tartomány északkeleti, Aleppó tartomány nyugati és Hama tartomány északi részét, a zónában több mint 1 000 000 lakos él;
- 2) Homsz tartomány északi része, közte Rasztán és Talbis települések, valamint a körzetükben lévő területek, ahol közel 180 000 lakos él;
- 3) a fővároshoz közeli Kelet-Gúta területe, ahol mintegy 690 000 lakos él.
- 4) Szíria déli részén Deraa és Kuneitra tartományok részei. A területen közel 800 000 lakos él.⁴⁷

A tárgyalást követően, július végén vált lehetővé a 3. és a 4., majd az augusztus eleji megegyezés után a 2. övezet kialakítása. A területek határán több tucatnyi ellenőrző- és megfigyelőposztot hoztak létre, és orosz katonai rendszereket telepítettek az egyezmény monitorozására és a humanitárius szállítmányok biztosítására. Az összecsapások jelentősen csökkentek, de teljes mértékben nem szűntek meg, ugyanis a kormányerők folytatták a műveleteket a megállapodáshoz nem csatlakozó szervezetek, illetve az abból kizárt terrorcsoportok ellen. 2017. szeptember 14–15-én, a hatodik asztalani tárgyaláson végül megállapodás született a legnagyobb, az 1. övezet határaitól és a telepítendő erőkről. Ennek alapján a véglegesített terület déli részét szíriai és iráni, az északnyugati török és török támogatású erők, míg a kettő közötti sávot orosz erők fogják ellenőrzés alatt tartani.⁴⁸ A megegyezést követően az övezet biztonsági helyzetének konszolidálása, köztük a Szíriai Győzelmi Front terrorszervezet felszámolása, illetve az erők telepítéséhez szükséges feltételek megteremtése érdekében a szíriai és az orosz, valamint vélhetően a török erők is műveleteket kezdenek a térségben.

A feszültségmentesítési övezetek létrehozása és a fegyveres összecsapások intenzitásának csökkenése lehetővé tette, hogy a szíriai szárazföldi csapatok – és az őket támogató orosz, libanoni és iráni erők – a nyugati országországokban aktív ellenzéki csoportok helyett az ISIL/DAESH fegyvereseinek visszaszorítására összpontosítsák erőiket az ország középső és keleti részén. 2017 második negyedétől a szíriai erők – orosz légierő és síita milíciák támogatása – intenzív műveletei révén fokozatosan és az előzetesen vártnál gyorsabb ütemben szorították vissza a terrorszervezet csoportjait. A mozzanatok több irányban indították meg. Az északi részen ellenőrzésük alá vonták az Aleppótól keletre és Rakkától délre lévő területeket, míg Tadmúr (Palmüra) térségéből kiindulva felszabadították Szukna térségét, majd mindkét irányból megkezdték a 2014 júliusa óta ostromgyűrű alatt tartott Deir-ez-Zór megközelítését. A gyors előrenyomulás révén szeptember 5-én az erők elérték a 137. dandár objektumát, amellyel megszüntették a szíriai erők elszigeteltségét.

⁴⁷ Russian Defence Ministry held a briefing titled “Principles of implementation of the Memorandum on Syria de-escalation zones signed in Astana”. MoD of Russian Federation, 2017.05.05.

<http://syria.mil.ru/en/index/syria/news/more.htm?id=12121964@egNews>; letöltés: 2017.10.07.

⁴⁸ Final de-escalation zones agreed on in Astana. Al Jazeera, 2017.09.15.

<http://www.aljazeera.com/news/2017/09/final-de-escalation-zones-agreed-astana-170915102811730.html>; letöltés: 2017.10.07.

A kormányerők jelenlegi célkitűzése, hogy a szélsőséges fegyvereseket az Eufrátesz mindkét oldalán a szíriai–iraki határ irányába visszaszorítva végérvényesen felszámolják a terrorszervezetet.⁴⁹

A szíriai sikereket az iraki történésekkel együttesen vizsgálva megállapítható, hogy az iraki Moszul júliusi felszabadítását követően a terrorszervezet területvesztése felgyorsult és visszafordíthatatlanná vált. Az ellene fellépő erők előrenyomulását megállítani már nem, csupán lassítani képes, felszámolása pedig kizárólag idő kérdése.⁵⁰

A szíriai orosz bázisok mint a regionális jelenlét garantálásának eszközei

Oroszország a szíriai válságban való aktív és sikeres részvételével elérte az egyik legfontosabb célkitűzését, és közel-keleti befolyásának növekedésével bizonyította nagyhatalmi státuszát. A 2016 végén és 2017 elején megkötött, a szíriai katonai létesítmények használatára vonatkozó államközi szerződésekkel az orosz vezetés akár évtizedekre képes bebiztosítani kivívott regionális pozícióját. A dokumentumok az orosz légierő által elsődlegesen igénybe vett latakiai Hmeimim légibázist, valamint a haditengerészet által használt tartúsi anyagi-technikai ellátópontot érintik.

Az Oroszországi Föderáció és a Szíriai Arab Köztársaság között az orosz haderő repülőcsoportjára vonatkozóan határozatlan idejű szerződés jött létre, míg a dokumentum alapján a tartúsi létesítményt az orosz haditengerészet 49 évig térítésmentesen használhatja, automatikus 25 év hosszabbítási lehetőséggel.⁵¹

A légi komponens magában foglaló megállapodás fontosabb pontjai szerint a repülőcsoport összetétele, azaz a repülőgépek típusa és száma, a fegyverek, a haditechnikai eszközök, valamint a személyi állomány létszáma az orosz fél által kerül meghatározásra, a szíriai féllel történő egyeztetés alapján. Továbbá a légibázison található ingatlanok és ideiglenesen elhelyezett infrastrukturális létesítmények az Oroszországi Föderáció tulajdonát képezik. Fontos megjegyezni, hogy a repülőcsoport személyi állománya teljes sérthetlenséggel bír a polgári és az adminisztratív jogszabályi előírások tekintetében; a repülőcsoport ingatlanjai és ingóságai, valamint a dokumentációs archívum sérthetetlenek; a parancsnok, a személyi állomány és családtagjaik diplomáciai mentességet élveznek, továbbá a repülőcsoport működtetése érdekében használt közlekedési eszközök és repülőgépek sérthetetlenek.

⁴⁹ ISIS siege of Deir ez-Zor lifted thanks to Russian cruise missile strike – Defense Ministry. RT, 2017.09.05. <https://www.rt.com/news/402042-syria-deir-ezzor-siege-break/>; letöltés: 2017.10.07.

⁵⁰ Az ISIL/DAESH várhatóan nem létezik továbbá „államként”, a 2014-ben kikiáltott Iszlám Kalifátus megszűnik. A szélsőséges fegyveresek ugyanakkor folytatják tevékenységüket és hagyományos terrorcsoportként hajtanak végre nagy médiavisszhangot kiváltó támadásokat, biztonsági kihívásokat okozva az egész régióban, illetve azon kívül is.

⁵¹ Automatikus a meghosszabbítás, amennyiben a felek valamelyike a diplomáciai csatornákon keresztül, írásos formában nem értesíti a másik felet a megállapodás megszüntetésére vonatkozó szándékáról az adott periódus lejárata előtt legalább egy évvel.

A tartúsi létesítmény vonatkozásában Oroszország a szükséges létszámban vezényelhet személyi állományt az ellátópontba, ahol egyidejűleg legfeljebb 11 hadihajó (köztük akár atomhajtóműves) tartózkodhat. Az orosz fél korlátozás nélkül be- és kiviheti a létesítmény működtetéséhez szükséges eszközöket, beleértve a fegyverzetet, lőszert és egyéb berendezéseket. Fontos továbbá, hogy az ellátópont külső parti határainak őrzését a szíriai fél biztosítja, míg a tengeri határok védelmét, a légvédelmi feladatokat és az ellátópont települési területén a belső védelmet (rendfenntartást) az orosz fél végzi. Oroszország jogosult továbbá ideiglenes mobil posztokat létrehozni a települési körzeten kívül a tartúsi kikötő területének őrzése és védelme érdekében.⁵²

A szíriai beavatkozás orosz bel- és külpolitikai aspektusai

A közel-keleti orosz befolyás megszerzése, illetve a meghatározó pozíciók elérésére irányuló törekvések háttérben a tradicionálisnak tekinthető nagyhatalmi ambíciók mellett a belpolitikai tényezők is jelentős szerepet játszottak, illetve játszanak napjainkban is.

A Szovjetunió, majd Oroszország nagyságának bizonyítása az oroszországi társadalom irányába egyfajta kényszer, vagy másképpen fogalmazva: történelmileg determinált belpolitikai szükséglet. A jelenkori Oroszország 85 szubjektum (tagköztársaság, autonóm terület stb.) konglomerátuma, amelyet több mint 170 népcsoport és nemzetiség alkot. Az orosz nyelvi „asszimiláció” majdnem teljes körűnek tekinthető „sikere” ellenére (a lakosság kb. 80%-a vallja magát orosz anyanyelvűnek) a kulturális és a vallási sokszínűség változatlanul fennmaradt. Jelentős az életszínvonal és az életvitel közötti különbség, ami a nagyvárosok és a vidék viszonylatában inkább szakadéknak bizonyul. Az oroszországi társadalom ráadásul egy olyan identitásválsággal küzd, amely napjainkra egyfajta ideológiai-történelmi egyvelegből álló, sajátos képzetet eredményezett. A több szakértő által csak „homo szovjetikus”-nak titulált oroszországi állampolgár – a cári időszak ideáit favorizálva – a legmeghatározóbb történelmi személyiségek közül Sztálint teszi az első helyre, és ráadásul a Szovjetunió szétesését – Vlagyimir Putyin államfő szóhasználatával élve – a XX. század legnagyobb tragédiájának tartja. Tovább bonyolítja a helyzetet, hogy a lakosság (döntően az orosz nemzetiség) a szovjet értékeket és szimbolikát erőteljesen védve a pravoszláv hit felé fordulva erkölcsi és ideológiai támaszt keres.

Vlagyimir Putyin – felismerve a helyzet bonyolultságát és ellentmondásait, illetve az ebből adódó veszélyeket – kénytelen volt egyfajta összoroszországi eszmét „alkotni”, nevezetesen a hazafiságot. Az orosz felső szintű vezetés (elsősorban Vlagyimir Putyin) szerint az ország egységének erodálása és a társadalmi kohézió gyengülése a közös eszme hiányára vezethető vissza. Az államfő az ország dezintegrációjával fenyegető (hosszabb távon ható) veszélyek kezelésére a hazafiságot deklarálta nemzeti ideának. Álláspontja szerint csak a pártoktól független és össznemzeti jellegű hazafiság garantálja a nemzeti egységet. Ennek erősítése előtérbe került, a hazafias nevelés az elmúlt évek során össztársadalmi feladattá, a közoktatás és az állami propaganda kiemelt területévé vált.

⁵² Moscow cements deal with Damascus to keep 49-year presence at Syrian naval and air bases. TASS, 2017.01.20. <http://tass.com/defense/926348>; letöltés: 2017.10.07.

Az oroszországi hazafisággal csak egy probléma van, mégpedig biztonságpolitikai szempontból, nevezetesen mint mindenek felett álló eszme, elsősorban Oroszország külső fenyegetettségére, azaz a Nyugat (azon belül az Amerikai Egyesült Államok) „ellenességképre” épül.

Az ország külső fenyegetettségét – a Kreml akaratának megfelelően és folyamatos kontrollja mellett – sikerült „bizonyítani”. Az elmúlt néhány évben a hazai közönség irányában folytatott szofisztikált propaganda minden kommunikációs lehetőséget (kiemelten az internetet) kihasználva „abszolút hitelességgel” igazolta az ősi római mondást idéző „ellenség a kapuknál” fenyegetettséget. A társadalom többsége (több mint 70%-a) támogatja Putyint mint egyszemélyi vezetőt, továbbá szentesíti a nevével fémjelzett orosz kül- és biztonságpolitikát. Az oroszországi társadalom – mint a Szovjetunióban az általuk Nagy Honvédő Háborúnak nevezett világháború idején – gyakorlatilag összezárt, és ezt kihasználva a nagyhatalmi pozíció erősítésével párhuzamosan sikerült háttérbe szorítani – legalábbis egy időre – az ország felbomlásával fenyegető negatív realitásokat és folyamatokat.

Külső szemlélő számára sajátosnak nevezhető, de egyáltalán nem véletlen az egybeesés, hogy a Krím „hazatérése” (de facto annexiója) utáni oroszországi eufória látványos csökkenésének idejére esett az orosz haderő szíriai beavatkozásának „felfuttatása”.

Vlagyimir Putyin 2000. január 1-jei „hatalomra kerülése” után igen rövid időn belül (a 2000 elején Münchenben megrendezett biztonságpolitikai fórumon) deklarálta az azóta is meghatározó jelentőségűnek tekinthető kül- és biztonságpolitikai alapvetéseit. A nagyhatalmi státusz visszaszerzésnek szellemében az orosz külpolitika egyik fő feladatává vált, hogy kitörési lehetőségeket keressen. Az egyik meghatározó régió a mediterrán térség lett, ahol a Szovjetunió felbomlása után elvesztett pozíciók és befolyás visszaszerzése került előtérbe. A térségben, és ezen belül az arab országok vonatkozásában Oroszország jelenleg sikereket könyvelhet el a „megkerülhetetlen” státusz megszerzéséért folytatott küzdelemben.

Szíriában az állandó katonai jelenlét feltételeinek megteremtésével, és különösen a bázisok hosszú távú használatának szavatolásával Oroszország (történelemileg vizsgálva ismételt) meghatározó tényezővé vált a mediterrán térség keleti felében. Szíria az első (egyben a legfontosabb) hídfőállás a térségben, amely most már ugródeszkeként szolgál az orosz nagyhatalmi törekvések megvalósításában. A következő célország Líbia lehet, erre utal a válsággal terhelt országban szemben álló felek irányába folytatott orosz külpolitikai aktivitás (különösen a katonai jellegű kezdeményezések) 2016 vége óta tapasztalható igencsak jelentős mértékű növekedése.⁵³

Az arab világ egésze, illetve a Közel-Kelet (és részben az észak-afrikai arab államok) vonatkozásában jelenleg nem detektálható egységes orosz stratégia.

⁵³ What is Russia's thinking on Libya? Al-Monitor, 2017.03.05.
<http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2017/03/russia-libya-sarraj-foreign-policy-putin-hifter.html>;
letöltés: 2017.10.05.

A gyors reagálás taktikáját alkalmazva a szemben álló (egymással ellenséges) felek (kivéve az iszlám szélsőségesek) irányában „baráti” magatartást tanúsítva használja ki és fel az ellenérdekelt feleket. Oroszország az oszd meg és uralkodj bevált módszerén alapuló diplomáciai, gazdasági és nem utolsósorban katonai együttműködési taktikáját a saját stratégiai céljai eléréséhez szükséges mértékben rugalmasan alakítja. Az orosz törekvések megvalósításához a szovjet időszakban kiépített, később szüneteltetett, de el nem felejtett kapcsolatok kínálnak kedvező lehetőséget. A Szovjetunió döntően ideológiai megfontolású, a szuperhatalmi pozíció erősítését szolgáló gyakorlatától eltérően Oroszország elsődlegesen a geopolitikai (nagyhatalmi befolyás és katonai jelenlét) és az ehhez illeszkedő energiapolitikai célok elérése (kiemelten a szénhidrogének és az atomenergia területén) érdekében működik együtt. A konkrét (döntően konfliktus-) helyzetek kezelésénél pragmatikus és reálpolitikai megközelítés alkalmazása jellemző, tudatosan kerülve az ideológiai, vallási vagy nemzeti kulturális ellentétekben való állásfoglalást, így közvetítő és béketeremtő szereplőként tud megjelenni a térségben.

Az orosz külpolitika egyik alapvető célja, hogy a szénhidrogénkészletek feletti ellenőrzés és kitermelés területén az európai vásárlók szempontjából fontos mediterrán térségben, de világviszonylatban is meghatározó pozíciót érjen el és azt hosszú távon fenn is tartsa.

Biztonságpolitikai célkitűzéseit az arab világ vonatkozásában elsősorban a kétoldalú katonai együttműködés erősítésével, a fegyverexport jelentős mértékű növelésével éri el. Ennek során szelektíven választja ki azon államokat, amelyeket a nagyhatalmi törekvések szempontjából a legkedvezőbb célszágnak ítél. A regionális befolyás növelése, illetve nem utolsósorban a katonai jelenlét jövőjének biztosítása érdekében az arab és az adott régióban meghatározó szerepet betöltő nem arab államokat egyaránt felhasználja

Oroszország számára a nemzetközi terrorizmus elleni küzdelem „kedvező alkalmat” teremtett, amire hivatkozva legalizálja és elfogadtatja (elsősorban a hazai közvéleménnyel) az orosz haderő külföldön történő alkalmazását. Tényszerű, hogy Oroszország számára a 2000-es évek elejétől meghatározó fontosságú biztonságpolitikai feladat a szélsőséges iszlám irányzatok és a terrorizmus terjedésének megakadályozása, különösen az Észak-Kaukázus vonatkozásában. A nemzetközi terrorizmus elleni küzdelemre való hivatkozással és az ezáltal nyújtott lehetőségeket kihasználva még erőteljesebben fogja szorgalmazni a különböző konfliktuszónákat érintő béketeremtő és békefenntartó ENSZ-missziókat, ezzel tovább növelheti Oroszország elfogadottságát és presztízsét, valamint erősítheti hatalmi pozícióit mind regionális, mind globális viszonylatban.

A Közel-Kelet erőviszonyaiban történt változások

A szíriai orosz beavatkozás kapcsán nélkülözhetetlen annak vizsgálata, hogy az orosz jelenlét, a műveletek megkezdését követő – orosz és szíriai szempontból sikeresnek tekinthető – folyamatok milyen regionális hatásokat eredményeztek.

A Közel-Kelet biztonságpolitikája, a két és többoldalú kapcsolatok, illetve a regionális vagy globális szereplők közötti erőviszonyok a szíriai események hatására folyamatosan átalakulóban voltak, de Oroszország 2015-ös katonai megjelenése óta felgyorsult.

Regionális politikájának hiánya miatt az Amerikai Egyesült Államok diplomáciailag és részben katonailag egyre inkább kiszorult a térségből. Az ország alapvetően évek óta nem rendelkezik valós Közel-Kelet stratégiával, amin az sem segített, hogy a 2017-ben leköszönő Barack Obama elnök az utolsó évében már nem akart jelentősebb szerepet vállalni, míg Donald Trump elnök beiktatását követően kiszámíthatatlannak tűnik, és érezhetően még nem alakította ki regionális stratégiáját. Az amerikai vezetés kizárólag a három éve tartó és (véltetően) az utolsó fázisába lépett ISIL/DAESH elleni műveletekre koncentrált, ezért a szíriai válság katonai és politikai rendezésére egyre kevesebb befolyással van. 2017 közepére tulajdonképpen befejeződött az ellenzék támogatását célzó, alapvetően mindvégig sikertelen programja, de fokozatosan csökken befolyása a kurdok felett is, akik saját céljaik elérése érdekében inkább Oroszország és a rezsim felé nyitnak. Az amerikai vezetés korábbi szilárd álláspontját feladva kényszerűen elfogadja Aszad elnök hatalomban maradását és az ehhez hozzájáruló Oroszország egyre hangsúlyosabb megjelenését. Az orosz vezetést Szíria vonatkozásában annak ellenére partnernek tekinti, hogy a kétoldalú kapcsolatok hullámzóak és sok esetben konfrontációval terheltek. Mindez nem mondható el a szintén NATO-tag Törökországról, amelynek pragmatikus külpolitikája és az orosz–iráni tengelyhez való közeledése, továbbá a kurd térnyerés elleni fellépése folyamatos feszültségeket generál az Amerikai Egyesült Államokkal, igaz, erről nem kizárólag a török fél tehet. Az amerikai szerepvállalás jövője az ISIL/DAESH folyamatos területvesztése miatt Szírián kívül Irakban is egyre inkább kérdésessé válik.

A nagyhatalmi pozícióban rivális Oroszország a régió politikai zűrzavarán túl kiválóan felismerte és kihasználta az amerikai adminisztráció regionális politikájának hiányát is, aminek következtében képes volt folyamatosan növelni jelenlétét és befolyását. Megjelenését a regionális államok többsége fenntartással kezelte, de a kétoldalú kapcsolatokban már pozitív változások érezhetőek, minden állammal jó viszony kialakítására törekszik, nem viszonzatlanul. Katonai jelenlétének hosszú távú biztosításával és a politikai folyamatban vállalt vezető szerepével megkerülhetlenné vált a régióban. Mindezzel bizonyítja nagyhatalmi státuszának visszaszerzését és a Krím miatti nemzetközi elszigeteltségből való kitorést, illetve lehetővé tette a mediterrán térségben 2004 előtt elvesztett pozíciói egy részének visszaszerzését. Ismételten fontos kiemelni, hogy hosszú távú külpolitikája az Amerikai Egyesült Államok befolyásának további csökkentését is célozza, ugyanakkor várhatóan lépéseket tesz majd befolyásának további erősítésére a mediterrán térségben. Ennek kezdeti nyomai már jelenleg is megfigyelhetők (kapcsolatok erősítése Líbiával).

Az Oroszország partnerévé vált Irán jelentős mértékben megerősítette térségbeli pozícióját a válságok (Irak és Szíria) során végzett gazdasági és politikai támogatásával, illetve a katonai megoldásokban vállalt szerepével. A 2015-ben létrejött nukleáris megállapodást követően igyekezett nyitottnak mutatkozni, de változatlanul ragaszkodik biztonságpolitikai elveihez, ami 2017-ben újabb vitákat generált a megegyezés felülvizsgálatát szorgalmazó amerikai vezetéssel.⁵⁴ Az Oroszországhoz való közeledésével párhuzamosan Törökországgal is igyekszik kapcsolatai javítására, még akkor is, ha mindkét állam a térség vezető pozíciójára pályázik. A Hezbollah megerősödésével és az iraki Népi Mozgalmi Erők létrehozásával megfelelő és hozzá hű erőkkel rendelkezik a Földközi-tengerig tartó térségben.⁵⁵

A régió egyik legnagyobb vesztese Szaúd-Arábia, amelynek szerepe és befolyása az egész térségben csökkent. A válság kezdeti éveikhez képest – csökkentő támogatása és az orosz jelenlét miatt – sokkal kisebb befolyással rendelkezik a szíriai ellenzéki csoportok felett, de az iraki szunniták képviselését is kevésbé tudja megvalósítani. 2015 óta nem volt képes rendezni a jemeni válságot, amelynek megoldása egyre inkább kilátástalanná válik. Mindehhez jelentős mértékben hozzájárultak a királyságon belüli gazdasági, társadalmi és belpolitikai feszültségek.

Törökország saját érdekeit előtérbe helyező pragmatikus, sok esetben a NATO- és EU-törekvésekkel is szembemenő külpolitikája (regionális vezető szerep megszerzése, kurdok elleni fellépés) miatt Oroszországhoz és Iránhoz közelített. Ennek jelei az orosz–török együttműködés Szíriában, az orosz–iráni–török háromoldalú megállapodás a szíriai deeszkalációs övezetek kialakításáról, illetve legutóbb a török–iráni kétoldalú (gazdasági és formálódó katonai) kapcsolatok elmélyítését célzó vezérkari főnöki találkozó.⁵⁶ Mindezt támogatja, hogy Törökország és Irán azonos, Katart támogató álláspontot képvisel az arab államok (elsősorban Szaúd-Arábia, az Egyesült Arab Emírségek, Egyiptom és Bahrein) Katarral szembeni fellépésével és a bevezetett szankciókkal kapcsolatban.

A libanoni Hezbollah a szíriai válságban való aktív részvétele révén bel- és külpolitikai értelemben is megerősödött, katonai képessége pedig növekedett, így – Irán támogatásával – regionális szereplővé lépett elő. Izrael mindvégig igyekezett távol maradni és semlegesnek mutatkozni a szíriai polgárháborúval kapcsolatban, legfontosabb célkitűzése Irán és a Hezbollah befolyása növekedésének megakadályozása volt. A polgárháború végéhez közeledve ez egyre növekvő biztonsági kockázatot jelent Izraelnek, amelynek elhárítása érdekében akár egy újabb fegyveres konfliktust is kész felvállalni.

⁵⁴ Donald Trump denounces Iran over nuclear deal. Al Jazeera, 2017.09.15.
<http://www.aljazeera.com/news/2017/09/donald-trump-denounces-iran-nuclear-deal-170915002516362.html>; letöltés: 2017.10.06.

⁵⁵ A new balance of power in the Middle East. Financial Times, 2016.12.28.
<https://www.ft.com/content/0ebf028c-c6db-11e6-8f29-9445cac8966f>; letöltés: 2017.10.06.

⁵⁶ Turkey to boost military cooperation with Iran after army chief's visit. Reuters, 2017.08.17.
<https://www.reuters.com/article/us-turkey-iran-military/turkey-to-boost-military-cooperation-with-iran-after-army-chiefs-visit-idUSKCN1AX1AK>; letöltés: 2017.10.06.

Összegzés

Kétéves távlatból vizsgálva az eseményeket a széleskörű nemzetközi tiltakozás és a kezdeti kétkedések ellenére az orosz beavatkozás sikeresnek ítéltető. A légitámadások révén konszolidálódott Aszad elnök hatalma, megállt a szíriai haderő eróziója, a légi támogatással pedig új lendületet kaptak a szárazföldi műveletek. A katonai sikerek ismét előtérbe helyezték a politikai megoldásra törekvő, ám 2015 közepére megfenekest diplomáciai egyeztetéseket. A nemzetközi közösségnek a válságban érintett, főként az ellenzék támogató államai a kezdeti elutasító magatartásukkal szemben egyre inkább felismerték, hogy az orosz műveletek kímoldították a zszakutkába jutott szíriai polgárháborút, és közelebb került az orosz elnök által elképzelt rendezés lehetősége. Az orosz katonai beavatkozásra építő diplomáciai erőfeszítések 2017-re lehetővé tették a deeszkalációs zónák létrehozását, a fegyverszüneti megállapodások létrejöttét és megerősítését, ezáltal a politikai rendezéshez nélkülözhetetlen biztonsági környezet kialakítását. A békés rendezés kapcsán Aszad személye – legalább az átmeneti időre – egyre inkább elfogadhatóvá vált még a távozását a kezdetektől hangoztató országok számára is.

Az orosz beavatkozás második évének végére kialakult katonai és diplomáciai helyzetben most először keletkezett ténylegesen reális esély a hat és fél éve harcok által sújtott közel-keleti ország helyzetének békés, politikai úton történő rendezésére. Mindezek miatt a politikai ellenzéki csoportok egyre inkább rákényszerülnek, hogy túllépjenek korábbi megosztottságukon, ellenkező esetben végérvényesen elveszthetik az esélyt, hogy bármilyen pozíciót is képesek legyenek képviselni az esetleges rendezés során.

Külpolitikai célkitűzései vonatkozásában Oroszország bebizonyította megkerülhetetlen szerepét a globális biztonságpolitikában és világhatalmi státuszát. Tanúsította, hogy képes kitörni a nemzetközi izolációból és befolyásolni a folyamatokat. A katonai létesítményekre vonatkozó államközi szerződések révén megerősítette közel-keleti jelenlétét, amely akár későbbi térségbeli expanziójában is segítséget nyújthat. A beavatkozás végül kiváló alkalmat teremtett a modernizáció szakaszában lévő orosz haderő éles helyzetben eddig még nem alkalmazott új fejlesztésű haditechnikai eszközeinek tesztelésére és propagálására, ami így az orosz hadipart is támogatta.⁵⁷

A szíriai polgárháború végkifejlete a pozitív folyamatok ellenére ma még nem megjósolható, ugyanakkor tényként kezelhető, hogy a két éve tartó orosz beavatkozás jelentős mértékben hozzájárult a lezáráshoz szükséges feltételek megteremtéséhez.

⁵⁷ Jurij Boriszov orosz védelmi miniszterhelyettes egy 2017. augusztusi nyilatkozata szerint országa több mint 600 új fejlesztésű fegyver és katonai felszerelés, köztük légi fegyverek, páncélozott járművek és rakétaindító rendszerek tesztjét hajtotta végre Szíriában.
Russia is using Syria to test its next generation of weapons. Newdweek, 2017.08.24.
<http://www.newsweek.com/russia-using-syria-test-next-generation-its-weapons-654689>;
letöltés: 2017.10.03.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 4 Russian warships launch 26 missiles against ISIS from Caspian Sea. RT, 2016.10.07. <https://www.rt.com/news/317864-russian-warships-missiles-launch/>; letöltés: 2017.10.03.
- 8 times Russia blocked a UN Security Council resolution on Syria. CNN, 2017.04.13. <http://edition.cnn.com/2017/04/13/middleeast/russia-uncs-syria-resolutions/index.html>; letöltés: 2017.09.22.
- A new balance of power in the Middle East. Financial Times, 2016.12.28. <https://www.ft.com/content/0ebf028c-c6db-11e6-8f29-9445cac8966f>; letöltés: 2017.10.06.
- Balance of power in Middle East in 'Post-ISIS Era'. South Front, 2017.08.03. <https://southfront.org/balance-of-power-in-middle-east-in-post-isis-era/>; letöltés: 2017.10.06.
- BENES Károly: A Vegyifegyver-tilalmi Szervezet 17 éve. In: Hadtudományi Szemle, 7. évfolyam 2. szám. Budapest, 2014. http://uni-nke.hu/downloads/kutatas/folyoiratok/hadtudomanyi_szemle/szamok/2014/2014_2/2014_2_alt_benesk.pdf; letöltés: 2017.09.24.
- Donald Trump denounces Iran over nuclear deal. Al Jazeera, 2017.09.15. <http://www.aljazeera.com/news/2017/09/donald-trump-denounces-iran-nuclear-deal-170915002516362.html>; letöltés: 2017.10.06.
- ENSZ-vizsgálat: Szíria a libanoni gyilkosság mögött. Magyar Nemzet, 2005.10.21. <https://mno.hu/kulfold/enszvizsgalat-sziria-a-libanoni-gyilkosság-mogott-536653>; letöltés: 2017.09.22.
- Exclusive - Russian losses in Syria jump in 2017, Reuters estimates show. Reuters, 2017.08.02. <https://uk.reuters.com/article/uk-mideast-crisis-syria-russia-casualtie/exclusive-russian-losses-in-syria-jump-in-2017-reuters-estimates-show-idUKKBN1AI0HC>; letöltés: 2017.10.07.
- Final de-escalation zones agreed on in Astana. Al Jazeera, 2017.09.15. <http://www.aljazeera.com/news/2017/09/final-de-escalation-zones-agreed-astana-170915102811730.html>; letöltés: 2017.10.07.
- Infighting plagues the opposition in northern Syria. The World Weekly, 2017.06.15. <https://www.theworldweekly.com/reader/view/storyline/2017-06-15/infighting-plagues-the-opposition-in-northern-syria/10138>; letöltés: 2017.10.04.
- ISIS siege of Deir ez-Zor lifted thanks to Russian cruise missile strike – Defense Ministry. RT, 2017.09.05. <https://www.rt.com/news/402042-syria-deir-ezzor-siege-break/>; letöltés: 2017.10.07.
- KREUTZ, Andrej: Syria: Russia's Best Asset in the Middle East. IFRI Russian/NIS Center, 2010. november. pp. 18–19. <https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/kreutzengrussiasyrianov2010.pdf>; letöltés: 2017.09.22.
- Long-range bombers to fly anti-ISIS missions from Russia, Putin orders Navy to work with France. RT, 2015.11.17. <https://www.rt.com/news/322436-russia-strikes-syria-putin/>; letöltés: 2017.10.03.
- Megkezdődött a szíriai vegyi fegyverek megsemmisítése. NOL, 2014.07.08. <http://nol.hu/kulfold/megkezdodott-a-sziriai-vegyi-fegyverek-megsemmisitese-1472939>; letöltés: 2017.09.24.

- Moscow cements deal with Damascus to keep 49-year presence at Syrian naval and air bases. TASS, 2017.01.20.
<http://tass.com/defense/926348>; letöltés: 2017.10.07.
- Orosz–kínai vétő hiúsította meg a Szíria elleni BT-határozatot. HVG, 2011.10.05.
http://hvg.hu/vilag/20111005_orusz_kinai_ensz_bt_veto; letöltés: 2017.09.22.
- Oroszország elismerte, hogy katonai tanácsadókat küldött Szíriába. Biztonságpolitika, 2015.09.02.
<http://biztonsagpolitika.hu/cikkek/oroszorszag-elismerte-hogy-katonai-tanacsadokat-kuldott-sziriba>; letöltés: 2017.10.02.
- Russia has been Assad's greatest ally - as it was to his father before him. Los Angeles Times, 2017.04.06.
<http://www.latimes.com/world/middleeast/la-fg-syria-russia-20170406-story.html>; letöltés: 2017.09.21.
- Russia is using Syria to test its next generation of weapons. Newdweek, 2017.08.24.
<http://www.newsweek.com/russia-using-syria-test-next-generation-its-weapons-654689>; letöltés: 2017.10.03.
- Russia kills US-backed Syrian rebels in second day of air strikes as Iran prepares for ground offensive. The Telegraph, 2015.10.02.
<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/russia/11903702/Russias-Vladimir-Putin-launches-strikes-in-Syria-on-Isil-to-US-anger-live-updates.html>; letöltés: 2017.10.03
- Russia launches first airstrikes in Syria. CNN, 2015.09.30.
<http://edition.cnn.com/2015/09/30/politics/russia-syria-airstrikes-isis/index.html>; letöltés: 2017.10.03.
- Russia to withdraw armed forces from Syria starting with aircraft carrier group. Independent, 2017.01.06.
<http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/russia-withdraw-armed-forces-syria-aircraft-carrier-group-civil-war-ceasefire-assad-regime-ally-a7512541.html>; letöltés: 2017.10.04.
- Russian airplanes leave Iran, but for how long? Russia Beyond, 2016.08.23.
https://www.rbth.com/defence/2016/08/23/russian-airplanes-leave-iran-but-for-how-long_623297; letöltés: 2017.10.06.
- Russian Defence Ministry held a briefing titled “Principles of implementation of the Memorandum on Syria de-escalation zones signed in Astana”. MoD of Russian Federation, 2017.05.05.
<http://syria.mil.ru/en/index/syria/news/more.htm?id=12121964@egNews>; letöltés: 2017.10.07.
- Russian Fighter Aircraft Arrive in Syria. Stratfor, 2015.09.21.
<https://www.stratfor.com/analysis/russian-fighter-aircraft-arrive-syria>; letöltés: 2017.10.02.
- Russian Jets Pulling Out Of Syria, But It Seems New Helicopters Are Just Arriving. The Interpreter, 2016.03.16.
<http://www.interpretermag.com/russian-jets-pulling-out-of-syria-but-it-seems-new-helicopters-are-just-arriving/>; letöltés: 2017.10.03.

- Russian Su-33 crashed in the Mediterranean while attempting to land on Kuznetsov aircraft carrier. The Aviationist, 2016.12.05.
<https://theaviationist.com/2016/12/05/russian-su-33-crashed-in-the-mediterranean-while-attempting-to-land-on-kuznetsov-aircraft-carrier/>; letöltés: 2017.10.07.
- Russia's Syrian Power Play. The New York Times, 2012.01.30.
http://www.nytimes.com/2012/01/31/opinion/russias-syrian-power-play.html?_r=0;
letöltés: 2017.09.22.
- SHAMA, Nael M.: A new Middle-East? The New Arab, 2017. szeptember 11.
<https://www.alaraby.co.uk/english/Comment/2017/9/11/A-new-Middle-East>;
letöltés: 2017.10.06.
- SHARNOFF, Michael: The Syria-Soviet Alliance. Jewish Policy Center, 2009.
<https://www.jewishpolicycenter.org/2009/02/28/the-syria-soviet-alliance/>;
letöltés: 2017.09.20.
- Six Russian Su-34 Fullback bomber have just arrived in Syria. And this is the route they have likely flown to get there. The Aviationist, 2015.09.30.
<https://theaviationist.com/2015/09/29/su-34-have-arrived-in-syria/>; letöltés: 2017.09.26.
- Sutyagin, Igor: Detailing Russian Forces in Syria. RUSI Defence Systems, 2015.11.13.
<https://rusi.org/publication/rusi-defence-systems/detailing-russian-forces-syria>;
letöltés: 2017.09.26.
- Syria allies: Why Russia, Iran and China are standing by the regime. CNN, 2013.08.30.
<http://edition.cnn.com/2013/08/29/world/meast/syria-iran-china-russia-supporters/index.html>; letöltés: 2017.09.24.
- Syria's al-Nusra calls on jihadists in Caucasus to attack Russian civilians and soldiers. The Telegraph, 2015.10.13.
<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/syria/11928412/Syrias-al-Nusra-calls-on-jihadists-in-Caucasus-to-attack-Russian-civilians-and-soldiers.html>;
letöltés: 2017.10.03.
- SZALONTAI Gábor: A szíriai polgárháború okozta regionális menekültválság és hatása az európai migrációs helyzetre.
In: Felderítő Szemle, XIV. évfolyam 3. szám, 2015. szeptember. p. 45.
<http://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2015-3.pdf>; letöltés: 2017.10.01.
- Turkey to boost military cooperation with Iran after army chief's visit. Reuters, 2017.08.17.
<https://www.reuters.com/article/us-turkey-iran-military/turkey-to-boost-military-cooperation-with-iran-after-army-chiefs-visit-idUSKCN1AX1AK>; letöltés: 2017.10.06.
- Vegyi fegyverek alkalmazása Szíriában – háttér. Euronews, 2017.04.05.
<http://hu.euronews.com/2017/04/05/vegyi-fegyverek-alkalmazasa-sziriaban-visszatekintes>; letöltés: 2017.09.24.
- Vladimir Putin orders Russian forces to begin withdrawal from Syria. The Guardian, 2016.03.15.
<https://www.theguardian.com/world/2016/mar/14/vladimir-putin-orders-withdrawal-russian-troops-syria>; letöltés: 2017.10.03.

VARGA ATTILA ÖRNAGY

**AZ AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK
AFGANISZTÁN-STRATÉGIÁJÁNAK ALAKULÁSA
AZ ELMÚLT 16 ÉVBEN**

Bevezetés

2017. október 7-én az Amerikai Egyesült Államok afganisztáni katonai jelenléte belépett a 17. évébe, ezzel a Tartós Szabadság művelet az amerikai történelem leghosszabb külföldön folytatott háborúja lett. 2002 óta a közép-ázsiai országban állomásozó amerikai erők több mint 2400 katonát vesztek, sebesültjeik száma pedig meghaladja a 20 ezer főt. Az afganisztáni beavatkozás megkezdése óta az Amerikai Egyesült Államok több mint egy billió dollárt költött Afganisztán újjáépítésére és a katonai műveletekre. A 2001. szeptember 11-én végrehajtott terrortámadásokra reagálva indított háború azonban a mai napig nem érte el a kitűzött célokat.

Az amerikai és a nemzetközi erők katonai műveletei és jelenléte hatására évről évre növekvő és erősödő fegyveres ellenállás formálódott Afganisztánban. Ezen a folyamaton az Obama-adminisztráció alatt végrehajtott jelentős csapaterősítés, majd a harcoló erők kivonása sem tudott változtatni. Az egyre instabilabb biztonsági helyzetet kihasználva olyan szélsőséges szervezetek jelentek meg Afganisztánban, mint az Iszlám Állam Khorasan Tartományban¹ terrorhálózat. A 2015. január 1-jén indított Eltökélt Támogatás NATO-művelettel a nemzetközi erők tevékenysége az afgán biztonsági erők kiképzésére és tanácsadására korlátozódott, amellyel az afgán erők szinte teljesen védtelenné váltak az előretörő fegyveres csoportokkal szemben. 2017-re a tálib mozgalom már az ország több mint 40%-a felett átvette az ellenőrzést.

Donald Trump, aki évekig ellenezte az amerikai erők afganisztáni jelenlétét, beiktatását követően jelentősen megváltoztatta állásfoglalását Afganisztán kapcsán. 2017. augusztus 21-én az amerikai elnök ismertette kormánya új Afganisztán-stratégiáját. Legfontosabb eleme, hogy nem szab meg kivonási határidőket, hanem inkább a „feltételalapú” műveleteket preferálja. Az új amerikai stratégia a regionális politikájában is változtatásokat helyezett kilátásba, így többek között nagyobb szerepet szán Indiának, míg Pakisztánnal szemben határozottabb külpolitikát kíván folytatni. 2017. szeptember 18-án James Mattis amerikai védelmi miniszter bejelentette, hogy háromezer fővel növelik az Afganisztánban állomásozó amerikai erők létszámát. Jelenleg nyitott kérdés, hogy az új stratégia, illetve a korlátozott csapaterősítés tud-e rövid időn belül kézzelfogható eredményeket felmutatni, vagy még évekig elhúzódik az amerikai lakosság körében rendkívül ellenzett afganisztáni konfliktus.

¹ Islamic State in Khorasan Province – A „Khorasan” kifejezés az ókori perzsa világból származik, amikor is a „felemelkedő nap földjét” jelentette. Az Irakban és Szíriában aktív Iraki és Levantei Iszlám Állam (ISIL/DAESH) a területéhez sorolja Iránt, Afganisztánt, Pakisztánt, Közép-Ázsia egy részét és időközönként Indiát is.

Az Amerikai Egyesült Államok hidegháborús Afganisztán-politikája

2001. szeptember 11-ét megelőzően az Amerikai Egyesült Államok Afganisztán-politikáját leginkább az ignorálás jellemezte. Az elmaradott és fejletlen ország a szovjet közép-ázsiai tagköztársaságok távoli „nyúlványa” volt, amely kívül esett az Amerikai Egyesült Államok szövetségi struktúráján. Összességében az amerikai külpolitikát (kivéve az 1979 és 1989 közötti szovjet megszállást) ugyanez a hozzáállás jellemezte az egész közép-ázsiai régiót illetően. Ennek a fő oka az volt, hogy a térség folyamatai nem vagy csak elhanyagolható mértékben voltak hatással az amerikai érdekekre.

1. kép. Az Északi Szövetség tagja egy amerikai gyártmányú Stinger típusú kézi légvédelmi rakétával²

1979 vízválasztónak bizonyult az Amerikai Egyesült Államok és Afganisztán, illetve a közép-ázsiai régió kapcsolatában. Afganisztán 1979. decemberi szovjet megszállása úgymond lehetőséget biztosított az amerikaiaknak, hogy egy újabb hidegháborús frontot nyissanak a Szovjetunió ellen. A megszállás mellett az iráni iszlám forradalom és a Központi Szerződés Szervezetének (CENTO³) 1979-es felbomlása is hozzájárult a Carter-doktrína 1980-as megalkotásához, amelynek keretén belül az Amerikai Egyesült Államok korlátozott proxyháborút indított Afganisztánban. Az amerikai kormány fegyverekkel, többek között Stinger típusú kézi légvédelmi rakétákkal⁴

² An Afghan mujahideen aims a FIM-92 Stinger missile at passing Soviet aircraft, 1988. <https://rarehistoricalphotos.com/afghan-fighter-stinger-1988/>; letöltés: 2017.19.21.

³ Central Treaty Organization. A CENTO egy ázsiai katonai tömb volt, amelyet 1955-ben Törökország, Irak, Irán, Pakisztán és az Egyesült Királyság hozott létre Middle East Treaty Organization (METO) néven. 1959-ben Irak kivált a szervezetből, ekkor nevezték át CENTO-ra. A tömörülés célja egy Szovjetunió-ellenes védelmi blokk létrehozása volt a térségben. Irán és Pakisztán kilépésével 1979-ben bomlott fel.

⁴ A CIA 1986. szeptemberben szállította le az első Stinger típusú légvédelmi rakétákat a szovjetellenes afgán erőknek. Az afgán fegyveres csoportok több mint 1000 ilyen eszközt kaptak a megszállás végéig, amelyekkel a szovjet légitörő 350 forgószárnyas és 150 merevszárnyú repülőeszközét semmisítették meg.

és pénzzel támogatta az afgán ellenállókat.⁵ Az amerikai Központi Hírszerző Ügynökség (CIA⁶) összekötőként (mint például Hamid Karzai) keresztül Pakisztánból segítette az Északi Szövetséget. A hidegháborús stratégia ellenére az amerikai külpolitikának nem volt létfontosságú nemzeti érdeke Afganisztánban. Ez a „burkolt háború” úgymond támogatta az 1985-ben létrejött Reagan-doktrínát is, amely célként tűzte ki a kommunistaellenes erők támogatását a Szovjetunió által befolyásolt diktatórikus rezsim megdöntésére.

Az Amerikai Egyesült Államok Afganisztán-politikája az 1980-as évek végére tért vissza a „normál kerékvágásba”. A szovjet megszállás 1989-es befejezését követően Afganisztán ismét jelentéktelenné vált az amerikai külpolitika számára. Az 1990-es éveket jellemző polgárháborús állapotok, a különböző hadurak és iszlamista tálibok közötti konfliktus nem ütötte meg Amerika ingerküszöbét. Az 1990-es évek második felében az amerikai hírszerzés egyre több információval rendelkezett az Afganisztánban megerősödő, illetve onnan szerveződő al-Kaida terrorszervezettel kapcsolatban, de 2001. szeptember 11-ig nem értékelték olyan szintű fenyegetésként a működését, hogy határozottabban fellépjenek ellene.

2001. szeptember 11. hatása az Afganisztán-politikára

A 2001. szeptember 11-ei terrortámadások okozta kihívások gyors váltást követeltek meg Amerika Afganisztán-politikáját illetően. A merényletek után két létfontosságú nemzeti érdek jelent meg. Az egyik az al-Kaida és támogatói hálózatainak felszámolása volt annak érdekében, hogy a terrorszervezet ne tudjon újabb támadást megszervezni, illetve végrehajtani az Amerikai Egyesült Államok területén, illetve érdekeltségei ellen. A másik érdek pedig az volt, hogy az Amerika-ellenes terrorszervezetek ne használhassák bázisként Afganisztánt és a vele szomszédos országokat. Az amerikai nemzetbiztonsági rendszer azonban – felépítésénél fogva – nem tudott gyorsan és hatékonyan reagálni az iszlamista terrorszervezetek jelentette fenyegetésre, illetve nem volt felkészülve arra, hogy nemzetépítő feladatokat hajtson végre a világ egy távoli térségében.

Az Amerikai Egyesült Államok megnövekedett afganisztáni érintettségét már a kezdetektől az amerikai stratégia összehangolatlansága jellemezte. Az afganisztáni nemzetépítésnek három fő pillér mentén kellett volna megvalósulnia: biztonság, kormányzás és gazdasági fejlesztés. Sok esetben azonban az amerikaiak Afganisztán-politikája nem összeegyeztetve kezelte ezeket a pilléreket, illetve az Amerikai Egyesült Államok érdekei szerint priorálta azokat.

A 2001. október 7-én Afganisztánban megindított Tartós Szabadság⁷ elnevezésű katonai művelet volt az Amerikai Egyesült Államok új, terrorizmusellenes globális háborújának⁸ első megnyilvánulása. Az ország stratégiai célja lett az Amerika-ellenes terrorszervezetek felszámolása, különösen azon csoportoké, amelyek tömegpusztító fegyverekhez férhettek hozzá. Emellett megjelent azoknak a

⁵ LESHUK, Leonard: Stinger missiles in Afghanistan.
http://europauniversitypress.co.uk/auth_article416.html; letöltés: 2017.09.20.

⁶ Central Intelligence Agency.

⁷ Operation Enduring Freedom – OEF.

⁸ Global War on Terror.

hálózatoknak és rezsimeknek a felszámolása is, amelyek támogatást nyújtottak ezeknek a szervezeteknek és csoportoknak. Az Amerikai Egyesült Államok a 2002-ben elfogadott Nemzetbiztonsági Stratégia⁹ mentén indította meg 2003-ban az Iraki Szabadság műveletét¹⁰ és buktatta meg a Szaddám-rezsimet. Az új stratégia szellemében hajtottak végre katonai akciókat különböző, terroristákhoz köthető célpontok ellen Pakisztánban, Jemenben, az afrikai kontinensen és Dél-Ázsiában.

2. kép. George Bush amerikai elnök 2001. október 26-án aláírta a Patriot Act-et¹¹

George Bush amerikai elnök 2001. október 26-án terrorizmusellenes törvényt (Patriot Act) írt alá, amely alapján az Amerikai Egyesült Államok erőt alkalmazhat a nemzetbiztonságot fenyegető terrorcsoportok, illetve az azokat támogató rezsimek ellen. Az amerikai kormány a Tartós Szabadság művelet megindítása során az al-Kaidával szembeni terrorizmusellenes (CT¹²) fellépésre összpontosított.¹³ Az afganisztáni műveletek során ez a stratégia a CIA és a különleges erők tevékenységében realizálódott, amelyek a műveleteik során a kiemelt jelentőségű célpontok¹⁴ felszámolására koncentráltak. Emellett az amerikai kormány – látva Afganisztán fejletlenségét és a működőképes kormányzás hiányát – „nemzetépítő” projekteket is indított. A legnagyobb problémát azonban az jelentette, hogy az amerikai adminisztráción belül egyik minisztérium sem specializálódott erre a feladatra. Éppen ezért a nemzetközi közösség (az amerikai külügyminisztérium vezetésével) vállalta magára ezeket a feladatokat. Az afgán intézményi rendszer elmaradottsága, illetve a hozzá nem értés magas foka miatt (kiegészülve a

⁹ Cél az Amerikai Egyesült Államok szövetségeinek megerősítése, amelyek segítségével felszámolható a globális terrorizmus és megakadályozhatóak a terrorista merényletek.

¹⁰ Operation Iraqi Freedom.

¹¹ USA PATRIOT Act. <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/infocus/patriotact/>; letöltés: 2017.10.21.

¹² Counter Terrorism.

¹³ TELLIS, Ashley J. – EGGERS, Jeff: U.S. Policy in Afghanistan: Changing Strategies, Preserving Gains. <http://carnegieendowment.org/2017/05/22/u.s.-policy-in-afghanistan-changing-strategies-preserving-gains-pub-70027>; letöltés: 2017.09.01.

¹⁴ High-Value Target – HVT.

nemzetközi szereplők túlságosan szerteágazó bevonásával) a folyamat akadozó és rendkívül lassú volt. A védelmi szektor reformja¹⁵ szintén részét képezte az afgán intézményi rendszer kiépítésének, amelyben az amerikai haderő kapott vezető szerepet. Ez azonban jelentős leterheltséget jelentett a katonai műveletekben történő aktív részvétel mellett.

Az afganisztáni művelet során az amerikai katonai vezetés jelentős hangsúlyt fektetett az iraki mintájú felkelésellenes (COIN¹⁶) akciókra, amelynek következtében rendkívül nagy számban hajtottak végre titkos elfogó és likvidáló akciókat, illetve börtönöztek be „terroristákat” helyi, guantanamoi, illetve harmadik országbeli büntetés-végrehajtási létesítményekbe. Az amerikai erők emellett támogatást nyújtottak egyes haduraknak – főleg az egykori Északi Szövetség vezetőinek –, illetve sok esetben eltekintettek a milíciáik lefegyverzésétől annak érdekében, hogy fel tudjanak lépni a tálibok ellen. Problémát jelentett azonban, hogy az afgán szövetségesek az esetek többségében nem elfogták vagy felszámolták a tálib csoportokat, hanem Pakisztánba szorították ki őket, ahol viszont az amerikai erőknek már nem volt felhatalmazásuk terrorellenes műveletek végrehajtására.

Az amerikai kezdeményezésű „nemzetépítést” többek között az afgán fél elkötelezettségének hiánya, a nem megfelelő intézményi kapacitás, illetve – az évekig elhúzódó fegyveres konfliktusok következtében – az infrastruktúra közel teljes hiánya is hátráltatta. Az Amerikai Egyesült Államok a katonai műveletek kiterjesztésével párhuzamosan inkább átadta az újjáépítés bizonyos szegmenseit az ENSZ-nek, a Világbanknak és az Ázsiai Fejlesztési Banknak. Az afganisztáni „nemzetépítés” rendkívül gyorsan a háttérbe szorult, miután az iraki beavatkozás prioritássá lépett elő az amerikai külpolitikában.

A Tartós Szabadság művelet

A szeptember 11-ei terrortámadásokat követően az amerikai kormány próbált azonnal szövetségeseket keresni a közép-ázsiai régióban egy Afganisztáni beavatkozáshoz. Egy hónapon belül az amerikai különleges erők¹⁷ csoportjai Üzbegisztánba települtek, hogy támadásokat indítsanak az al-Kaida terrorszervezet és támogatói hálózata ellen. Az amerikai kormány akkor még azonban hivatalosan ragaszkodott ahhoz, hogy nem célja az afgán rezsim hatalmának a megdöntése. Azóta több olyan dokumentum is napvilágra került, amelyek szerint az amerikai különleges erőknek feladata volt az afgán kormány leváltása is annak érdekében, hogy az ország ne lehessen többet biztonságos menedékhelye terrorcsoportoknak.¹⁸

¹⁵ A biztonsági szektor reformja a 2001. decemberi bonni megállapodásban fogalmazódott meg, majd a 2002. januári tokiói donorkonferencián dolgozták ki. A résztvevők öt kulcsfontosságú szektort határoztak meg Afganisztánban, amelyek kiépítéséért és fejlesztéséért egy-egy felelős nemzet lett kijelölve. Az Amerikai Egyesült Államok lett a felelős az új afgán haderő felállításának koordinálásáért, Németország a belügyi erők kiépítéséért, Olaszország az igazságügyi szektor fejlesztéséért, Nagy-Britannia a kábítószer-ellenes tevékenységekért, Japán pedig a Lefegyverzés, Feloszlítás és Újraintegrálás (Disarmament, Demobilization and Reintegration – DDR) folyamatáért.

¹⁶ Counterinsurgency – COIN.

¹⁷ 5th Special Forces Group.

¹⁸ TELLIS, Ashley J. – EGGERS, Jeff: U.S. Policy in Afghanistan: Changing Strategies, Preserving Gains. <http://carnegieendowment.org/2017/05/22/u.s.-policy-in-afghanistan-changing-strategies-preserving-gains-pub-70027>; letöltés: 2017.09.01.

3. kép. Az Operation Enduring Freedom emblémája¹⁹

Az OEF 2001. október 7-ei megindításakor először légitámadásokat mértek a tálibok és az al-Kaida állásaira, majd másfél héttel később a szárazföldi erők is megkezdték a tevékenységüket a műveleti területen. A CIA tisztában volt az afgán hadurak közötti rivalizálással, ezért megosztották az amerikai különleges erőket a tálib kormány ellen harcoló Északi Szövetség²⁰ parancsnokai között, hogy ne merülhessen fel a részrehajlás bármelyikük irányába is. Az Abdul Rashid Dostum tábornok fegyveresei mellé rendelt különleges erők két csoportra oszlottak, majd – a légierő támogatásával – északi és déli irányból haladtak Mazar-e Sharif irányába. Az amerikai erők az Északi Szövetség fegyvereseivel együttműködve november 10-én felszabadították Mazar-e Sharifot. A katonai műveletek során a tálibok országszerte viszonylag gyorsan, nagyobb ellenállás nélkül feladták a területeiket. A tálib rezsim vezetése november 13-án Kabultól Kandahárba és a Nangarhar tartományban található Tora Bora barlangrendszerbe menekült.

2001. november 20-án az amerikai Központi Parancsnokság (CENTCOM²¹) utasítást adott az Afganisztánban állomásozó erőknek, hogy a katonai műveletek mellett humanitárius feladatokat is hajtsanak végre. Ezzel az új feladattal nagyobb létszámú támogató erő települt a régióba és a műveleti területre. A segélyszervezetek tevékenységének koordinálására létrehozták az Egyesített Polgári és Katonai Műveletek Különítményt.²² Az amerikai légierő élelmiszer-csomagokat szállított a menekülttáborokba, röplapokon hívták fel a figyelmet a fel nem robbant aknák veszélyére, illetve tájékoztatták az afgán lakosságot a „felszabadításukról”.²³

¹⁹ <https://hu.pinterest.com/pin/102175485266332522/>; letöltés: 2017.10.21.

²⁰ Northern Alliance.

²¹ Central Command.

²² Combined Joint Civil Military Operations Task Force – CJCMOTF.

²³ A helyzet komikumát mutatja, hogy az amerikai fél a röplapok elkészítésekor nem volt tisztában az afgán lakosság írás- és olvasástudatlanságának magas fokával.

Az amerikai katonai művelet egyik legnagyobb kihívása azonban nem a tálibok elleni harctevékenység, hanem a nagyszámú fegyveres fogva tartása volt. 2001. november végére a foglyokat tömegesen Mazar-e Sharifba szállították, sok esetben azonban úgy, hogy még a fegyvereiket sem vették el. Amikor a CIA-tisztek megkezdték a 600 fogoly kihallgatását, azok lefegyverezték az őrséget, elfoglalták a börtönt és két amerikai tisztet foglyul ejtettek. A tálibok megölték az egyik amerikai ügynököt, ezért a CENTCOM egy gyorsreagálású amerikai alegységet (az első hagyományos erő) telepített a műveleti területre, hogy kiszabadítsák az amerikai foglyot. 2001 decemberében egy amerikai különítményt hoztak létre a rabok kihallgatására, majd elővigyázatosságból Kandahárba, onnan pedig a kubai Guantamora szállították a kiemelt foglyokat a további kihallgatásra. A terroristagyanús személyek fogva tartási és kihallgatási módszerei folyamatosan fejlődtek, akkor azonban még senki nem gondolt arra, hogy az a folyamat milyen következményekkel járhat, illetve hogyan befolyásolja majd az Amerikai Egyesült Államok megítélését.

A jelentős számú fegyveres bebörtönzésével azonban közel sem sikerült felszámolni a tálibokat és az al-Kaida terrorszervezetet. Kandahár volt az utolsó nagyváros, amelyet a táliboknak sikerült megtartani. Az Amerikai Egyesült Államok keresett egy olyan Nyugat-barát és tálibellenes afgán pastu szövetségest (ilyen nem sok volt), akinek a segítségével sikeresen megtámadhatta Kandahárt. Ez a személy Hamid Karzai volt, akinek a közreműködésével 2001. december 7-re a tálibok elvesztették Kandahárt is. Az afgán csapatok az amerikai különleges erők támogatásával műveletet indítottak az al-Kaida Tora Bora térségében rejtőzködő csoportjai ellen. Ennek a két utolsó területnek a bevételével az Amerikai Egyesült Államok felszabadítottnak nyilvánította Afganisztánt. Az Északi Szövetség ellenőrizte Kabult, a hadurait pedig visszafoglalták a tálib rezsim alatt elvesztett területeiket és nagyobb városaikat.

4. kép. Amerikai különleges erők és CIA-ügynökök Hamid Karzaijal 2001-ben (Kandahár)²⁴

²⁴ <http://peacenews.org/2014/06/09/one-cute-tweet-cia-cant-hide-greatest-terrorist-organisation-earth-guardian-via-stop-war-coalition/>; letöltés: 2017.10.21.

Az amerikai hírszerzés már ebben az időszakban elkezdett foglalkozni azokkal a területekkel, ahol esetleg fegyveres ellenállás alakulhat ki, illetve gerilla-hadviselést indíthatnak az amerikai erők és az afgán kormány ellen. Az egyik ilyen terület az al-Kaida fegyveresei által ellenőrzött Shahi-Kot-völgy volt a Tora Bora térségében. Az amerikai erők „Anaconda” fedőnévvel 2002. augusztus 2-án indítottak műveletet az ott tevékenykedő fegyveres csoport felszámolására. A völgy elfoglalásáért indított akció az OEF első jelentős ütközete lett, amelyben 2000 amerikai katona (lövész és légideszant) és az Északi Szövetség oldaláról 1000 afgán fegyveres vett részt. Az amerikai katonai vezetés azonban jelentősen alábecsülte a tálib és az al-Kaida-fegyveresek létszámát²⁵ és műveleti képességeit. Bár a kéthetes művelet végén sikerült elfoglalni a völgyet, mindkét fél jelentős veszteségeket szenvedett el, nyolc amerikai katona életét veszítette, 72 megsebesült.

Az Amerikai Egyesült Államok a terrorizmus elleni küzdelem győzelmeként könyvelte el az OEF során elért eredményeket, amerikai értékelés szerint jelentős csapást mértek a tálibokra és a vele szövetséges al-Kaidára. A művelet egyik legnagyobb kudarca azonban az volt, hogy Oszáma bin Láden el tudott menekülni Afganisztánból. Az amerikai kormányzat azonban ennek ellenére győztes háborút kommunikálhatott, így a figyelem központjába ismét Irak kerülhetett. Ettől a ponttól kezdve a Bush-adminisztráció stratégiai prioritásai között Afganisztán már csak a második helyen szerepelt.

Az ENSZ 2001. december 5-én Bonnbán rendezett konferenciát az afganisztáni rendezés kapcsán, amelyen részt vettek az új afgán kormány megalakításában érdekelt befolyásos személyek és csoportok is (főként az Északi Szövetség vezetői). Az Amerikai Egyesült Államok részéről annak az igénye fogalmazódott meg, hogy Nyugat-barát demokráciát építsenek fel Afganisztánban. A résztvevők elindították az afgán alkotmány kidolgozásának, illetve az új kormány megválasztásának a folyamatát. Első fázisként hat hónapra ideiglenes kormányt hoztak létre, amelynek élére Hamid Karzait nevezték ki. Ezt követően a Loya Jirga²⁶ 18 hónapra átmeneti kormányt jelölt ki. Később egy újabb Loya Jirgát rendeztek, ahol elfogadták az alkotmányt, majd választásokat tartottak. A bonni megállapodás iránymutatást adott a nemzetközi erők támogató tevékenységére is, amely a Nemzetközi Biztonsági Közreműködő Erő (ISAF²⁷) létrehozásában valósult meg. Az Északi Szövetség nem fogalmazott meg arra vonatkozólag igényt, hogy a nemzetközi erők hosszabb távon (mint Boszniában vagy Koszovóban) az országban maradjanak, éppen ezért az ISAF mandátumát eszerint alakították ki. A nemzetközi erők fő feladata a segélynyújtás, Kabul stabilizálása, illetve az afgán biztonsági erők kiképzése lett. 2003 augusztusában a NATO vette át az ISAF vezetését, az ENSZ pedig kiterjesztette tevékenységét Kabulról az ország egész területére.

²⁵ Az előzetes hírszerzési információk szerint 150–200 fegyveres tartózkodott a völgyben, míg a valóságban a műveletet végrehajtó erők 500–1000 fegyveres ellenállásába ütköztek.

²⁶ Nemzeti Nagygyűlés.

²⁷ International Security Assistance Force.

5. kép. a NATO 2003. augusztus 11-én átvette az ISAF irányítását²⁸

A 2002-es Nemzetbiztonsági Stratégia

2002 szeptemberében Bush amerikai elnök ismertette első Nemzetbiztonsági Stratégiáját,²⁹ amellyel egyfajta magyarázatot adott az Amerikai Egyesült Államok afganisztáni katonai műveletének meghosszabbítására.³⁰ A stratégia szerint – az afganisztáni példát felhozva – kiemelten fontos azoknak az országoknak a támogatása, amelyek instabilitása fenyegetést jelenthet a globális biztonságra. A dokumentumban az Amerikai Egyesült Államok összességében „magára vállalja” a szabad világ biztosítójának szerepét, illetve feljogosítja magát arra, hogy szükség esetén „iránymutatást adjon” a nem megfelelően vezetett országoknak a biztonság, a stabilitás és a demokrácia építéséről. Azzal, hogy ebben a stratégiai dokumentumban kinyilatkoztatásra került „Afganisztán felszabadítása”, az OEF egyfajta sikertörténeté vált. Bush végső soron figyelmeztette azokat az országokat, amelyek terroristákat támogatnak vagy „maguk is terroristák”. A Bush-adminisztráció szerint a terrorizmus elleni harc a demokratikus értékek védelmét szolgálja.

Az amerikai kormány az afganisztáni terrorizmus felszámolását a katonai akciók mellett polgári műveletek végrehajtásával is támogatta. 2002 novemberében az amerikai haderő – együttműködve az ENSZ-szel és nem kormányzati szervezetekkel – tartományi újjáépítési csoportokat (PRT³¹) hozott létre, amelyek fő feladata a központi és a helyi kormányzat támogatása és az újjáépítés megszervezése volt. A program kezdetén az Amerikai Egyesült Államok irányította ezeknek a polgári-

²⁸ <http://www.nato.int/docu/update/2003/08-august/e0811a.htm>; letöltés: 2017.10.21.

²⁹ The National Security Strategy of the United States of America. September 2002.

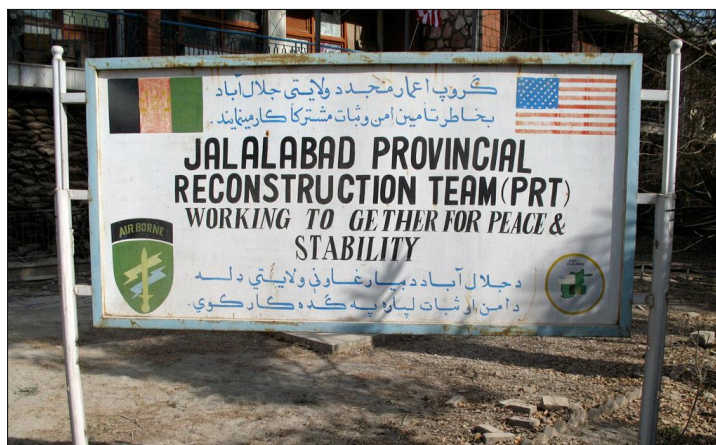
<https://www.state.gov/documents/organization/63562.pdf>; letöltés: 2017.09.01.

³⁰ Mindezt az után, hogy az OEF teljesítette az Amerikai Egyesült Államok fő stratégiai céljait Afganisztánban.

³¹ Provincial Reconstruction Team.

katonai szerveződéseknek a többségét, néhányat pedig az ISAF. Amikor 2003. május 1-jén Donald Rumsfeld amerikai védelmi miniszter bejelentette a főbb katonai műveletek végét, az Amerikai Egyesült Államok reménykedett abban, hogy a nemzetközi közösség – amely addig nem telepített harcoló erőket Afganisztánban – nagyobb szerepet vállal majd az újjáépítésben. Ez meg is valósult, mert a NATO felvállalta az ISAF irányítását és kiterjesztette a műveletet az ország egész területére, a NATO-tagországok pedig átvették a PRT-k vezetését. A PRT-k „szétosztása” azonban a program kontrollátlanságát és szervezetlenségét okozta, a résztvevők leginkább a különböző segélyszervezeteknek nyújtott biztosításban tudtak eredményeket felmutatni.

A PRT-k működésével kapcsolatos negatív tapasztalatok ellenére azok száma folyamatosan nőtt, összesen 26 csoportot hoztak létre az ország egész területén. 2003-ban az Amerikai Egyesült Államok Nemzetközi Fejlesztési Hivatala (USAID³²) úgynevezett „gyors hatású projekteket” indított, amelyek célja az volt, hogy az USAID munkatársai a PRT-ken belül könnyebben tudjanak rövid távú stabilizációs programokat indítani (pl. öntözőrendszerek, iskolák, kórházak stb. építése). A program 2007-ig működött, amely során 440 projektet valósítottak meg. Az USAID 2006-ban indította el a helyi kormányzat és közösség fejlesztését célzó fejlesztést (LGCD³³), amelynek célja az instabil területeken élő lakosság támogatása és az ellenállókkal szembeni fellépés motiválása volt. A valóságban azonban sem az LGCD, sem a PRT-projektek nem járultak hozzá az ország stabilizálásához, illetve nem növelték a központi kormány legitimitációját. Ugyanakkor az amerikai kormány a siker bizonyításának kényszere miatt ragaszkodott a PRT-k tevékenységéhez, annak ellenére is, hogy nagyon kevés kézzelfogható eredményt tudtak felmutatni.

6. kép. A dzsalalábádi amerikai PRT (Nangarhar tartomány)³⁴

³² United States Agency for International Development.

³³ Local Governance and Community Development Program.

³⁴ <http://travelingboy.com/archive-travel-jim-afghanpics.html>; letöltés: 2017.10.21.

2005. május 23-án Hamid Karzai afgán és Bush amerikai elnök közös nyilatkozatot írt alá³⁵ a két ország közötti együttműködés megerősítéséről. Ebben az Amerikai Egyesült Államok elkötelezte magát arra, hogy hosszú távon biztosítja Afganisztán békéjét, demokratikus berendezkedését, illetve felvirágoztatását. A megállapodás lehetővé tette, hogy az amerikai haderő továbbra is használja az afgán létesítményeket és bázisokat, amelyek segítségével hatékonyabban tudják kiképezni és felszerelni az afgán biztonsági erőket.

A 2006-os Nemzetbiztonsági Stratégia

Az afganisztáni helyzet 2005-re közel sem volt olyan ideális, mint ahogy azt az amerikai adminisztráció szeretne volna látni. Az amerikai erők vesztesége folyamatosan nőtt, 2005-ben pedig az előző évhez képest megduplázódott.³⁶ Az afgán ellenállás egyre erőteljesebb, a fegyveres csoportok által folytatott harctevékenység pedig egyre agresszívabb lett. A 2006. februári londoni Afganisztán-konferencia ismertette az „Afganisztán Kompakt” jelentését,³⁷ amelyben bizonytalannak értékelte az ország helyzetét és az erőteljes amerikai jelenlét szükségességét hangsúlyozta.³⁸ Afganisztán a pakisztáni támogatást élvező és növekvő ellenállás mellett számos problémával küzdött, így többek között egy működésképtelen és korrump kormányval, valamint jelentős kábítószer-kereskedelemmel. Az amerikai közvélemény azonban ezekből nem sokat látott, ennek pedig az lett a következménye, hogy az ország külpolitikai prioritása változatlanul az iraki háború maradt.

George Bush 2006-ban elfogadott második Nemzetbiztonsági Stratégiája³⁹ úgymond „nyugodtabb hangvételű” lett, illetve kevésbé volt ideológiai színezetű. A dokumentum már az elején kinyilvánította, hogy a stratégia megkérdőjelezhetetlen célja az amerikai nép biztonságának garantálása. Bush értékelése szerint a szabad nemzetek sokkal békésebbek, éppen ezért az Amerikai Egyesült Államok érdeke, hogy más államok is szabadságban éljenek. A dokumentum szerint az Amerikai Egyesült Államok arra törekszik, hogy számára fontos értékeket közvetítsen, akár úgy is, hogy véget vet a zsarnokságnak, segít a hatékony demokráciák kiépítésében, illetve erősíti a szabad és tisztességes globális kereskedelmet. Mindez azt mutatta, hogy Amerika már messze nem kötelezte el magát a demokráciák „futószalagon történő legyártása” mellett, különösen olyan országokban, amelyek ezen a téren nem rendelkeznek tapasztalattal.⁴⁰

³⁵ <http://www.gpo.gov>; letöltés: 2017.10.21.

³⁶ 2005-ben már 99 amerikai katona vesztette életét, ezzel a háború első öt évében az Amerikai Egyesült Államok veszteségei elérték a 260 főt Afganisztánban.

³⁷ The Afghanistan Compact.
http://www.nato.int/isaf/docu/epub/pdf/afghanistan_compact.pdf; letöltés: 2017.09.01.

³⁸ Érdekes momentum, hogy a 2006-as közvélemény-kutatások szerint az afgán lakosság többsége még optimista volt az ország jövőjét illetően, több mint 70%-uk elfogadta az amerikai katonai jelenlétet. Körülbelül ugyanennyien egyetértettek a tálib rezsim megdöntésével. Ennek valószínűsíthető oka az volt, hogy a 2001-es állapotokhoz képest sikerült látványos eredményeket elérni gazdasági téren és többek között az oktatásban is. A gazdasági növekedés 10%, míg az infláció 8,5% volt, az általános iskolába járó gyerekek száma pedig több mint 60%-kal nőtt 2006-ban.

³⁹ The National Security Strategy of the United States of America. March 2006.
<https://www.state.gov/documents/organization/64884.pdf>; letöltés: 2017.09.01.

⁴⁰ A 2002-es stratégia szerint az Amerikai Egyesült Államoknak sikerült demokratikus berendezkedést létrehozni Afganisztánban.

A dokumentum kihangsúlyozza a nagyobb nemzetközi együttműködés szükségességét, ugyanis az amerikai adminisztráció értékelése szerint nagyobb összefogással könnyebben kezelhetőek a határokon átnyúló problémák. A stratégia Afganisztán kapcsán a NATO-tagországok vezető szerepvállalását hangsúlyozta. A dokumentumban az Amerikai Egyesült Államok kinyilvánította, hogy csak abban az esetben nyújt segítséget egy országnak a kormányzati változtatások végrehajtásában, ha az igény az adott államon belül fogalmazódik meg. Amerikai értékelés szerint Afganisztán esetében ez az igény jelen van. A 2006-as nemzetbiztonsági stratégia összességében keveset foglalkozik az afganisztáni kérdéssel, ami ismét bizonyította, hogy az iraki háború az amerikai külpolitikában elsőbbséget élvezett.

A 2008-as elnökválasztási kampány

Barack Obama a 2008-as elnökválasztási kampánya során az afganisztáni rendezés prioritása mellett érvelt. A demokrata politikus egy 2008. júliusi beszédében kijelentette, hogy Afganisztán biztonsági helyzete folyamatosan romlik, ami elfogadhatatlan az Amerikai Egyesült Államok számára. Ígéretet tett arra, hogy megválasztása esetén az ország külpolitikai prioritása az al-Kaida és a tálibok elleni harc lesz. Obama értékelése szerint ez az a háború, amelyet meg kell nyerni. Ígéretet tett arra, hogy legalább két további dandárt telepít a művelési területre, és az iraki beavatkozás helytelenítése mellett erőt von ki Irakból és csoportosít át Afganisztánba. Az elnökjelölt – Bush elnök korlátozott Afganisztán-politikáját kritizálva – úgy értékelte, hogy az Amerikai Egyesült Államok az amerikai erők megnövelt jelenlétével demonstrálni tudja a NATO-nak, hogy elkötelezett az afganisztáni rendezés mellett, és ezzel csapaterősítésre ösztönözheti a tagországokat.

7. kép. Barack Obama elnökjelölti kampánybeszéde 2008. november 24-én⁴¹

⁴¹ <http://www.telegraph.co.uk/news/politics/local-elections/3253347/US-election-2008-Top-25-turning-points-in-the-campaign-1-12.html>; letöltés: 2017.10.21.

Obama javaslatot tett egymilliárd dollár nem katonai segély elkülönítésére a vidéki területek támogatásához, amellyel értékelése szerint javítani lehet az ország stabilizálását. Kiállt emellett, hogy az Amerikai Egyesült Államok példamutatással kell „promotálja” a demokratikus értékeket és elveket. Kijelentette, hogy éppen ezért be kell szüntetni és tiltani a foglyok kínzását és harmadik országba történő átszállítását, valamint be kell zárni a guantanamoi börtönt. Obama szerint a példamutató külpolitika jelentős mértékben növeli az Amerikai Egyesült Államok céljaiba és elveibe vetett bizalmat. Az elnökjelölt emellett felvetette, hogy megválasztása esetén jelentősen növeli a nem kormányzati szervezetek támogatását, illetve külföldi segélyek biztosítására és adósságkönnyítések végrehajtására „gyorsreagálási” pénzügyi alapok létrehozását javasolta. Obama szerint ezekkel a pénzügyi eszközökkel növelni lehet a helyi lakosság támogatását.

Barack Obama elnök 2009-es Afganisztán-stratégiája

Barack Obama 2009. január 20-ai beiktatását követően azonnal megkezdte a kampánya során tett ígéreteinek megvalósítását. Az iraki csapatkivonásokkal párhuzamosan 17 ezer amerikai katona Afganisztánba vezényléséről döntött. Az amerikai erők harctevékenységének fő célja a megerősödő tálib ellenállás megtörése, valamint a pakisztáni határ védelmének megerősítése volt, hogy megakadályozzák a fegyveres csoportok szabad mozgását. Obama a törzsi területeken működő al-Kaida- és tálib bázisok felszámolása érdekében sürgette a pakisztáni katonai vezetéssel való együttműködés fokozását.⁴² Az amerikai elnök emellett további 4000 fős csapaterősítést javasolt az afgán biztonsági erők kiképzéséhez, amelyet Hamid Karzai elnök is támogatott. Beiktatása után egy hónappal újabb 5000 fős amerikai kontingens települt a műveleti területre, amelynek feladata az afgán erők kiképzése és a 2009. novemberre kiírt elnökválasztás⁴³ biztosítása volt. Obama megnégyszerezte az Afganisztánban működő amerikai diplomaták és segélyszervezetek aktivistáinak a számát, illetve 2010-ig kétmilliárd dollárral növelte az Afganisztánnak nyújtandó pénzügyi támogatást. Az új elnök határozott lépései kapcsán az amerikai közvélemény optimista volt a háború kimenetelét illetően.⁴⁴

2009. januári beiktatása után két hónappal Obama ismertette az Amerikai Egyesült Államok új Afganisztán-stratégiáját.⁴⁵ Ebben az elnök a következő fő célokat határozta meg: az al-Kaida megsemmisítése és bázisainak felszámolása Pakisztánban, valamint a szervezet visszatérésének megakadályozása Afganisztánban és Pakisztánban. Obama kihangsúlyozta, hogy az Amerikai Egyesült Államok elkötelezett egy hatékony afgán kormány működtetése mellett, amely egy megerősített polgári-katonai COIN-stratégia folytatását igényli Afganisztánban.

⁴² SAHRANAVARD Behnam – KAZEMI, Ali Asghar: The Constant Changes in US Strategy in Afghanistan: Achievement or Failure.

<http://www.ccsenet.org/journal/index.php/jpl/article/view/66669/36157>; letöltés: 2017.09.01.

⁴³ Az erősen vitatott választást Hamid Karzai nyerte meg.

⁴⁴ MILLER, Paul D.: Obama's Failed Legacy in Afghanistan. <https://www.the-american-interest.com/2016/02/15/obamas-failed-legacy-in-afghanistan/>; letöltés: 2017.09.01.

⁴⁵ LEE, Jesse: New strategy for Afghanistan and Pakistan.

<https://obamawhitehouse.archives.gov/blog/2009/03/27/a-new-strategy-afghanistan-and-pakistan>; letöltés: 2017.10.21.

Az új stratégia meghirdetése egybeesett a műveleti területen állomásozó amerikai⁴⁶ és az ISAF főparancsnoki váltásával. A parancsnoki pozícióra a „friss gondolkodású” Stanley A. McChrystal vezérezredest jelölték ki, akit a különleges erők és az felkelésellenes műveletek elismert szakértőjeként tartottak számon. McChrystal egyik első lépése az volt, hogy felállított egy 400 fős Pakisztán–Afganisztán Koordinációs Csoportot. Az új parancsnok továbbá bevezette, hogy az amerikai alakulatok a váltások során mindig ugyanarra a területre települjenek, ezzel lehetővé válik, hogy nem egy teljesen új és ismeretlen környezetben kezdjék meg a tevékenységüket, illetve csökkenteni lehetett a kezdeti veszteségeiket is.

8. kép. Stanley A. McChrystal vezérezredest, az ISAF és az USFOR-A főparancsnoka 2009. június és 2010. július között⁴⁷

2009. július 6-án McChrystal új harcászati utasítást hagyott jóvá, amely szerint csak a lakosság támogatásának elnyerésével lehet hatékonyan fellépni az ellenállók szemben. A tábornok értékelése szerint nem a megölt tálibok számának növelésével lehet megnyerni a háborút, hanem az ellenállók helyi lakosságtól való elidegenítésével. A parancsnok szerint a lakosság tisztelete és védelme kulcsfontosságú a hatékony műveletek, illetve a saját erők védelme szempontjából. Értékelése szerint rendkívül fontos, hogy nem szabad úgy a harcászati eredményekre koncentrálni, hogy azok jelentős polgári veszteségeket okoznak, ugyanis az könnyen a művelet stratégiai vereségét eredményezheti. Ezek az új típusú felkelésellenes műveletek már bizonyítottak és sikeresek voltak Irakban, éppen ezért nagy várakozások közepette kezdték meg őket Afganisztánban is.

⁴⁶ United States Forces Afghanistan – USFOR-A.

⁴⁷ The Sydney Morning Herald: In defeat, Obama supporters say 'yes we can'.
<http://www.smh.com.au/news/us-election/in-defeat-obama-supporters-say-yes-we-can/2008/01/09/1199554733032.html>; letöltés: 2017.10.21.

2009-ben azonban több olyan esemény is történt, amelyek megkérdőjelezték az amerikai adminisztráció új Afganisztán-stratégiájának a működőképességét.⁴⁸ Az országban az erőszak szintje drasztikusan megemelkedett. 2009 nyarára az ellenállók által végrehajtott támadások száma 65%-kal nőtt az előző év hasonló időszakához képest. Az ISAF főparancsnokságánál augusztus 15-én történt öngyilkos merénylet,⁴⁹ majd a CIA Hoszt tartományi bázisa ellen december 31-én végrehajtott támadás⁵⁰ volt az év legjelentősebb propagandaértékkel bíró akciója. 2009-ben megduplázódott az amerikai erők vesztesége, 355 amerikai katona veszítette életét a műveleti területen.⁵¹ Ezeknek az eseményeknek és folyamatoknak a hatására az amerikai közvélemény egyre pesszimistább lett az afganisztáni jelenlét kapcsán.

9. kép. 2009. augusztus 15-én az ISAF főparancsnoksága ellen végrehajtott öngyilkos merénylet (Kabul)⁵²

2009 közepén még az amerikaiak 54%-a gondolta úgy, hogy az afganisztáni helyzet pozitív irányba halad, míg az év végére ez a szám 32%-ra csökkent.⁵³ A helyzetet tovább rontotta, hogy a 2009-es események miatt Obama elnök és Joe Biden alelnök is egyre kritikusabb hangot ütött meg Hamid Karzai elnökkel szemben. Az afgán kormány továbbra sem hagyta jóvá a 2005-ben kidolgozott Afgán Stratégiai Partnerségi Megállapodást az Amerikai Egyesült Államokkal. A 2009. augusztus

⁴⁸ MILLER, Paul D.: Obama's Failed Legacy in Afghanistan. <https://www.the-american-interest.com/2016/02/15/obamas-failed-legacy-in-afghanistan/>; letöltés: 2017.09.01.

⁴⁹ Öngyilkos merénylet gépjárműbe szerelt kb. 500 kg-os házilagos készítésű robbanószerkezetet hozott működésbe az ISAF főparancsnokságának bejáratánál. A merényletben hét személy életét veszítette, 91 megsebesült. Az ISAF közleménye szerint a misszió öt katonája sebesült meg az akcióban.

⁵⁰ A CIA a Chapman előretolt műveleti bázisról tervezte és hajtatta végre a Pakisztán területén pilóta nélküli repülőeszközökkel végrehajtott légitámadásokat. A merényletben hét CIA-ügynök életét veszítette, hatan megsebesültek.

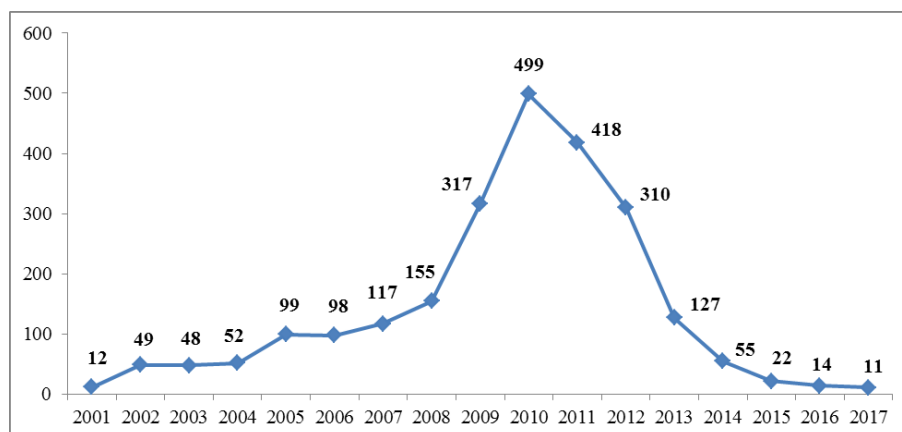
⁵¹ <http://icasualties.org/oef/>; letöltés: 2017.10.21.

⁵² <http://freerangeinternational.com/blog/?m=200908>; letöltés: 2017.10.21.

⁵³ MILLER, Paul D.: Obama's Failed Legacy in Afghanistan. <https://www.the-american-interest.com/2016/02/15/obamas-failed-legacy-in-afghanistan/>; letöltés: 2017.09.01.

20-án megtartott afgán elnökválasztást – Hamid Karzai nyerte meg – a család vádja árnyékolta be. Amerikai politikai körökben egyre inkább illegitimnek tekintették az afgán központi kormányt. Ezt erősítette, hogy Karl Eikenberry amerikai nagykövet egy jelentésében az Amerikai Egyesült Államok „nem megfelelő partnereként” jellemezte Karzait. Ez az információ kiszivárgott,⁵⁴ ami még feszültebbé tette az amerikai–afgán kapcsolatokat.⁵⁵

Az amerikai adminisztráció Afganisztán-stratégiájának egyik válsága 2009 augusztusában következett be, amikor McChrystal vezérezredes jelentett⁵⁶ az ország helyzetéről. A főparancsnok értékelése szerint az ország helyzete súlyos, és a folyamatok arra utalnak, hogy az csak rosszabb lesz.⁵⁷ A tábornok szerint Amerikának változtatnia kell az Afganisztán-stratégiáján, ellenkező esetben visszafordíthatatlanná válik a folyamat. Az Obama-adminisztrációnak nemcsak az egyre erősödő ellenállással, hanem az afgán lakosság – saját kormánya és a nemzetközi közösséggel szembeni – bizalmának elvesztésével is szembesülnie kellett.

1. ábra. Az Afganisztánban állomásozó amerikai erők veszteségei 2001 és 2017 között⁵⁸

McChrystal az amerikai COIN-stratégia keretén belül a teljes siker elérése érdekében 80 ezer fős csapaterősítésre tett javaslatot. A 40 ezres növelést csak közepes kockázattal látta működőképes megoldásnak. A főparancsnok egy harmadik opciót is felvetett, amely keretén belül az amerikai erőket 20 ezer fővel növelik, de azt a COIN-stratégia kárára, kiemelten a terrorellenes műveletben hajthatnák végre. McChrystal értékelése szerint ennek az elgondolásnak óriási lett volna a kockázata.

⁵⁴ A WikiLeaks-botrány során vált nyilvánossá a jelentés.

⁵⁵ MILLER, Paul D.: Obama's Failed Legacy in Afghanistan. <https://www.the-american-interest.com/2016/02/15/obamas-failed-legacy-in-afghanistan/>; letöltés: 2017.09.01.

⁵⁶ Washingtonpost: COMISAF Initial Assessment. <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2009/09/21/AR2009092100110.html>; letöltés: 2017.10.21.

⁵⁷ MILLER, Paul D.: Obama's Failed Legacy in Afghanistan. <https://www.the-american-interest.com/2016/02/15/obamas-failed-legacy-in-afghanistan/>; letöltés: 2017.09.01.

⁵⁸ <http://icasualties.org/oef/>; letöltés: 2017.10.21.

A főparancsnok jelentése sokkolta az amerikai kormányzatot és a közvéleményt, valamint a helyzet átértékelésére kényszerítette Obamát. A Fehér Ház ezután készítette el a harmadik jelentését az afganisztáni helyzetről.

Obama elnök két forgatókönyv között hezitált.⁵⁹ Az amerikai adminisztrációnak döntenie kellett, hogy vagy folytatja az al-Kaida ellen indított terrorellenes akciókat, vagy fokozza a jóval kiterjedtebb és ambiciózusabb – a tálib mozgalom visszaszorítását és a központi kormány megerősítését célzó – COIN-műveleteket. Bár az amerikai kormány mindkét korábbi felülvizsgálata a második opciót támogatta, az első stratégiával az Amerikai Egyesült Államok idővel befejezettnek nyilváníthatta volna a háborút, és csökkenteni tudta volna közép-ázsiai jelenlétét. A helyzet komikuma volt, hogy Obama elnök nem döntött egyik stratégia mellett sem, hanem egy harmadik opciót, a két stratégia összedolgozását választotta. Nemzetközi elemzők szerint ugyanakkor óriási hibát követett el azzal, hogy a döntésekor nem a két stratégia hatékonyabb részeit ötvözte.

Obama 2009. december 1-jén kijelentette,⁶⁰ hogy az Amerikai Egyesült Államok biztonsága forog kockán Afganisztánban és Pakisztánban. Érvéle szerint a régió az erőszakos szélsőségeség epicentruma, ahonnan az al-Kaida megszervezte a szeptember 11-ei merényleteket, illetve fennáll a veszélye, hogy új támadásokat készít elő. Az elnök szerint ennek a veszélye csak tovább nő, ha a régió destabilizálódik, és az al-Kaidához hasonló szervezetek szabadon működhetnek a térségben. Éppen ezért Obama szerint még intenzívebben kell harcolni az al-Kaida ellen. Emellett kihangsúlyozta egy hatékonyabb újjáépítési stratégia alkalmazásának szükségességét. Ezeket a konklúziókat levonva az amerikai elnök 30 ezer fős csapaterősítés mellett döntött, amelynek eredményeként az Afganisztánban állomásozó amerikai erők létszáma 2010 közepére elérte a 100 ezer főt.⁶¹ Ezzel a lépéssel az Amerikai Egyesült Államok Vietnam óta a harmadik legnagyobb katonai műveletét kezdte meg Afganisztánban.

A döntést követően jelentősen megváltozott Obama Afganisztán-retorikája. Megnyilatkozásai során került az olyan stratégia célokat, mint a tálib mozgalom feletti győzelem, vagy a háború megnyerése. Mivel a COIN-stratégia mellett sem kötelezte el magát, így nem hangsúlyozta a felelős és hatékony afgán kormány szükségességét sem. Az Amerikai Egyesült Államok elkezdte úgymond szelektíven újjáépíteni Afganisztánt, amelynek keretén belül a fő hangsúlyt a biztonsági szféra kapta (bel- és védelmi minisztérium). Az elnök új direktíváját követően a Fehér Ház egy bizottságot állított fel, amelynek a feladata az volt, hogy dolgozza ki az „afgán elégséges szint”⁶² megoldást, fogalmazzon meg kézzelfogható megoldásokat, ezzel tegye könnyebbé az Amerikai Egyesült Államok számára, hogy győzelmet hirdessen, valamint elhagyhassa az országot. Obama Afganisztán-politikájának

⁵⁹ MILLER, Paul D.: Obama's Failed Legacy in Afghanistan. <https://www.the-american-interest.com/2016/02/15/obamas-failed-legacy-in-afghanistan/>; letöltés: 2017.09.01.

⁶⁰ Obama Afghanistan Strategy. <http://edition.cnn.com/2009/POLITICS/12/01/obama.afghanistan/index.html>; letöltés: 2017.10.21.

⁶¹ A timeline of U.S. troop levels in Afghanistan since 2001. <https://www.militarytimes.com/news/your-military/2016/07/06/a-timeline-of-u-s-troop-levels-in-afghanistan-since-2001/>; letöltés: 2017.10.21.

⁶² Afghan good enough.

változása a segélyek mértékének 2010 után történő folyamatos csökkentésében is megnyilvánult. Bár továbbra is elkötelezett volt a 100 ezer katona állomásoztatása mellett, egyre inkább lemondott az afgán kormány erősítéséről, illetve az ország segélyezéséről. Emellett felhagyott a rendkívül költséges, elhúzódo és hatástalan „kizárólag terrorizmusellenes” stratégia lehetőségének a felvetésétől is.

Obama elnök következő lépése az Afganisztánban állomásozó amerikai erők kivonási ütemtervének meghatározása volt.⁶³ Politikai elemzők szerint az amerikai elnök ezzel a lépéssel követte el a legnagyobb hibát a konfliktus kezelése során. Obama először 2009. decemberben tett említést a csapatkivonásról, de akkor csak általánosságban beszélt róla a tervezett növelés kapcsán. A 2010 júniusában megrendezett Kabul-konferencián⁶⁴ az afgán fél és a nemzetközi közösség is egyetértett abban, hogy a felelősségi körzetek átadásának 2014-ig be kell fejeződnie. Ezt a céldátumot sokan – hibásan – úgy értelmezték, hogy ez az erők kivonásának a végső időpontja is. Obama hivatalosan először 2011 júliusában jelentette be a nem harcoló alakulatok kivonásának tervét, illetve megerősítette, hogy a 2014-es céldátum a biztonsági feladatok átadására vonatkozik. Obama egészen 2014 júliusáig nem határozta meg az amerikai erők kivonásának céldátumot – akkor 2016 végét jelölte meg. Az afgán és az amerikai közvélemény tájékoztatása során azonban ezek a részletinformációk elvesztek, a többségükben az ragadt meg, hogy az Amerikai Egyesült Államok lassan, de fokozatosan kivonul Afganisztánból.

Obama nyilvánosan úgy érvelt a kivonás mellett, mint szükséges taktikai lépés ahhoz, hogy az afgán kormány nagyobb felelősséget vállaljon a saját országának biztonsága és a szükséges reformok megvalósítása érdekében.⁶⁵ Politikai elemzők szerint az amerikai elnök döntése mögött belpolitikai célok is erőteljesen jelen voltak. Obama nem akarta elveszíteni a Demokrata Párt támogatását Afganisztán kapcsán, illetve el akarta kerülni, hogy az amerikaiak – akik addigra már belefáradtak az afganisztáni konfliktusba – több tíz évig elhúzódo háborúról beszéljenek. Obama döntésének hátterében az is állhatott, hogy a határidő kijelölésével arra akarta ösztönözni az amerikai katonai vezetést, hogy újraértékelje az afganisztáni műveleteket az eredmények elérése érdekében. Robert Gates amerikai védelmi miniszter egy visszaemlékezésében úgy értékelte az elnök lépését, hogy azzal legalább öt évvel meghosszabbította az Amerikai Egyesült Államok katonai és polgári misszióját Afganisztánban.⁶⁶

Obama elnök egy dolgot jól látott, mégpedig azt, hogy a Demokrata Párt határozottan ellenezte a csapaterősítést és támogatta a kivonási határidő kijelölését. 2009 szeptemberében a demokraták kb. 62%-a határozottan ellenezte Obama növelési tervét, a republikánusok 63%-a pedig támogatta az elképzelést.⁶⁷ Összességében

⁶³ MILLER, Paul D.: Obama's Failed Legacy in Afghanistan. <https://www.the-american-interest.com/2016/02/15/obamas-failed-legacy-in-afghanistan/>; letöltés: 2017.09.01.

⁶⁴ International Conference on Afghanistan. <https://www.unodc.org/afghanistan/en/Events/international-conference-afghanistan.html>; letöltés: 2017.09.01.

⁶⁵ MILLER, Paul D.: Obama's Failed Legacy in Afghanistan. <https://www.the-american-interest.com/2016/02/15/obamas-failed-legacy-in-afghanistan/>; letöltés: 2017.09.01.

⁶⁶ Uo.

⁶⁷ Uo.

azonban Obama politikai féltrejelei alaptalanok voltak. Az afganisztáni háború soha nem lett politikailag annyira népszerűtlen, mint amennyire az iraki volt. A helyzet csak akkor kezdett megváltozni, amikor már Obama is kétségeit fejezte ki a misszió és az amerikai katonai jelenlét kapcsán.

McChrystal tábornok – miután egy sajtóban megjelent interjújában élesen bírálta Obama elnök politikáját – 2010. július 23-án lemondott a főparancsnoki pozícióról.⁶⁸ Obama próbálta kihangsúlyozni, hogy a parancsnokváltás csak személycserét jelent, nem jár az Afganisztán-stratégia módosításával. McChrystal utódja az a David Petraeus vezérezredes lett, aki előtte az Irakban állomásozó erők, majd a CENTCOM parancsnoka volt. Petraeus lett a COIN-műveletek fő támogatója, parancsnoksága alatt azokat kiterjesztették Afganisztán egész területére.

A COIN-műveletek célja a problémás területek lakossága „szívének és gondolkodásának”⁶⁹ a megnyerése lett. A műveleti elképzelés szerint a nemzetközi erőknek a tevékenységük során számos tényezőt figyelembe kell venniük a tervezéskor és a végrehajtáskor. Többek között fontos az emberi jogok tiszteletben tartása, ugyanis a stratégia szerint a katonai műveletek csak abban az esetben lehetnek sikeresek, ha a helyi lakosság szemében legitimek. Az elképzelés szerint hatékony hírszerzést csak jól kiképzett és a lakosság bizalmát élvező biztonsági erők képesek folytatni. Emellett a COIN-műveletek célja volt, hogy a lakosság minél inkább bizzon a politikai folyamatokban (pl. választások), ami idővel az ellenállókat is meggyőzi arról, hogy törvényes úton sokkal hatékonyabban képviselhetik az érdekeiket. A COIN-hadviselés további eleme, hogy a szövetséges erők mindaddig támogatást és kiképzést biztosítanak az érintett ország biztonsági erőinek, ameddig azok önállóan és hatékonyan nem képesek ellátni a feladataikat. Kiemelt szerepet kapott a határok hatékony védelme az ellenállók szabad mozgásának akadályozása érdekében.

10. kép. David Petraeus vezérezredes, az ISAF és az USFOR-A főparancsnoka 2010. július és 2011. július között⁷⁰

⁶⁸ The New York Times: Obama Says Afghan Policy Won't Change After Dismissal. <http://www.nytimes.com/2010/06/24/us/politics/24mcchrystal.html?pagewanted=all>; letöltés: 2017.10.21.

⁶⁹ „Winning hearts and minds.”

⁷⁰ http://www.nato.int/cps/en/natolive/opinions_65854.htm; letöltés: 2017.10.21.

Petraeus tábornok a parancsnoksága során megpróbálta a doktrína minden egyes elemét átültetni az afganisztáni műveletekbe. Ennek keretén belül új iránymutatást fogadtak el a nemzetközi erők tevékenységével kapcsolatos szerződések vonatkozásában. Ennek lényege, hogy a gazdaság felélénkítése érdekében afgán cégeket kell preferálni, így áttételesen elősegíteni a lakosság jólétét, ezáltal pedig az afgán kormány és az ISAF támogatottságának növelését. A harctéri parancsnokok kiemelt feladatként kapták, hogy felmérjék és kapcsolatba lépjenek azokkal az afgán személyekkel, akiken keresztül fellendíthetik a helyi kereskedelmet és gazdaságot, viszont garantálják, hogy a pénzek nem az ellenállók kezébe kerülnek.

Petraeus egy magatartási kódexet hagyott jóvá, amely pontosan meghatározta, hogy a nemzetközi erők katonáinak hogyan kell kiépíteniük és megtartaniuk az afgán lakosság bizalmát, illetve miként kell felvenni a kapcsolatot, együtt élni és dolgozni afgánokkal műveleti körülmények között, például egy előretolt bázison. A direktíva szerint a fegyveres csoportok elleni műveletek során csak a szükséges mértékű tüzerőt szabad alkalmazni, és el kell kerülni a polgári lakosság veszteségeit. Az új stratégia azonban jelentősen zavarta az amerikai harcoló erőket, ugyanis míg nekik törekedniük kellett a párbeszédre és a polgári veszteségek csökkentésére, az ellenállók egyre aktívabban és intenzívebben léptek fel a nemzetközi erőkkel szemben.

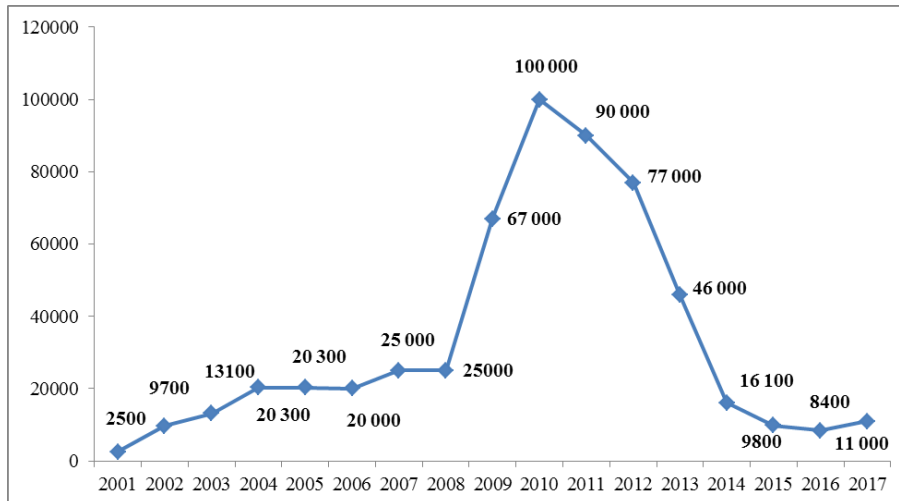
A 2010-es Nemzetbiztonsági Stratégia

Barack Obama 2010. május 27-én ismertette új Nemzetbiztonsági Stratégiáját,⁷¹ amely a korábbiaknál jóval átfogóbb dokumentum volt. Fő irányelve: az Amerikai Egyesült Államoknak a tetteivel kell inspirálnia az embereket a világ minden pontján. A stratégia többek között gazdasági, oktatási, fejlesztési, energetikai kérdésekkel is foglalkozott. Obama – Bush elnökhöz hasonlóan – hangsúlyozta a nemzetközi közösséggel meglévő kapcsolatok erősítését. Az elnök értékelése szerint az Amerikai Egyesült Államok nemzetbiztonsága csak erős és modern nemzetközi szövetségek révén garantálható.

A stratégia kiemelten foglalkozott Afganisztán kérdésével. Obama szerint a fő cél továbbra is az al-Kaida teljes felszámolása. Az afganisztáni rendezésben fontos szerepet szánt Pakisztánnak. A dokumentum meghatározta azokat a területeket, amelyeken sikert kell elérni annak érdekében, hogy Afganisztán ne lehessen többet biztonságos rejtékhelye a terroristáknak, illetve képes legyen önállóan megakadályozni egy, a tálibokhoz hasonló rezsim hatalomra jutását. Az Afganisztánban állomásozó amerikai erők fő feladata az ellenállók felszámolása, a lakossági központok védelme és az afgán biztonsági erők kiképzése lett. Az amerikai kormány szorosan együttműködve az ENSZ-szel és az afgán kormánnyal arra törekedett, hogy az országnak hatékony kormányzása legyen, valamint felszámolják a korrupciót. A stratégia szerint az Amerikai Egyesült Államoknak emelnie kell az együttműködés szintjét Pakisztánnal, hogy közösen mérjenek végső csapást az al-Kaidára és az azzal szövetséges terrorszervezetekre. A dokumentum szerint az Amerikai Egyesült Államok változatlanul fenntartja a jogát az erő alkalmazására, azt azonban csak a legszükségesebb esetben teszi meg.

⁷¹ National Security Strategy 2010. <http://nssarchive.us/national-security-strategy-2010/>; letöltés: 2017.10.21.

David Petraeus vezérezredes 2010. június 15-ei szenátusi meghallgatásán⁷² elmondta, hogy már kézzelfoghatóak az afganisztáni műveletek eredményei. Míg 2010-ben a lakossági központoknak csak 30%-a volt biztonságos, addig 2011-ben már elérte az 50%-ot. Az afgán lakosság kb. 45%-a érezte úgy, hogy javult a közbiztonság, míg egy évvel korábban ez a szám alig érte el a 12%-ot.⁷³ Az azonban már akkor látszott, hogy az elért eredményeket nehéz lesz hosszú távon megtartani. 2011-ben az előző évhez képest emelkedett az incidensek száma. 2011. május 1-jén Obama elnök jóváhagyta a Navy Seal egy alegységének a bevetését a Pakisztánban rejtőző Oszáma bin Ládén elfogására.⁷⁴ A terrorista vezető likvidálása választóvonal volt az afganisztáni műveletekben is. 2011. júliusban az amerikai kormány 30 ezer katona kivonását rendelte a műveleti területről, amellyel 70 ezer főre csökkent az amerikai erők létszáma.

2. ábra. Az Afganisztánban települő amerikai erők létszámának alakulása 2001 és 2017 között⁷⁵

2008 júliusában, Obama választási kampánya idején, az amerikaiak 57%-a támogatta a nagyobb katonai jelenlétet Afganisztánban.⁷⁶ 2009 februárjában már a lakosság 65%-a a csapaterősítés mellett volt, illetve 70%-a gondolta úgy, hogy az amerikai katonai jelenlét nélkül Afganisztán ismét a tálibok irányítása alá kerül.

⁷² CNN: Petraeus backs July 2011 Afghan withdrawal date.

<http://edition.cnn.com/2010/POLITICS/06/24/petraeus.afghanistan/index.html>; letöltés: 2017.09.20.

⁷³ MILLER, Paul D.: Obama's Failed Legacy in Afghanistan. <https://www.the-american-interest.com/2016/02/15/obamas-failed-legacy-in-afghanistan/>; letöltés: 2017.09.01.

⁷⁴ CNN: Death of Osama bin Laden Fast Facts.; letöltés: 2017.09.20.

⁷⁵ MilitaryTimes: A timeline of U.S. troop levels in Afghanistan since 2001.

<https://www.militarytimes.com/news/your-military/2016/07/06/a-timeline-of-u-s-troop-levels-in-afghanistan-since-2001/>; letöltés: 2017.10.21.

⁷⁶ MILLER, Paul D.: Obama's Failed Legacy in Afghanistan. <https://www.the-american-interest.com/2016/02/15/obamas-failed-legacy-in-afghanistan/>; letöltés: 2017.09.01.

2011 júliusában, amikor Obama először bejelentette a kivonási tervet, az amerikaiak 59%-a gondolta úgy, hogy az afgán kormány nem lesz képes garantálni az ország biztonságát. 2012 márciusában az amerikai közvélemény-kutatások szerint a megkérdezettek 58%-a értékelte úgy, hogy az amerikai erők túl gyors ütemű kivonása miatt Afganisztán ismét a terrorista szervezetek biztonságos rejtékhelyévé válhat. Az amerikaiak összességében támogatták a kivonási ütemterv meghatározását. 2009 februárjában a lakosság 48%-a szerint az Amerikai Egyesült Államoknak addig erőket kell állomásoztatnia Afganisztánban, amíg nem sikerül rendezni a konfliktust, de 47%-a szerint a kormánynak kivonási ütemtervet kell készítenie. 2009 során az amerikai közvélemény a két fenti állásfoglalás között ingadozott. Mindez azt mutatja, hogy az amerikaiak többsége nem gyakorolt nyomást Obamára az amerikai erők minél előbbi kivonása miatt. Ebből következően az amerikai adminisztráció folytathatta volna az afgán missziót, Obama azonban mégsem használt ki ezt.

A 2010–2012-es csapaterősítések

Az amerikai adminisztráció Afganisztán-politikáját 2010–2012 között az Obama elnök által 2010. december 16-án bejelentett,⁷⁷ ám jelentős mértékben megkérdőjelezett stratégia határozta meg. A terrorellenes műveletek végrehajtásához elégséges létszámnál jóval nagyobb erőt telepítettek a műveleti területre, de annál jóval kevesebbet, mint amit McChrystal tábornok szükségesnek tartott a hatékony COIN-műveletekhez. Bár a jelentős mértékű csapaterősítéssel kézzelfogható – főleg harcászati szintű – eredményeket értek el, a kivonás az előtt megkezdődött, hogy a hadműveleti és a stratégiai szintű eredmények is érzékelhetőek lettek volna. Obama az első hivatali évében még emelte (ahogy azt a kampánya során megígérte) az Afganisztánnak nyújtott pénzügyi támogatást, a kivonási ütemterv bejelentését követően azonban megkezdte annak jelentős csökkentését.

11. kép. 2010. december 16-án Barack Obama elnök ismertette az Amerikai Egyesült Államok új Afganisztán-stratégiáját⁷⁸

⁷⁷ <http://freerangeinternational.com/blog/?m=200908>; letöltés: 2017.09.20.

⁷⁸ Uo.

A 2011-ben végrehajtott létszámnövelés meghozta az első eredményeket. Az amerikai védelmi minisztérium 2011. októberi jelentése⁷⁹ szerint, míg a korábbi öt évben folyamatosan nőtt az ellenállók által végrehajtott támadások száma (pl. 2010-ben 94%-kal 2009-hez képest⁸⁰), 2011 májusára csökkenés volt tapasztalható. Ez a folyamat folytatódott 2012-ben is, a déli régióban megduplázott létszámú amerikai erők egyre nagyobb nyomást gyakoroltak a tálib mozgalomra. Az ellenálló szervezetnek különösen nagy veszteséget okozott, hogy a régióba telepített különleges műveleti erők szisztematikusan levadászták a parancsnokaikat. Az ENSZ 2012. márciusi jelentése⁸¹ szerint az ellenállók által ellenőrzött területek kiterjedése csökkent, az északi és a nyugati régiókban megnövelt műveleti tempó eredményeként pedig jelentősen nőtt azoknak a fegyvereseknek a száma, akik csatlakozni szerettek volna a reintegrációs programokhoz. Az afgán biztonsági erők megnövekedett műveleti képességeinek eredményeként csökkent a fővárosban végrehajtott támadások száma is.

Az Afganisztánban állomásozó amerikai katonák létszámának megduplázása, illetve a műveleti ütem jelentős mértékű fokozása ellenére 2011-ben csökkent az amerikai erők vesztesége. Az afgán polgári áldozatok száma 2012-ben, a háború 11. évében csökkent először. Az ópiummák termesztésének mértéke sem emelkedett tovább, 2012-ben az ópium előállítására pedig csökkenni kezdett. Az intenzívebb toborzás és kiképzés eredményeként az afgán biztonsági erők létszáma megduplázódott 2009 eleje és 2011 decembere között. Ezek az eredmények az afgán lakosság körében elvégzett közvélemény-kutatásokban is megmutatkoztak, 2012-ben nőtt a helyzet javulásában bízók köre. 2013-ban az Amerikai Egyesült Államok közel volt ahhoz, hogy elérje a tálib mozgalommal a béketárgyalások megkezdését. Az ellenálló szervezet „külképviselőt” nyitott Katarban, 2014-ben pedig hajlandóságot mutatott egy fogolycserére is.⁸²

2011 júliusában Obama elnök a csapaterősítés nyomán elért eredményekkel kapcsolatban hangsúlyozta, hogy a kivonások megkezdése, illetve a felelősségi körzetek átadása mellett jelentős erőfeszítéseket kell tenni azok megtartására. Ígéretet tett arra, hogy az Amerikai Egyesült Államok partnerséget alakít ki az afgán néppel, aminek eredményeként a jövőben is hatékonyan fel tudnak majd lépni a terrorcsoportok ellen, illetve támogatni tudnak egy szuverén afgán kormányt. 2011-ben az afgán kormány és a nemzetközi erők megállapodása alapján megkezdődött a felelősségi körzetek átadása a tartományi kormányzatoknak és az afgán biztonsági erőknek. A nemzetközi erők fokozatosan felszámolták a PRT-eket, bázisaikat átadták

⁷⁹ Report on progress toward security and stability in Afghanistan October 2011. https://www.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/October_2011_Section_1230_Report.pdf; letöltés: 2017.10.21.

⁸⁰ MILLER, Paul D.: Obama's Failed Legacy in Afghanistan. <https://www.the-american-interest.com/2016/02/15/obamas-failed-legacy-in-afghanistan/>; letöltés: 2017.09.01.

⁸¹ Report of the Secretary-general: The situation in Afghanistan and its implications for the international peace and security. <https://unama.unmissions.org/report-secretary-general-situation-afghanistan-and-its-implications-international-peace-and-secur-43>; letöltés: 2017.10.21.

⁸² Bowe Bergdahl amerikai tizedest, miután 2009. június 30-án tisztázatlan körülmények között elhagyta a bázisát Paktika tartományban, tálib fegyveresek foglyul ejtették. 2014. május 31-én öt, Guantanamo-ban fogva tartott tálib fegyveresért cserébe engedték szabadon.

az afgán biztonsági erőknek. 2012. május 2-án Obama Kabulba utazott, ahol többéves huzavona után stratégiai partnerségi megállapodást írt alá az afgán kormánnyal.⁸³ Az amerikai kormány ezzel a lépéssel is növelni próbálta az afgánok Amerikai Egyesült Államok iránti bizalmát. Obama beszédében hangsúlyozta, hogy a megállapodás alapot teremt a két ország következő tízéves együttműködéséhez, és lehetővé teszi, hogy Afganisztán igénybe tudja venni az Amerikai Egyesült Államok segítségét 2014 után is a terrorizmus ellen folytatott harcában, illetve a biztonsági erők kiképzésében.

12. kép. 2012. május 2-án Barack Obama amerikai és Hamid Karzai afgán elnök aláírta a stratégiai partnerségi megállapodást⁸⁴

Felelősségi körzetek átadása és csapatkivonás: 2013–2014

Miután Obama kitartott az amerikai kivonási ütemterv mellett, illetve folyamatosan csökkentette az újjáépítésre szánt támogatásokat, a jelentős létszámú amerikai csapaterősítés és a fokozott műveleti ütem során elért eredményeket nem lehetett megtartani. 2013 elejére már folyamatban volt a kivonás. A 65 ezer fős létszám 2014-re 40 ezer főre csökkent, 2015 januárjában pedig már csak 9800 amerikai katona szolgált a műveleti területen. Az egyik legnagyobb probléma az volt, hogy az afgán biztonsági erők még nem álltak készen arra, hogy átvegyék a felelősséget és a kezdeményezést. 2013-as és 2014-es amerikai értékelések szerint az afgán erők komoly képességbeli hiányosságokkal küzdöttek, kiemelten a logisztika, a hírszerzés és a légi támogatás területén, ami miatt nem voltak képesek hatékonyan önálló műveleteket végrehajtani.

⁸³ PETER, Tom A.: Obama's agreement with Karzai in Afghanistan short on specifics. <https://www.csmonitor.com/World/Asia-South-Central/2012/0502/Obama-s-agreement-with-Karzai-in-Afghanistan-short-on-specifics>; letöltés: 2017.09.25.

⁸⁴ Uo.

Ebben az időszakban megromlott Hamid Karzai afgán elnök és az amerikai vezetés kapcsolata, ezért Karzai 2013-ban megtiltotta az amerikai légicsapásokat, illetve nem írta alá a kétoldalú biztonsági megállapodást. Az amerikai légierő támadó műveleteinek beszüntetése jelentősen hozzájárult a lázadók térnyeréséhez, mivel már nem kellett tartaniuk a nemzetközi erők légicsapásaitól, illetve a célzott likvidálások leállítására miatt az ellenállók parancsnokai visszatérhettek Pakisztánból és személyesen irányíthatták csoportjaikat. A nemzetközi erők folyamatos kivonásával párhuzamosan a tálib mozgalom erői elkezdtek visszavenni a kezdeményezést, illetve megkezdték azoknak a területnek a visszafoglalását, amelyekről kivonták az amerikai erőket. A csökkentéssel párhuzamosan az amerikai védelmi minisztériumnak egyre korlátozottabb rálátása lett a műveleti területen történő incidensekre,⁸⁵ az azonban egyértelműen látszott, hogy megkezdődött a biztonsági helyzet destabilizálódása. A Nemzetközi Krízis Csoport⁸⁶ felmérése szerint 2013-ban kb. 20%-kal nőtt az incidensek száma az előző évhez képest, és ez a tendencia 2014-ben is folytatódott. Az amerikai védelmi minisztérium 2013 végi jelentése⁸⁷ szerint az ellenállók megerősítették pozícióikat a vidéki területeken, és megkezdték a befolyási területeik kiterjesztését. 2014-ben a polgári lakosság veszteségei rekordszámot értek el,⁸⁸ és ennek hatására az afgán állampolgárok menedékkérelme drasztikusan megemelkedett. A lakóhelyét elhagyni kényszerült, de az országon belül maradt személyek (IDP⁸⁹) száma 2013-ra megduplázódott, elérte a 631 ezer főt.⁹⁰

A biztonsági szegmens problémái mellett más területeken is jelentkezett a nemzetközi erők jelentős létszámú kivonásának hatása. 2009 óta nem javult az ország politikai stabilitása, illetve alig volt érzékelhető változás a kormányzás hatékonyságában, valamint a korrupció elleni harcban. Amerikai politikai elemzők szerint ebben az is szerepet játszott, hogy az Obama-adminisztráció leépítette az afgán kormányzat, illetve az újjáépítés támogatását. Ezt támasztja alá, hogy míg 2013-ban az afgán gazdaság növekedése elérte a 3,4%-ot, 2014-ben 1,7%-ra esett vissza. 2013-ban a kábítószer-termelés is rekordot ért el, 209 ezer hektáron termesztettek ópiummákokot Afganisztánban. 2014-re az afgán lakosság kb. 40%-a gondolta úgy, hogy ország helyzete folyamatosan romlik.⁹¹ Obama a negatív tendenciák ellenére végül bejelentette a harci műveletek befejezését, az ISAF pedig megkezdte a misszió váltását a NATO új, kiképző és támogató missziójára.

⁸⁵ A kivonásokkal nemcsak a harcoló erők létszáma csökkent le drasztikusan, hanem a nemzetközi erők felderítő- és hírszerző képessége is jelentős mértékben lekorlátozódott.

⁸⁶ <https://www.crisisgroup.org>; letöltés: 2017.09.25.

⁸⁷ Report on progress toward security and stability in Afghanistan November 2013. https://www.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/October_1230_Report_Master_Nov7.pdf; letöltés: 2017.09.25.

⁸⁸ 2014-ben 3710 személy vesztette életét, 6825 megsebesült.

⁸⁹ Internally Displaced People – IDP.

⁹⁰ <http://www.internal-displacement.org/countries/afghanistan>; letöltés: 2017.09.25.

⁹¹ MILLER, Paul D.: Obama's Failed Legacy in Afghanistan. <https://www.the-american-interest.com/2016/02/15/obamas-failed-legacy-in-afghanistan/>; letöltés: 2017.09.01.

Az Eltökélt Támogatás (RS⁹²) művelet elindítása – destabilizálódó biztonsági helyzet

Barack Obama elnök egy hónappal az előtt jelentette be az Afganisztánban állomásozó amerikai erők teljes kivonását, hogy 2014. júniusban az Iraki és Levantei Iszlám Állam (ISIL/DAESH⁹³) elfoglalta az iraki Moszult. Irak ismét megmutatta, hogy az instabil országok milyen könnyen válhatnak szélsőséges iszlamista szervezetek célpontjává és biztonságos menedékhelyévé. 2015 elején az amerikai kormányzatban már egyre többen értékelték úgy, hogy felül kell bírálni a kivonási politikát, és 2016 után is a műveleti területen kell tartani az amerikai erőket. Az ISIL/DAESH megerősödése és előretörése – ha közvetve is, de – hatással volt Afganisztán jövőjére.

13. kép. Az RS-misszió indításának ceremóniája Kabulban, 2014. december 28.⁹⁴

A hónapokig elhúzódó és feszültté váló afganisztáni elnökválasztás eredményhirdetése után, 2014. szeptember 30-án James B. Cunningham, az Amerikai Egyesült Államok Afganisztánban akkreditált nagykövete és Haneef Atmar, Ashraf Ghani elnök nemzetbiztonsági tanácsadója aláírta az Amerikai Egyesült Államok és Afganisztán Kétoldalú Biztonsági Megállapodását (BSA⁹⁵). A ceremónia során Haneef Atmar és Maurits R. Jochems nagykövet, a NATO vezető civil képviselője aláírta a NATO-erők jogállását meghatározó szerződést

⁹² Resolute Support.

⁹³ Islamic State of Iraq and the Levant/Islamic State of Iraq and Sham. A DAESH a szervezet arab nevének a rövidítése.

⁹⁴ <https://www.jfcbs.nato.int/page772514/general-domrC591se-attends-isafresolute-support-transition-ceremony-in-kabul>; letöltés: 2017.10.21.

⁹⁵ Bilateral Security Agreement.

(SOFA⁹⁶). A két egyezmény lehetővé tette, hogy a nemzetközi erők 2015. január 1-jén megkezdjék az Eltökélt Támogatás missziót, az amerikai erők pedig az Operation Freedom's Sentinel terrorelles műveletet.⁹⁷ A megállapodás értelmében 2015. január 1-jétől már csak egy 13 000 fős nemzetközi kötelék állomásozott Afganisztánban. Az új misszió műveleti lehetőségeit azonban jelentősen lekorlátozta az afgán fél, így többek között harctevékenységet kizárólag a saját erők védelme érdekében hajthat végre.

Obama elnök új külpolitikai elgondolása Afganisztán kapcsán 2015 őszére érte el a mélypontot. A tálibok szeptember 28-án megtámadták Kunduz várost, majd közel 15 napig ellenőrzésük alatt tartották a tartományi központot. Az amerikai elnöknek át kellett értékelnie az amerikai erők teljes kivonási tervét, amelyet legkésőbb a hivatali idejének vége előtt be akart fejezni. A folyamatok azonban számtalan területen jelentős mértékben visszavetették az addig elért eredményeket. Az 5500 fős amerikai létszám legfeljebb a tálibok további előretörésének megakadályozására volt elegendő, ahhoz azonban kevés volt, hogy a kivonások kapcsán kialakult bizonytalanságot csökkentse, illetve eredményeket tudjon felmutatni a műveleti területen.

Obama közel egész elnöksége alatt az Afganisztánban állomásozó amerikai erők csökkentésére, illetve teljes kivonására összpontosított. Az eredeti célja az volt, hogy a kivonási határidők megadásával nyomást gyakorolj a korrupció és működésképtelen afgán kormányzatra a reformok elkezdése, illetve végrehajtása érdekében. Obamának ez a stratégiája azonban pont az ellenkezőjét váltott ki, így a meghatározó afgán vezetők és csoportosulások – a bizonytalan jövő miatt – elkezdtek még inkább a saját érdekeik szerint felkészülni a nemzetközi erők távozására, az ország érdekei pedig teljesen háttérbe szorultak. Az is látszott, hogy a határidők még motiváltabbá tették a tálib mozgalmat, illetve aláásták a 2009-es csapaterősítésekkel elért eredményeket. Az ellenálló szervezet 2015-től korábban nem tapasztalt lendülettel kezdte visszafoglalni az elvesztett területeit, illetve sikeresen bővítette befolyási körzeteit az ország egész területén.

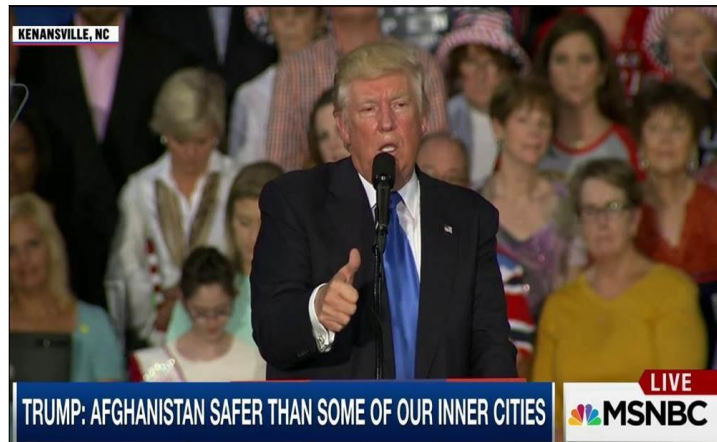
Donald Trump Afganisztán-politikája – a 360 fokos fordulat

Donald Trump véleménye az afganisztáni helyzetről, illetve az amerikai erők állomásoztatásáról jelentős változáson ment keresztül 2011 óta. A 2017-es amerikai elnökválasztás során az elemzők többsége meg volt arról győződve arról, hogy Trump megválasztása esetén azonnal a korábbi amerikai stratégiákkal élesen ellentétes döntéseket hoz Afganisztán és az ott állomásoztatott erők kapcsán. A politikai években át megkérdőjelezte az Amerikai Egyesült Államok katonai

⁹⁶ Status of Force Agreement.

⁹⁷ 2012-ben kezdték meg kidolgozni a BSA-t, de 2013 júniusában – amikor az Amerikai Egyesült Államok tárgyalásokat kezdett a tálib mozgalom képviselőivel – Hamid Karzai elnök felháborodását kifejezve leállította a megállapodással kapcsolatos tárgyalásokat. A folyamatos diplomáciai egyeztetéseket követően 2013. október 12-én John Kerry amerikai külügyminiszter és Hamid Karzai elnök bejelentették, hogy a két fél megállapodott a BSA főbb pontjaiban. Ennek ellenére mégsem tudtak egyezsre jutni a 2014 után Afganisztánban maradó amerikai katonák feletti joghatóságról. A megállapodás szövegét 2013. november 9-én véglegesítették, amelyet a 2013. november 24-én megtartott Loya Jirga fogadott el. 2013 végén az afgán parlament is jóváhagyta a BSA-t, Hamid Karzai elnök azonban már nem volt hajlandó aláírni azt.

jelenlétének szükségességét és céljait. Egyik első internetes bejegyzése a közép-ázsiai országgal kapcsolatban 2011 októberében jelent meg, amikor feltette a kérdést, hogy az Amerikai Egyesült Államok mikor fejezi be a pénz elpazarlását Afganisztán újjáépítésére.⁹⁸ Értékelése szerint az Amerikai Egyesült Államok építése és fejlesztése prioritást élvez bármi mással szemben.

14. kép. Donald Trump beszéde az afganisztáni katonai jelenlét szükségességéről (2016. szeptember 21., Kenansville)⁹⁹

2012 februárjában felszólította az Obama-adminisztrációt, hogy vonja ki az amerikai erőket a művelési területről. Trump szerint nem lehet a nemzet érdeke az, hogy egy olyan országban építsen utakat és iskolákat, ahol alapvetően és mélyről gyökerezően „utálják” az amerikaiakat. Trump emellett „totális katasztrófának” minősítette az afganisztáni helyzetet. 2012 augusztusában – utalva a belső támadások számának növekedésére – megkérdőjelezte annak az afgán biztonsági erőnek a kiképzését, amelynek tagjai megtámadják az őket támogató amerikai erőket. Trump követelte az országban állomásozó erők azonnali kivonását. 2013 májusában a politikus úgy értékelte, hogy a bevetés szabályainak folyamatos korlátozásai miatt egyre több amerikai katona szükségtelenül veszti életét. 2014 decemberében ismét kritikusan nyilatkozott meg Obama Afganisztán-politikájával kapcsolatban. Értékelése szerint azzal, hogy az elnök még legalább egy évig ott tartja az amerikai erőket, nem csak az afganisztáni háborút veszíti el, utalt ezzel az elnök hazai támogatottságának folyamatos csökkenésére. Egy 2015. októberi nyilatkozatában ismét „hatalmas hibának” minősítette az afganisztáni műveletek 2001-es megkezdését, értékelése szerint azonban a kialakult káosz már nem engedi meg, hogy az amerikai katonák elhagyják az országot. Trump szerint az Amerikai Egyesült Államok kivonulása után két perccel Afganisztán összeomlana.

⁹⁸ twitter.com/realDonaldTrump; letöltés: 2017.10.21.

⁹⁹ NBC NEWS: Trump Says 'Places Like Afghanistan Are Safer' Than U.S. Inner Cities. <https://www.nbcnews.com/politics/2016-election/trump-says-places-afghanistan-are-safer-u-s-inner-cities-n651651>; letöltés: 2017.10.21.

A politikai kiszámíthatatlanságát jól mutatja, hogy szintén 2015 októberében egy televíziós interjúban kijelentette: a 2001. szeptember 11-ei terrortámadásokat követően az Amerika Egyesült Államoknak joga volt bevonulni Afganisztánba. Érdekes módon kihangsúlyozta, hogy az iraki katonai műveletet mindig is elhibázottnak gondolta, míg az afganisztáni műveletet soha nem tekintette jogalap nélkülinek. 2016-ban a választási kampányában kijelentette, hogy azonnal be kell fejezni a „beavatkozó és káoszpolitikát” Afganisztánban.

Donald Trump elnök Afganisztán-politikájában jelentős fordulatot hozott a 2017. január 21-ei elnöki beiktatása. Az elemzők többsége (a korábbi retorikája alapján) arra számított, hogy elnökként első lépése lesz az amerikai erők kivonása. Bár fél évig elhúzta az új stratégia ismertetését, elnökként már közel sem alkalmazta azt a retorikát, amely megszokható volt tőle közel hat éven keresztül. Rendszeresen nyilatkozott arról, hogy az amerikai katonai vezetéssel egyeztet a lehetséges forgatókönyvekről, és ezzel az a célja, hogy sikerre vigyék az afganisztáni katonai műveletet.¹⁰⁰

2017. február 9-én John W. Nicholson vezérezredes, az RS-misszió és az Afganisztánban állomásozó amerikai erők főparancsnoka szenátusi meghallgatáson vett részt Washingtonban, amely során értékelté Afganisztán aktuális helyzetét, valamint az Afgán Nemzeti Biztonsági és Védelmi Erők (ANDSF¹⁰¹) képességeit és tevékenységét. Értékelése szerint az afganisztáni rendezés holtpontra jutott, és átlendítéséhez több ezer fővel meg kell növelni a kiképzésben, tanácsadásban és támogatásban részt vevő erők létszámát.¹⁰² Az amerikai vezetésű Freedom's Sentinel terrorellenes műveletben részt vevő erők létszámát viszont elégségesnek tartotta. Az RS-misszió erői hadtestszinten támogatják az ANDSF tevékenységét, a csapaterősítés révén azonban újra dandárkötelék-szinten is folytathatnák a tevékenységüket. A tábornok értékelése szerint az alacsonyabb szintű támogatás nélkülözhetetlen ahhoz, hogy az afgán haderő hatékonyabban tudja felvenni a harcot a tálib mozgalommal és az Iszlám Állam Khorasan Tartományban (ISKP) szélsőséges szervezettel. Nicholson szerint a következő években a műveleti kezdeményezés átvételéhez kulcsfontosságú lesz az afgán légierő és a különleges műveleti erők fejlesztése.

A vezérezredes kiemelt kockázati tényezőnek minősítette a regionális szereplők, többek között Irán és Oroszország afganisztáni beavatkozását.¹⁰³ A parancsnok értékelése szerint az orosz fél legitímálta a tálib mozgalmat, illetve úgy állítja be, hogy Afganisztánban egyedül a tálibok azok, akiknek a támogatásával sikeresen fel lehet lépni az ISIL/DAESH, illetve szövetségese, az ISKP ellen.

¹⁰⁰ LAKE, Eli: How Trump's Afghan Policy Is Different From Obama's. <https://www.bloomberg.com/view/articles/2017-06-21/how-trump-s-afghan-policy-is-different-from-obama-s>; letöltés: 2017.09.20.

¹⁰¹ Afghan National Defence and Security Forces.

¹⁰² A főparancsnok nem határozott meg pontos létszámot.

¹⁰³ Nicholson vezérezredes már a 2016 decemberében tartott évvértékelő beszédében is kiemelt kockázati tényezőként említette az regionális szereplők beavatkozását, illetve az orosz befolyás növekedését.

Kiemelte, hogy 2016-ban a nemzetközi és az afgán biztonsági erők jelentős sikereket értek el a terrorszervezettel szemben, éppen ezért az orosz fél érvei a tálibok támogatására teljesen alaptalanok.¹⁰⁴ A tábornok értékelése szerint Oroszország külpolitikai lépéseivel szándékosan aláássa az Amerikai Egyesült Államok és a NATO erőfeszítéseit és eddig elért eredményeit. Nicholson szerint Irán is egyre aktívabban avatkozik be az afganisztáni folyamatokba, a táliboknak nyújtott támogatása leginkább a nyugati régióban jelentkezik. Középtávon kockázati tényezőként említette meg azoknak a síita fegyvereseknek a visszatérését Afganisztánba, akiket Irán toborzott a szíriai hadszíntérre.

15. kép. John W. Nicholson vezérezredes, az RS és az USFOR-A főparancsnoka a 2017. február 9-ei szenátusi meghallgatásán¹⁰⁵

A főparancsnok értékelése szerint a tálib mozgalommal szemben folytatott küzdelemben nehézségét jelent, hogy felső vezetésük változatlanul Pakisztánban működik, ahol bázisokat és menedékhelyeket építettek ki. Nicholson kiemelte, hogy a pakisztáni haderő jelentős erőfeszítéseket tett a terrorcsoportok felszámolására,¹⁰⁶ az afgán ellenállók azonban még így is zavartalanul szervezik és támogatják a műveleteiket Pakisztánból. A tábornok abban bízott, hogy a pakisztáni szárazföldi erők akkor kinevezett új vezérkari főnökével hatékonyabb együttműködést tudnak kialakítani az afganisztáni rendezés érdekében.

¹⁰⁴ Nicholson tábornok hírszerzési információkra hivatkozott, amikor a szenátusi bizottság rákérdezett a táliboknak nyújtott orosz támogatásra.

¹⁰⁵ <http://www.zimbio.com/photos/John+Nicholson/Senate+Armed+Services+Committee+Holds+Hearing/MkCs6BjPMIe>; letöltés: 2017.10.21.

¹⁰⁶ A pakisztáni haderő az Észak-Wazirisztánban 2014 júniusa óta folytatott Zarb-e-Azb művelete során kiemelten a pakisztáni tálib mozgalom fegyveresei és a kormányellenes szélsőséges csoportok ellen lépett fel. A műveletnek nem volt célja az afganisztáni tálib mozgalom és a Hakkáni-hálózat felszámolása.

Nicholson vezérezredes meghallgatása során kijelentette, hogy az amerikai erők terrorellenes műveleteivel az elmúlt 15 évben sikerült megakadályozni azt, hogy a terrorcsoportok Afganisztánból kiindulva merényletet szervezzenek meg az Amerika Egyesült Államokban. A főparancsnok értékelése szerint a nemzetközi erők teljes kivonása esetén megnő annak a kockázata, hogy Afganisztánban működő terrorszervezetek merényleteket hajtanak végre az Amerikai Egyesült Államok területén. A meghallgatás során az al-Kaida mellett kiemelt hangsúlyt kapott az ISKP tevékenysége is. Az ISIL/DAESH-nek hűségesküt tett szélsőséges szervezet 2015-ben 11 járásra terjesztette ki a tevékenységét, a terrorellenes műveletek eredményeként azonban a létszámuk a felére csökkent, a tevékenységük pedig három-négy járásra korlátozódott. A tábornok tájékoztatása szerint az ISKP fegyvereseinek többsége a pakisztáni tálib mozgalomból vált ki, illetve az Üzbegisztáni Iszlám Mozgalom (IMU¹⁰⁷) tagja, benne az afgán szélsőségesek száma alacsony.

2017. február 9-én John McCain, az amerikai szenátus fegyveres testületek bizottságának elnöke nyilatkozatában az Obama-adminisztrációt tette felelőssé Afganisztán instabil biztonsági helyzetéért. A szenátor szerint elhibázott döntés volt az amerikai erők létszámának csökkentése, a lépés teljes mértékben figyelmen kívül hagyta az afganisztáni helyzetet. McCain értékelése szerint az amerikai erőknél elrendelt műveleti korlátozások is hozzájárultak a tálibok előretöréséhez. A szenátor felszólította a Trump-adminisztrációt, hogy adjon meg minden eszközt és forrást a parancsnokoknak ahhoz, hogy a jelenleginél hatékonyabban támogathassák az afgán erőket, és így át tudják venni a kezdeményezést.¹⁰⁸

Az amerikai katonai és politikai vezetés is egyre nagyobb kockázati tényezőként értékelte az Afganisztánban megerősödő ISKP jelenlétét. 2017. április 13-án az amerikai légierő egy GBU-43 típusú bombával (MOAB¹⁰⁹) támadta az ISKP állásait Nangarhar tartományban. Az akciót követően Trump elnök nyilatkozatában kijelentette, rendkívül büszke az amerikai erőkre, hogy végrehajtották a műveletet Afganisztánban. Az amerikai adminisztráció első számú célpontja már nem a tálib mozgalom, hanem az ISKP terrorszervezet lett.

Donald Trump elnök 2017-es Afganisztán-stratégiája

Barack Obama egykori elnök 2009-es Afganisztán-stratégiájának felülvizsgálata időszerűvé vált. Az új stratégia bejelentéséig Trump elnök azonban a hivatala első félévében nem sok esetben nyilatkozott meg Afganisztán kapcsán. Trump külpolitikája inkább más térségekre fókuszált, pl. Dél-kínai-tenger – kiemelten Észak-Korea és Kína regionális tevékenysége –, Szíria és Irán. Trump megválasztását követően úgy tűnt, hogy Afganisztán és az ott folyó műveletek nem játszanak fontos szerepet az Amerikai Egyesült Államok külpolitikai döntéshozatalában. A megnyilatkozások azt az érzést keltették, hogy más térségek, mint például a dél-ázsiai régió, nemhogy prioritást élveznek, hanem az új amerikai

¹⁰⁷ Islamic Movement of Uzbekistan.

¹⁰⁸ The New York Times: U.S. General Seeks 'a Few Thousand' More Troops in Afghanistan. <https://www.nytimes.com/2017/02/09/us/politics/us-afghanistan-troops.html>; letöltés: 2017.10.21.

¹⁰⁹ Massive Ordnance Air Blast.

adminisztráció egy jóval átfogóbb és kidolgozottabb stratégiával rendelkezik, mint az Afganisztán–Pakisztán régió esetében. Össességében az sem volt meglepő, hogy a Trump-kormány a vártnál jóval hosszabb ideig húzta Afganisztán-politikájának a felülvizsgálatát és az új stratégia bejelentését. Az is bizonyos, hogy az amerikai adminisztráción belül jelenleg is komoly nézeteltérések vannak Afganisztán kapcsán, különösen abban a kérdésben, hogy a közép-ázsiai országnak pontosan hol kell elhelyezkednie az Amerikai Egyesült Államok külpolitikai prioritásai között.¹¹⁰

16. kép. 2017. augusztus 21-én Donald Trump bejelenti az Amerikai Egyesült Államok új Afganisztán-stratégiáját (Arlington)¹¹¹

Mindezek mellett az új amerikai kormány számára a legnagyobb problémát az okozta, hogy valójában nincs igazán jó opció az Afganisztán-politikát illetően. Mivel a harcoló erők jelentős részét kivonták – ami együtt járt a viszonylag alacsony szintű katonai jelenléttel –, a jelenlegi helyzet nem tartható fenn hosszú távon, ha a végcél a katonai győzelem az ellenállók felett, valamint egy összességében stabil és biztonságos környezet fenntartása Afganisztánban. Ha visszatekintünk a nemzetközi közösség legnagyobb létszámú jelenlétére, amikor az Amerikai Egyesült Államok 100 ezer katonát állomásoztatott a műveleti területen, az sem hozott áttörő sikert. A teljes csapatkivonás opciója viszont nagy valószínűséggel az afgán kormány összeomlásához és bukásához vezetne, mivel még mindig jelentős mértékben támaszkodik az Amerikai Egyesült Államok anyagi támogatására és a nemzetközi erők harci és kiképzőtevékenységére.

¹¹⁰ DAS, Dr. Nihar Ranjan: President Trump's Afghanistan Policy: An Assessment. <http://www.icwa.in/pdfs/IB/2014/PresidentTrumpAfghanPolicyIB25092017.pdf>; letöltés: 2017.09.20.

¹¹¹ Pacificnewscenter: President says war in Afghanistan will continue. <http://pacificnewscenter.com/president-says-war-in-afghanistan-will-continue/>; letöltés: 2017.10.21.

Hét hónapos várokozást követően, 2017. augusztus 21-én Trump ismertette az Amerikai Egyesült Államok új Afganisztán-stratégiáját.¹¹² Az Arlingtonban található Fort Myer katonai bázison elmondott beszédében felvázolta az amerikai adminisztráció új elképzeléseit a közép-ázsiai ország és régió vonatkozásában. Trump elnök kijelentette, hogy az afganisztáni katonai jelenlétet nemcsak fenn kívánja tartani, hanem határozott lépéseket is akar tenni a szerepvállalás erősítésére. Az elnök szerint az erők kivonása az országból jelenleg nem opció Amerika számára. Trump Afganisztán-politikája végső soron egyfajta diplomáciai, gazdasági és katonai erőfeszítések kombinációja. A stratégia fenntartja annak a lehetőségét is, hogy politikai egyezsége jussanak a tálib mozgalommal.

Az új amerikai Afganisztán-stratégiában a legjelentősebb változás az, hogy a 2001 óta alkalmazott, időalapon meghatározott misszióval szemben a „feltételalapú” kivonást preferálja.¹¹³ Trump kijelentette, hogy az Afganisztánban állomásozó amerikai erők műveletei akkor tekinthetők győzelemnek, ha megsemmisítik az al-Kaidát, „eltörlik” az ISIS-t, megakadályozzák, hogy a tálib mozgalom átvegye Afganisztán felett az irányítást, illetve felszámolják annak a lehetőségét, hogy terrortámadást készítsenek elő a közép-ázsiai országból. A Trump-adminisztráció értékelése szerint a korábbi, időalapon meghatározott stratégia az ellenkező célját érte el, így nemhogy előrelendítette volna az afganisztáni rendezést, hanem még aktívabb fegyveres harcra sarkallta az ellenálló csoportokat. Az új elképzelés szerint a jövőben a műveleti helyzet alakulása határozza majd meg az amerikai erők tevékenységét és esetleges kivonását.¹¹⁴

Az új stratégia kidolgozásakor Trump stábjában láthatóan törekedett arra, hogy két – az Obama-adminisztráció idején jelen lévő – fontos buktatót elkerüljenek. Az egyik, hogy véletlenül se legyen a stratégia központi eleme a műveleti területen települő amerikai erők létszámának kérdése. A másik pedig, hogy a stratégiai és a műveleti célokat ne kössék időhatárokhoz. Ezzel szemben az Amerikai Egyesült Államok új Afganisztán-politikáját és vállalásait a műveleti helyzet, a realizmus és a stratégiai szinten elfogadott erő alkalmazása határozza meg. Ennek ellenére az azóta bejelentett 3000 fős csapaterősítés a jelenlegi 8500 főhöz¹¹⁵ sokkal inkább egy politikai, illetve gesztusértékű lépés volt. Trump viszont a stratégia ismertetése során világossá tette, hogy az Amerikai Egyesült Államok Afganisztán-politikája sokkal inkább regionális megközelítésből kívánja rendezni a konfliktust. A Trump-adminisztráció a stratégia ismertetésével üzenetet küldött Iránnak, Oroszországnak, illetve Kínának, hogy Amerika nem adja fel szerepvállalását az Afganisztán–Pakisztán régióban. Ez egy igen fontos jelzés volt a Trump-adminisztráció részéről,

¹¹² President Trump's full address on Afghanistan.
<http://edition.cnn.com/videos/politics/2017/08/21/president-trump-announces-afghanistan-war-plan-full-ac.cnn>; letöltés: 2017.10.21.

¹¹³ DAS, Dr. Nihar Ranjan: President Trump's Afghanistan Policy: An Assessment.
<http://www.icwa.in/pdfs/IB/2014/PresidentTrumpAfghanPolicyIB25092017.pdf>; letöltés: 2017.09.20.

¹¹⁴ President Trump's full address on Afghanistan.
<http://edition.cnn.com/videos/politics/2017/08/21/president-trump-announces-afghanistan-war-plan-full-ac.cnn>; letöltés: 2017.09.25.

¹¹⁵ Augusztus 30-án James Mattis amerikai védelmi miniszter bejelentette, hogy a korábban közölt 8500 fő helyett a valóságban 11 ezer amerikai szolgál Afganisztánban. A miniszter a bejelentéssel kívánta bizonyítani az új stratégia és az afganisztáni jelenlét nagyobb átláthatóságát.

tudva, hogy korábban az amerikai külpolitika prioritási listáján háttérbe szorult Afganisztán kérdése.

Donald Trump Afganisztán-stratégiájának bizonyos elemei hasonlóságot mutatnak az Obama elnök legutóbbi éveiben követett politikájához. A Trump-adminisztráció az afganisztáni művelet sikerét nem a nemzetépítés, a társadalmi, a politikai és a gazdasági fejlesztés terén elért eredményekben kívánja mérni, hanem hogy a régióban jelentkező és az onnét eredő terrorizmust milyen hatékonyan sikerül felszámolnia. Az jelenlegi amerikai Afganisztán-stratégia kapcsán mindenesetre megállapítható, hogy – katonai értelemben – a tervezett csapaterősítés várhatóan nem hoz majd áttörést a műveleti területen. Elmondható, hogy az újratervezett amerikai stratégiának szűk mozgástere van az afganisztáni konfliktus megoldására. Így vagy úgy, az Amerikai Egyesült Államok az elmúlt 16 évben számtalan katonai lehetőséget próbált már alkalmazni a műveletek hatékonyabbá tételére. A vezetési-irányítási rendszerben nemrég végrehajtott módosítás, miszerint az amerikai hadműveleti parancsnokság szélesebb döntési jogkört kapott, illetve csökkentették az amerikai kormány kézivezrlését, várhatóan továbbra is megmarad.

Az új stratégia legérdekesebb eleme, hogy az Amerikai Egyesült Államok kiemelt szerepet szán Indiának az afganisztáni rendezésben és a régió stabilizálásában.¹¹⁶ Trump kiemelte Delhi részvételének jelentőségét Afganisztán újjáépítésében és fejlesztésében, emellett azonban arra ösztönözte az indiai kormányt, hogy – támogatva az Amerikai Egyesült Államok erőfeszítéseit – a jelenleginél is nagyobb szerepet vállaljon a gazdasági segítségnyújtásban, illetve a fejlesztési kezdeményezésekben. Az amerikai elnök hangsúlyozta, hogy országa az új dél-ázsiai külpolitikájában kiemelten fontos szerepet szán az Indiával kialakítandó stratégiai partnerségnek.

Az Amerikai Egyesült Államok évek óta nyomást gyakorol a pakisztáni politikai és katonai vezetésre, hogy az afganisztáni rendezés érdekében lépjenek fel az országban működő iszlám szélsőséges és terrorcsoportok ellen, illetve szüntessék be a tálib mozgalom és a Hakkáni-hálózat támogatását. Trump az új stratégia ismertetésekor arra szólította fel a pakisztáni vezetést, hogy változtasson külpolitikáján és járuljon hozzá a régió békéjéhez és stabilitásához. Az amerikai elnök kijelentette, hogy országa a jövőben nem nézi tétlenül, hogy a terrorcsoportok menedékhelyként használják Pakisztán területét.¹¹⁷ Trump kijelentette, hogy az Amerikai Egyesült Államok a jövőben nem tekinti szempontnak a két ország partnerségét, ha az amerikai erőket támadó fegyveres csoportok és terroristák menedéket találnak Pakisztánban. Az elnök kiszámíthatatlansága miatt azonban kérdés, hogy a nyomásgyakorlása mennyire lesz agresszív és hatékony. Az új amerikai adminisztráció kezében számtalan eszköz van Pakisztán jobb belátásra bírására, úgymint az ország segélyezésének befagyasztása, az ország „terrorizmust támogató államként” történő minősítése, illetve Iránhoz hasonló gazdasági

¹¹⁶ President Trump's full address on Afghanistan.
<http://edition.cnn.com/videos/politics/2017/08/21/president-trump-announces-afghanistan-war-plan-full-ac.cnn>; letöltés: 2017.09.25.

¹¹⁷ DAS, Dr. Nihar Ranjan: President Trump's Afghanistan Policy: An Assessment.
<http://www.icwa.in/pdfs/IB/2014/PresidentTrumpAfghanPolicyIB25092017.pdf>; letöltés: 2017.09.20.

szankciók bevezetése. Az továbbra sem valószínűsíthető, hogy Trump komolyabb katonai szankció mellett döntene, vagy akár az Oszáma bin Láden elleni különleges művelethez hasonló akciókat hajtatna végre, az azonban biztos, hogy az amerikai pilóta nélküli repülőeszközökkel végrehajtott légitámadások tovább folytatódnak a pakisztáni törzsi területeken.

17. kép. James Mattis amerikai védelmi miniszter bejelenti a 3000 fős csapatnövelést (2017. szeptember 18., Washington)¹¹⁸

Katonai szakértők szerint a James Mattis amerikai védelmi miniszter által 2017. szeptemberben 18-án bejelentett 3000 fős létszámnövelés¹¹⁹ nem segíti elő a győzelmet Afganisztánban, különösen a tálib mozgalom és az országban működő terrorcsoportok felszámolása terén. A térséggel foglalkozó elemzők szkeptikusak az ország biztonsági helyzetének bármilyen mértékű javulását illetően. Az amerikai erők növelésével azonban várhatóan meg tudják akadályozni az afgán kormány megbuktatását, a tálib mozgalom hatalomátvételét, illetve az ISKP térnyerését (az ISIL/DAESH megerősödését az iraki és a szíriai vereségét követően). A 3000 fős csapaterősítés nagy valószínűséggel elegendő lesz ahhoz, hogy a támogatásukkal az afgán erők megelőzzék az ellenállók tartományi központok és a főváros elleni nagyobb műveleteit, a vidéki területek visszavétele azonban továbbra sem valószínűsíthető. Az egyelőre kérdéses, hogy a csapaterősítés bejelentése, illetve az amerikai katonai jelenlét meghosszabbítása milyen reakciót vált ki a tálib ellenállásból. Nem zárható ki, hogy míg az elmúlt években a tálib akciók során a hagyományos műveletek végrehajtása nagyobb hangsúlyt kapott, a megnövelt nemzetközi katonai jelenlét hatására ismét fokozzák az aszimmetrikus hadviselésüket (robbantásos akciók, öngyilkos merényletek), kiemelten az amerikai erők ellen.

¹¹⁸ Reuters: U.S. to send over 3000 troops to Afghanistan: Mattis.
<https://www.reuters.com/article/us-usa-afghanistan-military/u-s-to-send-over-3000-troops-to-afghanistan-mattis-idUSKCN1BT2HE>; letöltés: 2017.10.21.

¹¹⁹ Uo.

Összegzés

Az Amerikai Egyesült Államok az elmúlt 16 évben számtalan stratégiával és külpolitikai megközelítéssel próbálta elérni a kitűzött céljait Afganisztánban. A 2001. október 7-én megindított művelet egyfajta válaszlépés és megtorlás volt az Amerikát ért terrortámadásokra. Az amerikai beavatkozás egyértelmű célja a közép-ázsiai országban működő al-Kaida és annak támogatói hálózatának a megsemmisítése volt. Emellett George Bush elnök példát akart statuálni a világnak, hogy nem maradhat büntetlenül, ha valaki az Amerikai Egyesült Államokat megtámadja, vagy akárcsak előkészületeket tesz arra. Az Afganisztánban megindított katonai akció azonban rövid időn belül már más műveleti és stratégiai célokat is szolgált. Az amerikai stratégia célul tűzte ki előbb az al-Kaidának szabad teret adó tálib rezsim megbuktatását, majd később egy működőképes állami berendezkedés kialakítását. Emellett természetesen Amerika Afganisztán-politikájában a demokráciaépítés kényszere is jelen volt. A Szovjetunió afganisztáni megszállását vezető orosz katonai vezetők már 2001-ben óva intették az Amerikai Egyesült Államokat attól, hogy elmélyedjen az afganisztáni jelenlétben és rendezésben. Afganisztán történelme során jó pár esetben bebizonyosodott, hogy az afgánok ideig-óráig megtűrik a „rendszer váltó” külföldi erőket, később azonban masszív nemzeti fegyveres ellenállás jön létre.

Az amerikai katonai beavatkozás rövid időn belül sikeresen elérte kezdeti céljait, jelentős veszteségeket okozott az al-Kaidának, illetve megbuktatta a tálib rezsimet. A neheze azonban ez után következett. A Bush- és az Obama-adminisztráció is a terrorizmus elleni harcot tartotta kiemelt feladatának, de azt messze nem vette számításba, hogy katonai jelenlétével egyre növekvő pastu fegyveres ellenállást generált. Emellett az Amerikai Egyesült Államoknak évek kellettek ahhoz, hogy ráébredjen: az Afganisztán fejlesztésére és újjáépítésére az országba ömlesztett dollármilliárdok a meghatározó hadúri köröknél kötődtek ki, az afgán lakosság viszont nem sokat látott azokból. Az elmúlt 16 évben az amerikai adminisztrációk próbáltak olyan elnököket Afganisztán élére „választatni”, akiről azt gondolták, hogy segítségükkel megvalósíthatják az Amerikai Egyesült Államok Afganisztán-politikáját. Ez az elképzelés azonban a Karzai és a Ghani–Abdullah páros által vezetett afgán kormányok esetében is gyorsan kiderült, hogy működésképtelen. Az afgánok többsége rövid időn belül az Amerikai Egyesült Államok bábjának tekintette az aktuális elnököt, ennek hatására az egész afgán kormányzat támogatottsága minimálisra csökkent. Az amerikai katonai és politikai beavatkozás másik hatalmas hibája volt, hogy „amerikai”, illetve „nyugati” gondolkodással közelítették meg az afgán konfliktust. Az elmúlt 16 évben egyik amerikai kormányzat sem próbálta és tudta átlátni, illetve megérteni az afgán kulturális különbségeket, valamint a törzsi és a patrónusi rendszereket. Ezek nélkül pedig rendkívül nehéz akár rövid távú eredményeket is elérni a közép-ázsiai országban.

Az elmúlt 16 évben az Amerikai Egyesült Államok Afganisztán-stratégiai számtalan katonai megoldást kipróbáltak a konfliktus rendezésére. A jelenlegi helyzet azonban azt mutatja, hogy egyik sem tudott hatékony lenni. Az amerikai erők a 2010-ben elindított jelentős létszámú csapaterősítésnek (amelynek eredményeként csúcsideszakban közel 100 ezer amerikai katona állomásozott Afganisztánban), az intenzív műveleti ütemnek, illetve az erőfölényének köszönhetően tudtak egyedül rövid távú sikereket elérni (az incidensek száma csökkent, a megtisztított területek bővültek).

Az Amerikai Egyesült Államok azonban nem akart hosszú távon ekkora létszámmal harcoló erőket a műveleti területen tartani, így idővel elkezdte azok nagyléptékű kivonását. Ezt az afgán ellenállók is tisztán látták, így csak idő kérdése volt, hogy ismét lendületbe jöjjenek és visszafoglalják az amerikai erők által elhagyott területeket, főleg a vidéki körzetekben. Az amerikai kormány 2014-ig az afgán biztonsági erők létszámának drasztikus növelésében látta a helyzet megoldását, illetve a kivonások ellensúlyozását, azt azonban kevésbé vette figyelembe, hogy a kiképzettség és motiváció szintjének növelése jóval fontosabb lenne az ország hatékonyabb védelme érdekében. Az afgán erők kiképzettségi szintjének javítása már csak 2014-ben lett szempont, amikor a NATO megkezdte a 2015. január 1-jén induló új kiképzőmisszió tervezését és előkészítését. Ekkorra azonban az afgán ellenállás, különösen a tálib mozgalom már a hagyományos hadviselés módszereivel támadta az afgán erőket, amely során bővíteni tudta a műveleti területeit, és jelentős veszteségeket okozott.

A nemzetközi erők 2015-től folytatott kiképző- és tanácsadó tevékenységéből bár javított az afgán biztonsági erők műveleti képességein, azok változatlanul nehezen tartják meg a „megtisztított” területeket, illetve nem tudják átvenni a kezdeményezést. Az amerikai erők, miután a polgári veszteségek növekedése miatt Hamid Karzai elnök 2013-ben beszüntette a nemzetközi erők légi támogató tevékenységét, csak minimális szinten támogatták (főleg a saját erők védelme érdekében) az afgán erőket. Ezt az ellenálló csoportok hatékonyan ki is használták, így 2014-től már sikeresen hajtottak végre átfogó, nagy létszámú fegyveres műveleteket körzetek és bázisok elfoglalására. 2016 végére Afganisztán biztonsági helyzete olyan mértékben romlott, hogy az amerikai és az afgán vezetésnek is át kellett gondolnia a nemzetközi erők műveleti korlátozásait. Az ISKP ellen végrehajtott amerikai támadások ellenére a szélsőséges szervezet változatlanul aktívan jelen van Afganisztán keleti régiójában, illetve egyre nagyobb számban hajtottak végre merényleteket és komplex támadásokat Kabulban. Mindezek hozzájárultak ahhoz, hogy Ghani elnök jóváhagyásával az amerikai légerő jelentősen növelte a légcsapások számát. Ezek a műveletek azonban egyre nagyobb veszteséget okoznak a polgári lakosságnak is, ami még inkább csökkenti az amerikai katonai jelenlét lakossági támogatottságát, különösen a pastu területeken.

A Trump elnök által bejelentett új stratégia, illetve a 3000 fős csapatnövelés hatására a tálib mozgalom, a Hakkáni-hálózat és az ISKP is várhatóan átértékeli a jövőbeni stratégiáját. Az amerikai erők veszteségei már 2017-ben elkezdtek emelkedni, amelyek jelentős részét nem katonai műveletekben, hanem a szélsőséges szervezetek merényleteiben szenvedték el. Az ellenállók a következő hónapokban nagy valószínűséggel fokozzák a nemzetközi, különösen az amerikai erők elleni aszimmetrikus hadviselésüket, amely következtében emelkedik majd a robbantásos akciók és az öngyilkos merényletek száma. A 2017-ben öngyilkos merénylők által gépjárműbe telepített robbanószerkezetekkel végrehajtott robbantásos akciók már megmutatták, hogy nagyobb veszteséget okoznak az amerikai és a koalíciós erőknek. A 2018-as harci időszakban várhatóan megnő az ilyen típusú támadások száma, a cél a nemzetközi erőknek való minél nagyobb veszteségokozás lesz. Kérdés, hogy ez miként módosítja majd az Amerikai Egyesült Államok Afganisztán-stratégiáját, illetve milyen új, eddig nem alkalmazott katonai és politikai irányvonallal

próbálkoznak majd ennek a változatlanul megoldhatatlannak tűnő konfliktus rendezése érdekében. Abban az esetben, ha 2018 nyaráig az amerikai erőknek nem sikerül kézzelfogható sikereket felmutatni a műveleti területen, akkor 2018-ban egy újabb stratégiai felülvizsgálat várható az amerikai adminisztrációban.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BENDER, Bryan – MORGAN, Wesley: Generals win key fight over Afghanistan they lost with Obama. <http://www.politico.com/story/2017/08/22/trump-generals-afghanistan-241922>; letöltés: 2017.09.20.
- Brookings interview with ALLEN, John – FELBAB-BROWN, Vanda – MADAN, Tanvi – O'HANLON, Michael – RIDDLE, Bruce: Rightsizing Expectations: US policy options for Afghanistan. https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2017/07/fp_201707_afghanistan.pdf; letöltés: 2017.09.20.
- CNN: Death of Osama bin Laden Fast Facts. <http://edition.cnn.com/2013/09/09/world/death-of-osama-bin-laden-fast-facts/index.html>; letöltés: 2017.09.20.
- CNN: Petraeus backs July 2011 Afghan withdrawal date. <http://edition.cnn.com/2010/POLITICS/06/24/petraeus.afghanistan/index.html>; letöltés: 2017.09.20.
- CORDESMAN, Anthony H.: Giving Afghanistan a Fighting „Last Chance”. <https://www.csis.org/analysis/giving-afghanistan-fighting-last-chance>; letöltés: 2017.09.20.
- CORDESMAN, Anthony H.: How the Trump Administration is Losing Afghanistan. <https://www.csis.org/analysis/how-trump-administration-losing-afghanistan>; letöltés: 2017.09.20.
- DAS, Dr. Nihar Ranjan: President Trump's Afghanistan Policy: An Assessment. <http://www.icwa.in/pdfs/IB/2014/PresidentTrumpAfghanPolicyIB25092017.pdf>; letöltés: 2017.09.20.
- DORRONSORO, Gilles: Fixing a failed strategy in Afghanistan. https://www.huffingtonpost.com/gilles-dorrnsoro/fixing-a-failed-strategy_b_362720.html; letöltés: 2017.09.20.
- FELBAB-BROWN, Vanda: President Trump's Afghanistan policy: Hopes and pitfalls. <https://www.brookings.edu/research/president-trumps-afghanistan-policy-hopes-and-pitfalls/>; letöltés: 2017.09.20.
- GOODSON, Larry P. – JOHNSON, Thomas H.: US policy and strategy toward Afghanistan after 2014. <http://ssi.armywarcollege.edu/pdffiles/pub1233.pdf>; letöltés: 2017.09.20.
- <http://www.internal-displacement.org/countries/afghanistan>; letöltés: 2017.09.25.
- JONES, Seth G.: Managing the Long War, U.S. Policy toward Afghanistan and the Region. https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/testimonies/CT400/CT472/RAND_CT472.pdf; letöltés: 2017.09.20.

- JOSCELYN, Thomas: In Afghanistan, End the Trump-Obama Taliban Fantasy. <http://www.defenddemocracy.org/media-hit/thomas-joscelyn-in-afghanistan-end-the-trump-obama-taliban-fantasy/>; letöltés: 2017.09.20.
- KATZMAN, Kenneth – THOMAS, Clayton: Afghanistan: Post-Taliban Governance, Security, and U.S. Policy. <https://fas.org/sgp/crs/row/RL30588.pdf>; letöltés: 2017.09.20.
- LAKE, Eli: How Trump's Afghan Policy Is Different From Obama's. <https://www.bloomberg.com/view/articles/2017-06-21/how-trump-s-afghan-policy-is-different-from-obama-s>; letöltés: 2017.09.20.
- LANDLER, Mark – SCHMITT, Eric: Obama's Dilemma on Troop Surge in Afghanistan Now Vexes Trump. <https://www.nytimes.com/2017/06/03/world/asia/afghanistan-war-trump.html>; letöltés: 2017.09.20.
- LANDLER, Mark: The Afghan War and the Evolution of Obama. <https://www.nytimes.com/2017/01/01/world/asia/obama-afghanistan-war.html>; letöltés: 2017.09.20.
- LESHUK, Leonard: Stinger missiles in Afghanistan. http://europauniversitypress.co.uk/auth_article416.html; letöltés: 2017.09.20.
- MCINNIS, Kathleen J. – FEICKERT, Andrew: Additional Troops for Afghanistan? Considerations for Congress. <https://fas.org/sgp/crs/natsec/R44853.pdf>; letöltés: 2017.09.20.
- MILLER, Paul D.: Obama's Failed Legacy in Afghanistan. <https://www.the-american-interest.com/2016/02/15/obamas-failed-legacy-in-afghanistan/>; letöltés: 2017.09.01.
- MilitaryTimes: A timeline of U.S. troop levels in Afghanistan since 2001. <https://www.militarytimes.com/news/your-military/2016/07/06/a-timeline-of-u-s-troop-levels-in-afghanistan-since-2001/>; letöltés: 2017.10.21.
- MSNBC: Obama to announce withdrawal of 34,000 troops from Afghanistan in SOTU. <http://www.msnbc.com/andrea-mitchell/obama-announce-withdrawal-34000-troops>; letöltés: 2017.10.21.
- National Security Strategy 2010. <http://nssarchive.us/national-security-strategy-2010/>; letöltés: 2017.10.21.
- NBC NEWS: Trump Says 'Places Like Afghanistan Are Safer' Than U.S. Inner Cities. <https://www.nbcnews.com/politics/2016-election/trump-says-places-afghanistan-are-safer-u-s-inner-cities-n651651>; letöltés: 2017.10.21.
- New strategy for Afghanistan and Pakistan. <https://obamawhitehouse.archives.gov/blog/2009/03/27/a-new-strategy-afghanistan-and-pakistan>; letöltés: 2017.10.21.
- Pacificnewscenter: President says war in Afghanistan will continue. <http://pacificnewscenter.com/president-says-war-in-afghanistan-will-continue/>; letöltés: 2017.10.21.
- PERRY, Mark: Afghanistan 15 years on: Obama's sorriest legacy. <http://www.politico.eu/article/afghanistan-war-taliban-15-years-on-barack-obamas-sorriest-legacy/>; letöltés: 2017.09.20.

- PETER, Tom A.: Obama's agreement with Karzai in Afghanistan short on specifics. <https://www.csmonitor.com/World/Asia-South-Central/2012/0502/Obama-s-agreement-with-Karzai-in-Afghanistan-short-on-specifics>; letöltés: 2017.09.25.
- President Trump's full address on Afghanistan. <http://edition.cnn.com/videos/politics/2017/08/21/president-trump-announces-afghanistan-war-plan-full-ac.cnn>; letöltés: 2017.09.25.
- Report of the Secretary-general: The situation in Afghanistan and its implications for the international peace and security. <https://unama.unmissions.org/report-secretary-general-situation-afghanistan-and-its-implications-international-peace-and-secur-43>; letöltés: 2017.10.21.
- Report on progress toward security and stability in Afghanistan November 2013. https://www.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/October_1230_Report_Master_Nov7.pdf; letöltés: 2017.09.25.
- Reuters: U.S. to send over 3,000 troops to Afghanistan: Mattis. <https://www.reuters.com/article/us-usa-afghanistan-military/u-s-to-send-over-3000-troops-to-afghanistan-mattis-idUSKCN1BT2HE>; letöltés: 2017.10.21.
- SAHRANAVARD, Behnam – KAZEMI, Ali Asghar: The Constant Changes in US Strategy in Afghanistan: Achievement or Failure. <http://www.ccsenet.org/journal/index.php/jpl/article/view/66669/36157>; letöltés: 2017.09.01.
- STAUSS, Haley: United States' Strategy in Afghanistan from 2001 to Today. <http://digitalcommons.pepperdine.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1036&context=ppr>; letöltés: 2017.09.20.
- TELLIS, Ashley J. – EGGERS, Jeff: U.S. Policy in Afghanistan: Changing Strategies, Preserving Gains. <http://carnegieendowment.org/2017/05/22/u.s.-policy-in-afghanistan-changing-strategies-preserving-gains-pub-70027>; letöltés: 2017.09.01.
- The Afghanistan Compact. http://www.nato.int/isaf/docu/epub/pdf/afghanistan_compact.pdf; letöltés: 2017.09.01.
- The National Security Strategy of the United States of America, March 2006. <https://www.state.gov/documents/organization/64884.pdf>; letöltés: 2017.09.01.
- The National Security Strategy of the United States of America, September 2002. <https://www.state.gov/documents/organization/63562.pdf>; letöltés: 2017.09.01.
- The New York Times: Obama Says Afghan Policy Won't Change After Dismissal. <http://www.nytimes.com/2010/06/24/us/politics/24mcchrystal.html?pagewanted=all>; letöltés: 2017.10.21.
- The Sidney Morning Herald: In defeat, Obama supporters say 'yes we can'. <http://www.smh.com.au/news/us-election/in-defeat-obama-supporters-say-yes-we-can/2008/01/09/1199554733032.html>; letöltés: 2017.10.21.
- Washingtonpost: COMISAF Initial Assessment. <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2009/09/21/AR2009092100110.html>; letöltés: 2017.10.21.
- WOLF, Dr. Siegfried O.: US President Donald Trump's new Afghanistan strategy in context. http://sadf.eu/new/wp-content/uploads/2017/08/100Comment.100.Wolf_-1.pdf; letöltés: 2017.09.20.

KOÓS GÁBOR NY. ALEZREDES –
PROF. DR. SZTERNÁK GYÖRGY NY. EZREDES

**A „NYUGAT–2017” OROSZ–FEHÉROROSZ
KÖZÖS HADÁSZATI GYAKORLAT
ÉS A „MÉDIAHÁBORÚ”**

Bevezetés

2017. szeptember 14. és 20. között az Oroszországi Föderáció és a Fehérorosz Köztársaság Fegyveres Erői főparancsnokainak vezetésével közös hadászati gyakorlatot hajtottak végre a két ország gyakorlóterein.

Az orosz és a fehérorosz sajtónyilatkozatok szerint a gyakorlaton összesen 12 700 orosz és fehérorosz katona, 370 páncélozott harcjármű, 250 tüzérségi eszköz és több mint 70 repülőgép és helikopter, valamint 10 hadihajó vett részt. A csapatok létszáma nem érte el a 13 000 fős küszöböt, amely kötelező hivatalos értesítést és megfigyelői meghívást igényelne.¹

Egyes nyugati elemzők, valamint a balti államok kormányai – akik, illetve amelyek hivatalosan nem részletezett hírszerzői adatokra hivatkoztak – aggodalmukat fejezték ki amiatt, hogy a gyakorlat létszáma és fegyverzete jelentősen nagyobb volt annál, mint ami az orosz és a fehérorosz sajtóban megjelent. Állításuk szerint mintegy 60–140 ezer katona volt jelen a gyakorlótereken, ezeket az adatokat azonban a közvélemény előtt forrásokkal nem igazolták.²

A gyakorlaton 12 700 katona vett részt, 70 repülőgép és helikopter, 680 egységnyi katonai felszerelés, beleértve körülbelül 250 harckocsit, 200 tüzérségi eszközt és sorozatvetőt, műszaki eszközöket és 10 hajót, olvashattuk az orosz védelmi minisztérium honlapján.³

Az adatokból arra következtethetünk, hogy nincs egységes információ a gyakorlatra vonatkozóan, amely több mint féléves „médiaháborúra” adott okot a gyakorlatot végrehajtó, valamint a NATO-tagállamok, különösen a balti államok között.

A tanulmány elkészítésekor arra vállalkoztunk, hogy a fellelhető források alapján elemezzük a „Nyugat–2017” orosz–fehérorosz közös hadászati gyakorlat körülményeit, a „médiaháború” okát, hátterét.

¹ NATO and Warsaw Pact (Force Comparisons).
http://archives.nato.int/uploads/r/null/1/3/137795/0228_NATO_and_the_Warsaw_Pact_1984-Force_Comparisons_ENG.pdf; letöltés: 2017.09.30.

² Заместитель Министра обороны РФ генерал-лейтенант Александр Фомин.
http://function.mil.ru/news_page/country/more.htm?id=12140207@egNews; letöltés: 2017.09.30.

³ Совместное российско-белорусское стратегическое учение «Запад-2017»
<http://structure.mil.ru/mission/practice/all/more.htm?id=12140115@egNews>; letöltés: 2017.09.30.

A gyakorlat geopolitikai és geostratégiai háttére az ismert adatok alapján

A Fehérorosz Köztársaság Védelmi Minisztériuma 2017. augusztus 12-én kiadott közleményének két állítását:⁴ „Az első tézis: a Nyugat–2017 gyakorlat nem veszélyezteti a biztonságot és a stabilitást a balti régióban a katonai manőverek kis létszámú állományának köszönhetően. A második tézis: a Nyugat–2017 gyakorlat nem veszélyezteti az európai térség biztonságát és stabilitását a katonai manőverek védekező jellegének köszönhetően.” az Inform–Napalm folyóirat 2017. augusztus 23-án megjelenő száma tételelesen cáfolta.⁵

A cáfolattal és az indoklással az a probléma, hogy a Nyugati Katonai Körzet és a Déli Katonai Körzet nem teljes állománnyal vett részt a gyakorlaton, így az említett körzetek állományának és fegyverzetének említése (számbavétele) nem volt indokolt, sőt az adatok forrásai sem megerősítettek. Megjegyezzük, hogy a gyakorlat résztvevői számának megítéléséhez érdemes elolvasni Andrej Ravkov fehérorosz védelmi miniszter nyilatkozatát, amelyet 2017. július 17-én adott a TASZSZ-nak, aki többek között a következőt mondta: „Fehéroroszország területe valószínűleg nem fog ugródeszkává válni Oroszország NATO-országok elleni támadása számára.”⁶

Továbbá, a nemzetközi sajtótájékoztatón 2017. augusztus 29-én Oleg Belokonyev fehérorosz védelmi miniszterhelyettes a következőt mondta: „A NATO számos nagy multinacionális gyakorlatot tartott Európa-szerte, ezért nem szabad bírálni Oroszországot és Fehéroroszországot a gyakorlat miatt.” Belokonyev továbbá nyilvánosságra hozta, hogy „körülbelül 10 200 orosz és fehérorosz katonát, 370 páncélozott harci járművet, 140 harckocsit, 70 harci repülőgépet és helikoptert, valamint több mint 150 tüzérségi eszközt és több rakétarendszert alkalmaznak a gyakorlótéren. Az Európa Biztonsági és Együttműködési Szervezete a 2011-es bécsi dokumentum szerint a külföldi megfigyelők csak 13 000 embert meghaladó gyakorlatokon vehetnek részt, de mi több államot meghívunk. A nyugati országok és a baltikumi államok azt állítják, hogy az Oroszországi Föderáció megpróbálhatja növelni a gyakorlaton lévő katonák létszámát, ez nem felel meg a valóságnak.”⁷

A gyakorlat kezdete előtti nemzetközi sajtótájékoztatókon ugyanakkor azt is bejelentették, hogy a tervezett katonai művelet jellegének megfelelően az Oroszországi Föderáció Belügyminisztériumának, Külügyminisztériumának, a Nemzetőrség Szövetségi Szolgálatának, a Szövetségi Biztonsági Szolgálatnak, a Rendkívüli Helyzetek Minisztériumának és közigazgatás szervezeteinek részei is tevékenykedni fognak – különböző feladatokat hajtanak végre és kiszolgálják a gyakorlatot.

⁴ Плановая подготовка к совместному стратегическому учению вооруженных сил Республики Беларусь и Российской Федерации «Запад-2017» выходит на завершающую стадию. <http://www.mil.by/ru/news/66398/>; letöltés: 2017.09.30.

⁵ How to run Zapad-2017 with 13 000 people: To dispel Russian propaganda theories. <https://informnapalm.org/en/run-zapad-2017-13-000-people-dispel-russian-propaganda-theories/>; letöltés: 2017.09.30.

⁶ Глава Минобороны Белоруссии: учение „Запад-2017” не направлено против третьих стран. <http://tass.ru/opinions/interviews/4419507>; letöltés: 2017.09.30.

⁷ Russia's Military Says War Games Are Training To Fight Terrorism, Not Invade Europe. <http://www.newsweek.com/russia-military-war-games-training-fight-terrorism-invade-europe-656703>; letöltés: 2017.09.30.

A gyakorlat során a törzsek kidolgozták és gyakorolták az együttes tevékenység lehetőségeit valamennyi parancsnoki szinten; a két ország vezetési rendszereit összekapcsolták. Ellenőrizték a csapatok készenléte fokozásának rendjét, a vasúti és a közúti szállításokat, az információáramlás biztonságát, a parancsok eljuttatásának gyorsaságát. Megvizsgálták az Oroszországi Föderáció és a Fehérorosz Köztársaság Fegyveres Erői által kidolgozott új törvényi rendelkezések gyakorlatban történő érvényesítését.

A gyakorlat elgondolása alapján a két ország és Kalinyingrád területére a fiktív „Vesbarij, Lubenija és Veisnorja” nevű szomszédos országokból terrorista- és szélsőséges csoportok jöttek át, hogy különböző cselekményeket hajtsanak végre. Veszélyeztették a közrendet és a lakosság biztonságát. A különböző ipari és szolgáltatási létesítmények ellen merényleteket akartak végrehajtani, beleértve a Suwalki-folyosót is, amely a Fehérorosz Köztársaságból Kalinyingrádba vezet.

A gyakorlat tervében pontosan rögzítették, hogy „Vesbarij, Lubenija és Veisnorja” a valóságban nem kapcsolódik a két országhoz és a balti régióhoz. Más szóval semmi köze sincs a térség biztonságához. Megjegyezzük, hogy nem a tanulmány szerzőinek a feladata annak eldöntése, hogy léteznek-e hasonló szélsőséges és terroristacsoportok a térségben.

A gyakorlat két mozzanatban került végrehajtásra: az elsőben a beszivárgott szélsőséges és terroristaerők – amelyek a szárazföldön a tengerről és a levegőből kaptak fegyver- és felszerelés utánpótlást – megsemmisítése, a közrend és a közbiztonság helyreállítása volt a cél a belügyi és a különleges erők alkalmazásával. A törzsek ellenőrizték a terrorizmus elleni harc új módszerei és formái sikeres alkalmazásának lehetőségeit, formáit és az elért eredményeket. Tüzérségi és rakétacsapásokat mértek a terroristákat szállító hajókra. A belorussziai gyakorlótereken légideszantokat alkalmaztak a terroristák által veszélyeztetett objektumok, ipari létesítmények biztosítása érdekében. Hasonló feladatok végrehajtására került sor a kalinyingrádi, a leningrádi és a pszkovi katonai gyakorlótereken is.

A gyakorlat második szakaszában közös kiképzést hajtottak végre az orosz és a fehérorosz szárazföldi fegyveres erők a Fehérorosz Köztársaság gyakorlóterein, valamint Kalinyingrád, Szentpétervár és Pszkov katonai régiókban. A második mozzanatban a törzsek azt ellenőrizték, hogy a szárazföldi erők, a légierő és a haditengerészet összhaderőnemi műveletben a két ország területén hogyan képesek együttes tevékenységet végrehajtani az esetleges agresszor megsemmisítése során. Ekkor került sor a két ország politikai és katonai vezetői, valamint közel ötven ország kilencvenöt vendége (megfigyelője) által a gyakorlat egyik mozzanatának a megtekintésére, továbbá a tájékoztatón kérdések feltevésére a létszámról, a technikai eszközökre és a katonai feladatokra vonatkozóan. A bemutató résztvevői láthatták az új technikai eszközök (gép- és harcjárművek, pilóta nélküli eszközök és a csapatlégvédelmi eszközök) gyakorlatban történő alkalmazását. A tájékoztatón Sojgu védelmi miniszter többször kiemelte: *„Szó sincs támadó műveletekről hadműveleti és stratégiai (hadászati) szinten. A gyakorlaton a védelem a fő katonai műveleti forma a szélsőségesek, terroristák és agressziót végrehajtók ellen. A két*

*ország nem fenyeget senkit, nem rejtjük véka alá a katonai műveletek részleteit, a gyakorlat minden mozzanata nyílt.*⁸

A gyakorlat tervében rögzítésre került, hogy a fehérorosz és az orosz fegyveres erők állománya vissza fog térni az állandó helyőrségeikbe, a technikai eszközökkel együtt. Más szóval az orosz fegyveres erők gyakorlaton részt vevő állománya elhagyja a Fehérorosz Köztársaságot.⁹

A gyakorlaton a fehérorosz fegyveres erők külön feladata volt a fiktív országokkal a fegyveres konfliktus megakadályozása, elsősorban politikai és diplomáciai módszerek alkalmazásával. Bizonyítani, hogy képesek az agresszió elhárítására, a betört erők felszámolására. Ehhez az Oroszországi Föderáció politikai támogatást, pénzügyi, haditechnikai és katonai támogatást nyújt.

A gyakorlat első mozzanatában – a terroristák elleni eredményes küzdelem érdekében – számos harcászati szintű feladat végrehajtására került sor: a belügyi és a különleges erők átcsoportosítása a veszélyeztetett területekre tengeri és légideszantok alkalmazásával; a légi- és a légvédelem (a légi-kozmosz csapatok részei) zárta a két ország légifolyosóit; a szélsőséges és a terroristacsoportok megsemmisítése; hadműveleti szintű tengeri blokádok alkalmazása a Balti Flotta erőivel, a tengerészgyalogság erőinek gyakoroltatása.

„A „Nyugat-2017” orosz-fehérorosz közös hadászati gyakorlaton a terrorizmus elleni harc volt a fő cél, és a gyakorlat védelmi jellegű, nem kapcsolódik a régióhoz” – hangsúlyozta az orosz védelmi miniszter helyettese, Alekszandr Fomin a sajtótájékoztatóján. A Nyugat elnevezés a korábbi gyakorlatok hagyománya, és a két országrészre történő utalás. A balti államok lerohanása – mint az a nyugati médiában megjelent – számára is meglepő elmélet, nem szerepel a gyakorlat forgatókönyvében, amelyről a nemzetközi sajtó képviselőinek és a katonai attaséknak 2017. augusztus 29-én Moszkvában tartottak teljes körű tájékoztatót, amelyről filmbeszámoló is készült.

Alekszandr Fomin véleménye szerint a gyakorlat tervének ismerete ellenére *a balti és a NATO-államok orosz fenyegetésről beszélnek, ezt jelentetik meg a médiában. Továbbá felelős politikusok invázió előkészítéséről, megszállásról beszélnek, elsősorban Litvániában, Lengyelországban és Ukrajnában. Ezeknek a kijelentéseknek nincs köze a valósághoz.*¹⁰

Oleg Vlagyikin független szakértő, a Nyezaviszimaja Gazeta szerkesztője a gyakorlat kezdőnapján megjelent cikkében részletesen elemzi a nemzetközi médiában megjelent – a gyakorlathoz kapcsolható – nem megalapozott és semmivel nem igazolt nyugati aggodalmakat.

⁸ Учения „Запад-2017”: проверка „нервной системы” российской армии.
<http://tass.ru/armiya-i-opk/4573331>; letöltés: 2017.09.30.

⁹ Учения „Запад-2017”: официально о целях и сценарии.
<http://www.dw.com/ru/учения-запад-2017-официально-о-целях-и-сценарии/a-40405293>;
letöltés: 2017.09.30.

¹⁰ Заместитель Министра обороны РФ генерал-лейтенант Александр Фомин.
http://function.mil.ru/news_page/country/more.htm?id=12140207@egNews; letöltés: 2017.09.30.

A litván sajtóban több alkalommal megjelent a hír: „jönnek az oroszok”, ami csupán hisztéria keltésére volt alkalmas, semmilyen valóságalapja nem volt, már azért sem, mert a litván vezetők meghívást kaptak a gyakorlat teljes időtartamára és minden mozzanatára.¹¹

Vaidas Saljunas litván politikai kommentátor és katonai szakértő a „Nyugat–2017” gyakorlat befejezése után megjelent írásában három pontban bírálta az Oroszországi Föderációt és a Fehérorosz Köztársaságot.¹² Azt ugyan elismerte, hogy a gyakorlat ideje alatt sem szárazföldi, sem légi határsértés nem történt Litvánia irányába, de közel három éve folyamatosan gyakorlatok zajlanak a balti államok térségében az oroszok részéről. Ezeknek a folytatása volt a „Nyugat–2017” gyakorlat is. Ugyanakkor a NATO gyakorlatairól nem tett említést.

A gyakorlat tervezői „mesterien” ismételték meg a kelet-ukrajnai lerohanás forgatókönyvét, arra hivatkozva, hogy szélsőséges és terroristacsoportokat számoltak fel a gyakorlat első mozzanata idején.

Az Oroszországi Föderáció és a Fehérorosz Köztársaság „baráti” kapcsolata nyilvánvaló volt, egyre nagyobb a katonai integráció a két ország között. A megfigyelőknek csak a gyakorlótéren volt lehetőségük a megfigyelésre, és ott is csak korlátozottan, pedig Oroszország más területén is gyakorlatok zajlottak. A tervezők a gyakorlat védelmi jellegét hangoztatták, ugyanakkor légideszantokat és páncélosokat alkalmaztak – olvasható a cikkben.¹³

Jens Stoltenberg NATO-főtitkár a gyakorlat előtt elmondta, hogy a Szövetség három szakértőt küld a helyszínre, mivel ő személyes meghívást kapott. Elmondta, hogy a Fehérorosz Köztársaság minden nemzetközi fórumon bejelentette a gyakorlatot, kész adatokat szolgáltatni az érdeklődőknek, átláthatóságra és kiszámíthatóságra törekszenek a katonai műveletek teljes időtartama alatt. Ugyanakkor felszólította Fehéroroszországot és az Oroszországi Föderációt, hogy a félreértések, incidensek elkerülése érdekében támogassák a megfigyelőket.¹⁴

A cikk szerzője arra az ellentmondásra is felhívta az olvasók figyelmét, hogy Ursula von der Leyen német és Florance Parly francia védelmi miniszterek „100 ezer orosz katona részvételéről nyilatkoztak Tallinnban, az oroszok szándéka bizonyítani a katonai erő képességét”, de állításukat semmivel nem támasztották alá.¹⁵ Ezt a nyilatkozatot Igor Konasenkov vezérőrnagy az orosz védelmi minisztériumból „lappangó kommunikációnak” nevezte. Ez az állítás – a minisztereké – azt igazolja,

¹¹ Олег Владыкин: „Запад-2017” нацелен на защиту Востока.
http://nvo.ng.ru/realty/2017-09-15/1_965_west2017.html; letöltés: 2017.09.30.

Lithuania to send observers to Russia-Belarus joint drills „Zapad-2017”.
<https://www.unian.info/world/2085199-lithuania-to-send-observers-to-russia-belarus-joint-drills-zapad-2017-media.html>; letöltés: 2017.09.30.

¹² Что показали учения «Запад»: под дымовой завесой – три выразительных сигнала Кремля.
<http://www.belpvo.com/ru/86885.html>; letöltés: 2017.09.30.

¹³ Uo.

¹⁴ Uo.

¹⁵ <http://www.dw.com/en/zapad-drills-russia-showing-off-power-says-germanys-ursula-von-der-leyen/a-40398300>; letöltés: 2017.09.30.

<http://www.20minutes.fr/monde/2128539-20170907-france-alle-magne-dennoncent-strategie-intimidation-russie>; letöltés: 2017.09.30.

hogy nem számít a gyakorlattal kapcsolatos nyíltság és átláthatóság, ha a külföldi sajtó szándéka Oroszország lejáratása.

Az állítás bizonyítéka továbbá, hogy nyugati médiumokban ismét előkerült Valerij Geraszimov vezérkari főnök írása a hibrid műveletekről,¹⁶ amelyet úgy használtak fel, mint a balti államok és Ukrajna tervezett lerohanásának bizonyítékát. Más szóval a külföldi média kiadványaiban a „Nyugat–2017” gyakorlattal kapcsolatban az orosz fegyveres erők vezérkari főnökének, Valerij Geraszimov tábornoknak az említése a megszokottnál gyakoribb volt. Számos nyugati katonai szakértő úgy véli, ő a hibrid hadviselés orosz elméletének megalkotója, amely elméletet ezen a gyakorlaton is figyelembe vettek a tervezők.

Ezt az állítást arra alapozzák, hogy a vezérkari főnök az Oroszországi Föderáció Hadtudományi Akadémiájának ülésén 2013 januárjában előadást tartott a témáról, kiemelve a katonai műveletekben a nem katonai módszerek alkalmazásának jelentőségét. A fegyveres erő ezt a módszert is alkalmazta Ukrajnában és a Krím félszigeten. A nyugati katonai szakértők hasonló módszerek alkalmazását várták a „Nyugat–2017” gyakorlaton is, írja Oleg Vladikin.

A francia és a német politikusok kijelentésével ellentétben a Pentagon szóvivőjének, Michelle Baldanzának a nyilatkozata, amelyet a RIA Novosztynak adott a gyakorlat kezdetén.¹⁷ *„Bizonyított, hogy Fehéroroszország és Oroszország biztosította a gyakorlat átláthatóságát. A bécsi megállapodások keretében értesítést küldtek a gyakorlatról, amely kisebb létszámú, mint a bejelentési kötelezettség. Továbbá a két ország a gyakorlatról több nemzetközi sajtótájékoztatót tartott, ahol a média képviselői minden kérdésükre választ kaptak: a feltételezett ellenséges tevékenységről, a helyszínekről és a résztvevők létszámáról, valamint a technikai gyakorlatról. Oroszország értesítette a NATO–Oroszország Tanácsot is a gyakorlatról, tagjait pedig meghívta. A médiában közzétett adatok – provokációk.”* A Pentagon szóvivője ugyanakkor megismételte: *„...sürgeljük Oroszországot, hogy ossza meg a gyakorlat adatait a NATO megfigyelőivel, egyértelműen közvetítse szándékait és minimalizálja a félreértéseket.”*¹⁸

A „Nyugat–2017” orosz–fehérorosz közös hadászati gyakorlat befejezése után, 2017. szeptember 22-én a Nyezaviszimaja Gazeta szerkesztőségi cikkben tudósított a gyakorlat háttérében zajló nemzetközi értékelésekről és véleményekről. A szerkesztőségi cikk néhány tanulságos részlete a következő: a gyakorlat ilyen néven harmadik alkalommal került megrendezésre. Míg az első kettő (2009 és 2013) sehol nem okozott gondot, sem Európában, sem a világon, addig a mostani gyakorlat kezdete előtt „médiaháború és igazi hisztéria” volt tapasztalható. Mind az Oroszországi Föderációt, mind a Fehérorosz Köztársaságot a balti államok lerohanásának előkészületével vádolták. Miért nem volt ilyen gond a korábbi két

¹⁶ Валерий Герасимов: Ценность науки в предвидении. Новые вызовы требуют переосмыслить формы и способы ведения боевых действий.

<http://www.vpk-news.ru/articles/14632>; letöltés: 2017.09.30.

¹⁷ Пентагон признал открытость учений „Запад-2017”.

https://ria.ru/defense_safety/20170915/1504810021.html?inj=1; letöltés: 2017.09.30.

¹⁸ <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/zapad-2017-russia-military-exercises-drills-europe-borders-kicks-off-war-games-putin-a7948456.html>; letöltés: 2017.09.30.

gyakorlat idején? Az indok nagyon egyszerű, tájékoztatott Andrej Kartapolov vezérezredes, a Nyugati Katonai Körzet parancsnoka: az ukrainai belpolitikai helyzet összetettsége; az ukrán politikai és katonai vezetés nem igazolt létszámokról, technikai eszközökről (230–240 ezer fő, hadműveleti és hadászati csapásmérő eszközök alkalmazása) tájékoztatta a lakosságot; lehetséges agresszió Ukrajna és a balti államok ellen – hangzott el többször az említett országok médiumaiban.

A balti államokban és Lengyelországban a kormány attól tartott, hogy a térség oroszbarát elemei „megnyitják a kapukat” az orosz fegyveres erők előtt a gyakorlat alatt. A teljes bizalmatlanságot tükrözték a NATO-főtitkár, a német és a francia védelmi miniszterek nyilatkozatai is, akik nem vettek részt a gyakorlat egyik mozzanatán sem, de folyamatosan felszólították a gyakorlat vezetőit az átláthatóság és a kiszámíthatóság betartására” – nyilatkozta a parancsnok.¹⁹

Bruno Russi svájci katonai attasé szerint pontosan azt látta a gyakorlaton, amiről korábban az attasék tájékoztatást kaptak” – olvasható a szerkesztőségi cikkben.²⁰

Véleményünk szerint az idézett forrásokban elhangzott vélemények is igazolják korábbi állításunkat, miszerint a gyakorlatot megelőzően és a gyakorlat ideje alatt is „médiaháború” zajlott. A különböző érdekek mentén került sor a közvélemény tájékoztatására. Ezért javasoljuk az olvasóknak és a témával bővebben foglalkozóknak a teljes körű kutatást a témában.

Arseni Sivitski (Arszenyij Szivickij), a Minszki Stratégiai és Külpolitikai Tanulmányok Központjának igazgatója tanulmányában a „Miért ad aggodalomra okot a „Nyugat–2017” orosz–fehérorosz katonai gyakorlat” kérdést vizsgálta részletesen.²¹

A kérdésre adandó választ először az ukrán védelmi miniszterrel adta meg: „A „Nyugat–2017” gyakorlat forgatókönyvét minden olyan európai ország ellen fel lehet használni, amely határos Oroszországgal. Erre bizonyíték a „Nyugat–2013” forgatókönyve, amely szerint 2014-ben az Ukrajna elleni agresszió történt.”²²

A következő választ Antoni Macierewicz lengyel védelmi minisztertől idézi a szerző: „Lengyelországnak mérlegelnie kell azt a lehetőséget, hogy a gyakorlat befejezése után az orosz csapatok Belorussziában maradnak. Az észti védelmi miniszter, Margus Tsahkna szerint több ezer fős orosz katonai kontingens telepítésére is sor kerülhet a gyakorlat után az észti–orosz határ térségében.”²³

¹⁹ „Запад-2017”: Рухнет ли режим недоверия. Под конец российско-белорусских учений в НАТО признали их открытость
http://nvo.ng.ru/realty/2017-09-22/2_966_red.html; letöltés: 2017.09.30.

²⁰ Uo.

²¹ Why does joint Russian-Belarusian military exercise Zapad-2017 cause concern?
<https://www.raamoprusland.nl/dossiers/militair-beleid/691-why-does-joint-russian-belarusian-military-exercise-zapad-2017-cause-concern>; letöltés: 2017.09.30.

²² Uo.

²³ <http://www.thenews.pl/1/10/Artykul/323671,RussianBelarusian-drills-pose-threat-to-Poland-defence-minister>; letöltés: 2017.09.30.

Befejezésül az Európában állomásozó amerikai csapatok parancsnokát, Frederick Benjamin Hodges altábornagyot idézi: „A „Nyugat–2017” gyakorlat „trójai faló,” mert a katona-technikai felszerelés Belorussziában maradhat, felkészülve a balti államok elleni későbbi támadásra. A támadás célja lehet a „Suwalki folyosó” mentén elszakítani a NATO-államokat egymástól.”²⁴

Megjegyezzük, Ben Hodges tábornok a Reuters-interjúban bővebben beszélt a gyakorlatról. „A „Nyugat–2017” bizonyította, hogy Oroszország egyenrangú fél, így újra kell gondolnunk a NATO fejlesztési terveit. Tovább kell erősíteni a tagállamok közötti együttműködést a felderítés és az információszerzés területén. Az orosz fegyveres erő sokat fejlődött a tüzérségi eszközök, a partvédelem, a légvédelem és az elektronikus hadviselés területén. A pilóta nélküli repülőeszközök nagy számban vettek részt a gyakorlaton.” Ugyanakkor a tábornok megemlítette az atomfegyverek hordozására alkalmas eszközök gyakorlását is.²⁵ Ezen állításhoz két megjegyzésünk van.

Először az Iszkander hadműveleti-harcászati rakéták hagyományos fejrésszel gyakoroltak, a korábban ismertetett sajtótájékoztató szerint.

Másodszor a gyakorlattal azonos időben az Oroszországi Föderáció lőterein interkontinentális ballisztikus és hadműveleti-harcászati rakétákkal lövészeteket hajtottak végre. Ezek a rakétaindítások bejelentéskötelezettek, amelyeket az orosz védelmi minisztérium időben megtett az érvényben lévő szerződésnek megfelelően.²⁶

A tábornok interjújára válaszul az orosz szakértők „a NATO kelet-európai bővítését és a balti államokba telepített zászlóaljokat említették, amelyeket az Oroszországi Föderáció biztonsága fenyegetéseként értékel. Nyilvánvaló, hogy a Ben Hodges tábornok interjújában elhangzottak a NATO-tagállamok, főként az Egyesült Államok álláspontját tükrözik az Oroszországi Föderációval szemben” – olvasható a cikkben.²⁷

A tanulmányunk terjedelmi korlátai nem teszik lehetővé az igen tanulságos írás és interjú teljes tartalmának ismertetését, csupán egy megjegyzésre van még lehetőségünk Arseni Sivitski szerzőtől: „A fehérorosz elnök megpróbálja fenntartani a semlegességet azzal, hogy megtagadja újabb orosz csapatok állomásoztatását országában. Ugyanakkor pontosan ismeri országa gazdasági függőségének, energiaellátásának jellemzőit és Oroszország geopolitikai, geostratégiai célkitűzését. Ha marad az orosz kontingens, akkor megkérdőjelezhető Belorusszia semlegessége.”²⁸

²⁴ <https://www.reuters.com/article/us-russia-nato-usa/u-s-general-says-allies-worry-russian-war-game-may-be-trojan-horse-idUSKBN1A52WO>; letöltés: 2017.09.30.

²⁵ US Sends Extra Fighters to Police Baltic Skies During Russian Exercise. <https://www.voanews.com/s?k=Ben+Hodges+general>; letöltés: 2017.09.30.

²⁶ Strategic Arms Reduction Treaty (START III). <https://fas.org/nuke/control/start3/index.html>; letöltés: 2017.09.30.

²⁷ Почему американский генерал боится маневров России, которые уже закончились? <https://ria.ru/analytics/20170929/1505894170.html?in=1>; letöltés: 2017.09.30.

²⁸ Why does joint Russian-Belarusian military exercise Zapad-2017 cause concern? <https://www.raamoprusland.nl/dossiers/militair-beleid/691-why-does-joint-russian-belarusian-military-exercise-zapad-2017-cause-concern>; letöltés: 2017.09.30.

A Fehérorosz Köztársaság stratégiai feladata, hogy megakadályozza „az ország ütközőzóna-szerepe kialakulását a Nyugat és Oroszország között” – írja Arseni Sivitski egy másik tanulmányában.²⁹

Tudósítások a „Nyugat–2017” gyakorlatról az orosz, fehérorosz sajtóban

A „Nyugat–2017” közös hadászati gyakorlatot megelőző időszakban megjelent médiakommentárokból a létszámháborút – katonai kontingensek, gyakorlóterek – a gyakorlat elgondolását felvázoló harcfeladat végrehajtásával kapcsolatos következő információkkal célszerű kiegészíteni.

A szerzők véleménye – a gyakorlatról látott filmtudósítások és a sajtóban megjelent cikkek alapján –, hogy a hadászati gyakorlat elgondolásában több, a Szíriában az Iszlám Állam elleni katonai művelet során szerzett tapasztalat és cselekmény/esemény jelent meg. Különösen a szélsőséges és terroristacsoportok, valamint a bázisok és a raktárak elleni harc volt megfigyelhető a gyakorlaton.

A gyakorlat és a gyakorlások tervének első fázisa szeptember 14–16., a második 17–19. között történt.

A „Nyugat–2017” közös hadászati gyakorlat fontosabb katonai eseményei időrendben a tájékoztatók szerinti tartalommal a következők voltak.

Minszk, 2017. szeptember 14.

A Fehéroroszország területén levő gyakorlóterekre az Oroszországi Föderáció „Nyugat–2017” gyakorlaton részt vevő kijelölt alakulatai – a korábban bejelentett háromezer fős orosz katonakontingens – megérkeztek és megkezdték a kapott feladatra történő felkészülést, valamint a feladatok végrehajtását. További orosz alegységek érkezését nem tervezték – jelentette be V. Makarov, a Fehérorosz Honvédelmi Minisztérium sajtófőnöke. Egyben pontosította, hogy ami a harcfeladat végrehajtását, a manővereket illeti – ahogy az orosz fél tájékoztatásában elhangzott –, azok a manőverek nem kerülnek átszortosításra Fehéroroszországba. Harci alkalmazásuk az Oroszországi Föderáció területén lévő, a gyakorlatba bevont három gyakorlótéren történik – kommentálta a sajtóban megjelent információt, miszerint a Nyugati Katonai Körzet 1. Harckocsihadseregének kijelölt alegységei a gyakorlat

Megjegyezzük: az Oroszországi Föderáció katonai célkitűzése olyan területek (szárazföldi, tengeri és légi) létrehozása a Balti-tenger térségében, amelyek a feltételezett ellenség számára nem hozzáférhetőek veszteség nélkül. (По мнению многих западных аналитиков, „Искандер”, наряду с такими системами ПВО, как С-400, и береговыми противокорабельными комплексами „Бастин”, играет ключевую роль в концепции „зоны запрета доступа” (Anti-Access/Area Denial, A2/AD). Она заключается в том, что войска НАТО не могут находиться и передвигаться в радиусе действия этой зоны без риска нанесения им неприемлемого ущерба.) A célkitűzésről bővebben olvashat az Olvasó a következő írásokban:

Russian Anti-Access Area Denial (A2AD) capabilities - implications for NATO.

<https://pulaski.pl/en/russian-anti-access-area-denial-a2ad-capabilities-implications-for-nato/>;

letöltés: 2017.09.30.

Новые ракеты Армии США могут появиться вблизи западных границ России.

https://ria.ru/defense_safety/20170626/1497289832.html; letöltés: 2017.09.30.

²⁹ «Запад-2017»: военные игры с непредсказуемым финалом.

<http://csfps.by/ru/posts/20170819>; letöltés: 2017.09.30.

keretében manővereket és meneteket hajtanak végre fehérorosz gyakorlóterekre Fehéroroszországban.³⁰

Moszkva, 2017. szeptember 14.

A pszkovi, a tulai és az ivanovói légideszant-magasabbegység katonái a Pszkov, Leningrád és a Kalinyingrád régiók területén lévő gyakorlóterületekre érkeznek, jelentette az Oroszország Föderáció Védelmi Minisztériumának információs és tömegtájékoztatási osztálya.

„A légideszantcsapatok magasabbegységeinek pszkovi légiroham-, a tulai és ivanovói légideszant-alegységei a nap folyamán kezdődött „Nyugat–2017” közös hadászati gyakorlat elgondolása szerint kapott hadműveleti feladat végrehajtás keretében érkezzenek be a pszkovi, a leningrádi és a kalinyingrádi régiók területén lévő gyakorlóterületekre, és legyenek készek további feladatvételére – az erők átcsoportosítására.”

Megjegyezték, hogy a deszantcsapatok előőrsei jelenleg a kijelölt területek szemrevételezését hajtják végre. A magasabbegységek törzsei pedig az erő alkalmazásával történő terrorelhárító feladatok vezetését-irányítását gyakorolják.

A közlemény szerint a gyakorlaton részt vevő alegységparancsnokok feladata, hogy legyenek készek a hadműveleti deszantolásra/átdobásra bármely térségbe, az alkalmazási módtól függetlenül. A magasabbegységek rendelkeznek pilóta nélküli felderítő-repülőeszközökkel, és így a felderítési adatokat a törzsek azonnal használhatják.

Az Oroszországi Föderáció légideszantcsapatok a „Nyugat–2017” hadászati gyakorlaton deszantoláskor a BMD–4M, a BTP–MDM Rakuska új úszó deszantharcjárműveket is alkalmaznak. A tulai magasabbegység katonái először alkalmazzák a BMD–4M nagy tűzerejű zászlóalj/zászlóalj-harccsoportnál rendszeresített deszantharcjárműveket. A kijelölt körzetbe való megérkezés után feladatuk rajtaütő, blokkoló-záró-bekerítő műveletek végrehajtása, valamint az illegális fegyveres alakulatok és terroristacsoportok gyors és határozott megsemmisítése.³¹

Moszkva, 2017. szeptember 14.

A légideszantcsapatok pszkovi légideszant-alegységei a „Nyugat–2017” gyakorlat keretében a fő deszanterők előőrseként a deszantolást követően a felderítő-kutató tevékenység eredményeként harcba léptek az államhatárt átlépő, feltételezett túlerővel rendelkező illegális fegyveres alakulatokkal. Szeptember 14-én reggel a deszanterőket soron kívül légi úton dobták át a kijelölt tevékenységi körzetbe. A deszantoláskor több mint 500 ejtőernyős és mintegy tíz harcjármű kidobása, majd földet érése egy újonnan előkészített kirakóközvetben történt, a feltételezett ellenség ott tevékenykedő diverziós alegységeinek mögöttes területén.

³⁰ https://ria.ru/defense_safety/20170914/1504802459.html; letöltés: 2017.09.30.

³¹ https://ria.ru/defense_safety/20170916/1504907710.html; letöltés: 2017.09.30.

A tájékoztatóban kiemelték, hogy a felderítőalegységek pontosították a legharcképesebb – törvénytelenül államhatárt átlépő – diverziós alegység helyét és elfoglalt körletét. Hozzá tették, hogy a deszantosok az éjszakai harc folyamán megsemmisítették a földi felderítő-csapásmérő komplexumokat és az illegális fegyveres csoportok kiegészítő vezetési pontjait is.

A magasabbegység parancsnokai és törzsei a parancsok és intézkedések közléséhez a legújabb híradó és automatizált vezetési eszközöket alkalmazzák.

A gyakorlaton részt vevő katonaaállomány a legújabb mindenidős ruházatot és egyéni harci felszerelést használja.

A manőverek folyamán a védelmi harc megvívását, katonák nagy távolságú átdobását, és a különböző haderőnemek és fegyvernemek közös tevékenységét, együttműködését, valamint különféle harcászati eljárásokat, fogásokat gyakorolják.³²

Moszkva, 2017. szeptember 14.

Az Északi Flotta nagyszabású gyakorlata kezdődött a Barents-tengeren, jelentette be Vagyim Szerga, az Északi Flotta sajtófőnöke.

Ez az első olyan nagyszabású hadgyakorlat, amelyet az Északi Flotta Egyesített Hadászati Parancsnoksága vezet a Kola-félszigeten az északi sarkkörön túl települt erők és csapatok maximális bevonásával. Az értékelt gyakorlaton hadihajók, atom- és dízelmeghajtású tengeralattjárók, partvédelmi rakéta-tüzéregységek, a szárazföldi erők hadteste, partvédelmi erők, légierő és légvédelem, valamint logisztikai erők vesznek részt.

Szerga tájékoztatása szerint a hadgyakorlat N. Jevmenov tengernagy, az Északi Flotta parancsnokának vezetésével történik, amely gyakorlat egyben az Északi Flotta erőinek és csapatai hadműveleti- és harcászati kiképzésének fő mozzanata a 2017. kiképzési évben.³³

Minszk, 2017. szeptember 15.

Vlagyimir Makarov ezredes, a Fehérorosz Védelmi Minisztérium sajtófőnökének tájékoztatása szerint Dretuny település körzetében a 103. önálló gárda-légideszantdandár állományából kialakított légi-kutató rohamcsoportok Mi-8MT helikopterekkel – Mi-24 harci helikopterek támogatásával – jutottak a feltételezett ellenség nyomára, majd menetből, a felderítése (előkészítése) nélkül hajtották végre a leszállást. Pilóta nélküli eszközök alkalmazásával elvégezték a feltételezett ellenség bázisának utófelderítését, és megkezdték az ellenség megsemmisítését a csapatrepülők közvetlen légi támogatásával. Makarov kijelentette, hogy második napja folyik a Boriszov melletti gyakorlótéren a harctevékenység megvívására történő felkészülés, ahol a tüzérfelderítés gyakorolták és a reaktív tüzérség éleslövészettel egybekötött harcászati gyakorlatot hajtott végre.

³² <https://ria.ru/video/20170914/1504743932.html>; letöltés: 2017.09.30.

³³ https://ria.ru/defense_safety/20170914/1504732306.html; letöltés: 2017.09.30.

Az Oszipovicsszkij gyakorlótéren a harctevékenység megvívásának közvetlen előkészítését gyakorolják. A Lepel melletti gyakorlótéren begyakorolják a magasabbegység összpontosítási körlete és vezetési pontja elleni felderítő-diverziós csoport támadásának visszaverését. A domanovoi gyakorlótéren a légvédelmi rakétaalegységek új elhelyezési körletbe történő menete alatt gyakorolták a menet oltalmazását, a tüzelő álláskörlet védelmét és az önvédelmet, valamint a légi államhatársértés megakadályozásának feladatait.

Glubokszk körzetében V. Makarov tájékoztatása szerint a területvédelmi erők tevékenységének megszervezése, a területvédelmi erők és a belügyi csapatok közös járőrözésének, a szolgálatok vezénylésének és végrehajtásának rendje, fontos objektumok őrzés-védelme, és nem utolsósorban a felderítő-diverziós és az illegális fegyveres csoportok elleni küzdelemben való részvételt gyakorolták.³⁴

Szentpétervár, 2017. szeptember 15.

A Nyugati Katonai Körzet sajtószolgálatá által kiadott közlemény szerint az Oroszországi Föderáció Nyugati Katonai Körzetének hadműveleti-harcászati repülőerői és a Fehérorosz Légierő egységei megkezdték a közös repüléseket a hadászati gyakorlat keretében előrevonásra kerülő katonai lépcsők gépjármű- és páncélosmenetoszlopainak oltalmazása érdekében.³⁵

Moszkva, 2017. szeptember 15.

Roman Martov első osztályú kapitány, a Nyugati Katonai Körzet Balti Flottája sajtófőnökének tájékoztatása szerint a „Nyugat–2017” hadászati gyakorlat keretében a Balti Haditengerészeti Bázis diverzióelhárító osztaga – saját erőivel és eszközeivel– a feltételezett ellenség bűvárait elfogta.

A gyakorlaton mintegy 50 haditengerész (katona) vett részt, továbbá kis tengeralattjáró-elhárító korvetteket, aknamentesítő hajókat, gyorsnászádokat, diverzióelhárító hajókat, valamint a víz alatti helyzet megfigyelésére különleges berendezéseket (felderítőrendszereket) alkalmaztak.

R. Martov tájékoztatása szerint a diverzióelhárító osztagot két csoportba osztották, az első csoport a diverzánstevékenység imitálását, míg a második a feltételezett ellenség bűvárai által folytatandó felderítés megakadályozását, a bűvárok felkutatását és elfogását gyakorolta. A megfigyelőpont ügyeletes váltása a hadihajó elhelyezési körletében az elgondolás szerint a víz alatti mozgó objektumok felderítését hajtotta végre.

A gyakorlat során a hadihajók személyzetét riasztották, a fedélzeti technikai eszközeit és a fegyverzetét harcászaltségbe helyezték. Az említett objektumok térségébe egy gyorsnászád vezetényeltek, az elfogócsoport a merülés végrehajtását követően ártalmatlanította a diverzánssokat, elfogásukat követően a partra szállították őket, a harci bűvárok pedig ártalmatlanították a bázison feltételeesen elaknásított hadihajókat. A diverzióelhárító csoportok a flotta tengeralattjáróinak és hadihajóinak védelmét biztosítják az ellenség diverziós-felderítő csoportjaival szemben.

³⁴ https://ria.ru/defense_safety/20170915/1504880992.html; letöltés: 2017.09.30.

³⁵ https://ria.ru/defense_safety/20170915/1504863442.html; letöltés: 2017.09.30.

Ezek a csoportok alapvetően a korszerű új Gracsonok és Raptor gyorsnaszádokkal vannak ellátva, fedélzetükön korszerű búvárfelszerelés, multifunkciós navigációs rádióelektronikai, automatizált híradó-informatikai rendszer, hidroakusztikus műszer van a diverziós csoportok felderítésére, valamint a víz alatt és a felszínen is használható fegyverzet.³⁶

Szentpétervár, 2017. szeptember 15.

A Nyugati Katonai Körzet vegyivédelmi kiképzést kapott katonái/alegységei a Leningrád megye területén is folyó „Nyugat–2017” közös hadászati gyakorlaton a csapatok átcsoportosításakor a TDA–3 típusú füstködképző gépjárművek alkalmazásával a csapatok álcázását, a menetvonalak és alkalmazási körletek rejtését kapták feladatul.

A katonák aeroszolos álcázást/rejtést 10 ezer négyzetméternyi területen hoztak létre, biztosítva ezzel a rádiólokációs és a vizuális felderítés megakadályozását. A vegyivédelmi alegységek ezzel megakadályozták a menetet végrehajtó gépesített lövész-, harckocsi-, tüzér-, műszaki és egyéb alegységek pusztítását, ellenük rakéta-, illetve bombacsapások végrehajtását.

A műszaki biztosítás keretében az útépítő alegységek gyakorolták a csapatok előrevonásához, szétbontakozásához szükséges hadiútépítési feladatokat, és a felemelt ködfüggöny alatt egy TMM–3 típusú nehéz gépesített híd telepítését hajtották végre.³⁷

Szentpétervár, 2017. szeptember 15.

A Nyugati Katonai Körzet sajtószolgálatának a tájékoztatása szerint a repülőszemélyzetek feladat-végrehajtását a közös hadászati gyakorlat egyesített törzse egységes vezetés és irányítás mellett végzi.

A légi manőverek mind Fehéroroszország, mind pedig az Oroszországi Föderáció légerében folynak, feladataik a gyakorlat harctevékenységi körletének légi felderítése, tüztámogató feladatok végrehajtása, menetszlopok kísérése és levegőből történő oltalmazása.³⁸

Minszk, 2017. szeptember 16.

V. Markov tájékoztatása szerint a gyakorlat második szakasza szeptember 17-én kezdődik.

A gyakorlat folyamán a szövetséges országok ellen történt agresszió visszaverése katonai műveleteinek vezetését-irányítását gyakorolják a gyorsan változó helyzetnek megfelelően, a csapatok együttműködésének és mindenoldalú biztosítási feladatainak sikeres végrehajtása érdekében.

A különböző szintű törzsekben a vezetés-irányítás kérdéseit széleskörűen gyakorolták – az elgondolás szerint – a támadó ellenség szárazföldi csoportosításának visszaverése, a diverziós tevékenység elleni harc vezetése a feltételezett ellenség

³⁶ https://ria.ru/defense_safety/20170915/1504878149.html; letöltés: 2017.09.30.

³⁷ https://ria.ru/defense_safety/20170915/1504864964.html; letöltés: 2017.09.30.

³⁸ https://ria.ru/defense_safety/20170915/1504863442.html; letöltés: 2017.09.30.

diverziós-felderítő csoportjai és az illegális fegyveres csoportok elleni küzdelemben az együttműködés megszervezése és a mindenoldalú biztosítás végrehajtása érdekében.

A gyakorlótereken a regionális (helyi) katonai szervezetek katonai egységei és alegységei a védelmi harc feladatokat, a túlélőképességet biztosító intézkedések kiadását, az összpontosítási körletek váltását, a légiertő támogatásával az illegális fegyveres csoportok felkutatását, a blokkoló/záró és megsemmisítő feladatok végrehajtását gyakorolták.³⁹

Szentpétervár, 2017. szeptember 16.

A közös hadászati gyakorlat keretében a Nyugati Katonai Körzet Szu-34 típusú vadászbombázó egységeinek a személyzete a feltételezett ellenség vezetési-irányítási pontjait semmisítette meg. A pusztítás/megsemmisítés az ellenség infrastruktúrája, valamint gépjármű- és páncélosmenetoszlopai ellen Leningrád megye Kingiszjepp gyakorlóterén került végrehajtásra.

A Szu-24MP típusú felderítő-repülőgépek előzetesen a gyakorlóteren felderítették a földi célokat, és zárt híradócsatornákat használva a pusztítandó célok koordinátáit az adatközlő rendszereken a csapásmérő kötelékekhez juttatták. A Nyugati Katonai Körzet bombázó-repülőgépei a 250 kg-os légibombák alkalmazását gyakorolták. A harci alkalmazás során az új SzVP-24 típusú navigációs-célzó rendszert használták, ami biztosítja a bombavetéssel végrehajtott megsemmisítés/pusztítás maximális pontosságát. A harci alkalmazás során a Nyugati Katonai Körzet hadműveleti-harcászati repülőgép-állományból a feladatok végrehajtásba mintegy 10 repülőeszközt vontak be.⁴⁰

Kalinyingrád, 2017. szeptember 17.

A közös hadászati gyakorlaton a Szu-24 típusú bombázó-repülőgépek nagy pontosságú bombacsapást mértek az ellenség harcálláspontjaira. A feltételezett ellenség élőerejét, valamint harci technikáját Kalinyingrád megye légi gyakorlóterén megsemmisítették, a repülések során a repülőgép-személyzetek harci-gyakorló repülései alkalmával valós méretű imitált célokra nagy pontosságú csapásokat mértek. A bombavetést 200–2000 m közötti magasságokból hajtották végre. A repülőgép-vezetők tevékenységét a harci eszközökön és a harci alkalmazás körzetében elhelyezett, az objektív kontrollt biztosító eszközökkel rögzítették.⁴¹

Baltyijszk, 2017. szeptember 17.

R. Martov első osztályú kapitány, a Nyugati Katonai Körzet Balti Flottája sajtófőnökének tájékoztatása szerint a Balti-tengeren a közös hadászati gyakorlat keretében a gyakorlaton részt vevő hajók fedélzeti rádiolokációs eszközeivel az ellenséges célcsoportok felderítését követően a célkövetést gyakorolták, majd légvédelmi tüzérütegeik lövészetet hajtottak végre. A Balti Flotta négy korvettből álló csapásmérő hajócsoportja a feltételezett ellenség repülőit megsemmisítette.

³⁹ https://ria.ru/defense_safety/20170916/1504917597.html; letöltés: 2017.09.30.

⁴⁰ https://ria.ru/defense_safety/20170916/1504913928.html; letöltés: 2017.09.30.

⁴¹ https://ria.ru/defense_safety/20170917/1504937837.html; letöltés: 2017.09.30.

A feltételezett ellenséget Szu–24 típusú frontbombázók és Ka–27 típusú tengeralattjáró-elhárító helikopterek alkották, így biztosították a nagy és a kis sebességű célok elleni tevékenységet.

Tájékoztatás szerint a hajófedélzeti rádióelektronikai eszközök alkalmazásával aktív és a passzív zavarviszonyokat teremtettek.⁴²

Lugai gyakorlótér (Leningrád megye), 2017. szeptember 18.

Az orosz légideszantosok különleges kirakást hajtottak végre különösen bonyolult időjárási viszonyok között, és biztosították a szárnyakról a csapatok oltalmazását, a hadászati gyakorlat fő mozzanatának végrehajtását.

„Még ilyen időjárási viszonyok között – az alacsony felhőalap és a folyamatos esőzés ellenére – is sikeresen deszantoltak, az Il–76 típusú repülőgépekről megtörtént az ejtőernyősök és a technika kijelölt célterületre juttatása. A hadrendbe állított BMD–4 típusú deszantharcjárművek – amelyekkel a zászlóalj-harccsoportokat felszerelték – a jobb- és balszárnyakról fedezték a főerők ellentámadásba való átmenetét” – tájékoztatta az újságírókat Andrej Holzakov altábornagy, az Oroszországi Föderáció Légideszantsapatainak parancsnokhelyettese. A gyakorlat során a 600 km frontvonalon egy időben három gyakorlótéren hajtották végre a harcfeleadatokat.⁴³

Oszipovicsszkij gyakorlótér (Fehéroroszország), 2017. szeptember 19.

A Fehérorosz Védelmi Minisztérium sajtószolgálatának tájékoztatása szerint az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet tagországait képviselő tizennégy katonai megfigyelő a fehéroroszországi Oszipovicsszkij gyakorlótérre érkezett, ahol az orosz és a fehérorosz katonák együttes tevékenységét és együttműködését értékelték a közös hadászati gyakorlat itt folyó fázisában. A gyakorlatot svéd, lengyel, litván, észt, lett, ukrán és norvég katonai megfigyelők ellenőrizték, és a látottakat minősíthették.⁴⁴

Moszkva, 2017. szeptember 19.

Az Oroszországi Föderáció Védelmi Minisztériuma információs és tömegtájékoztatási osztályának tájékoztatása szerint a Nyugati Katonai Körzet légvédelmi rendszereit a kijelölt objektumok és a határ menti légtér oltalmazása érdekében harcckészültségbe helyezték. A rádiólokátorok és a Pancir–Sz típusú légvédelmi rakéta- és tüzerkomplexumok kezelőszemélyzetei két feltételezett ellenséges légi célt derítettek fel a határ menti légtérben, a légiirányító diszpécser kérésére nem válaszoló célokat megsemmisítették. Az ellenséges légi célokat An–2 repülőgépek imitálták. A repülést földközeli, 50 méter alatti tartományban és kis, 200 km/h sebességgel hajtották végre. A Pancir–Sz típusú eszközök a célokra történt tüzelést követően tüzelőállás-váltást, majd az újnak az álcázását hajtották végre. A menet végrehajtása során az őrzési-védelmi és az önvédelmi feladatokat, valamint a menetoszlopot ért diverziós támadás visszaverését gyakorolták.⁴⁵

⁴² https://ria.ru/defense_safety/20170917/1504935908.html; letöltés: 2017.09.30.

⁴³ https://ria.ru/defense_safety/20170918/1505011483.html; letöltés: 2017.09.30.

⁴⁴ Uo.

⁴⁵ https://ria.ru/defense_safety/20170919/1505073107.html; letöltés: 2017.09.30.

A szerzők megjegyzése: a film- és sajtótájékoztatók, valamint a sajtóban megjelent tájékoztatók alapján megállapíthatjuk, hogy a „Nyugat–2017” orosz–fehérorosz közös hadászati gyakorlaton – annak megnevezésétől függetlenül – az orosz és a fehérorosz erők dandárszinten hajtották végre a feladatokat, a légierő és a haditengerészet bevont erőivel. Állításunk még akkor is elfogadható, ha a gyakorlat idején az Oroszországi Föderáció Fegyveres Erőinek más kijelölt erői is feladatokat hajtottak végre.

Befejezés

Fredrik Wesslau, az Európa Tanács külföldi kapcsolatok igazgatója és Andrew Wilson, a London Egyetem Ukrajna Intézetének professzora közös tanulmányukban⁴⁶ elemezték a „Nyugat–2017” orosz–fehérorosz közös hadászati gyakorlat jellemzőit, az európai államok lehetőségeit és néhány javaslatukra felhívták a figyelmet. Az ő írásuk rövid kivonatával zárjuk tanulmányunkat, azzal a reménnyel, hogy az olvasó világosabb képet kapott a gyakorlat geopolitikai és geostratégiai háttéréről. Az Oroszországi Föderációnak nem voltak „katonai kaland” jellegű tervei a gyakorlattal kapcsolatban, és erre nem kényszerítette Belorussziát sem.⁴⁷ A gyakorlat védelmi jellegű volt. Aljakszandr Lukasenka elnök pontosan tudja, hogy a Nyugathoz való fokozott közelítés veszélyezteti elnöki hatalmát, de a gazdasági függőség miatt nem szakadhat el teljesen az Oroszországi Föderációtól.

Az Európai Uniónak mégis célszerű ezt a függőséget oldottabbá tenni. Továbbá célszerű lenne az Unió állami vezetőinek felismerni és kihasználni, hogy a fehérorosz társadalom egyre nagyobb részének van „demokratikus igénye”, sokan felismerték a Nyugat felé történő elmozdulás lehetséges előnyeit. Mindenképpen el kellett volna fogadni és minél nagyobb létszámmal a gyakorlatra történő meghívást. Ez a látogatás lehetővé tette volna a véleménycserét, az álláspontok kölcsönös megismerését, a vitatott kérdések rendezése lehetőségének felismerését. Oldotta volna valamelyest az egyoldalú orosz nyomást, ami Belorussziára nehezedik.⁴⁸

A szerzők véleménye szerint a biztonság érdekében nem lehet kölcsönösen elzárkózni a megoldások elől. Ez a magatartás állandósítja a kialakult geopolitikai és geostratégiai helyzetet, nincs lehetőség a partneri kapcsolatok fejlesztésére, a kölcsönös érdekeken alapuló együttműködésre. Ugyanakkor lehetőséget ad arra, hogy Oroszország egyre nagyobb katonai erővel legyen jelen a Baltikumban.

Végző soron segíteni kell az országban a szabad választások megtartását, az Európához történő közeledést – javasolták a szerzők.⁴⁹

⁴⁶ http://www.ecfr.eu/publications/summary/so_close_to_russia_belarus_and_the_zapad_military_exercise_7221; letöltés: 2017.09.30.

⁴⁷ A „Nyugat–2017” gyakorlathoz kapcsolható „médiaháborúról” bővebben olvashatunk a Die Zeit 2017. szeptember 19-i számában és a Vojenno-Polityicseszkoje Obozrenyje 2017. szeptember 20-i számában. Liebe NATO entspann doc mal.

<http://www.zeit.de/politik/ausland/2017-09/russland-weissrussland-zapad-17-5vor8>; letöltés: 2017.09.30.

НАТО, тебе пора расслабиться! <http://www.belvpo.com/ru/86752.html>; letöltés: 2017.09.30.

⁴⁸ Uo.

⁴⁹ Uo.

Véleményünk szerint, ha nagyobb számú megfigyelő érkezik a gyakorlatra, akkor a vasúti és a közúti szállítások, a tengeri és a légi műveletek ellenőrzése alapján az adatokra vonatkozó ellentmondások feloldódtak volna. Pontosán ismernénk, mi történt szeptember 20. és 30. között, a gyakorlaton részt vevő csapatok kivonásáig, ha a mintegy 95 megfigyelő a bemutató után is ottmarad a gyakorlat térségében.

Befejezésül, mind az orosz, mind a fehérorosz sajtóban számos értékelés olvasható a gyakorlatról. A szerzők tételesen cáfolják az ukrán, a litván, a lett, az észt és egyéb NATO-tagországok politikai és katonai vezetőinek nyilatkozatait, valamint a sajtóban megjelent „álhíreket”. Tanulmányunk végén mi csupán kettőt említünk.

Aljakszandr Lukasenka elnök bejelentette, hogy a gyakorlat után mind az orosz, mind a fehérorosz alakulatok visszatértek a helyőrségeikbe. Ez szeptember 28-ig megtörtént.⁵⁰

„Oroszország és Fehéroroszország közös gyakorlatának befejezése után mindenki békésen alhat, nem támadtunk meg senkit, manővereink védekező jellegűek voltak. Ugyan számos európai ország vezetője másként látta. Meg kell békülniük azzal a ténnyel, hogy az Oroszországi Föderáció Légi-Kozmikus Erői, a Nyugati Katonai Körzet csapatai, mind a személyi állomány, mind a technikai eszközök nem maradtak Fehéroroszország területén” – nyilatkozta a fehérorosz elnök.⁵¹

1. ábra. A „Nyugat–2017” gyakorlat helyszíne és a résztvevők állománya⁵²

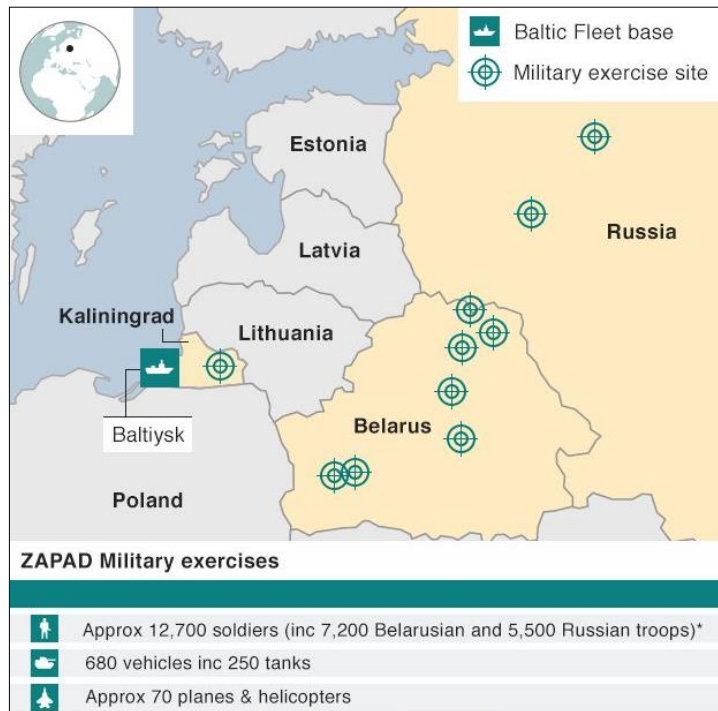
⁵⁰ Последний эшелон с военными покинул Белоруссию после учений „Запад 2017”. <https://ria.ru/world/20170928/1505797019.html?injal=1>; letöltés: 2017.09.30.

⁵¹ «Запад-2017»: нервное НАТО, попытки дискредитации и результаты учений. <http://www.belvpo.com/ru/87050.html>; letöltés: 2017.10.02.

⁵² Учения „Запад-2017”: официально о целях и сценарии. <http://www.dw.com/ru/учения-запад-2017-официально-о-целях-и-сценарии/a-40405293>; letöltés: 2017.09.30.

2. ábra. Az Oroszországi Föderáció katonai objektumai Fehéroroszországban⁵³

3. ábra. A „Nyugat–2017” gyakorlat helyszíne⁵⁴

⁵³ Учения „Запад-2017”: официально о целях и сценарии. <http://www.dw.com/ru/учения-запад-2017-официально-о-целях-и-сценарии/a-40405293>; letöltés: 2017.09.30.

⁵⁴ MARCUS, Jonathan: Russian Zapad military exercise in Belarus raises tension. <http://www.bbc.com/news/world-europe-41185915>; letöltés: 2017.09.30.

4. ábra. Oleg Belokonyev fehérorosz védelmi miniszterhelyettes nemzetközi sajtótájékoztatója⁵⁵

5. ábra. Különleges erők a „Nyugat–2017” gyakorlaton⁵⁶

⁵⁵ Russia's Military Says War Games Are Training To Fight Terrorism, Not Invade Europe. <http://www.newsweek.com/russia-military-war-games-training-fight-terrorism-invade-europe-656703>; letöltés: 2017.09.30.

⁵⁶ Учения „Запад-2017”: проверка „нервной системы” российской армии. <http://tass.ru/armiya-i-opk/4573331>; letöltés: 2017.09.30.

8. ábra. A „Nyugat–2017” gyakorlat jelvénye⁵⁹

HIVATKOZOTT ÉS FELHASZNÁLT IRODALOM

- «Запад-2017»: военные игры с непредсказуемым финалом.
<http://csfps.by/ru/posts/20170819>; letöltés: 2017.09.30.
- «Запад-2017»: нервное НАТО, попытки дискредитации и результаты учений.
<http://www.belvpo.com/ru/87050.html>; letöltés: 2017.10.02.
- Conference on Disarmament.
<https://undocs.org/en/CD/1285>; letöltés: 2017.09.30.
- Document of the Stockholm Conference.
<http://www.osce.org/fsc/41238?download=true>; letöltés: 2017.09.30.
- Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security between NATO and the Russian Federation signed in Paris, France.
http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_25468.htm#top; letöltés: 2017.09.30.
- GORDON, Michael R. – SCHMITT, Eric: Russia's Military Drills Near NATO Border Raise Fears of Aggression.
<https://www.nytimes.com/2017/07/31/world/europe/russia-military-exercise-zapad-west.html>; letöltés: 2017.09.30.

⁵⁹ <http://www.belvpo.com/ru/87068.html>; letöltés: 2017.09.30.

- How to run Zapad-2017 with 13 000 people: To dispel Russian propaganda theories. <https://informnapalm.org/en/run-zapad-2017-13-000-people-dispel-russian-propaganda-theories/>; letöltés: 2017.09.30.
- Máltán ért véget a jaltai világtalálkozó. http://mult-kor.hu/20091202_maltan_ert_veget_a_jaltai_vilagrend; letöltés: 2017.09.30.
- MARCUS, Jonathan: Russian Zapad military exercise in Belarus raises tension. <http://www.bbc.com/news/world-europe-41185915>; letöltés: 2017.09.30.
- MORGAN, Wesley: US Army unprepared to deal with Russia in Europe. <http://www.politico.eu/article/us-army-unprepared-to-deal-with-russia-in-europe/>; letöltés: 2017.09.30.
- PÉTERFI András: A máltai találkozó. <http://www.historia.hu/archivum/2001/0104peterfi.htm>; letöltés: 2017.09.30.
- Photos: Russia holds one of its biggest war games since the Cold War. <https://www.vox.com/world/2017/9/19/16330004/zapad-2017-photos-russia-belarus-putin-cold-war>; letöltés: 2017.09.30.
- Russia's Military Says War Games Are Training To Fight Terrorism, Not Invade Europe. <http://www.newsweek.com/russia-military-war-games-training-fight-terrorism-invade-europe-656703>; letöltés: 2017.09.30.
- So far from god, so close to Russia: Belarus and the Zapad military exercise. http://www.ecfr.eu/publications/summary/so_close_to_russia_belarus_and_the_zapad_military_exercise_7221; letöltés: 2017.09.30.
- Stoltenberg Urged Russia to Name Exact Number of Military Personnel in „West-2017” Exercises. <https://frontnews.eu/news/en/12935/Stoltenberg-Urged-Russia-to-Name-Exact-Number-of-Military-Personnel-in-West-2017-Exercises>; letöltés: 2017.09.30.
- The Malta Summit; Bush and Gorbachev Proclaim a New Era for U.S.-Soviet Ties; Agree on Arms and Trade Aims. <http://www.nytimes.com/1989/12/04/world/malta-summit-bush-gorbachev-proclaim-new-era-for-us-soviet-ties-agree-arms-trade.html?pagewanted=all&mcubz=1>; letöltés: 2017.09.30.
- Vienna Document 2011 on Confidence- and Security-Building Measures. <https://www.osce.org/fsc/86597?download=true>; letöltés: 2017.09.30.
- Zapad 2017: Russia kicks off huge military exercises on Europe’s borders. The Pentagon has issued a statement about concerns over the numbers of personnel involved in the exercise. <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/zapad-2017-russia-military-exercises-drills-europe-borders-kicks-off-war-games-putin-a7948456.html>; letöltés: 2017.09.30.
- Владыкин, Олег: „Запад-2017” нацелен на защиту Востока. http://nvo.ng.ru/realty/2017-09-15/1_965_west2017.html; letöltés: 2017.09.30.
- Вуячич, Владимир: Учение «Запад-2017» закончено – ждем новых сенсаций. <http://www.belvpo.com/ru/86978.html>; letöltés: 2017.09.30.
- Гибридная война: уравнение со многими неизвестными. <http://www.belvpo.com/ru/86765.html>; letöltés: 2017.09.30.

- Глава Минобороны Белоруссии: учение „Запад-2017” не направлено против третьих стран.
<http://tass.ru/opinions/interviews/4419507>; letöltés: 2017.09.30.
- Горбачев–Буш: встреча на Мальте в 1989 г.
<http://www.maltavista.ru/info/summit.html>; letöltés: 2017.09.30.
- Документ Стокгольмской Конференции.
<http://www.osce.org/ru/fsc/41242?download=true>; letöltés: 2017.09.30.
- Запад атаковал „Запад-2017” по заветам Геббельса. В реальной информационной схватке Генштабы армий Союзного государства отвели свои войска в тылы.
http://nvo.ng.ru/gpolit/2017-10-13/1_969_west.html; letöltés: 2017.10.13.
- На учениях „Запад-2017” отрабатывали тактику противодействия ИГ („Исламского государства”).
https://ria.ru/defense_safety/20171010/1506556300.html; letöltés: 2017.10.10.
- НАТО: Россия нарушила Венский договор.
<http://www.belvpo.com/ru/86892.html>; letöltés: 2017.09.30.
- Начальник Генштаба Вооружённых Сил Беларуси Олег Белоконев – об итогах учения «Запад-2017».
<http://www.belvpo.com/ru/86825.html>; letöltés: 2017.09.30.
- Отношения между Россией и НАТО.
http://www.mid.ru/foreign_policy/rso/nato/-/asset_publisher/ObVB8wSP5tE2/content/id/431980; letöltés: 2017.09.10.
- Пентагон признал открытость учений „Запад-2017”.
https://ria.ru/defense_safety/20170915/1504810021.html?inj=1; letöltés: 2017.09.30.
- Последний эшелон с военными покинул Белоруссию после учений „Запад 2017.”
<https://ria.ru/world/20170928/1505797019.html?inj=1>; letöltés: 2017.09.30.
- Почему американский генерал боится маневров России, которые уже закончились?
<https://ria.ru/analytics/20170929/1505894170.html?inj=1>; letöltés: 2017.09.30.
- Совместное российско-белорусское стратегическое учение «Запад-2017».
<http://structure.mil.ru/mission/practice/all/more.htm?id=12140115@egNews>; letöltés: 2017.09.30.
- Учения „Запад-2017”: официально о целях и сценарии.
<http://www.dw.com/ru/учения-запад-2017-официально-о-целях-и-сценарии/a-40405293>; letöltés: 2017.09.30.
- Учения „Запад-2017”: проверка „нервной системы” российской армии.
<http://tass.ru/armiya-i-opk/4573331>; letöltés: 2017.09.30.
- Что показали учения «Запад»: под дымовой завесой – три выразительных сигнала Кремля.
<http://www.belvpo.com/ru/86885.html>; letöltés: 2017.09.30.
- Шойгу подвел итоги российско-белорусских учений „Запад-2017.”
https://ria.ru/defense_safety/20171010/1506555253.html?inj=1; letöltés: 2017.10.10.

DR. UJHÁZI LÓRÁND

A Vatikáni Hírszerző és Elhárító Rendszer Működése

A Vatikáni Hírszerző, Elhárító és Biztonsági Szolgálatok Sajátos Működési Kerete¹

A katolikus egyház számára elengedhetetlen, hogy birtokában legyen azoknak az információknak, amelyek lelkipásztori feladatainak eredményes ellátásához szükségesek. Ezek az információk leginkább hitéleti jellegűek. Ugyanakkor az Apostoli Szentszék és a Vatikán a nemzetközi jog szuverén alanya. A Vatikán területileg is körülhatárolható entitás, biztonsági fenyegetettségekkel kell szembenéznie, az Apostoli Szentszék pedig az államokhoz hasonló közigazgatási rendszerrel és diplomáciai testülettel bír. Állami érdekei érvényesítéséhez hírigénnyel rendelkezik. Amíg a városállam hírigénye alapvetően az operatív, a mindennapi védelem szempontjából, addig a Szentszék hírigénye külpolitikai, stratégiai és hitéleti tevékenység oldaláról fontos. A nemzetbiztonsági tudomány szempontjából a vatikáni hírszerzés és elhárítás bemutatása nem egyszerű. Más államokhoz képest ugyanis a Szentszék nem rendelkezik kifejezetten az elhárításra és a hírszerzésre létrehozott szervezeti egységekkel. Meglévő szervezetein keresztül kell a releváns információkat megszereznie, elemeznie, értékelnie, majd a döntéshozók, legfőképpen a pápa elé tárnia. A Vatikán hírszerző és elhárító mechanizmusának ismertetéséhez egyszerre kell ismerni az Apostoli Szentszék szervezeti kultúráját, a hitéleti tevékenységét előmozdító hivatalokat szabályozó joganyagot, a hivatali gyakorlatot, a biztonsági szolgálatok felépítését, illetve gyakorlatát. Nehezíti a hiteles bemutatást, hogy a vatikáni hírszerzésről és elhárításról számtalan „bestseller” jelent meg. A műfajból adódóan e munkákban a valóság és a szerzői képzelet elemei összemosódnak.² Ezek a könyvek számtalan nehezen vagy egyáltalán nem igazolható állítást tartalmaznak, tudományos szempontból megkérdőjelezhetőek.

Vannak tudományos igénnyel megírt munkák, de ezek leginkább a Szentszék hírszerzési és elhárítási mechanizmusainak egyes történelmi korszakait vagy tényleges operatív eseteket mutatnak be, és nem a jelenlegi rendszer tudományos bemutatására törekcsenek.³ Emellett akadnak ugyan olyan rövidebb tanulmányok, amelyek a

¹ A tanulmány a Nemzeti Köszolgálati Egyetem által működtetett Zrínyi Miklós kiválósági program támogatásával készült, a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15 azonosítószámú, „A jó kormányzást megalapozó közzolgálat-fejlesztés” elnevezésű projekt keretében.

² FRATTINI, Eric: *Le spie del papa*. Milano, Adriano Salani Editore S.P.A. 2009. AARONS, Mark – LOFTUS, John: *Ratlines: How the Vatican's Nazi Networks Betrayed Western Intelligence to the Soviets*. 1991. AARONS, Mark – LOFTUS John: *Unholy Trinity: The Vatican, The Nazis, and the Swiss Bankers*. New York, St. Martin's Press, 1991; revised 1998. PHAYER, Michael: *Pius XII, The Holocaust, and the Cold War*. Indianapolis, Indiana University Press, 2008.

³ ALVAREZ, David – GRAHAM, A. Robert: *Nothing Sacred: Nazi Espionage Against the Vatican, 1939-1945 (Studies in Intelligence)*. London, Frank Cass. 1997. ALVAREZ, David: *Spies in the Vatican. Espionage and Intrigue from Napoleon to the Holocaust*. University Press of Kansas. 2002. VAN DEE, Eugene: *Sleeping dogs and popsicles: the Vatican versus the KGB*. Lanham, Md., University Press of America. 1996.

vatikáni hírszerzés és elhárítás kérdéskörét helyezik a középpontba, azonban ezek is inkább csak sejtetik, hogy egyrészt működik egyfajta elhárítás és hírszerzés, másrészt van aktualitása ennek a kutatási területnek. Egyik esetben sem találkozhatunk azonban a pontos szervezeti kultúra bemutatásával és működési folyamatainak leírásával.⁴

A hírszerző és az elhárítórendszer működésének meghatározásában segítséget jelent, hogy a napi politikai eseményekből, a Szentszék külpolitikai törekvéseiből a külügyi hírszerzés irányára következtetni lehet. A biztonsági kihívások és a pápa, illetve a Vatikán biztonságáért felelős szervezetek felépítése és átszervezése pedig az operatív feladatokhoz szükséges információigényre és hírszerzésre mutat rá. Ez utóbbiak azonban alapvetően biztonsági, nem pedig elhárító vagy hírszerző szolgálatok. Ennek megfelelően hírigényük is inkább taktikai szintű. A struktúra bemutatásánál egyrészt nem szabad a katolikus egyház ilyen jellegű tevékenységét túlértékelni, másrészt ügyelni kell arra is, hogy az Apostoli Szentszék tevékenységét ne korlátozzuk csak jámborsági gyakorlatokra és hitéleti tevékenységekre. A tanulmányban igyekszem kiegyensúlyozottan bemutatni a vatikáni hírszerző és elhárító mechanizmus fellelhető elemeit. Mindemellett sok esetben csak feltételezhető, hogy az adott szervezeti egység tevékenysége valóban kiterjed a hírszerzési és az elhárítási tevékenységekre.

I. VATIKÁNI HÍRIGÉNY, HÍRSZERZÉS, ELHÁRÍTÁS

Hírigény vonatkozásában meg kell különböztetni az Apostoli Szentszékét és Vatikánvárost. Az Apostoli Szentszéknek – a római pápának és a római kúriának (361. kánon – továbbiakban k.) stratégiai politikai, de leginkább lelkipásztori feladatainak végrehajtásához szükséges információkra van szüksége (lásd alább). Vatikánváros viszont az Egyházi Állam utódállamaként területileg körülhatárolható „miniállam”, és számára szükségesek azok az információk, amelyek egy ország területi integritása, az állam lakóinak biztonsága szempontjából relevánsak. Az állam vezetője egyben a keresztény világ meghatározó vallási előljárója is.

A Vatikánt méretei ellenére évente több millióan látogatják, akár vallási meggyőződésből, akár pusztán turisztikai szempontból. Így mind a pápa, mind a terület, illetve az aktuálisan ott tartózkodók szempontjából is létfontosságú, hogy a vatikáni biztonsági szervezetek kellő mennyiségű és minőségű információval rendelkezzenek. A pápa és a helyszín is könnyen válhat terrorszervezetek, vagy ami még veszélyesebb, egyéni elkövetők célpontjává.⁵ Ezt bizonyította az 1981. május

⁴ COLLI, Barbara: L'intelligence che vigila sul papa. Chi sono le spie del controspionaggio religioso. In: Lettera43. <http://www.lettera43.it/articoli/politica/2013/03/24/lintelligence-che-vigila-sul-papa/79556/>; letöltés: 2017.05.28.

„Le spie del Vaticano”. Il piano segreto di Papa e servizi segreti. In: Affariitaliani.

http://www.affariitaliani.it/culturaspettacoli/le-spie-del-vaticano-il-libro-che-svela-audace-piano-del-papa-d-423924.html?refresh_ce; letöltés: 2017.05.28.

Colli, Barbara: Le spie del signore sono infinite – anche Bergoglio ha il suo Mossad e a guidarlo potrebbe essere un argentino. <http://www.dagospia.com/rubrica-3/politica/spie-signore-sono-infinite-anche-bergoglio-ha-suo-mossad-58229.htm>; letöltés: 2017.04.21.

⁵ RESPERGER István: A biztonsági környezet, az aszimmetrikus hadviselés és a terrorizmus jellemzői. In: Hadtudományi Szemle, 2016, 9. évfolyam 3. szám. pp. 115–181.

13-án II. János Pál ellen elkövetett terrortámadás,⁶ majd az Iszlám Állam által megjelentett videók, amelyeken a Szent Péter téri obeliszkeken a terrorszervezet lobogója látható. Az említett fenyegetettségek hatással vannak a vatikáni biztonsági szolgálatok tevékenységére, az objektumvédelem megerősítésére, a nemzetközi együttműködés előmozdítására és a minőségibb operatív hírszerzésre.

Világviszonylatban elmondható, hogy a keresztény szent helyek egyre nagyobb veszélynek vannak kitéve. Ez különösen igaz a válságövezetekben lévő templomokra,⁷ illetve a nagyobb bazilikákra, mint a Szent Péter bazilika. Világosan látszik, hogy ezek az épületek és helyek terrorfenyegetettség szempontjából egyre inkább a kritikus infrastruktúra kategóriájába tartoznak.⁸

Az egykori pápai állam világi hatalommal és közigazgatással is rendelkező entitásként más európai államokhoz hasonló rendészeti és biztonsági szolgálatokkal rendelkezett. A régi Apostoli Kamara – *Camera Apostolica* – a 13–14. században kiépült bírói kompetenciája mellett a 15. századtól polgári és bűnügyekre is kiterjedő hatásköri illetékességgel is bírt. A 16. századtól az *alkamarás* (vice-camerarius) Róma rendőri hatalommal fölruházott kormányzója volt.⁹

A napóleoni háborúk és a bécsi kongresszus (1814. szeptember – 1815. június) után az egyházi állam ugyanazokkal a hírszerzési és elhárítási eszközökkel élt, mint a többi európai állam. Hivatalnokok és rendőrök informátorokat szervezetek be, átvizsgálták a leveleket, megfigyelték a gyanús személyeket, illetve megpróbálták megakadályozni a titkos társaságok létrejöttét.

A pápai hadsereg 1870 előtt Európa egyik leghatékonyabb haderejének számított. Az egy főre eső katonák száma az egyházi állam területén volt a legmagasabb. Először a pápai hadseregben rendszeresítettek gépfegyvert, mindehhez komolyabb katonai hírszerzés is járult.¹⁰ 1870-ben az egyházi állam elveszítette függetlenségét, majd az egységes olasz államon belüli enklávévá vált.¹¹ Ez a tény jelentősen megváltoztatta mind a stratégiai, mind az operatív hírszerzési kapacitást, de magát a hírigényt is. Az egyházi állam megszűnése lényegében a hírszerzési tevékenység jelentős részének a végét is jelentette.

⁶ ATKINS, E. Stephen: *Encyclopedia of Modern Worldwide Extremists and Extremist Groups*. Greenwood Press. Westport/London. 2004.

⁷ UJHÁZI Lóránd: A keresztények biztonsági helyzete Irakban, „korszakváltás” a vatikáni diplomáciában. In: *Szakmai Szemle*, 2015/3. szám. pp. 54–72. UJHÁZI Lóránd: Vallási feszültségek és biztonsági kérdések Ukrajnában. In: *Seregszemle*, 2015. 13. évfolyam 2–3. szám. pp. 121–135. UJHÁZI Lóránd: A keresztények biztonsági helyzetének elemző értékelő bemutatása. *Terrorelhárítási Központ*. 2013. pp. 1–16.

⁸ NÁDAI László – PADÁNYI József (szerk.): *Critical Infrastructure Protection Research: Results of the First Critical Infrastructure Protection Research Project in Hungary*. Zürich, Springer International Publishing, 2016. p. 184.

⁹ ERDŐ Péter: *Apostoli Kamara*: Diós István (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon*. Budapest, Szent István Társulat, 2004. I. kötet. p. 353.

¹⁰ ALVAREZ, David: *The pope's Soldiers: a Military History of the Modern Vatican*. Lawrence, Kan., University Press of Kansas, 2011. p. 358.

¹¹ HARMAT Árpád Péter: A pápaság története. <http://tortenelemcikkek.hu/node/137>; letöltés: 2017.04.21.

A pápának mint vallási vezetőnek nem kellett állami szempontból meghatározó fenyegetésekkel, mint belső lázadások, iparbiztonság, külső állami katonai fenyegetettség stb. számolnia. Az egyházi állam megszűnésével erre apparátus sem volt. 1864. október 9-én II. Viktor Emmanuél király az elfoglalt területeken feloszlatta a pápai hadsereget, és elbocsátotta a pápai hivatalnokokat. A 19. század végén a pápák visszafogott külpolitikát folytattak. Ez a külügyi hírszerzés minőségében is éreztette hatását.¹²

Fordulatot csak az 1929-es lateráni egyezmény hozott. Az egyezmény nemcsak rendezte a Szentszék és az olasz állam kapcsolatát, hanem új lendületet adott a szentszéki külkapcsolatoknak, amely együtt járt a vatikáni hírigény ismételt megerősödésével.¹³ Az olasz állam a szerződésben olyan kötelezettségeket is vállalt, amelyek a Vatikán biztonsága szempontjából ma is meghatározóak. Magát a lateráni egyezmény alapelveit az 1947. évi köztársasági alkotmány is megerősítette. A konkordátumot 1984. február 18-án módosította a Villa Madama-i megállapodás. Az új megállapodás alapvetően az új viszonyokhoz való alkalmazkodás fényében született, amely bár számos területen újítást hozott – államvallás, házasság stb. kérdése – a két állam kapcsolatában, de a Szentszék és a pápa biztonságának védelme területén nem történt változás. Sőt, az olasz állam az új biztonsági kihívásokra tekintettel megerősítette a szentszéki intézmények védelmét és a megelőző hírszerzési tevékenységet.¹⁴

A Szentszék az információk megszerzésében erőteljesen épít a helyi szervezeteire és prominens képviselőire, különösen a püspökökre és a püspöki konferenciákra, a válságterületeken pedig egyre jobban felértékelődik a katolikus segélyszervezetek hírszerzési kapacitása. Szemben az egyes országok hírszerző és elhárító szervezeteivel, amelyeknél a technikai eszközök fejlődésével jelentős hangsúlyeltolódás következett be, és a hangsúly a technikai eszközökkel történő hírszerzésre (TECHINT) került, addig a Szentszék számára még mindig az emberi erővel történő információgyűjtés (HUMINT) a meghatározó. A világ különböző pontjain élő püspökök, papok, laikus hívek az élet számos területéről átfogó információt tudnak adni.

Amerikai és nyugat-európai szerzők előszeretettel bagatellizálják el a Szentszék és a helyi egyház közötti információmegosztás jelentőségét. Véleményük szerint az információmegosztás csak az egyház belső életére irányul. Ez részben

¹² KERTZER, David I: *Prisoner of the Vatican: the popes' secret plot to capture Rome from the new Italian state*. Boston, Houghton Mifflin, 2004.

¹³ CISMAS, Ioana: *Religious actors and international law*. Oxford, United Kingdom: Oxford University Press. 2014. Különösen a negyedik és az ötödik fejezet. PIOLA, Andrea: *Dalla Conciliazione alla Costituzione, scritti celebrativi con bibliografia 1929-1949*. Genova, LUPA, 1950. (bibliografia a lateráni egyezményhez. pp. 123–125. MOORE, Thomas Ewing: *Peter's City: an Account of the Origin, Development and Solution of the Roman Question*. New York, Macmillan. 1930; WILLIAMSON, Benedict: *The Treaty of the Lateran*. London, Burns, Oates & Washbourne Ltd. 1929. DE FRANCISCIS, Maria Elisabetta: *Italy and the Vatican: the 1984 concordat between church and state*. New York, P. Lang 1989.

¹⁴ TARJÁN M. Tamás: *A lateráni egyezmény megkötése*. http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1929_februar_11_a_laterani_egyezmey_megkotese; letöltés: 2017.04.21.

valóban helytálló vélemény, de a helyi katolikus egyház körülményei, amelyek a Szentszék számára releváns információkat hordoznak, kapcsolódhatnak politikai és biztonsági kérdésekhez. Ennek szembeszökő példájával találkozunk a hidegháború idejében, amikor az egyház központi vezetése előszeretettel vette igénybe saját erőforrásait, hogy a pártállami berendezkedésről és az egyes szocialista országok egyházzal kapcsolatos magatartásáról is többet megtudjon.¹⁵ Illetve ennek a fordítottja is igaz. A Szentszék igyekezett leleplezni a külföldi, főképp szocialista hírszerző állambiztonsági szervezetek dolgozó ügynököket.¹⁶

Napjainkban pedig nem ritka, hogy a Szentszék a püspököknek kiküldött kérdőívekben próbál alaposabb információt szerezni olyan kérdésekről, amelyek részben vallási, de részben társadalmi vonatkozásúak. Így az ország vallási összetételére, az egyház és a társadalom szempontjából bomlasztó vallási közösségekre, a nevelési intézményekre, a katolikus oktatásra és a hitéleti támogatásra vonatkozóan stb. A kérdőíveket az egyes püspökök vagy a püspöki konferenciák sokszor továbbküldik azoknak a klerikusoknak, akik feltehetően még behatóbb információval rendelkeznek.

II. BIZTONSÁGI SZOLGÁLATOK ÉS OPERATÍV HÍRSZERZÉS

A lateráni szerződés lezárta az úgynevezett római kérdést, és rendezte az olasz állam és az Apostoli Szentszék kapcsolatát.¹⁷

Az olasz állam számos vállalása között a Vatikán fizikai védelme is szerepel. Mussolini – illetve III. Viktor Emánuel – garantálta az új államalakulat területi integritását. A pápa és a „vatikáni terület” védelmének kérdése már a szerződés megkötése előtt is megfogalmazódott. Nem sokkal Róma elfoglalása után az olasz parlament kegydíjat szavazott meg a pápának, és hadsereggel akarta szavatolni a pápa biztonságát. Ezt akkor a pápa elutasította.¹⁸ A lateráni egyezmény megkötése után lezárták a Vatikán légtérét (7. cikkely), és a pápa személyét szentnek és sérthetetlennek ismerték el (8. cikkely). A szerződés megkötése után a vatikáni biztonsági szolgálatok feladatait, és az ehhez kapcsolódó operatív vagy taktikai hírszerzés és kapacitás kérdését is újra kellett gondolni. A szolgálatok átalakítására azonban csak a II. vatikáni zsinat után került sor.¹⁹ A lateráni egyezmény által biztosított lehetőség ellenére a Castel Gandolfo-i nyaralásokat leszámítva a pápák nem hagyták el a Vatikánt. XIII. János 1962-ben Loretóba látogatott, ahol a pápa biztonságára tíz gárdista felügyelt. Ez azonban egyszeri alkalom, és nagyobb előkészítést nem igénylő itáliai utazás volt.

¹⁵ PÁRKÁNYI Csongor: Egy közel fél évtizedes dezinformációs aktív intézkedés a Szentszék felé. In: *Hadtudományi Szemle*, 2017, 10. évfolyam 2. szám. pp. 263–264.

¹⁶ BOTTONI, Stefano: „Mozart” és „Fekete”. Egy hírszerzési dosszié különös története. In: *Betekintő*, 2015/1. szám. pp. 1–15.

¹⁷ AAS. 1929. 21. évfolyam. pp. 209–221.

¹⁸ FACCIO, G. C.: I tentativi di Cavour per risolvere la questione romana nel 1860-61. In: *“Nuova Antologia”*. giugno 1912. pp. 416–417. DIOMEDE, Pantaleoni: *L’idea italiana nella soppressione del potere temporale dei papi*, Torino. 1884; *La questione romana negli anni 1860-1861. Carteggio del Conte di Cavour con D. Pantaleoni, C. Passaglia, O. Vimercati, Bologna, N. Zanichelli*. 1929. vol. 2.

¹⁹ BENIGNI, Glauco: *Gli angeli custodi del Papa*. Torino, UTET Libreria, 2004.

A II. vatikáni zsinat utáni időszakban²⁰ a Szentszék nemcsak szellemi, hanem fizikai értelemben is megnyitotta a kapukat. Ezzel egy időben nyilvánvalóvá vált, hogy a pápai utazásokat, a nyilvános istentiszteleteket, az építészeti és a művészeti értékeket biztosítani kell.²¹ Az új típusú operatív munka megkövetelte, hogy a szervezetek birtokában legyenek azoknak az információknak, amelyek a feladat végrehajtásához szükségesek. A pápai biztonsági szolgálatok azonban erre nem voltak felkészülve. Az olasz rendőrség bevonása pedig a Vatikán szuverenitása miatt volt aggályos.²²

A zsinat utáni időszakra megérett az idő a biztonsági szolgálatok reformjára. 1970-ben megszüntették a Nemesi Testőrséget, a Palotaőrséget és a Pápai Csendőrséget. Ez érthető, hiszen a régi katonai és rendészeti szervek képességei az egyházi állam megszűnése után jócskán hagytak kívánnivalókat. Szerepük a járőrözésre, ceremóniákra, protokolláris eseményeken való szerepvállalásra korlátozódott. A biztonsági szolgálatok hírszerző kapacitásának és feladat-végrehajtásának korszerűsítésére általában a konkrét tragédiák és az általános biztonsági kihívások növekedése miatt került sor. VI. Pál volt az első pápa, aki a napóleoni háborúk óta először „Itálián” kívülre utazott. Ez új kihívást jelentett a biztonsági szolgálatok számára. 1970. november 27-én manilai látogatása alkalmával egy bolíviai művész papi ruhába öltözött és rátámadt a pápára.²³ Bár a biztonsági emberek közbeavatkozásának köszönhetően sikerült leszerelni a támadót, az esemény azonban felhívta a figyelmet arra, hogy nagyobb figyelmet kell fordítani a pápa biztonságára és a helyi rendőri erőkkel való együttműködés kialakítására. Világossá vált, hogy a szentszéki biztonsági szervezeteknek megfelelő mennyiségű és minőségű információkkal kell rendelkezniük.²⁴

A Szent Péter tér és a pápa Vatikánon kívüli biztonságáért felelős olasz rendőrparancsnok már a hetvenes években felvetette, hogy változtatni kell a pápa biztonságát szavatoló előírásokon. A változtatási kísérlet számos eleme elbukott. A pápa környezete ugyanis hiúsági kérdést csinált abból, hogy ki üljön a pápa mellett az autóban. A biztonsági előírások és az operatív hírszerzés megerősítése ismertebb, sajnálatos eseményhez köthető, méghozzá a II. János Pál ellen elkövetett merénylet.²⁵ A merényletnek mind a mai napig vannak el nem varrt szálai, amelyek felvetik a vatikáni biztonsági szolgálatok felelősségét is. Ezért 1981-ben megerősítették a pápa védelmét, golyóálló üveggel ellátott pápamobilt állítottak szolgálatba. Megszervezték a pápa utazásai előtt a helyi biztonsági szolgálatokkal való kapcsolat kialakítását, amely számos preventív eredménnyel járt.

²⁰ ALVAREZ, David: *The Pope's Soldiers: a Military History of the Modern Vatican*. pp. 359–364.

²¹ GIULIETTI, Davide: *Az egyházi műkincsek védelme*. In: OROSZ Lóránt – UJHÁZI Lóránd (szerk.): *A Katolikus Egyház biztonsági helyzete a 21. században*. Sapientia Iuris 5. A Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola Egyházjog Tanszékének sorozata. Budapest, Sapientia–L'Harmattan, 2013. pp. 9–15.

²² SHAW, N. Malcolm: *Nemzetközi Jog*. Budapest, Osiris. p. 161.

²³ GOMEZ, Jerome: *The man who tried to kill Pope Paul VI in Manila*. <https://coconuts.co/manila/features/man-who-tried-kill-pope-paul-vi-manila/>; letöltés: 2017.06.16.

²⁴ ALVAREZ, David: *The pope's Soldiers: a Military History of the Modern Vatican*. p. 362.

²⁵ APPLETON, Sheldon: *The Polls Trends: Assassinations*. In: *The Public Opinion Quarterly*. 2000. 64. évfolyam. pp. 495–522.

1. A Svájci Gárda jelentősége a biztonsági feladatok ellátásában

Az említett szentszéki biztonsági és katonai szervezetekkel szemben a VI. Pál által kezdeményezett reform alkalmával a Svájci Gárdát nem számolták fel. A gárda feladata a szentatya védelme a pápai állam területén – minden területet ideértve! Amikor a szentatya elhagyja a felségterületet, akkor a csendőrség veszi át ezt a feladatot. A pápai állam területén viszont ez a testőrség kizárólagos feladata és kötelessége. A második világháború után Svájc gyors gazdasági növekedése következtében a svájci fiatalok nem akartak a Svájci Gárdánál az otthoninál kevesebb pénzért és rosszabb körülmények között dolgozni. Az ötvenes évek közepére a gárda létszáma 73-ra esett vissza, a fegyverek pedig elavultak voltak. Így akarták elejét venni egy olyan kép kialakulásának a Vatikánról, hogy ismét világi hatalomra tör. 1957-ben a gárda 450. évfordulójára Svájc – korábbi svájci gárdisták kezdeményezésére – 100 db K31 típusú karabélyt és löszert adományozott a gárdának. Igazából ez sem volt komoly modernizáció. 1957-ben a legtöbb európai haderő már automata és félautomata fegyvereket rendszeresített.

Hiányosságok voltak a kiképzés, a képzés és a toborzás területén is. A Vatikán sajátos adottságai miatt nehézséget okozott a lögyakorlatok megtartása. Ezért 1960-tól az olasz hadsereggel kötött megállapodás értelmében a svájci gárdisták olasz katonai bázison vesznek részt lögyakorlaton. Az újabb modernizációs hullám keretében pedig 1999-ben új félautomata pisztolyokat (SIG Sauer P225) szereztek be. Rendezték a gárda fizetését, és egy hónapos szabadságot vezettek be a gárda tagjai számára. A toborzási rendszert is fejlesztették. Jelenleg a gárda a modern hadseregekhez hasonló toborzási programmal rendelkezik. Szép promóciós anyagokkal népszerűsítik a fegyveres testületet, a gárda képviselői pedig rendszeresen felkeresik a svájci középiskolákat és a katonai központokat.²⁶

A gárda tagjainak fizikai, pszichikai és egyéb, a katolikus egyház biztonsága szempontjából jelentős előírásoknak kell megfelelni. Csak katolikus svájci állampolgárok és a belépés pillanatában nőtlen 19 és 30 év közötti férfiak lehetnek a gárda tagjai.²⁷ Mindenkinek el kell végezni a svájci hadseregben az alapkiképzést. Ezen kívül a jelöltnek rendelkeznie kell saját plébánosának ajánlásával, amelyben a plébános megfogalmazza a jelölt karakterével és katolikus elkötelezettségével kapcsolatos véleményét. Az alap szolgálati idő huszonöt hónapig tart. Ez alatt az időszak alatt a gárdisták több vizsgát is tesznek. Legismertebb az úgynevezett Szent Anna (kapu) vizsga, amelyre egy év után kerül sor. A gárdistáknak ez esetben nyelvismeretről, a szentatya és a Vatikánnal kapcsolatos sajátos biztonsági kihívások ismeretéről kell számot adniuk. Ha a vizsga nem sikerül, akkor egy alkalommal újra lehet próbálkozni. A sikeres vizsga azonban feltétele a komolyabb kommunikációs készséget és ismereteket igénylő őr- és egyéb feladatok ellátásának. Ilyen például magának a Szent Anna kapunak, a Bronz kapunak, vagy a Castel Gandolfo-i nyaralónak az őrzése. Tiszthelyettesi kinevezéshez egyéb képzésen is részt kell venni. A képzési programokban a gárda jelentősen épít a svájci fegyveres testületekre. 1989-től svájci biztonsági szakemberek elméleti és gyakorlati képzést tartanak, 1994-ben pedig különleges képzést is indítottak. 2006-tól – szintén

²⁶ <http://www.guardiasvizzera.va/content/guardiasvizzera/it.html>; letöltés: 2017.09.17.

²⁷ http://www.vatican.va/roman_curia/swiss_guard/swissguard/ammissione_en.htm; letöltés: 2017.06.28.

svájci szakemberek jóvoltából – lehetőség van a csapatvezetés Vatikán sajátos körülményeihez igazított gyakorlati és elméleti kérdéseivel megismerkedni. Ezen kívül évente három-négy tiszthelyettes gyakorlati foglalkozáson vehet részt Svájcban.

2. A Csendőrség és egyéb együttműködő biztonsági szolgálatok

A Svájci Gárda mint testőrség mellett az *Annuario Pontificio* a biztonsági szolgálatok között a rendészeti kérdésekben illetékes vatikáni Csendőrséget, (*Corpo della Gendarmeria*),²⁸ illetve a Biztonsági Bizottságot (*Comitato per la sicurezza*)²⁹ említi. Bár VI. Pál 1970-ben megszüntette a mostani Csendőrség katonai elődszervezetét, a Pápai Csendőrséget,³⁰ de az egyértelmű volt, hogy a Vatikánnak szüksége van a közrendet felügyelő operatív rendvédelmi szervezetre. A Csendőrség 2002-ben kapta a jelenlegi elnevezését, amikor a működési rendjére vonatkozó új jogszabályt is kiadták (*Legge 16 luglio 2002, n. CCCXXXIV*).

A Csendőrség mint biztonsági szolgálat alapvetően a taktikai és az operatív feladatok eredményes végrehajtásához szükséges információk összegyűjtésére törekszik. Kifejezetten biztonsági feladata a Vatikán kapuinak a Svájci Gárda utáni biztosítása és a belépők ellenőrzése. Továbbá olyan események védelme – pápai kihallgatások és szertartások –, ahol a szentatya jelen van. Vezetőjük a Vatikánvárosi Állam pápai bizottságnak alárendelt főfelügyelő.³¹

A Csendőrség hatékony működését sokan a jelenlegi parancsnok, Domenico Giani vezetésének és kapcsolati rendszerének tudják be. A parancsnok vatikáni megbízatása előtt a SISDE, vagyis az olasz belügyi elhárítás és hírszerzés tisztjeként dolgozott. A Csendőrség személyi állománya többnyire az olasz rendőrség vagy csendőrség tagjai közül kerül ki.³² A Csendőrség nemcsak a pápa, hanem a diplomáciai testületek képviselőinek közvetlen biztonságáért, a Vatikáni Múzeumok és a Szent Péter tér rendjéért is felel. Állományába csak férfiak, legalább középfokú végzettséggel rendelkező és legalább 178 cm magas olasz vagy vatikáni állampolgárok jelentkezhetnek. Sajátos biztonsági szempont, hogy csak olyan katolikusok lehetnek a szervezet tagjai, akik rendelkeznek a saját plébánosuk ajánlásával.³³ A csendőrök terrorelhárítási képzésen vesznek részt és tűzszerészeti ismereteket is elsajátítanak. A kétéves próbaidőt három hónapos alapkiképzés előzi meg, amelyen azoknak is részt kell venniük, akik korábban az olasz rendőrségnél szolgáltak. A kiképzést az olasz biztonságiak végzik.

²⁸ *Annuario Pontificio*. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2011. pp. 1374–1375.

²⁹ Uo. p. 1379.

³⁰ *Corpo della Gendarmeria*. <http://www.vaticanstate.va/content/vaticanstate/it/stato-e-governo/struttura-del-governatorato/corpo-della-gendarmeria.html>; letöltés: 2017.06.21.

³¹ http://www.vatican.va/news_services/press/documentazione/documents/sp_ss_scv/informazione_generale/gendarmeria_it.html; letöltés: 2011.11.12.

³² *Così la Gendarmeria Pontificia difende la sicurezza del Papa*. <http://www.iltempo.it/politica/2015/01/13/news/cosi-la-gendarmeria-pontificia-difende-la-sicurezza-del-papa-965275/>; letöltés: 2017.04.21.

³³ FERRI, Athos: *Il mestiere redditizio che nessuno conosce: ecco come diventare poliziotti per il Vaticano*. <http://it.blastingnews.com/lavoro/2015/06/il-mestiere-redditizio-che-nessuno-conosce-ecco-come-diventare-poliziotti-per-il-vaticano-00433807.html>; letöltés: 2017.06.21.

Jelentős lépésnek tekinthető, hogy 2008-ban két új egységet hoztak létre, amelyek a csendőrség keretei között működnek. Az első az ún. „gyorsreagálási csoport”, melynek feladata az információs források felhasználása, a fenyegetettségek felszámolása, illetve a gyors közbeavatkozás. A másik az ún. „szabotázsellenes csoport”, mely a gyanús tárgyak, csomagok – esetleg személyek – kiszűréséért felel. Feladata nemcsak a Szent Péter-bazilika és Szent Péter tér biztosítása, hanem a Vatikánhoz tartozó egyéb területeket – különösen a három másik nagy bazilikát és a pápai nyaralót – is ellenőrzik.

Az új egységek létrehozását azzal indokolták, hogy a Vatikánt és személy szerint XVI. Benedek pápát több szélsőséges vallási csoport is célpontjának tekintette. Az al-Kaida vezetője a pápát iszlámellenes törekvésekkel vádolta meg. Azóta az Iszlám Állam is tett olyan kijelentéseket, amelyek igazolták a bevezetett új intézkedéseket, illetve indokoltá tették az újabb szigorításokat.³⁴ Új biztonsági intézkedések bevezetésére azonban már 2008 előtt is sor került. 2000-ben például a „szent év” alkalmával új, a Vatikánt 109 részre osztó térfigyelő rendszert és ehhez kapcsolódó parancsnoki központot alakítottak ki.³⁵ A Vatileaks botrány ugyanakkor a számítógépes rendszerek sebezhetőségére hívta fel a figyelmet. Világossá vált, hogy a Szentszéknek is nagyobb figyelmet kell fordítania a kibertér védelmére.³⁶

A pápai kihallgatások és a liturgikus események korszerű biztosítása miatt nemcsak a technikai eszközök fejlesztése, hanem a külföldi, különösen az olasz rendvédelmi és elhárító szolgálatokkal való együttműködés is evidencia.³⁷ A 2001. szeptember 11-i terrortámadást követően a Csendőrség is nagyobb figyelmet szentel a nemzetközi együttműködésnek.³⁸ A Vatikán sajátos földrajzi elhelyezkedése és az említett lateráni egyezmény miatt biztonsági kérdésekben a Szentszék legfontosabb partnerei az olasz állam, illetve az olasz biztonsági szolgálatok. A Csendőrség parancsnokának bevallása szerint szervezete további külföldi hírszerző és elhárító szolgálatokkal is tart kapcsolatot. Ez különösen a pápai utazások alkalmával jelentős.³⁹ A riportból azonban az nem derül ki, hogy kapcsolattartás pontosan mit takar és az milyen mélységű.⁴⁰ Az Interpollal kötött együttműködési megállapodás értelmében a vatikáni biztonságiak hozzáférnek a gyanúsítottak nevét tartalmazó

³⁴ KURUVILLA, Carol: Islamic State's Black Flag Flies Over Vatican On Cover Of Propaganda Magazine. http://www.huffingtonpost.com/2014/10/14/isis-vatican-flag_n_5979424.html; letöltés: 2017.06.29.

³⁵ Az új egységek felállításáról szinte minden országban beszámoltak. Vatican Security Adds Antiterrorism Units. <http://www.cathnews.com/article.aspx?aeid=7565>; letöltés: 2011.12.02. A beszámoló kivétel nélkül Domenico Giani vatikáni parancsnok a Vatikán hivatalos lapjának, a L'Osservatore Romanonak 2008. június 7-i számában közölt beszédének az összefoglalása vagy fordítása.

³⁶ MCKENNA, Josephine: Vatican introduces new security measures after Vatileaks scandal.

³⁷ WOODEN, Cindy: Vatican security always on high alert, chief says after Islamic State threats. In: Catholic News Service. 2005/3. <https://www.ncronline.org/news/vatican/vatican-security-always-high-alert-chief-says-after-islamic-state-threats>; letöltés: 2017.06.29.

³⁸ AMBROGETTI, Angela: Festa di San Michele per la sicurezza vaticana. E la Gendarmeria entra nell'Interpol. <http://www.korazym.org/664/festa-di-san-michele-per-la-sicurezza-vaticana-e-la-gendarmeria-entra-nellinterpol/>; letöltés: 2011.11.13.

³⁹ SANDS, Geneva: How the Secret Service, Vatican Security Are Teaming Up to Protect Pope Francis During US Visit. <http://abcnews.go.com/Politics/secret-service-vatican-security-teaming-protect-pope-francis/story?id=32331504>; letöltés: 2017.04.21.

⁴⁰ KURUVILLA, Carol: Islamic State's Black Flag Flies Over Vatican On Cover Of Propaganda Magazine. http://www.huffingtonpost.com/2014/10/14/isis-vatican-flag_n_5979424.html; letöltés: 2017.06.29.

adatbázishoz éppúgy, mint a „felforgató tevékenységet” folytató csoportok listájához, továbbá értesülnek az terroristaellenes műveletekről is.

Az olasz állami rendőrség külön szervezeti egysége az úgynevezett Vatikáni Felügyelőség (Ispettorato Vaticano), mely segíti a Csendőrség tevékenységét. A felügyelőséget 1945-ben hozták létre, akkor még más néven: a Szent Péter tér biztonságaért felelős különleges egység. A nevét 1954 júniusában megváltoztatták, majd 2001-ben kapta a mai elnevezését.

A hivatal felel a szentatya és az államtitkárság, illetve a jelentős vatikáni személyiségek biztonságáért. Hatásköri illetékessége kiterjed a pápa olaszországi utazásai alatti biztonságára, illetve felügyeli a Szent Péter teret és a szentszéki hivatalokat.⁴¹ Szükség esetén – mint például a berlini karácsonyi vásáron 2016 decemberében elkövetett terrortámadás után – megerősítik a Szent Péter tér védelmét. Ahhoz, hogy valaki ennek a részlegnek a tagja legyen, előbb az állami rendőrség soraiba kell felvételt nyernie. A sikeres felvételt követően a kiképzés során az egyes egységek igényeinek megfelelően dől el, hogy hol van szükség erősítésre, és ennek megfelelően kerülhetnek a felügyelőséghez. A kinevezéshez a feladat sajátos jellegéből adódó speciális képzésen kell részt venni.⁴²

1992-ben a felügyelőség keretén belül újabb hivatalt hoztak létre. Az új hivatal azoknak a klerikusoknak és laikusoknak a tartózkodási engedélyeivel foglalkozik, akik vagy teológiai tanulmányaik, vagy egyéb egyházi feladataik miatt Rómában tartózkodnak. A hivatal a kérelmező által benyújtott dokumentumokat megvizsgálja, és ha a személy olaszországi tartózkodása nem vet fel nemzetbiztonsági kockázatot, akkor kiadja a tartózkodási engedélyt. Ezt a tevékenységet a bevándorlási hivatallal szorosan együttműködve végzi.⁴³

Végezetül meg kell említeni a Vatikáni Tűzoltóságot is, amely ugyan nem fegyveres rendvédelmi szerv,⁴⁴ de az új típusú kihívások és a katasztrófavédelmi feladatok kapcsán az említett fegyveres testületekkel való szorosabb együttműködésre kerülhet sor. A tűzoltókat a vegyi támadásokkal szembeni védekezésre is felkészítik. Mindehhez hiteles információkra is szükség van.

III. A STRATÉGIAI HÍRSZERZÉS

A biztonsági szolgálatok napi tevékenységét érintő kihívásokhoz kapcsolódó taktikai vagy operatív hírszerzés mellett a Szentszéknek van egy távolabbi célokat is magában foglaló stratégiai hírigénye és ehhez kapcsolódó hírszerzési tevékenysége. A biztonsági kérdések vonatkozásában a terrorizmus, az emberrablás, a szabotázsakciók képezik a Szentszék számára a legérzékenyebb területet. A Vatikán aggódik a szent helyek, a diplomáciai, az egyházi és a karitatív szervezeteiben szolgálatot teljesítők biztonsága miatt. Ezen kívül újabban felmerült,

⁴¹ Art.5, comma 2 del Decreto del presidente della Repubblica 22 marzo 2001, n. 208, in materia di "Regolamento per il riordino della struttura organizzativa delle articolazioni centrali e periferiche dell'Amministrazione della pubblica sicurezza".

⁴² Ispettorato Vaticano. <https://www.poliziadistato.it/articolo/23533/>; letöltés: 2017.06.25.

⁴³ Documenti per religiosi stranieri. <http://www.poliziadistato.it/articolo/23537/>; letöltés: 2017.06.25.

⁴⁴ CEROCCHI, Pio: I custodi della sicurezza nella Città del Vaticano. In: Obiettivo sicurezza. p. 21.

hogy a relikviáknak, a vallási jelképeknek nagyobb védelmet kell biztosítani, mert ezekre a szent tárgyakra nagy kereslet mutatkozik a feketepiacon. A tág értelemben vett „politikai” hírszerzési irány leginkább a vallási és a hitéleti kérdésekre összpontosul. Nyilván ez térségenként, országonként, illetve időszakonként, akár kormányonként is változik.⁴⁵

A hidegháború időszakában például – és különösen Reagan elnöksége alatt – nyilvánvalóvá vált, hogy az Amerikai Egyesült Államok számára a katolikus egyház komoly hírszerző kapacitással rendelkezhet Kelet-Európában. Ez elsősorban HUMINT-jellegű hírszerzést, a katolikusok, különösen az egyház papjai térségi jelenlétéből adódó kapacitást jelentett. Az Amerikai Egyesült Államok cserébe központi és helyi szinten segítette a Vatikán mindennapi munkáját technikai eszközökön vagy más úton szerzett információkkal. Ez a kölcsönösség a hidegháború után megszűnt. A szentszéki diplomaták és ezen keresztül a Vatikán eseti segítséget kapnak az egyes országok diplomáciai testületében tevékenykedő kollegáiktól. Ez leginkább a diplomáciai testületet vezető személy egyéni beállítottságától függ. A válságövezetekben, az egykori gyarmatokon ez a segítség leginkább a volt gyarmattartó országok képviselőitől jön, akiknek még mindig jól kiépült hírszerző hálózata van a térségben.

Mivel az Apostoli Szentszék esetében nem lehet szoros értelemben vett hírszerző és elhárító szervezetekről beszélni, ezért azokat a szervezeti egységeket, illetve módszereket kell vizsgálni, amelyeken keresztül a Szentszék hozzájut a számára releváns információkhoz. Szinte az összes szentszéki hivatalt meg kellene említeni, hiszen mindegyik rendelkezik a feladatköréből adódó sajátos hírigénnyel és ehhez igazított információgyűjtéssel. Alapvetően ezek az információk lelkipásztori jellegűek, de vannak olyan dikasztériumok – szentszéki központi hivatalok – is, amelyeknek a küldetése erőteljesebben kapcsolódik biztonsági vagy politikai kérdésekhez. A Keleti Egyházak Kongregációja, a Népek Evangelizációjának Kongregációja vagy a Vallásközi Pápai Tanács a tevékenységi közege, míg a Hittani Kongregáció vagy a Püspöki Kongregáció pedig a tárgyalt kérdések miatt inkább információérzékenyebb hivatalnak tekinthető.⁴⁶

Meg lehet említeni a 2016. augusztus 31-én a *Humanam progressionem* kezdetű *motu proprio*⁴⁷ felállított új szentszéki hivatalt is – Dikasztérium az Átfogó Emberi Fejlődés Szolgálatában –, amely az emberi jogi és a migrációs kérdésekért is felel. A terület önmagában feltételezi, hogy az új dikasztérium eredményes tevékenységéhez szükségesek a területhez kapcsolódó biztonsági információk. A hosszú távú stratégiai hírszerzésben a legfontosabb szerepet feltehetően a Vatikáni Államtitkárság mint információs fúziós központ; a pápai

⁴⁵ LAMBERTS, Emiel – VALK, P. de (szerk.): *Lettres de Francesco Capaccini, agent diplomatique et internonce du Saint Siège au Royaume Uni des Pays Bas*. Amsterdam: Academia Belgica. 1983; ALVAREZ, David: *The Professionalization of the Papal Diplomatic Service*. In: *Catholic Historical Review*. 1989. 75. évfolyam 2. szám. pp. 233–248.

⁴⁶ UJHÁZI Lóránd: *Vatikáni Információgyűjtés, információfeldolgozás és tárolás püspökkinevezés esetén*. In: *Szakmai Szemle*, 2011. 7. évfolyam, 3. szám. pp. 122–146.

⁴⁷ FERENC PÁPA: *Motu proprio, Humanam progressionem*. 2016. VII. 17. https://w2.vatican.va/content/francesco/it/apost_letters/documents/papa-francesco-lettera-ap_20160817_humanam-progressionem.html; letöltés: 2017.01.19.

követek és megfigyelők; a püspökök ötévenkénti ad limina látogatása, illetve a helyi püspökök által szintén ötévente összeállított jelentés képezi.⁴⁸

1. Vatikáni Államtitkárság

A Vatikáni Államtitkárság nem klasszikus értelemben vett hírszerző vagy elhárító szerv, de feladatainak eredményes végrehajtásához – amely egyrészt a római pápa napi tevékenységének a segítése, másrészt a diplomáciai, illetve az államközi kapcsolatok egyengetése – elengedhetetlen a megfelelő mennyiségű és minőségű információ. Az Államtitkárság kitüntetett szerepet játszik a római pápa egyetemes kormányzati feladatának támogatásában, ami minden szentszéki dikasztérium feladata.⁴⁹ Az Államtitkárság a szentszéki struktúrában egyfajta információfúziós központnak is tekinthető. Munkájához nyilván adott esetben más dikasztériumoknál lecsapódó információkat is felhasznál. A Keleti Egyházak kongregációja, a Vallásközi Párbeszéd Tanácsa a válságterületeken kialakult helyzetről, a Hittani Kongregáció súlyos hit- és erkölcsellenes bűncselekményekről tud hiteles információkat biztosítani.

Vatikáni Államtitkárság jelenlegi szervezete történelmi fejlődés eredménye. A pápák mindennapi tevékenységét az egyház születésétől támogatták. Azok a személyek vagy később hivatalok, akik, illetve amelyek a mindennapi ügyek intézésében segítették Róma püspökét, tanácsokat is adtak. Mindehhez megfelelő információkra volt szükség.

A pápaság első évezredét két nagy korszakra lehet osztani: a kezdetektől a milánói ediktum (313) kihirdetéséig („katakombaegyház”),⁵⁰ illetve az attól az első évezred végéig tartó időszakra. Erre az időszakra még nem jellemző a modern értelemben vett hivatali rendszer, a szektorokra osztott feladatszabás. Mindez nem jelenti azt, hogy ebben az időszokban ne lett volna szükség a pásztori vagy a politikai intézkedésekhez megfelelő információkra, amelyet a pápák a közvetlen segítőikén keresztül szereztek be. Az is kitűnik, hogy a különösen nehéz történelmi időszakokban a római pápák nagyobb figyelmet fordítottak arra, hogy a szentszéki hivatalok között legyen olyan „csúcsszerv”, amely napi ügyvitel, politikai – akár katonai és rendészeti – kérdésekben betölti az információgyűjtés, feldolgozás feladatait.

A „katakombaegyház” időszakában az intézményesülés szempontjából Fábián pápa (236–250) pápasága a meghatározó. Ebben az időben papok, diakónusok, szubdiakónusok és a kisebb rendekben lévő klerikusok segítették a pápa munkáját. Kiemelkedő jelentősége volt az archidiakónusnak és az archipresbiternek. Fokozatosan kialakul a jegyzők csoportja, akik jelentős szerepet töltek be a közigazgatás, a bíraskodási és a vagyonkezelési feladatokban. A 313-as milánói ediktum után, a római pápa befolyásának és feladatkörének kiszélesedésével párhuzamosan a segítők száma is megnövekedett. Amellett, hogy felgyorsul az intézményesülés, az intézmények

⁴⁸ PROVOST, H. James: Local Church and Catholicity in the Constitution Pastor Bonus. In: The Jurist. 1992. 52. évfolyam pp. 299–334.

⁴⁹ Kommentár a 360–361. kánonokhoz. In: BEAL, John – CORIDEN, James – GREEN, Thomas (szerk.): The New Commentary on the Code of Canon Law. New York, Paulist Press, 1998. p 481.

⁵⁰ ELLIOTT, Thomas George: The Christianity of Constantine the Great. Scranton, University of Scranton Press. 1996.

specializációja is végbement.⁵¹ A pápák diplomáciai kapcsolatainak és külpolitikai szerepvállalásainak erősödése miatt a hivatali rendszer jelentősége és a feladat végzéséhez szükséges hírigény jelentősen megnövekedett. Meghatározó V. Márton (1417–1431) pápasága, amikor a történelmi körülmények ismételten szükségessé tették, hogy a pápa birtokába jusson a vallási, az egyházpolitikai vagy a korabeli biztonsági szempontból érzékeny információknak.

De a hírszerzés megerősítése érdekében sokat tett V. Piusz,⁵² VI. Piusz, majd VII. Piusz is, akiket szintén a történelmi körülmények és az egyház belső helyzete kényszerített, hogy a hírszerzés területén komolyabb fejlesztéseket hajtsanak végre.

A modern értelemben vett államtitkárságot a legtöbb szerző X. Piusz (1903–1914) kúriareformjának tulajdonítja. X. Piusz szándéka az volt, hogy a vatikáni diplomácia egyre nagyobb hangsúlyt kapjon. Erre szükség is volt, mivel a 15. és a 16. század között főképp a protestantizmus, majd a szekularizáció, illetve az olasz egység miatt egyre több állammal voltak vitás kérdések és rendezetlen viszonyok.⁵³ Mindez megkövetelte, hogy a római kúria hivatalai között legyen a külügyeket erőteljesebben kézben tartó hivatal. A pápa azonban még tartotta magát a régi hagyományokhoz, és az 1908-as *Sapientis Consilio* kezdetű apostoli konstitúciójában⁵⁴ még csak a hivatalok között, az Apostoli Kamera után említi az Államtitkárságot.⁵⁵ Az Államtitkárság működési rendjéhez jelentősen hozzájárult VI. Pál pápa, aki az 1967-ben kiadott *Regimini Ecclesiae Universae* kezdetű apostoli konstitúcióval az egész római kúria működését jelentősen átalakította. A pápa az Államtitkárságot a római kúria központi szervévé, mintegy motorjává tette.⁵⁶ Tekintve az egyház belső életében, a világpolitikában, beleértve a biztonsági környezetben bekövetkezett változásokat, VI. Pál a hivatalt és annak szekcióit igyekezett a megváltozott körülményekhez igazítani. Az Államtitkárság harmadik szekciójának feladatát a pápa a Szentszék különböző hivatalai között osztotta szét.

⁵¹ SZEREDY József: Egyházjog. Pécs, Madarász E. Könyvnyomdája. 1883. pp. 429–431.

⁵² CIOLLI, Barbara: Le spie del signore sono infinite – anche bergoglio ha il suo mossad e a guidarlo potrebbe essere un argentino. <http://www.dagospia.com/rubrica-3/politica/spie-signore-sono-infinite-anche-bergoglio-ha-suo-mossad-58229.htm>; letöltés: 2017.04.21.

⁵³ PINTO, Pio Vito: Bevezető és Kommentár a Pastor Bonus 39–47. cikkelyhez. In: PINTO, Pio Vito (szerk.): Commento alla Pastor Bonus e alle Norme Sussidiarie della Curia Romana. Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 2003. p. 52.

⁵⁴ X. PIUS: Apostoli Konstitúció, Sapientis Consilio. 1908. V. 29. Acta Apostolicae Sedis, 1909/1. 7–108.

⁵⁵ Const. Vacante Sede Apostolica, xxv Dec. MDCCCIV. 4. – Secretaria Status.

Officium hoc, cuius est supremus moderator Cardinalis a secretis Status, hoc est a publicis Negotiis, triplici parte constabit. Prima pars in negotiis extraordinariis versabitur, quae Congregationi iisdem praepositae examinanda subiici debent, ceteris, pro diversa eorum natura, ad peculiare Congregationes remissis; altera in ordinaria Negotia incumbet, ad eamque, inter cetera, pertinebit honoris insignia quaeque concedere tum ecclesiastica tum civilia, iis demptis quae Antistiti pontificali domui praeposito sunt reservata; tertia expeditioni Apostolicorum Brevium) quae a variis Congregationibus ei committuntur, vacabit. – Primae praeerit Secretarius Congregationis pro Negotiis extraordinariis; alteri Substitutus pro Negotiis ordinariis; tertiae Cancellarius Brevium Apostolicorum. Inter harum partium praesides primus est Secretarius sacrae Congregationis Negotiis extraordinariis praepositae, alter Substitutus pro ordinariis Negotiis.

⁵⁶ VI. PÁL: Apostoli Konstitúció. Regimini Ecclesiae Universae. 1967.VIII. 15. 19–28. cikkely. pp. 885–928.

Az Államtitkárságra vonatkozó hatályos joganyag meglehetősen rövid. Működését a *Pastor Bonus* kezdetű apostoli konstitúció 39-47 cikkelye és a *Regolamento generale della Curia Romana* olasz nyelvű utasítás tisztázza.⁵⁷ A joganyagból és a joganyaghoz írt magyarázatokból kiderül, hogy összetett feladattal rendelkező hivatalról van szó. Az általános ügyek szekciója segíti a római pápát legfőbb pásztori feladataiban. Tevékenysége kiterjed mindazokra a feladatokra, amelyekben más szentszéki hivatalnak nincs illetékessége. A második szekció pedig kifejezetten az államközi és a diplomáciai kapcsolatokkal foglalkozik. Mivel a második szekció profánabb, mindennapi élethez és diplomáciához kapcsolódó kormányzati feladatot lát el, a dolog természetéből adódóan inkább a politikai hírigénnyel bír.⁵⁸

Az általános ügyek szekciója

Az általános ügyek szekciója olyan mindennapi ügyek intézésében segíti a római pápa munkáját, amelyek egyik dikasztérium jog- és hatáskörébe sem tartoznak. Egyik legfontosabb feladata a dikasztériumok közötti kapcsolattartás. Az általános joganyag értelmében – Egyházi Törvénykönyv, 361. k. – ez a szekció felel a helyi egyházakkal való kapcsolattartásért. Továbbá gondoskodik a Kúrián, illetve a Szentszékhez tartozó intézményen belüli kinevezések végrehajtásáról. A szekció végzi az iktatást, a postázást, a levéltári feladatokat is. Gondoskodik a pápai okmányok, a megnyilatkozások előkészítéséről és közzétételéről. A szekció felügyeleti szerv is, minthogy ellenőrzi a Szentszék tömegtájékoztatási eszközeit (vatikáni szóvivő, L'Osservatore Romano, Vatikáni Rádió, Vatikáni Televíziós Központ).⁵⁹ A részleg alá tartozik a vatikáni Központi Statisztikai Hivatal is. E feladatok egyértelműen jelzik, hogy az Államtitkárság gyűjti és feldolgozza a Vatikán és a világegyház számára releváns információkat.

Az államközi kapcsolatokért felelős szekció

Ez a szekció felel az Apostoli Szentszék egyes államokkal és a nemzetközi szervezetekkel való kapcsolattartásért (PB 45). A szekció felügyeli a vatikáni diplomáciai struktúráját és a pápai követeket.⁶⁰ A szekciót külön titkár és titkárhelyettes támogatja a napi munkában (PB 40). Előmozdítja a Szentszék és a civil szervezetek közötti kapcsolatokat. Kulcsszerepe van a konkordátumok és egyéb államközi megállapodások előkészítésében és szövegezésében. Az Államtitkárság e szekción keresztül tolmácsolja a Szentszék biztonságpolitikai álláspontját olyan kérdésekben, mint a keresztények biztonsági helyzete,⁶¹ az atomenergia békés célú

⁵⁷ „Secretaria Status proxime iuvat Summum Pontificem in Eius supremo munere exercendo.” II. JÁNOS PÁL: Apostoli konstitúció, *Pastor Bonus*. 1988. VI. 28. In: *Acta Apostolicae Sedis*, 1988/80. 870. Ezt a *Pastor Bonus* kezdetű apostoli konstitúció előtti joganyag – a *Regimini Ecclesiae Universae* – is így szabályozta. VI. PÁL: Apostoli Konstitúció. *Regimini Ecclesiae Universae*. 1967.VIII. 15. 19. cikkely.

⁵⁸ PINTO, Pio Vito: Bevezető és Kommentár a *Pastor Bonus* 39–47. cikkelyhez. In: PINTO, Pio Vito (szerk.): *Commento alla Pastor Bonus e alle Norme Sussidiarie della Curia Romana*. Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 2003. p. 49.

⁵⁹ ERDŐ Péter: Államtitkárság: Diós István (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon*. Budapest, Szent István Társulat. 2004. I. vol. p. 171.

⁶⁰ ARRIETA, Juan Ignacio: *Diritto dell'organizzazione ecclesiastica*. Giuffrè, Milano, 1997. pp. 314–315.

⁶¹ *Intervento della Santa Sede alla Conferenza sulla lotta all'intolleranza e alla discriminazione nei confronti dei cristiani* (Vienna, 14 dicembre 2016)

felhasználása,⁶² általános biztonsági kérdések, terrorizmus, emberi jogok, vallási és etnikai előítéletek, vallásszabadság korlátozása⁶³ és a háborúk gyermekáldozatai.⁶⁴ A szekcióhoz interdikasztériális bizottságok is kapcsolódnak, amelyek egyes térségekre (pl. Kelet-Európa) vagy országokra (pl. Oroszország) összpontosítanak.⁶⁵

IV. A PÁPAI KÖVET INFORMÁCIÓGYŰJTÉSI KÖTELESSÉGE

A pápai követek kulcsszerepet játszanak a Szentszék legitim hírszerzési rendszerében. A Szentszék a saját kezdeményezéseinek helyi szintű megvalósítását mindig az állandó diplomáciai képviselői révén követte figyelemmel.⁶⁶ A pápai követekre vonatkozó joganyagot az Egyházi Törvénykönyv 362–367. kánonjai foglalják össze. Ami kifejezetten a követ legitim információgyűjtési kötelezettségét illeti, azt általánosságban az Egyházi Törvénykönyv 364. kánonjának első pontja, illetve a kánon püspökkinevezésre vonatkozó negyedik pontja foglalja össze. A Kódex követi az 1969. június 24-én kiadott *Sollicitudo omnium ecclesiarum* kezdetű *motu proprio* koncepcióját. Bár teljesen elfogadott, hogy a diplomáciai testületek munkatársai legitim keretek között élnek a hírszerzés eszközeivel, mégis az Egyházi Törvénykönyv átdolgozásakor igyekeztek a pápai követ információgyűjtése tekintetében visszafogott álláspontot kialakítani.⁶⁷ A hatályos törvénykönyv kéri, hogy a követ értesítse az Apostoli Szentszék azokról „a körülményekről, amelyek közt a részegyházak élnek, továbbá mindarról, ami magát az egyház életét és a lelkek javát érinti.”

A Szentszék az egyházi élet minden területén, illetve az állam és az egyház kapcsolatát érintő kérdésekben számít a pápai követ és a helyi szentszéki diplomáciai testület által összeállított jelentésekre. A diplomáciai testület munkatársai évente meghatározott időt töltenek Rómában, amikor felkeresik és informálják a dikasztériumok munkatársait. Az egyes szentszéki követségek munkáját úgynevezett helyi munkatárs is segíti, aki a helyi klérus soraiból kerül ki. Nyelv- és helyismerete biztosíték lehet a még alaposabb információgyűjtésre és feldolgozásra. Ami pedig a püspökkinevezés előtti információs folyamatot illeti, a 364. kánon negyedik pontja értelmében a pápai követ feladata, hogy „a püspökök kinevezésével kapcsolatban a jelöltek nevét az Apostoli Szentszéknek továbbítsa, vagy javasolja, és hogy az információs eljárást a kinevezendő személyekről lefolytassa az Apostoli Szentszék által adott szabályok

⁶² Intervento della Santa Sede alla Conferenza Internazionale sulla Sicurezza Nucleare dell'Agenzia Internazionale per l'Energia Atomica (AIEA) (Vienna, 6 dicembre 2016).

⁶³ Intervento della Santa Sede al XXII Consiglio ministeriale dell'Organizzazione per la Sicurezza e la Cooperazione in Europa – OSCE [Belgrado, 3-4 dicembre 2015] (3 dicembre 2015), Intervento della Santa Sede al Consiglio di Sicurezza delle Nazioni Unite su "La situazione in Medio Oriente inclusa la questione palestinese" (New York, 23 luglio 2015), Intervento della Santa Sede presso l'Ufficio delle Nazioni Unite e altre organizzazioni internazionali a Ginevra, alla 29ª Sessione del Consiglio per i Diritti umani (Ginevra, 30 giugno 2015).

⁶⁴ Intervento della Santa Sede al Dibattito in Consiglio di Sicurezza delle Nazioni Unite su "Bambini e Conflitti armati" (New York, 18 giugno 2015).

⁶⁵ II. JÁNOS PÁL: *Motu Proprio. Europae Orientalis*. 1983. január 15. In: *Acta Apostolicae Sedis*. 1993. pp. 309–310.

⁶⁶ TUSOR Péter: *A magyar egyház és Róma a 17. században*. In: *Vigilia*. 1999, 7. évfolyam.

⁶⁷ In: *Communicationes*. 1980, 12. évfolyam. pp. 287–289.

szerint.⁶⁸ Mivel a helyi egyház, sőt az egyes országok egész társadalmi életét jelentősen érinti, hogy az Apostoli Szentszék kiket nevez ki püspöknek, a jogalkotó ezért helyezte az információgyűjtésnek erre a sajátos típusára ekkora hangsúlyt.⁶⁹

Ami az információgyűjtés mechanizmusát illeti, az Egyházi Törvénykönyv és az egyéb szentszéki dokumentumok megjelölik, hogy a pápai követnek milyen körben kell az információgyűjtést elvégeznie. Elsősorban a püspökök, az egyháztartományok érsekei, a püspöki konferencia elnöke a pápai követ legfőbb informátorai.⁷⁰ Hogy ezek a személyek milyen mértékben tudnak használatos információval szolgálni, az erősen függ a személyes beállítottságuktól, ismeretségi körüktől stb.⁷¹ A Püspöki Kongregáció 2004-ben a püspökök feladatáról kiadott direktóriumában a pápai követtel való együttműködést evidenciának tekinti.⁷² A direktórium kéri a helyi püspököket, hogy tevékenyen működjenek együtt a pápai követtel. A pápai követ a helyi papok különböző csoportjait – püspöki tanácsosok testülete (502. k.), a székeskáptalan (503–510. kk.) –, világi papokat, szerzeteseket és világi embereket kérdezhet meg.⁷³ Az információgyűjtés szempontjából a pápai követ legfontosabb feladata, hogy a helyi katolikus közösség különböző szegmenseinek véleményét is megismerje.

Az elmúlt években egyes szerzők és nyugat-európai katolikus közösségek követelték, hogy az Apostoli Szentszék nagyobb hangsúlyt helyezzen a helyi emberek véleményének megismerésére.⁷⁴ Az is igaz, hogy a világiaktól származó információknak nagy a rizikófaktora. Vannak országok – mint Magyarország is –, ahol a pápai követ, még ha beszél is a nagy világnyelveken, nem ismeri elég jól annak az országnak a nyelvét, ahol szolgálatban van. Ha a megkérdezettek nem beszélnek a pápai követ által felkínált idegen nyelveken, nagy esély van a félreértésekre, illetve teljes mértékben ki van szolgáltatva az összegyűjtött információk fordításának. Abban az esetben pedig, ha csak olyanokat kérdeznek meg, akik jól beszélnek valamelyik nyugati-európai nyelvet, erősen leszűkül azoknak a személyeknek a köre, akiktől információt lehet begyűjteni. Jelentős hatással bír az is, hogy kik azok a személyek, akik befolyásolják a pápai követet, és mik azok a fő kritériumok, melyek alapján saját véleményét megfogalmazza.⁷⁵ Logikus, hogy a pápai követ a nem katolikus közösségek vallási vezetőit és a híveit is megkérdezi.⁷⁶

⁶⁸ Lásd még AYMANS, Winfried – MÖRSDORF, Klaus: *Kanonisches Recht – Gesandte des Papstes* (cc. 362-367). Paderborn–München–Wien–Zürich, 1997, pp. 268–269.

⁶⁹ PROVOST, James: *Kommentár az Egyházi Törvénykönyv 377. kánonjához*. In: CORIDEN, James – GREEN, Thomas – HEINTSCHEL, Donald (szerk.), *New York: The Code of Canon Law. A text and the Commentary*. 1985. p. 322. PROVOST, J.: *Kommentár az Egyházi Törvénykönyv 364. kánonjához*. p. 303.

⁷⁰ LONGHITANO, Adolfo: *Nomina dei vescovi, Requisiti, consacrazione*. In *Gruppo Italiano Docenti di Diritto Canonico* (szerk.): *Il diritto nell mistero della Chiesa*. Roma, 2001. p. 307.

⁷¹ REESE, THOMAS: *The Selection of Bishops*. Woodstock, 1989. p. 15.

⁷² Püspöki Kongregáció: *Directorium, Apostolorum successores*, 2004. II. 22, 14. pont. In: *Enchiridion Vaticanum*. (EV) XXII, 1065, nr. 1062–1063.

⁷³ VI. PÁL: *Motu proprio*: 1969. VI. 24, *Sollicitudo omnium ecclesiarum*. In: *AAS*. 1969. 61. évfolyam. p. 481.

⁷⁴ KILMARTIN, Edward: *Episcopal Election: The Right of the Laity*. In: *The Jurist*. 1981. 41. évf. pp. 343–370. A törvényt módosítási javaslatokhoz lásd *Communicationes*, 18 (1986) 94-97; 119-123; 127-128; 158-159.

⁷⁵ METZ, Rene: *Papal Legates and the Appointment of Bishops*. In: *The Jurist*. 1992. 52. évfolyam. p. 281.

⁷⁶ HUELS, John – GAILLARDETZ, R. Richard: *The Election of Bishops: Recovering the Traditions*. p. 372.

V. AZ AD LIMINA LÁTOGATÁS HÍRÉRTÉKE

Az *ad limina* látogatás a megyéspüspökök sajátos kötelezettsége, amely szerint szabályos időközönként Rómába látogatnak, ahol beszámolnak a pápának, illetve a szentszéki dikasztériumok képviselőinek az egyházmegye állapotáról. Az 1917-es Egyházi Törvénykönyv (340–341. kk.) még különbséget tett az európai és a nem európai püspökök között. Az előbbieknél öt-, amíg az utóbbiaknak csak tízévente kellett *ad limina* látogatásra menni. Az egyházmegye állapotáról azonban mindenkinek ötévente be kellett számolni. A hatályos Egyházi Törvénykönyv 400. kánonja szerint a megyéspüspöknek ugyanabban az évben kell az ötéves jelentést eljuttatni a Szentszéknek, mint amelyikben az *ad limina* látogatásra sor kerül. A látogatás alkalmával a pápával és a dikasztériumok vezetőivel is találkozhat.⁷⁷

Az *ad limina* látogatással kapcsolatban a szerzők többsége kiemeli, hogy a látogatás legfontosabb küldetése, hogy a megyéspüspök a római kúria érintett központi hivatalai és a római pápa előtt feltárja a részegyház életét érintő fontos lelkipásztori kérdéseket, problémákat és eredményeket.⁷⁸ A látogatására való megfelelő felkészülésben a Püspöki Kongregáció által 1998-ben kiadott alapelvek adnak segítséget.⁷⁹ Az írásbeli jelentésüket ennek alapján készítik el, illetve a római kúria központi hivatalainál és a római pápánál tett látogatásuk alkalmával ezeket jelentéseket élőszóban kiegészítik.⁸⁰ A látogatás összehangolására a Püspöki Kongregációnak külön hivatala van.⁸¹

Szerzői vélemények abba az irányba mutatnak, hogy az *ad limina* látogatás alkalmával lelkipásztori kérdések megvitatásáról van szó.⁸² Ez azonban nem minden esetben derül ki a látogatást szabályozó szentszéki dokumentumokból. A *Pastores Gregis* kezdetű szinódus utáni apostoli buzdítás (57. pont) a helyi püspökök és a szentatya, illetve a Szentszék központi hivatalainak kölcsönös *információcseréjéről* beszél.⁸³ Ebbe nem csak hitéleti kérdések vannak benne. A magyarul nem publikált *Apostolorum successores* kezdetű szentszéki dokumentum szerint a római pápával és az ő közvetlen munkatársaival való találkozás nemcsak a saját egyházmegye bemutatására, hanem nagyobb jelentőségű *információk kicserélésére* is alkalmas

⁷⁷ ERDŐ Péter: Ad limina látogatás. In: DIÓS István (szerk.): Katolikus Lexikon. Budapest, Szent István Társulat, 1993. I. vol. pp. 42–43. 399. k., 400. k.; II. JÁNOS PÁL: Apostoli konstitúció. Spirituali militum curae. i. m. p. 485.

⁷⁸ RENKEN, John: Kommentár a 400. kánonhoz. In: BEAL, John – CORIDEN, James – GREEN, Thomas (szerk.): New Commentary on the Code of Canon Law. New York: Paulist Press, 1989. p. 536.

⁷⁹ Püspöki Kongregáció: Formulario per la relazione quinquennale. Città del Vaticano: Typ. Pol. Vat, 1997. In: Communicationes, 1998. 20. évfolyam pp. 156–165. Lásd még II. JÁNOS PÁL: Szinódus utáni apostoli buzdítás. Pastores gregis. 2003. X. 16, 57. pont. In: Acta Apostolicae Sedis, 2004. 96. évfolyam pp. 900–902.; magyarul: Pápai megnyilatkozások. XXXIX. pp. 107–110.

⁸⁰ BAURA, Eduardo: Nota al direttorio per la visita ad limina. In: Ius ecclesiae, 1989. 1. évfolyam 3. szám. pp. 748–750.

⁸¹ Ufficio di Coordinamento della Visite „ad limina”. In: Annuario Pontificio. Città del Vaticano, Libreria Editrice Vaticana, 2011. p. 1186.

⁸² RATZINGER, Josef: Nota teologica sulla visita 'ad limina'. In: Püspöki Kongregáció (szerk.). Direttorio per la visita ad limina. Città del Vaticano, Libreria Editrice Vaticana. 1988. p. 16.

⁸³ II. JÁNOS PÁL: Szinódus utáni apostoli buzdítás. Pastores gregis. 2003. X. 16. 57. pont. In: Acta Apostolicae Sedis, 2004, 96. évfolyam. pp. 900–902.; magyarul: Pápai megnyilatkozások. XXXIX. pp. 107–110.

biztosít (15. pont).⁸⁴ Ezzel önmagában semmi gond nincs, hiszen a katolikus egyház mindennapi működését mindazok a társadalmi, politikai és gazdasági tényezők befolyásolják, amelyek az adott országban megtalálhatók. Ezeknek az információknak a Szentszék felé való közvetítése önmagában nem baj, sőt a helyi egyház működését is segíthetik. Az Apostoli Szentszék püspökön keresztül történő információgyűjtési folyamatát nem tekinthetjük olyan tényezőnek, amely ne férne bele a „hírszerzés” legitim, diplomáciai eszközökön keresztül történő megvalósításába.⁸⁵

ÖSSZEFOGLALÁS

A katolikus egyház amellett, hogy vallási közösség, az Apostoli Szentszék, illetve a Vatikán a nemzetközi jog szuverén alanya. Hírszerzés és elhárítás szempontjából különbséget kell tenni a vatikáni biztonsági szolgálatok és a szentszéki hivatalok között. A biztonsági szolgálatok operatív hírigénnyel rendelkeznek, amelyet a Vatikán, a római pápa és a városállam területén tartózkodók védelme érdekében használnak fel. A Szentszék biztonsági szervezetei az operatív-taktikai szempontból jelentős tevékenységeiket részint saját, de leginkább a külföldi, mindenekelőtt az olasz állami szervezetek információjára alapozzák.

A biztonsági erők technikai eszközeinek a fejlesztése evidenciának számít. Az új biztonsági kihívások fényében fejlesztik a szolgálati fegyvereket, a technikai eszközöket és a technikai eszközök védelmét.

A Szentszék emellett hosszú távú, stratégiai hírigénnyel is rendelkezik. A stratégiai szempontból jelentős információkra a Szentszék minden egyes hivatalának szüksége van. A hírigény azonban az adott dikasztérium profilja szerint változik, de alapvetően az egyház életéhez kapcsolódó hitéleti kérdéseket takar. Emellett a Szentszéknek nemzetközi jellegéből adódóan politikai, társadalmi és biztonsági információkra is szüksége van. Ezek rendkívül összetett, térségenként, országonként és történelmi időszakonként változó információkat takarnak.

A Vatikánnak nincs az egyes államokéhoz hasonló hírszerző és elhárító szerve. Leginkább az emberi erőforrásokra alapozott hírszerzési eszközöket – HUMINT – alkalmazza. A helyi püspökök, papok, laikusok jelentik a hírforrás alapját, de a pápai követ és a vatikáni diplomáciai testület is tevékenyen részt vesz a Vatikán számára jelentős információk gyűjtésében. Az információk elemzésében és értékelésében az egyes érintett szentszéki dikasztériumok, de leginkább az Államtitkárság vállal szerepet.

⁸⁴ Püspöki Kongregáció: *Apostolorum successores*. Direktórium. 2004. II. 22. In: *Enchiridion Vaticanum*, 2004, 23. évfolyam. pp. 1066–1067. nr. 1605–1608.

⁸⁵ KIS-BENEDEK József: *Stratégiai hírszerzés*. (kézirat) pp. 10–11.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- "Le spie del Vaticano". Il piano segreto di Papa e servizi segreti. In: Affariitaliani. http://www.affariitaliani.it/culturaspettacoli/le-spie-del-vaticano-il-libro-che-svela-audace-piano-del-papa-d-423924.html?refresh_ce
- ALVAREZ, David – GRAHAM, A. Robert: *Nothing Sacred: Nazi Espionage Against the Vatican, 1939-1945* (Studies in Intelligence). London: Frank Cass. 1997.
- ALVAREZ, David: *Spies in the Vatican. Espionage and Intrigue from Napoleon to the Holocaust*. University Press of Kansas. 2002.
- ALVAREZ, David: *The Pope's Soldiers: a Military History of the Modern Vatican*. Lawrence, Kan.: University Press of Kansas, 2011.
- ALVAREZ, David: *The Professionalization of the Papal Diplomatic Service*. In: *Catholic Historical Review*. 1989. 75. évfolyam 2. szám. pp. 233–248.
- AMBROGETTI, Angela: *Festa di San Michele per la sicurezza vaticana. E la Gendarmeria entra nell'Interpol*. <http://www.korazym.org/index.php/attivita-della-santa-sede/3-la-santa-sede/445-festa-di-san-michele-per-la-sicurezza-vaticana-e-la-gendarmeria-entra-nellinterpol.html>.
- *Annuario Pontificio. Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2011. pp. 1374–1375.*
- APPLETON, Sheldon: *The Polls Trends: Assassinations*. In: *The Public Opinion Quarterly*. 2000. 64. évfolyam pp. 495–522.
- Arrieta Juan Ignacio: *Diritto dell'organizzazione ecclesiastica*. Milano: Giuffrè, 1997.
- ATKINS, E. Stephen: *Encyclopedia of Modern Worldwide Extremists and Extremist Groups*. Greenwood Press. Westport/London. 2004.
- AYMANS, Winfried, Mörsdorf, Klaus: *Kanonisches Recht – Gesandte des Papstes* (cc. 362-367). Paderborn–München–Wien–Zürich, 1997.
- BAURA, Eduardo: *Nota al direttorio per la visita ad limina*. In: *Ius ecclesiae*, 1989. 1. évfolyam 3. szám. pp. 748–750.
- BENIGNI, Glauco: *Gli angeli custodi del Papa*. Torino: UTET Libreria, 2004.
- BOTTONI, Stefano: „Mozart” és „Fekete” Egy hírszerzési dosszié különös története. In: *Betekintő*. 2015/1. szám. pp. 1–15.
- CISMAS, Ioana: *Religious actors and international law*. Oxford, United Kingdom, Oxford University Press. 2014.
- COLLI, Barbara: *L'intelligence che vigila sul papa. Chi sono le spie del controspionaggio religioso*. In: *Lettera43*. <http://www.lettera43.it/it/articoli/politica/2013/03/24/lintelligence-che-vigila-sul-papa/79556/>.
- *Corpo della Gendarmeria*. <http://www.vaticanstate.va/content/vaticanstate/it/stato-e-governo/struttura-del-governatorato/corpo-della-gendarmeria.html>

- Così la Gendarmeria Pontificia difende la sicurezza del Papa.
<http://www.iltempo.it/politica/2015/01/13/news/cosi-la-gendarmeria-pontificia-difende-la-sicurezza-del-papa-965275/>
- DE FRANCISCIS, Maria Elisabetta: Italy and the Vatican: the 1984 concordat between church and state. New York, P. Lang, 1989.
- DIOMEDE, Pantaleoni: L'idea italiana nella soppressione del potere temporale dei papi, Torino. 1884; La questione romana negli anni 1860-1861. Carteggio del Conte di Cavour con D. Pantaleoni, C. Passaglia, O. Vimercati, Bologna, N. Zanichelli. 1929. vol. 2.
- Documenti per religiosi stranieri.
<http://www.poliziadistato.it/articolo/23537/>
- ELLIOTT, Thomas, George: The Christianity of Constantine the Great. Scranton, University of Scranton Press. 1996.
- ERDŐ Péter: Ad limina látogatás. In: Diós István (szerk.): Katolikus Lexikon. Budapest, Szent István Társulat, 1993. I. vol. pp. 42–43.
- ERDŐ Péter: Apostoli Kamara: Diós István (szerk.): Magyar Katolikus Lexikon. Budapest, Szent István Társulat. 2004. I. kötet. – p. 353.
- FACCIO, G. C: I tentativi di Cavour per risolvere la questione romana nel 1860-61. In: "Nuova Antologia". giugno 1912. pp. 416–417.
- FERRI, Athos: Il mestiere redditizio che nessuno conosce: ecco come diventare poliziotti per il Vaticano.
<http://it.blastingnews.com/lavoro/2015/06/il-mestiere-redditizio-che-nessuno-conosce-ecco-come-diventare-poliziotti-per-il-vaticano-00433807.html>
- FRATTINI, Eric: Le spie del papa. Milano: Adriano Salani Editore S.P.A. 2009.
- GIULIETTI, Davide: Az egyházi műkincsek védelme. In: OROSZ Lóránt – UJHÁZI Lóránd (szerk.). A Katolikus Egyház biztonsági helyzete a 21. században. Sapientia Iuris 5. A Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola Egyházjog Tanszékének sorozata. Budapest: Sapientia–L'Harmattan, 2013. pp. 9–15.
- GOMEZ, Jerome: The man who tried to kill Pope Paul VI in Manila.
<https://coconuts.co/manila/features/man-who-tried-kill-pope-paul-vi-manila>
- HARMAT Árpád Péter: A pápaság története.
<http://tortenelemcikk.hu/node/137>; letöltés: 2017.04.21.
- http://www.vatican.va/news_services/press/documentazione/documents/sp_ss_scv/informazione_generale/gendarmeria_it.html.
- http://www.vatican.va/roman_curia/swiss_guard/swissguard/ammissione_en.htm
- Ispettorato Vaticano.
<https://www.poliziadistato.it/articolo/23533/>
- KERTZER, David I: Prisoner of the Vatican: the popes' secret plot to capture Rome from the new Italian state. Boston: Houghton Mifflin, 2004.
- KILMARTIN, Edward: Episcopal Election: The Right of the Laity. In: The Jurist. 1981. 41. évf. pp. 343–370.
- KIS-BENEDEK József: Stratégiai hírszerzés. (kézirat) pp. 10–11.

- KURUVILLA, Carol: Islamic State's Black Flag Flies Over Vatican On Cover Of Propaganda Magazine.
http://www.huffingtonpost.com/2014/10/14/isis-vatican-flag_n_5979424.html
- LAMBERTS, Emiel – Valk, P. de (szerk.): Lettres de Francesco Capaccini, agent diplomatique et internonce du Saint Siège au Royaume Uni des Pays Bas. Amsterdam, Academia Belgica. 1983.
- LONGHITANO, Adolfo: Nomina dei vescovi, Requisiti, consacrazione. In Gruppo Italiano Docenti di Diritto Canonico (szerk.): Il diritto nell mistero della Chiesa. Roma, 2001. p. 307.
- METZ, Rene: Papal Legates and the Appointment of Bishops. In: The Jurist. 1992. 52. évfolyam. p. 281.
- MOORE, Thomas Ewing: Peter's City: an Account of the Origin, Development and Solution of the Roman Question. New York, Macmillan. 1930.
- NÁDAI László – PADÁNYI József (szerk.): Critical Infrastructure Protection Research: Results of the First Critical Infrastructure Protection Research Project in Hungary. Zürich, Springer International Publishing, 2016.
- NADEU, Barbie: Vatican Murder Mystery: Was It a Gay Love Triangle?
<http://www.thedailybeast.com/vatican-murder-mystery-was-it-a-gay-love-triangle>
- PÁRKÁNYI Csongor: Egy közel fél évtizedes dezinformációs aktív intézkedés a Szentszék felé. In: Hadtudományi Szemle. 2017. 10. évfolyam 2. szám. pp. 263–264.
- PHAYER, Michael: Pius XII, The Holocaust, and the Cold War. Indianapolis, Indiana University Press. 2008.
- PINTO, Pio Vito: Bevezető és Kommentár a Pastor Bonus 39–47. cikkelyhez. In: PINTO, Pio Vito (szerk.): Commento alla Pastor Bonus e alle Norme Sussidiarie della Curia Romana. Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 2003.
- PIOLA, Andrea: Dalla Conciliazione alla Costituzione, scritti celebrativi con bibliografia 1929-1949. Genova, LUPA, 1950.
- PROVOST, H. James: Local Church and Catholicity in the Constitution Pastor Bonus. In: The Jurist. 1992. 52. évfolyam. pp. 299–334.
- RATZINGER, Josef: Nota teologica sulla visita 'ad limina'. In: Püspöki Kongregáció (szerk.). Directorio per la vistia ad limina. Città del Vaticano, Libreria Editrice Vaticana. 1988.
- RENKEN, John: Kommentár a 400. kánonhoz. In: Beal, John, Coriden, James, Green, Thomas (szerk.): New Commentary on the Code of Canon Law. New York, Paulist Press, 1989. p. 536.
- RESPERGER István: A biztonsági környezet, az aszimmetrikus hadviselés és a terrorizmus jellemzői. In: Hadtudományi Szemle. 2016. 9 évfolyam 3. szám. pp. 115–181.
- SANDS, Geneva: How the Secret Service, Vatican Security Are Teaming Up to Protect Pope Francis During US Visit.
<http://abcnews.go.com/Politics/secret-service-vatican-security-teaming-protect-pope-francis/story?id=32331504>.
- SHAW, N. Malcolm: Nemzetközi Jog. Budapest, Osiris. 2008.

- SZEREDY József: Egyházjog. Pécs, Madarász E. Könyvnyomdája, 1883. pp. 429–431.
- TARJÁN M. Tamás: A lateráni egyezmény megkötése.
http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1929_februar_11_a_laterani_egyezmeny_megkotese
- TUSOR Péter: A magyar egyház és Róma a 17. században. In: Vigilia. 1999. 7. évfolyam
- UJHÁZI Lóránd: A keresztények biztonsági helyzete Irakban, „korszakváltás” a vatikáni diplomáciában. In: Szakmai Szemle, 2015/3. szám. pp. 54–72.
- UJHÁZI Lóránd: A keresztények biztonsági helyzetének elemző értékelő bemutatása. Terrorelhárítási Központ. 2013. pp. 1–16.
- UJHÁZI Lóránd: Vallási feszültségek és biztonsági kérdések Ukrajnában. In: Seregszemle, 2015, 13. évfolyam 2–3. szám. pp. 121–135.
- UJHÁZI Lóránd: Vatikáni Információgyűjtés, információfeldolgozás és tárolás püspökkinevezés esetén. In: Szakmai Szemle, 2011, 7. évfolyam 3. szám. pp. 122–146.
- VAN DEE, Eugene: Sleeping dogs and popsicles: the Vatican versus the KGB / Lanham, Md., University Press of America. 1996.
- Vatican Security Adds Antiterrorism Units.
<http://www.cathnews.com/article.aspx?aeid=7565>
- VULLARUBBA, Eleonora: Five Hundred Years of Loyalty: The Gallantry of the Pope’s Swiss Guard.
<http://catholicism.org/five-hundred-years-of-loyalty-the-gallantry-of-the-popes-swiss-guard.html>
- WILLIAMSON, Benedict: The Treaty of the Lateran. London, Burns, Oates & Washbourne ltd. 1929.
- WOODEN, Cindy: Vatican security always on high alert, chief says after Islamic State threats. In: Catholic News Service. 2005. 3.
<https://www.ncronline.org/news/vatican/vatican-security-always-high-alert-chief-says-after-islamic-state-threats>

DR. FEJES ZSOLT O. EZREDES –
DR. MIHÓK SÁNDOR T. ALEZREDES

AZ EGÉSZSÉGÜGYI FELDERÍTÉS SZEMPONTJAI NIGÉRIA EGÉSZSÉGÜGYI KÓRKÉPE TÜKRÉBEN

Bevezetés

A Magyar Honvédség katonaeorvosai számára 2016-ban a nigériai Zariában rendezték meg az első intenzív trópusi medicina kurzust. Jelen összefoglalóban a tanfolyamon szerzett személyes szakmai tapasztalatokat szeretnénk összevetni az országról rendelkezésre álló egészségföldrajzi kutatási adatokkal, geopolitikai aspektusból vizsgálva Nigéria egészségügyi rendszerének statisztikai és egészségügyi mutatóit, klasszikus módon körbejárva ezzel az egészségügyi felderítés jellemző összetevőit. A cikkben feltárjuk és a művelettervezés egészségügyi szempontjai alapján elemezzük Afrika egyik leggazdagabb állama egészségügyi ellátórendszerének sajátosságait, azzal a nem titkolt céllal, hogy felhívjuk a figyelmet az Európában megszokottól szinte minden dimenziójában eltérő jellemzőkre, amelyek alapvetően határozhatják meg a katonai műveletek egészségügyi felderítési, egészségügyi logisztikai és egészségügyi biztosítási szempontjait valamennyi, hasonló környezetben zajló művelet esetén.

Általános áttekintés

Afrika az emberiség bölcsője, egyben hatalmas – szinte feloldhatatlan – ellentmondásokkal teli kontinens: a természettel tökéletes összhangban élő ősi törzsek és a városok nyomornegyedeiben tengődő milliók ugyanúgy jellemzik, mint a békében egymás mellett élő különböző népcsoportok és a példátlanul kegyetlen népiirtások.¹ A Magyarországnál közel tízszer nagyobb Nigéria 186 milliós lakosságával² Afrika legnépesebb állama, függetlenségét 1960-ban nyerte el, nevét a Niger folyóról kapta. Északi részén a Csád tó lefolyástalan medencéjének síksága található, középső részét fennsík uralja. A tengerpartot széles mangrovés síkság kíséri, amely a Niger folyó deltájában mocsarakkal tarkított.

A termékeny alföldeken olajpalmát, gyapotot, kakaót, földimogyorót, kölest és kaucsukfát termesztenek. Földje ásványkincsekben (kőolaj, földgáz, vas, ón, nióbbium) rendkívül gazdag, ezek bányászata az ország jelentős bevételi forrását képezi.³ A kőolaj-kitermelés adja az ország bevételeinek 70%-át, ennek ellenére a Niger-delta az ország egyik legszegényebb régiója, ahol 2004 és 2009 között a kormány csapatok és a milíciák ádáz harcot folytattak egymással. A 2015-ben megválasztott Muhammadu Buhari elnök azzal vetett véget a harcoknak, hogy több állami pénzt pumpált vissza a régióba, a milíciákat pedig felbérelte a kőolajvezetékek védelmére. Ez többé-kevésbé hatékonyan működött egészen 2016 februárjáig, amikor

¹ DR. BIEDERMANN Zsuzsánna: AfrikaBlog. <http://www.afrikablog.hu/rolam/>; letöltés: 2017.06.10.

² CIA: The World Factbook.

<https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/ni.html>; letöltés: 2017.06.10.

³ A világ országai: térképek-zászlók-adatok. Agát Kft. Top-o-gráf Térképészeti Iroda, 1995. p. 166.

egy eddig alig ismert szélsőséges milícia, a „Niger-deltai Bosszúállók” (Niger Delta Avengers) több kőolajvezetékét is felrobbantott, aminek következtében az ország olajkitermelése napi 300 ezer hordóval csökkent, elérve az utóbbi 22 év legalacsonyabb kitermelési szintjét. Mivel Nigériában az kőolajipar alkalmazza közvetve/közvetlenül a foglalkoztatottak 90%-át, ez további gazdasági és belpolitikai problémákhoz vezetett.⁴ A sok tízmilliónyi foglalkoztatott fele – a nyersanyagolaj-vagyon drámai és hirtelen leértékelődése nyomán – egyetlen év alatt veszítette el munkahelyét úgy, hogy közben adósságaik továbbra is fennmaradtak vagy nőttek. Nigéria, Angola, Mozambik, Egyiptom devizái az olajár összeomlása nyomán leértékelődtek, adósságaik ezzel arányosan emelkedtek, így nem tűzáz azt gondolni, hogy – mivel a felsorolt országok napi szükségletének 80–85%-a importból fedezett – Afrika alatt időzített „adósságbomba” ketyeg.

A fentiek alapján és következményeként valószínűsíthető, hogy az elkövetkező években Európának az eddigiekhez képest jóval keményebb menekültválság-sorozatra kell majd felkészülnie az afrikai „oil refugee”-k (nyersolaj-menekültek) és a klímamenekültek együttes „megindulása” következményeként.⁵ Hosszú távon szinte bizonyos, hogy folytatódik az afrikai, ezen belül a nigériai elvándorlás, amely tömeg döntő többsége a kilátástalan jövővel szembenező fiatalok köréből kerülhet ki. Relatív földrajzi közelsége, vonzó fejlettsége miatt természetesen továbbra is Európa lesz a kivándorlók fő célja.⁶

A helyzetet Nigéria esetében tovább nehezíti, hogy lakosságának⁷ jelentős része mélyszegénységben él,⁸ az ország az észak–déli irányú – muzulmán/keresztény –

⁴ A Niger-delta Felszabadítási Mozgalomhoz (MEND), illetve az Egyesült Niger-deltai Ijaw Közösségek Mozgalmához (FNDIC) képest a „Bosszúállókról” kevés hírszerzési információ áll rendelkezésre. Magukat világlátott fiatalokként jellemzik, akik többsége Kelet-Európában (!) tanult. Euronews: A nigériai Bosszúállók állnak a globális olajkészletek csökkenése mögött. <http://hu.euronews.com/2016/05/16/a-nigeriai-bosszuallok-allnak-a-globalis-olajkeszletek-csokkenesemogott>; letöltés: 2017.06.10.

⁵ Távol Afrikától: Alapblog interjú Michael Meierrel, az ENSZ korábbi főtájkárának tanácsadójával, a kenyai Nairobi Egyetem professzorával. <http://alapblog.hu/tavol-afrikatol/>; letöltés: 2017.06.10.

⁶ CSUKA Gyöngyi – TÖRÖK Ádám (szerk.): A Magyar Tudományos Akadémia Migrációs Munkacsoportjának elemzése – az Európába irányuló és 2015-től felgyorsult migráció tényezői, irányai és kilátásai. p. 45. http://mta.hu/data/cikkek/106/1060/cikk-106072/_europabairanyulo.pdf; letöltés: 2017.06.10.

⁷ Nigéria jelenleg a világ hetedik legnépesebb országa, de miután itt a leggyorsabb a növekedés üteme, 2050-re az Amerikai Egyesült Államokat is megelőzve a Föld harmadik legnépesebb államává lép elő. Az országok közül India és Nigéria népességgyarapodása a legintenzívebb, ez a két terület adja a 2016–2050 közötti időszakban a világ növekményének több mint negyedét. Statisztikai Tükör Népesedési világnap: 2016. július 11. p. 2. Központi Statisztikai Hivatal, 2016. <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/nepesedesi16.pdf>; letöltés: 2017.06.10.

⁸ Egy középosztálybeli nigériai 2015-ben mindössze 850 fontot, vagyis megközelítőleg 330 ezer forintot keresett évente. Érdekes adat, hogy a feltörekvő brit ingatlanpiac legnagyobb afrikai vásárlója a nigériai „szuper gazdagok” csoportja: ők az elmúlt három évben nagyjából százmilliárd forintnyi angol fontot költöttek londoni lakásokra. A vagyonosabb afrikaiak összesen 4 millió fontot, vagyis másfél milliárd forintot költenek el hetente a brit fővárosban a legjobb befektetési lehetőségekre vadászva. Bár a felső kategóriás ingatlanok vevőinek csak 1,5%-a afrikai, az ingatlanvásárlásra költött összegnek már az 5%-a származik tőlük. Ez a tőke hat afrikai államból érkezik: Nigéria, Ghána, a Kongói Demokratikus Köztársaság, Gabon, Kamerun és Szenegál. A növekvő befektetések hátterében a nyugat-afrikai ebolajárvány és az olyan terrorista csoportok működése áll, mint a Boko Haram. Magyar Afrika Társaság: Londonba menekülnek a terrorizmus és az ebola elől. <http://www.ahu.hu/ebola/1186-londonba-menekuelnek-a-terrorizmus-es-az-ebola-ell>; letöltés: 2017.06.10.

vallási törésvonal mentén rendkívül élesen megosztott. Éppen ezért gyakoriak az etnikai villongások, és jellemző az elmúlt években a Boko Haram terrorszervezet térnyerése is, elsősorban az észak-keleti és keleti régióban (Yobe, Borno, Ademawa),⁹ ahol valós veszély a terrorizmus és az emberrablások miatti fenyegetettség. (Hazánk Külgazdasági és Külügyminisztériumának tájékoztatása szerint Nigéria az utazás és ott-tartózkodás szempontjából jelenleg a „II. Fokozott biztonsági kockázatot rejtő országok és térségek” kategóriájába tartozik.)

A Világbank besorolása alapján Nigéria egyike a világ azon öt országának, ahol a legtöbb ember él napi két dollárnál kevesebből.¹⁰ Ennél is szomorúbb adat, hogy a lakosság több mint fele él úgy, hogy még ettől is kevesebből, mindössze napi egy dollárból tengődik. Ez a réteg nem engedheti meg magának, hogy szükség esetén igénybe vegye a számára rendkívül költséges egészségügyi ellátást.¹¹

A nigériai egészségügyi ellátórendszer

Nigéria egészségügyi ellátórendszere mind struktúráját, mind infrastruktúráját tekintve nagyon távol áll az európai intézményektől, ezért azt nem célszerű az európai ellátási színvonallal bármilyen értelemben összehasonlítani.

Az ellátóstruktúra alapvetően három részre tagozódik. A legszélesebb kört a majd mindenhol megtalálható kis egészségügyi központok alkotják. A második körbe a regionális kórházak tartoznak, míg a legfelsőbb szinten az egyetemi oktatókórházak találhatók. Ez utóbbiakhoz már olyan kiemelt forrásokat is elérnek, amelyek segítségével az ellátási körülmények, a diagnosztikus és a terápiás lehetőségek – helyi viszonyokat tekintve – kiemelkedőknek mondhatók. Speciális intézetek, osztályok működtetésére többnyire nagy világszervezetek projektjeinek segítségével vagy civil szervezetek közbenjárásával van lehetőség, az állam ezek finanszírozásában költségvetési okokból általában nem vesz részt. Kiemelkedő példa a TBC-ben és leprában szenvedő betegek gyógyítását végző, 1991-ben alapított Nemzeti TBC és Lepra Oktatóközpont (NTBLTC), amely Kaduna állam Zaria városában található. Miután egyetlen ilyen intézmény van az országban, a férőhelyek száma is korlátozott, a kezelési idő pedig az európai betegségek viszonylatában szokatlanul hosszú, így meglehetősen szűk kör részesülhet a valóban magas szintű ellátásban. (Tény az is, hogy az országban jóval kevesebb egészségügyi dolgozó van, mint amennyire az egyre növekvő lakosságszám miatt szükség lenne. Nigériában összesen 26 akkreditált orvosi felsőoktatási intézmény van, a statisztikák szerint orvosi képzésre évente a jelentkezők kevesebb mint 5%-a kerül be.)

Nigériában az egészségügy önfinanszírozó rendszerben működik, a kórházakban az orvos által végzett fizikális vizsgálaton kívül a betegnek mindenért fizetnie kell, így ha elfogy a pénze, a kezelése is véget ér. A hozzáférés az

⁹ DR. BIEDERMANN Zsuzsánna: „Akár polgárháború is kialakulhat” – a nigériai helyzetről. http://kitekinto.hu/afrika/2015/02/23/akar_polgarhaboru_is_kialakulhat_-_a_nigeriai_helyzetről; letöltés: 2017.06.10.

¹⁰ LÁSZLÓ Zsófi: Nigéria küzdelme az iszlamista terroristákkal. <http://diplomaci.blog.hu>; letöltés: 2017.06.10.

¹¹ GBENJO, Victoria: Nigerian Healthcare System. <https://prezi.com/lmw-awvhxnf/nigerian-healthcare-system/>; letöltés: 2017.06.10.

egészségügyi ellátáshoz ebben a formában rendkívül korlátozott, a kezelések hatékonysága pedig ennek megfelelően sokszor csak az anyagiakon múlik.¹² Mindez a gyakorlatban is alátámasztja egy, az EU által készített jelentés adatait, amelyben a szubszaharai Afrika országainak egészségügyi ellátórendszereit és globális egészségügy helyzetét vizsgálták. E szerint 2016-ban Nigéria lakosságának nagy része – főként a vidéki térségekben – az alapszintű egészségügyi ellátás és a gyógyszerek költségeit sem képes fedezni. Egy, a nigériai egészségügyi szektort bemutató tanulmány szerint az ország lakosságának kevesebb mint 5%-a rendelkezik valamilyen piaci egészségbiztosítási formával.¹³ A gyógyszerpiacon rendkívül nagy számban vannak forgalomban lejárt vagy hamis gyógyszerek, amire sem a hazai, sem a nemzetközi hatóságok érdemi projektekkal nem reagálnak.

A térség népességének életkörülményeit és egészségi állapotát fenntartható módon kizárólag az alapvető egészségügyi ellátást biztosító rendszer horizontális megközelítése révén lehet javítani, amihez az állami hatóságok mellett számos egyéb szereplő közreműködésére is szükség lenne (ENSZ, Afrikai Unió, Európai Unió, helyi gazdasági szereplők). A jövőben biztosítani kellene a térség országai számára a lakosság szükségleteit tükröző egészségügyi mutatókon alapuló átlátható finanszírozási rendszert, valamint támogatni a lakosság figyelmének felkeltésére irányuló, a betegségmegelőzést és a betegségek korai stádiumban való felismerését célzó népegészségügyi felvilágosító programokat.

Az, hogy egy ilyen jellegű rendszer ki-, illetve átalakítása milyen volumenű feladat, az alábbi példán keresztül is érzékelhető: jelenleg öt kórházi ágy jut 10 ezer nigériai lakosra. Mintegy 12 milliárd dollárra lenne szükség ahhoz, hogy Nigéria elérje a szubszaharai országok szintjét – ott 12 kórházi ágy jut 10 ezer lakosra. A világátlag elérése – ez 26 kórházi ágy 10 ezer lakosra – 37 milliárd dollárnyi befektetésből lenne megvalósítható.¹⁴

Jelenleg Nigériában 21 egyetemi oktatókórház, 20 szövetségi egészségügyi központ és 13 speciális kórház működik a Szövetségi Köztársaság 37 tagállamában, földrajzilag teljesen szétszórva. Figyelemmel a népesség nagyarányú növekedésére, 2015–2020 között öt új szövetségi egészségügyi központ és öt speciális kórház megépítésére, míg a 2020–2025 közötti időszakban további tíz új speciális kórház létrehozására lesz szükség.¹⁵ A fenti szám adatokból jól látható, hogy óriási – csaknem teljesíthetetlen – pénzügyi kihívás előtt áll az ország gazdasága és egészségügye.

¹² RÉVÉSZ Béla: Távol Afrikától?

http://www.honvedelem.hu/cikk/56771_tavol_afrikatol; letöltés: 2017.06.10.

¹³ Nigerian Health Sector Market Study Report Study commissioned by the Embassy of the Kingdom of the Netherlands in Nigeria March 2015. p. 12.

https://www.rvo.nl/sites/default/files/Market_Study_Health_Nigeria.pdf; letöltés: 2017.06.10.

¹⁴ Nigerian Health Sector Market Study Report Study commissioned by the Embassy of the Kingdom of the Netherlands in Nigeria March 2015. p. 19.

https://www.rvo.nl/sites/default/files/Market_Study_Health_Nigeria.pdf; letöltés: 2017.06.10.

¹⁵ OKON, Edwin: Change in Nigeria's healthcare system. The Cable.

<https://www.thecable.ng/change-in-nigerias-healthcare-system>; letöltés: 2017.06.10.

Az afrikai kontinens demográfiai kihívásai

A világ népessége már meghaladta a 7 milliárdot, és a korábbi évtizedekhez viszonyítva egyre nagyobb ütemben növekszik. Az elmúlt tíz évben a növekedés kb. 79 millió születést jelentett éves szinten.

A növekedés ilyen mértékű változása nagyrészt a kevésbé fejlett országokra jellemző, ahol az okok három tényezőre vezethetők vissza:

- a fejlődő országokban egy nőnek több gyermeke születik, mint a világ fejlett régióiban;
- a fejlődő országok népessége a magas születési ráta miatt nagyon fiatal, ami azt is jelenti, hogy a szülőképes korban levő nők száma rendkívül magas;
- a világszerte működő nagy népegészségügyi programok kapcsán egyre hatékonyabban működik az egészségügyi ellátás, javulnak az élelmiszerellátás feltételei, így a gazdaságilag elmaradott és szegény régiókban is – szerény mértékben – nő az átlagéletkor.

Egy 103 mai és egykori fejlődő országra kiterjedő kutatás eredménye alátámasztja, hogy egyetlen ország sem fejlődött társadalmi-gazdasági szempontból anélkül, hogy vele párhuzamosan a születési ráták ne csökkennének. Egy ország fejlettségi állapota tehát szorosan összefügg népessége struktúrájával. Fejlődéspolitikai szempontból a legtöbb és a legösszetettebb probléma jelenleg a szubszaharai afrikai országokat érinti. A világ 48 legkevésbé fejlett országából 33 Afrikában található, amely országok egyben a legmagasabb születési rátákkal is rendelkeznek. 2050-ig a szubszaharai Afrikában élők száma megduplázódhat, a század végére pedig akár a négyszeresére is nőhet. Nigéria 2050-re az előrejelzések szerint a világ 3. legnépesebb állama lesz. A népességnövekedés még nagyobb mértékű lehet, ha a fogamzásgátlás nem terjed el a jelenlegitől jóval szélesebb körben. A családtervezés modern eszközeinek használatában mindenekelőtt Nyugat-Afrika marad el. Amíg a termékenység és a halandóság, főleg a gyerekhalandóság a térségben ennyire magas marad, nem keletkezik demográfiai bónusz,¹⁶ így esély sincs egy gazdaságilag előnyös fejlődésre. A demográfiai bónusz eléréséhez legfontosabb kiindulási pont az egészségügybe, a családtervezésbe és az oktatásba való, kormányciklusokon átívelő, nemzetstratégiai programszinten megjelenő befektetés.

¹⁶ Demográfiai bónusz akkor keletkezik, amikor a keresőképes korosztályba tartozók száma emelkedik az eltartandó gyermekekhez és idősekhez képest. Ahhoz, hogy egy ilyen előnyös korszerkezet kialakulhasson, a sok gyereknek és fiatalnak fel kell nőnie, a keresőképes korosztályban csökkennie kell a halálozási rátának, és a szaporodásnak is csökkennie kell, így a gyermekkorosztályok (és a neveléssel járó leterheltség) kisebbek lesznek. A demográfiai bónusz ott tud átalakulni demográfiai osztalékká (nemzetgazdasági nyereséggé), ahol a sok keresőképes ember valóban kereső emberré is válik. Ehhez az embereket képezni kell és munkahelyeket kell teremteni a számukra.
SIPPEL, Lilli – KIZIAK, Tanja – WOELLERT, Franziska – KLINGHOLZ, Reiner: Afrika demográfiai kihívásai, 2011. http://www.berlin-institut.org/fileadmin/user_upload/Afrika/Afrika-ungarisch-final.pdf; letöltés: 2017.06.10.

Az érintett afrikai országok – köztük Nigéria – kormányainak a demográfiai, a gazdasági és az egészségügyi krízishelyzet elkerülése érdekében szembe kell nézniük az alábbi feladatokkal:

- az egészségügyi rendszer erősítése;
- az orvosi alapellátás fel- és kiépítése;
- a prevenció programok működtetése;
- gyermekek védőoltását célzó kampányok megszervezése;
- szexuális felvilágosítás biztosítása széles körben.¹⁷

Nigéria és a migráció

Ha Nigéria esetében a fentiekben nem következik be változás, akkor az országból elvándorlók számának további emelkedése valószínű. A szubszaharai Afrikából már évtizedek óta indulnak menekültek Európa felé a konfliktusok, az elnyomó rezsimek és a megélhetési nehézségek miatt, de 2011-ig, az arab tavasz kezdetéig az észak-afrikai rezsimek többé-kevésbé képesek voltak útját állni a menekültáradatnak. Az Európa felé irányuló migrációban kulcsszerep jut Líbiának, amely a Nyugat-Afrikából és az Afrika szarváról érkező bevándorlók gyűjtőhelye. A 2011-es forradalom óta Líbia több mint 1700 kilométeres tengerpartja gyakorlatilag ellenőrizetlen, ezért a líbiai kikötők (Tripoli, Bengázi) a Földközi-tengeren át Európába induló illegális bevándorlás fő kiindulópontjaivá váltak.

Külön problémát jelent, hogy a nagyrészt a kőolajiparra épülő, a Kadhafi-rezsim idején még dinamikus líbiai gazdaság és munkaerőpiac helyi munkalehetőségeket kínálva korábban sok Európába tartó fekete-afrikait „felszívott”, maradásra bírt. A kritikus biztonsági helyzet ellenére továbbra is folyamatosan érkeznek migránsok, főleg Maliból, Csádból, Nigerből, Dél-Szudánból, Etiópiából és Eritreából szárazföldi úton, a 2011 előtti időkkel szemben azonban ma már nem állnak meg Líbiában, végcéljuk Európa lett. A bevándorlási útvonalak elemzése ugyancsak azt mutatja, hogy a bevándorlás volumene várhatóan nem fog csökkenni.¹⁸

Látható, hogy napjainkban a „küldő” országok csoportja nyugat felé bővül. Az etiópiai, az eritreai és a szomáliai eredetű bevándorlás már korábban növekedésnek indult, újabban pedig a szubszaharai Afrika nyugati része, a volt Francia-Szudán területe és Nigéria is megjelent a „küldő” régiók között.¹⁹

¹⁷ SIPPEL, Lilli – KIZIAK, Tanja – WOELLERT, Franziska – KLINGHOLZ, Reiner: Afrika demográfiai kihívásai, 2011. http://www.berlin-institut.org/fileadmin/user_upload/Afrika/Afrika-ungarisch-final.pdf; letöltés: 2017.06.10. p. 6.

¹⁸ CSUKA Gyöngyi – TÖRÖK Ádám (szerk.): A Magyar Tudományos Akadémia Migrációs Munkacsoportjának elemzése – az Európába irányuló és 2015-től felgyorsult migráció tényezői, irányai és kilátásai. pp. 44–45. http://mta.hu/data/cikkek/106/1060/cikk-106072/_europabairanyulo.pdf; letöltés: 2017.06.10.

¹⁹ Uo. p. 69.

2016-ban a ténylegesen Európába érkezők közötti átrendeződés „szemtanúi” lehettünk: a közép-mediterrán útvonal felértékelődésével nigériai,²⁰ guineai és eritreai menedékkérők léptek nagy számban illegálisan az EU, ezen belül is elsődlegesen Olaszország területére. A súlyos helyzetet tovább árnyalja az osztrák katonai titkosszolgálat közelmúltban napvilágot látott – korántsem derülátó – jelentése, amely szerint Afrikából 2020-ig további 15 millió gazdasági bevándorló érkezhethet az EU-ba.²¹ Elemzések szerint a közeljövőben nem várható a szubszaharai kibocsátó országok problémáinak megoldása, különös tekintettel a kilátástalan jövővel szembenező fiatalokra. Szubszaharai Afrika jelenlegi lakossága 900 millió, ENSZ-bebecslések szerint 2050-re várhatóan 2 milliárd, 2100-ra 3,8 milliárd fő lesz, ami hatalmas nyomást gyakorol a migráció szempontjából „kibocsátónak” tekinthető országokra, elsősorban az élelmezés, az alapvető szolgáltatások, az iskoláztatás és a munkalehetőségek biztosítása miatt. Éppen ezért Nigéria esetében vélhetően növekvő mértékben folytatódik majd mind az országon belüli, mind az országból kifelé történő elvándorlás, és a relatív földrajzi közelség miatt a fejlett régiók közül továbbra is Európa lehet az útra kelők úti célja.²²

A járványok és a szegénység kapcsolata

Definíció szerint korunk „legnagyobb járványa a szegénység”. Ezt támasztja alá, hogy az ENSZ Egészségügyi Világszervezete, a WHO (World Health Organization) a betegségek nemzetközi osztályozásának rendszerében Z 59.5 kóddal jelöli „a világ legnagyobb gyilkosát”, az „extrém szegénységből fakadó tünetegyüttest”, vagyis a súlyos szegénységet, amely alapvetően befolyásolja az egyének egészségi állapotát. Clive Ponting brit politológus elmélete szerint a történelem folyamán megjelenő akut egészségügyi problémák három kategóriába sorolhatók:

- hirtelen kitörő, nagy járványok (pl. középkori pestis- vagy újkori kolerajárvány);
- járványok, amelyek folyamatosan szedték és szedik áldozataikat (pl. malária);
- nem megfelelő táplálkozásból származó hiánybetegségek, amelyek kiszolgáltatottabbá tették és teszik az embereket a különböző betegségekkel szemben.

²⁰ Nigéria az emberkereskedelem harmadik országbeli áldozatainak legjelentősebb származási országa. (Az EU-ba irányuló emberkereskedelem tekintetében a legtöbb bejelentett emberkereskedő nigériai.) A nigériaiak alkotják az EU-ba érkező irreguláris migránsok legnagyobb egységes csoportját: esetükben 2016-ban 37 811 határátlépést észleltek.

Az Európai Bizottság jelentése az Európai Parlamentnek, az Európai Tanácsnak és a Tanácsnak (Harmadik eredményjelentés) p. 5. <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2017/HU/COM-2017-205-F1-HU-MAIN-PART-1.PDF>; letöltés: 2017.06.10.

²¹ Migrációs várakozások 2017-re. Migrációkutató Intézet, 2017. február.

<http://www.migraciokutato.hu/hu/2017/02/22/migracios-varakozasok-2017-re/>; letöltés: 2017.06.10.

²² CSUKA Gyöngyi – TÖRÖK Ádám (szerk.): A Magyar Tudományos Akadémia Migrációs Munkacsoportjának elemzése – az Európába irányuló és 2015-től felgyorsult migráció tényezői, irányai és kilátásai. pp. 44–45. http://mta.hu/data/cikkek/106/1060/cikk-106072/_europabairanyulo.pdf; letöltés: 2017.06.10.

A WHO besorolása szerint a fertőző betegségeknek alapvetően négy jelentős csoportja van: a malária, a TBC, a HIV/AIDS és az ún. „mellőzött trópusi betegségek” csoportja, amelybe 17 betegség sorolható. Általánosan ismert tény, hogy a szegényebb nemzetek magasabb megbetegedési rátájában jelentős szerepet tulajdonítanak az egészségügyi infrastruktúra, az egészségügyi személyzet és a gyógyszerek hiányának, valamint a sajátos környezeti, éghajlati és földrajzi viszonyoknak. A fejlődő országok betegségi térképe más, mint a fejlettek: ahol magas a GDP, ott a keringési betegségek és a rák teszik ki az összes halálest kétharmadát, míg a szegény országokban a gyomor és a bélrendszeri akut megbetegedések és fertőzések, a légzőszervi megbetegedések, a malária és a kanyaró a legfőbb halálozási okok.²³ Vízrel, folyóvízzel terjedő kórokozók széles köre okoz akut és krónikus betegséget szövődményeken keresztül, kezeletlen formában pedig halált, jellemzően egy-egy régióra, elsősorban a gyermekhalandósági rátát növelve.²⁴

Nigéria egészségügyi és demográfiai jellemzői

Nigéria lakosságának átlagéletkora rendkívül alacsony, mindössze 18 év, ahol a 15 év alatti populáció közel 44%-ot, míg a 60 év feletti populáció mindössze 5%-ot tesz ki. Az országban a várható élettartam ugyanakkor kifejezetten alacsony, mindössze 54 év. A leggyakoribb betegségek: a malária, a HIV/AIDS és a TBC. Vezető halálokok: alsó légúti fertőzések (13,9%), HIV/AIDS (10,4%, folyamatosan emelkedik), malária (8,7%, csökkenőben), hasmenéses betegségek (6,3%), szülési komplikációk (4,7%), meningitis (3,6%), stroke (3,4%), ischaemiás szívbetegségek (2,6%) és az alultápláltság (2,5%).²⁵

A továbbiakban – a teljesség igénye nélkül – ismertetjük azokat a betegségeket, amelyek a legnagyobb kihívást jelentik Nigéria egészségügyi ellátó rendszerének.

Malária

Az egyenlítői Afrikában a lakosság jelentős része hordozója a maláriát okozó egyszéjtű parazitának. Az Anopheles-féle szúnyog által terjesztett betegség általában nem halálos, de a visszatérően jelentkező láz, ízületi és izomfájdalom nagyon legyengíti a szervezetet, és bizonyítottan hat a munkatermelékenységre.²⁶ A WHO globális adatai szerint 2015-ben 437 ezer ember halt meg maláriában, ennek 90%-a (!) az afrikai kontinensen.²⁷ Nigériában évente megközelítőleg 100 ezer

²³ GALÁNTAI Zoltán: Globális gazdaságtörténet BSc. Budapesti Műszaki Egyetem Pénzügyek Tanszék. http://www.mesterek.bme.hu/downloads/gazdtori_kreditpot.pdf; letöltés: 2017.06.10.

²⁴ ALMOND, Gabriel A. – POWELL, Bingham G. Jr. – STRØM, Kaare – DALTON, Russell J.: Összehasonlító politológia 18. Fejezet. http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_520_osszehasonlito_politologia/ch03s11.html; letöltés: 2017.06.10.

²⁵ Professor GARKO Sani Balarabe of the Internal Medicine and Cardiology in the Department of Medicine, Ahmadu Bello University előadásán elhangzott adatok (2016.02.08 Zaria, Nigéria)

²⁶ ALMOND, Gabriel A. – POWELL, Bingham G. Jr. – STRØM, Kaare – DALTON, Russell J.: Összehasonlító politológia 18. Fejezet. http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_520_osszehasonlito_politologia/ch03s11.html; letöltés: 2017.06.10.

²⁷ WHO and partners take on malaria: the top killer in north-eastern Nigeria. <http://www.who.int/features/2017/malaria-control-nigeria/en/>; letöltés: 2017.09.01.

ember veszíti életét a betegségben,²⁸ annak ellenére is, hogy a WHO és több humanitárius szervezet is a világméretű maláriás megbetegedések számát radikálisan csökkentő prevenció programmal küzd ellene, amelynek stratégiai célja 2020-ra a 40%-os, 2030-ra pedig a 90%-os csökkenés elérése. A nigériai kormány az említett megelőző programokban (pl. ágyháló-osztás, malária elleni gyógyszerek biztosítása stb.) együttműködik a WHO-val és az egészségügyi szektor partnereivel annak érdekében, hogy az elsősorban az északkeleti régióban jellemző magas halálozási arány tovább csökkenjen.²⁹

HIV/AIDS

A szubszaharai Afrika, így Nigéria esetében is az egyik legnagyobb egészségügyi kihívás a HIV/AIDS tünetegyüttes, amely sajnos elszomorító nagyságrendben szedi áldozatait a kontinensen. Az ENSZ HIV/AIDS-ellenes nemzetközi programja, az UNAIDS 2015-ös jelentése szerint mintegy 3,5 millió HIV-fertőzött él Nigériában, közülük kb. 180 ezer személy hunyt el az adott évben AIDS-ben. Sokkoló adat a 0–17 év közötti ún. AIDS-árvák száma, amely eléri az 1,8 millió főt.³⁰

A helyzetet súlyosbítja, hogy az afrikai kontinensen a 10–19 évesek körében a szerzett immunhiányos tünetegyüttes az első számú halálok. Az AIDS-ben elhunyt tinédzserek száma 2000 óta megháromszorozódott, a 10–19 évesek korcsoportja az egyetlen, amelyben a halálozási arány nem csökken.

A 15–19 évesek csoportjában 2 millió fiatal van, akik az AIDS-et okozó HIV-vírussal fertőzöttek. Az érintettek fele öt országban él: Nigériában, Dél-Afrikában, Mozambikban, Tanzániában és Kenyában. Sajátos a fertőzés két módja: sokan újszülött korban megfertőződnek meg, ám 10–15 év is eltelik anélkül, hogy betegségük kiderülne. A csoport másik részét a tinédzserkorban megfertőződöttek alkotják, ahol a régióra jellemző adatok szerint tíz fertőzött személyből hét lány.³¹

A helyzet gazdasági oldalról – bármely megbetegedés kezelési költségvonzatát tekintve – is drámai, hiszen Nigériában közel 48 millió (!) 18 év alatti gyermeknek kevesebb mint napi 1,9 dollár jut létfenntartására.³² A földrész magas születési rátájának köszönhetően 2050-re a világ összes gyerekének mintegy 40%-a Afrikában fog élni.³³ A Global Burden of Disease elnevezésű hálózat által 2015-ben készített tanulmány szerint világszerte 2,5 millió új HIV-fertőzést regisztrálnak, ugyanakkor az ENSZ stratégiai programjaiban és cselekvési terveiben ettől jóval kevesebbel, mintegy

²⁸ Nigeria urged to focus on malaria as other countries edge towards elimination. <https://www.theguardian.com/global-development/2016/apr/25/nigeria-urged-to-focus-on-malaria-as-other-countries-edge-towards-elimination>; letöltés: 2017.09.01.

²⁹ Nigeria crisis. <http://www.who.int/emergencies/nigeria/en/>; 2017.09.01.

³⁰ HIV and AIDS estimates (2015). <http://www.unaids.org/en/regionscountries/countries/nigeria>; letöltés: 2017.06.10.

³¹ Pusztít az AIDS az afrikai tizenévesek körében. MTI, 2015. november 27.

<http://mno.hu/orvostudomany/pusztit-az-aids-az-afrikai-tizenevesek-koreben-1316246>; letöltés: 2017.06.10.

³² The World Bank: 385 Million Children Live in Extreme Poverty.

<http://blogs.worldbank.org/opendata/chart-385-million-children-live-extreme-poverty>; letöltés: 2017.06.10.

³³ Index: Bill Gates megint egy kisebb ország költségvetését fordítja jótékony célra.

http://index.hu/kulfold/2016/07/17/bill_gates_otmilliard_dollar_jotekony/; letöltés: 2017.06.10.

2,1 millió új fertőzöttel számolnak, vagyis a HIV/AIDS ennek ellenére is korunk legnagyobb közegészségügyi fenyegetése marad.³⁴

Tuberculosis (TBC)

A WHO adatai szerint 2015-ben a tuberculosis (TBC) világszerte 1,8 millió emberéletet követelt, többet, mint a HIV és a malária. Nigériában, Dél-Afrikában, Indiában, Pakisztánban, Indonéziában és Kínában regisztrálták 2015-ben a 10,4 millió új TBC-fertőzés 60%-át.³⁵ Dr. Greg Hussey, a Fokvárosi Egyetem kutatója közel tíz éve megjelent tanulmányában ismertette azt a ma már szakmailag is elfogadott tényt, amely szerint a TBC- és a HIV-fertőzés szorosan összetartozó problémakör, így ezeket meg kell próbálni együtt kezelni és megoldani. Az AIDS-betegek között a vezető halálok a TBC, különösen Afrikában, ahol mindkét betegség hordozói nagy számban lelhetők fel.

Az ENSZ becslése szerint ez a betegség végez a HIV vírus által fertőzött emberek közel egyharmadával. A WHO adatai alapján 2015-ben 57 ezer HIV/TBC-fertőzött halt meg Nigériában.³⁶

Vírusos hepatitis

A hepatitis A elsődlegesen fertőzött vízzel és élelmiszerrel terjed, de továbbadható szexuális úton vagy intravénás kábítószer-használat során is. A WHO becslése szerint a Föld lakosságának mintegy 3%-a hepatitis C-vel fertőzött, több mint 150 millió ember szenved krónikus fertőzésben, és évente mintegy 350 ezer ember hal meg a vírusfertőzéssel összefüggő betegségben. Nigéria mindkét betegség vonatkozásában a közepesen magas, illetve a magas előfordulással bíró országok körébe tartozik.³⁷

Ebola

2014 elején egy, az 1970-es évektől már ismert, de napjainkig rejtőzködő gyilkos járvány, az ebola támadt fel a nyugat-afrikai régióban, és láthatatlanul cikázott országhatárokon át. 2014 márciusára az ENSZ Biztonsági Tanácsa a nemzetközi békét és biztonságot fenyegető veszélynek nyilvánította az ebolát. A helyzet súlyosságáról árulkodik a tény, hogy a szervezet a HIV-vírus megjelenése óta nem tett ilyen kijelentést egészségügyi válsággal kapcsolatban. A járványt nemzeti és nemzetközi biztonsági problémaként definiálták szerte a világban.³⁸

³⁴ 24.hu: Egyre több a HIV-fertőzött.
<http://24.hu/kulfold/2016/07/19/egyre-tobb-a-hiv-fertozott/>; letöltés: 2017.06.10.

³⁵ WHO Global Tuberculosis Report 2016.
http://www.who.int/tb/publications/factsheet_global.pdf; letöltés: 2017.06.10.

³⁶ WHO Global Tuberculosis Report 2016 Annex 2 Country profiles.
http://www.who.int/tb/publications/global_report/gtbr2016_annex2.pdf; letöltés: 2017.06.10.

³⁷ EUR-HUMAN oktatási, továbbképzési kiadvány a magyar alapellátásban dolgozó egészségügyi szolgáltatók, elsősorban orvosok számára, akik részt vesznek a menekültek, menedékkérők és egyéb bevándorlók ellátásában. Debrecen, ISBN 978-963-318-614-5, 2016. p. 26.

³⁸ JÁSZBERÉNYI Sándor: Bár az Ebola-járvány véget ért, örülni az égvilágon nincs semmi okunk.
<http://24.hu/elet-stilus/2016/01/20/bar-az-ebola-jarvany-veget-ert-orulni-az-eg-vilagon-nincs-semmi-okunk/>; letöltés: 2017.06.10.

Komoly kihívást jelentett a terjedés megfékezésében a földrajzi értelemben is nagy kiterjedés, az érintett területek egészségügyi hálózatának szerény fejlettsége, a lakosság általános és a betegséggel kapcsolatos egészségügyi ismereteinek hiánya, valamint a helyi közösségek ellenállása és bizalmatlansága az óvintézkedéseket végrehajtó szervezetekkel és személyekkel kapcsolatban. Guineában, Libériában és Sierra Leonében karanténzónákat alakítottak ki, melyek területén kb. egymillió ember élt.

Libéria és Sierra Leone közegészségügyi vészhelyzetet és szükségállapotot hirdetett, a karantén biztosítása érdekében a hadsereget is bevetették. Libériában bezárták az iskolákat és a kormányhivatalok egy részét is. Nigériában³⁹ – megelőző intézkedésként – az ország egész területén betiltották a halottak elszállítását. A WHO az adott országokba irányuló utazások elhalasztását javasolta, és segítette az egyes országok fertőzéseket megelőző, illetve ezek bekövetkezése esetén azokat felszámoló intézkedéseit. A helyzetet súlyosbította, hogy sem ismert gyógymód, sem hatásos vakcina nem állt rendelkezésre az ebolavírussal szemben.⁴⁰ A WHO jelentése szerint Guineában, Libériában és Sierra Leonében 28 616 megbetegedés történt, amely 11 310 emberéletet követelt.⁴¹ Nigériában 20 megbetegedés történt, és nyolc ember halt meg a járvány következtében.⁴² A nigériai megbetegedések és halálozások alacsony számát az magyarázza, hogy a hatóságok időben felismerték a vírus első megjelenését, és a betegekkel kapcsolatban állókat sikerült azonnal izolálni.⁴³

Kanyaró

Nigériában – ahogy jellemzően a környező országokban is – nagy jelentőségű egészségügyi probléma a kanyaró. Az ebolától eltérően, amely elsősorban testnedvekkel terjed, a kanyaró emberről emberre cseppfertőzéssel, köhögéssel, tüsszentéssel terjed. Legsúlyosabb szövődménye az agyvelőgyulladás (encephalitis), amelynek kimenetele még ma is bizonytalan, az esetek jelentős részében halálos. A kanyaró jellemzően az első négy életévben fellépő megbetegedés, de a védőoltásban nem részesülők esetében gyakorlatilag bármely életkorban megjelenhet. A fertőzésen egyszer átesők életre szóló immunitást szereznek, ismételten nem betegszenek meg.⁴⁴

³⁹ Nyugat-Afrikában a kultúra része és teljesen elfogadott szokás, hogy az elhunyt családtag holttestét simogatják, csókolgatják, megmosdatják. Majd ezt követően hazamennek a falujukba, ami akár egy másik ország területén is lehet. Arra is van példa, hogy a holttesteket „ellopják” a kórházakból, hogy hazavigyék eltemetni. Ugyanígy „kilophatják” a karanténba zárt betegeket, akik így hazamennek a falujukba. SZABÓ Emese: Ebola tüneteinek és kezelése.

http://www.hazipatika.com/betegsegek_a_z/ebola/240; letöltés: 2017.06.10.

⁴⁰ DR. VAD Eszter: Hogyan terjedt el az Ebola-járvány 2014-ben?

http://www.webbeteg.hu/cikkek/fertozo_betegseg/16558/ebola-virus-betegseg-evd-nyugat-afrikai-jarvany-2014; letöltés: 2017.06.10.

⁴¹ WHO Ebola outbreak 2014-2015. <http://who.int/csr/disease/ebola/en/>; letöltés: 2017.06.10.

⁴² Ebola Situation Reports, Cases and Deaths.

<http://apps.who.int/ebola/ebola-situation-reports>; letöltés: 2017.03.10.

⁴³ Hvg.hu: Ebola-járvány: 6 ezernél többen fertőződtek már meg.

http://hvg.hu/vilag/20140927_Ebolajarvany_6_ezernel_tobben_fertozodte; letöltés: 2017.06.10.

⁴⁴ HGYE – Házi Gyermekorvosok Országos Egyesülete.

<http://www.hgye.hu/betegsegleirasok/a-kanyarorol/>; letöltés: 2017.06.10.

A fogékonyságot, illetve a kórokozók fertőzőképességét egy viszonyszám, az ún. reprodukciós ráta jelöli, amely szám alkalmas bizonyos betegségek összehasonlítására. Az ebola reprodukciós rátája, vagyis az a szám, amely megmutatja, hogy egy beteg általában hány másik embert fertőz meg, 1,7–2,02 közöttire becsülhető, míg a kanyaróé 15 (!) körüli. A kanyaró védőoltással megelőzhető, ennek átoltottsága azonban nemcsak Nigériában, de Afrika-szerte is rendkívül alacsony, holott a napjainkban használható, meglehetősen biztonságos védőoltás háromféle legyengített élő vírust tartalmazva (MMR) a kanyaró mellett a mumpsz és a rubeola ellen is védettséget ad.⁴⁵ Naponta mintegy 400 gyermek veszti életét a betegségben világszerte. A legtöbbször Afrika és Ázsia szegényebb országaiban halnak meg, ahol a halálesetek megelőzhetők lennének az oltási mozgalmak népszerűsítésével és kiterjesztésével. 2015-ben mintegy 20 millió gyermek nem kapott kanyaró elleni védőoltást, közülük 134 ezer életét vesztette a betegség miatt. A halálesetek háromnegyede Nigériában, a Kongói Demokratikus Köztársaságban, Etiópiában, Indiában, Indonéziában és Pakisztánban következett be, ahol összesen tízmillió gyerek nem kapta meg a szükséges oltást. A nigériai egészségügyi hatóságok a gyermekek megmentéséért nemzetközi segítségnyújtó szervezetek közreműködésével emberfeletti küzdelmet vívnak, ami a szegénység csökkentése esetén, valamint hatékonyan működő megelőző és felvilágosító kampányok alkalmazásával egyértelműen sikeresebb lehetne. A nemzetközi egészségügyi szervezetek évek óta tartó erőfeszítéseinek eredményei vitathatatlanok: 2000 és 2015 között világszerte 79%-kal csökkent a kanyarós halálesetek száma, így a védőoltásoknak köszönhetően ebben az időszakban több mint 20 millió emberéletet sikerült megmenteni.⁴⁶

Összefoglalás

A trópusi területekhez kapcsolódó tudásunk bővítésének első lépése volt a Magyar Honvédség Egészségügyi Központja által szervezett és finanszírozott, az MH katonáorvosai és egészségügyi dolgozói részére 2016-ban a nigériai Zariában megrendezett első intenzív trópusi medicina kurzus megszervezése és megtartása.⁴⁷

A tanfolyam során a résztvevők képet kaphattak a nigériai egészségügyi ellátórendszer működéséről, több előadás is foglalkozott a Magyarországon ritkán előforduló, de behurcolható fertőző betegségekkel, valamint a hazánkat is érintő migrációs problémakör hátterének feltárásával. A trópusi országokban számos olyan megbetegedés endémiás, amellyel európai országokban nem találkozhatunk, vagy csak nagyon ritkán fordulnak elő. A rossz minőségű ivóvíz, a szennyvíz- és a szemétkelés teljes hiánya, a zsúfoltság, az állatokkal való szoros együttélés, valamint a vérszívó rovarok állandó jelenléte jelentős közegészségügyi és járványügyi veszély mind az itt élők, mind az ide érkezők számára. A védőoltással megelőzhető fertőző betegségeket a világ számos országában sikerült már visszaszorítani vagy teljesen eradikálni, de a trópusi országok többségében ezek a mai napig jelentős kockázatként vannak jelen.

⁴⁵ DR. KARDOS Gabriella: Ebola, ebola, ebola! HGYE – Házi Gyermekorvosok Országos Egyesülete. <http://www.hgye.hu/figyelmebe-ajanljuk/ebola-ebola-ebola/> letöltés: 2017.06.10.

⁴⁶ Kanyaró: naponta 400 gyermek hal meg. http://www.medicalonline.hu/kitekinto/cikk/kanyaro__naponta_400_gyermek_hal_meg; letöltés: 2017.06.10.

⁴⁷ Intenzív Trópusi medicina tanfolyam Nigériában. <http://www.honvedkorhaz.hu/cikk/1102>; letöltés: 2017.06.10.

A felsorolt szempontok kiemelt figyelemmel történő elemzése határozhatja meg az előerő védelme érdekében az egészségügyi felderítésen alapuló művelettervezési és egészségügyi biztosítási feladatokat.

Egy egészségügyi szempontból a megszokottól jelentősen eltérő környezetben szükség van a műveleti követelmények, valamint az egészségügyi biztosítás kellő időben történő összehangolására, hiszen az egészségügyi biztosítás oldaláról különleges igények megjelenése várható (speciális diagnosztikai és terápiás eszközök, szakemberek, védőfelszerelések és elhelyezési igények), és csak ezek ismeretében történhet meg a szakemberek felkészülése mind a statikus, mind a gyorsan változó egészségügyi tényezők adekvát kezelésére.

A műveleti feladat különleges környezetben történő végrehajtása komplex egészségügyi tervezést igényel, amelyben a beszerezhető input adatok rendkívüli jelentőséggel bírnak. Fontos alapot ad a kultúra, a környezet, a földrajz, a gazdaság, a technikai fejlettség, az egészségügyi ellátórendszer fejlettsége, az elérhető szolgáltatások, a kiépített egészségügyi infrastruktúra megismerése. Ugyancsak nagy jelentősége van az eltérések, a standardok és a protokollok kellő időben történő feldolgozásának és elemzésének, valamint az ellátást bármilyen szempontból korlátozó tényezők időben történő, korrekt felderítésére, amely kiterjed:

- az egészségügyi ellátás out-source lehetőségeire, gyakorlatára;
- a logisztikai képességekre és kapacitásokra;
- a stratégiai betegszállítás lehetőségeire;
- a civil-katonai szakmai együttműködés lehetséges elemeire.

A fentiek figyelembevételével kijelenthető, hogy a Magyar Honvédségnek már a közeljövőben fokozott figyelmet kell szentelnie a stratégiai, a hadműveleti és a taktikai egészségügyi tervező szakembergárda létszámának növelésére és komplex képzésének fejlesztésére. Szükséges az egészségügyi felderítés speciális területét – trópusi betegségek – érintő elméleti és gyakorlati képzések hazai rendszerének kialakítása, az egészségügyi fenyegetettségbecslési standardok módszertanának kidolgozása és a trópusi betegségek tudományos adatbázisának létrehozása. Elkerülhetetlen annak a logisztikai képességnek a létrehozása, amellyel megoldható a speciális vagy nagy kontagiozitású betegek szállítása.

Az intenzív trópusi medicina tanfolyam helyszínén apropóján cikkünkben kiemelten egy afrikai ország, Nigéria vonatkozásában kerültek elemzésre egészségügyi adatok, mégis jól látható, hogy milyen sokrétű az az információs adathalmaz, amely már a stratégiai tervezés időszakában meghatározhatja egy lehetséges művelet bizonyos elemeit, akár annak idő- és térbeli kiterjedését. Az egészségügyi információszerzés és felderítés megkezdése már a művelettervezés korai stádiumában szükséges annak érdekében, hogy a hadműveleti és a taktikai szintű egészségügyi biztosítási feladatok megfelelő időben, megfelelő minőségben és kellő egészségügyi erő biztosításával kerüljenek kivitelezésre.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 24.hu: Egyre több a HIV-fertőzött.
<http://24.hu/kulfold/2016/07/19/egyre-tobb-a-hiv-fertozott/>; letöltés: 2017.06.10.
- A világ országai térképek-zászlók-adatok.
Agát Kft. Top-o-gráf Térképészeti Iroda, 1995. p. 166.
- ALMOND, Gabriel A. – POWELL, Bingham G. Jr. – STRØM, Kaare – DALTON, Russell J.:
Összehasonlító politológia, 18. Fejezet.
http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_520_osszehasonlito_politologia/ch03s11.html; letöltés: 2017.06.10.
- Az Európai Bizottság jelentése az Európai Parlamentnek, az Európai Tanácsnak és a Tanácsnak (Harmadik eredményjelentés). p. 5.
<https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2017/HU/COM-2017-205-F1-HU-MAIN-PART-1.PDF>; letöltés: 2017.06.10.
- CIA: The World Factbook.
<https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/ni.html>;
letöltés: 2017.06.10.
- CSUKA Gyöngyi – TÖRÖK Ádám (szerk.): A Magyar Tudományos Akadémia Migrációs Munkacsoportjának elemzése – az Európába irányuló és 2015-től felgyorsult migráció tényezői, irányai és kilátásai. p. 45.
http://mta.hu/data/cikkek/106/1060/cikk-106072/_europabairanyulo.pdf; letöltés: 2017.06.10.
- DR. BIEDERMANN Zsuzsánna: „Akár polgárháború is kialakulhat” – a nigériai helyzetről.
http://kitekinto.hu/afrika/2015/02/23/akar_polgarhaboru_is_kialakulhat_-_a_nigeriai_helyzetrl; letöltés: 2017.06.10.
- DR. BIEDERMANN Zsuzsánna: AfrikaBlog.
<http://www.afrikablog.hu/rolam/>; letöltés: 2017.06.10.
- DR. KARDOS Gabriella: Ebola, ebola, ebola!
HGYE – Házi Gyermekorvosok Országos Egyesülete.
<http://www.hgye.hu/figyelmebe-ajanljuk/ebola-ebola-ebola/>; letöltés: 2017.06.10.
- DR. VAD Eszter: Hogyan terjedt el az Ebola-járvány 2014-ben?
http://www.webbeteg.hu/cikkek/fertozo_betegseg/16558/ebola-virus-betegseg-evd-nyugat-afrikai-jarvany-2014; letöltés: 2017.06.10.
- Ebola Situation Reports, Cases and Deaths.
<http://apps.who.int/ebola/ebola-situation-reports>; letöltés: 2017.03.10.
- EUR-HUMAN oktatási, továbbképzési kiadvány a magyar alapellátásban dolgozó egészségügyi szolgáltatók, elsősorban orvosok számára, akik részt vesznek a menekültek, menedékkérők és egyéb bevándorlók ellátásában.
Debrecen, ISBN 978-963-318-614-5, 2016. p. 26.
- Euronews: A nigériai Bosszúállók állnak a globális olajkészletek csökkenése mögött.
<http://hu.euronews.com/2016/05/16/a-nigeriai-bosszuallok-allnak-a-globalis-olajkeszletek-csokkenese-mogott>; letöltés: 2017.06.10.

- GALÁNTAI Zoltán: Globális gazdaságtörténet BSc. Budapesti Műszaki Egyetem Pénzügyek Tanszék. http://www.mesterek.bme.hu/downloads/gazdtori_kreditpot.pdf; letöltés: 2017.06.10.
- GBENJO, Victoria: Nigerian Healthcare System. <https://prezi.com/lmw-awvhxnf/nigerian-healthcare-system/>; letöltés: 2017.06.10.
- HGYE – Házi Gyermekorvosok Országos Egyesülete. <http://www.hgye.hu/betegsegleirasok/a-kanyarorol/>; letöltés: 2017.06.10.
- HIV and AIDS estimates (2015) <http://www.unaids.org/en/regionscountries/countries/nigeria> letöltés: 2017.06.10.
- Hvg.hu: Ebola-járvány: 6 ezernél többen fertőződtek már meg. http://hvg.hu/vilag/20140927_Ebolajarvany_6_ezernel_tobben_fertozodte; letöltés: 2017.06.10.
- Index: Bill Gates megint egy kisebb ország költségvetését fordítja jótékony célra. http://index.hu/kulfold/2016/07/17/bill_gates_otmilliard_dollar_jotekony/; letöltés: 2017.06.10.
- Intenzív Trópusi medicina tanfolyam Nigériában. <http://www.honvedkorhaz.hu/cikk/1102>; letöltés: 2017.06.10.
- JÁSZBERÉNYI Sándor:
Bár az Ebola-járvány véget ért, örülni az égvilágon nincs semmi okunk. <http://24.hu/élet-stilus/2016/01/20/bar-az-ebola-jarvany-veget-ert-orulni-az-eg-vilagon-nincs-semmi-okunk/>; letöltés: 2017.06.10.
- Kanyaró: naponta 400 gyermek hal meg. http://www.medicalonline.hu/kitekinto/cikk/kanyaro__naponta_400_gyermek_hal_meg; letöltés: 2017.06.10.
- LÁSZLÓ Zsófi: Nigéria küzdelme az iszlamista terroristákkal. <http://diplomaci.blog.hu>; letöltés: 2017.03.10.
- Magyar Afrika Társaság: Londonba menekülnek a terrorizmus és az ebola elől. <http://www.ahu.hu/hu/ebola/1186-londonba-menekuelnek-a-terrorizmus-es-az-ebola-ell>; letöltés: 2017.06.10.
- Migrációs várakozások 2017-re. Migrációkutató Intézet, 2017. február. <http://www.migraciokutato.hu/hu/2017/02/22/migracios-varakozasok-2017-re/>; letöltés: 2017.06.10.
- Nigeria crisis. <http://www.who.int/emergencies/nigeria/en/>; 2017.09.01.
- Nigeria urged to focus on malaria as other countries edge towards elimination. <https://www.theguardian.com/global-development/2016/apr/25/nigeria-urged-to-focus-on-malaria-as-other-countries-edge-towards-elimination>; letöltés: 2017.09.01.
- Nigerian Health Sector Market Study Report Study commissioned by the Embassy of the Kingdom of the Netherlands in Nigeria March 2015. https://www.rvo.nl/sites/default/files/Market_Study_Health_Nigeria.pdf; letöltés: 2017.06.10.

- OKON, Edwin: Change in Nigeria's healthcare system. The Cable.
<https://www.thecable.ng/change-in-nigerias-healthcare-system>; letöltés: 2017.06.10.
- Professor GARKO, Sani Balarabe of the Internal Medicine and Cardiology in the Department of Medicine, Ahmadu Bello University előadásán elhangzott adatok (2016.02.08 Zaria, Nigéria)
- Pusztít az AIDS az afrikai tizenévesek körében. MTI, 2015. november 27.
<http://mno.hu/orvostudomany/pusztit-az-aids-az-afrikai-tizenevesek-koreben-1316246>;
letöltés: 2017.06.10.
- RÉVÉSZ Béla: Távol Afrikától?
http://www.honvedelem.hu/cikk/56771_tavol_afrikatol; letöltés: 2017.06.10.
- SIPPÉL, Lilli – KIZIAK, Tanja – WOELLERT, Franziska – KLINGHOLZ, Reiner: Afrika demográfiai kihívásai, 2011.
http://www.berlin-institut.org/fileadmin/user_upload/Afrika/Afrika-ungarisch-final.pdf;
letöltés: 2017.06.10.
- Statisztikai Tükör Népesedési világnap: 2016. július 11.
Központi Statisztikai Hivatal 2016.
<https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/nepesedesi16.pdf>; letöltés: 2017.06.10.
- SZABÓ Emese: Ebola tünetei és kezelése.
http://www.hazipatika.com/betegsegek_a_z/ebola/240; letöltés: 2017.06.10.
- Távol Afrikától: Alapblog interjú Michael Meierrel, az ENSZ korábbi főtitkárának tanácsadójával, a kenyai Nairobi Egyetem professzorával.
<http://alapblog.hu/tavol-afrikatol/>; letöltés: 2017.06.10.
- The World Bank: 385 Million Children Live in Extreme Poverty
<http://blogs.worldbank.org/opendata/chart-385-million-children-live-extreme-poverty>;
letöltés: 2017. 06. 10
- WHO and partners take on malaria: the top killer in north-eastern Nigeria,
<http://www.who.int/features/2017/malaria-control-nigeria/en/>; letöltés: 2017.09.01.
- WHO Ebola outbreak 2014-2015.
<http://who.int/csr/disease/ebola/en/>; letöltés: 2017.06.10.
- WHO Global Tuberculosis Report 2016 Annex 2 Country profiles.
http://www.who.int/tb/publications/global_report/gtbr2016_annex2.pdf;
letöltés: 2017.06.10.
- WHO Global Tuberculosis Report 2016.
http://www.who.int/tb/publications/factsheet_global.pdf; letöltés: 2017.06.10.

DR. KEMÉNY JÁNOS

**EGY AMERIKÁS MAGYAR HÍRSZERZŐ TÖRTÉNETE:
THOMAS POLGÁR ÉS A III/I. BÉCSBEN**

Ki volt Thomas Polgár?

Polgár röviddel az után, hogy 1943-ban amerikai állampolgár lett, csatlakozott az amerikai hírszerzéshez, a Stratégiai Szolgálatok Hivatalához (Office of Strategic Services – OSS), majd a háború után az OSS alapjain létrehozott CIA-hoz. Egy munkatársa memoárja szerint a német vonalak mögött dobták le, és Berlinben, illetve Berlin környékén működött a háború végén.¹ A CIA-nál 1981-ig teljesített szolgálatot, karrierje során sok kitüntetést szerzett. Nyugállományba vonulása után számos fontos pozíciót vállalt, többek között az Irán-kontra ügyet vizsgáló szenátusi különbizottság nyomozati munkában részt vevő munkatársa volt.²

Korai karrierjéről kevés a hivatalos információ, de az kiderül, hogy pályafutása során szolgált többek között Ausztriában, Argentínában, Bolíviában, Dél-Vietnamban, Németországban és Mexikóban. Berlinben Lucian Tuscott tábornok mellett dolgozott, akinek mentorálása alatt kezdett felfelé ívelni a karrierje. 1968-ra az argentinai CIA-állomás vezetője lett.

Az egyik leghíresebb, nevéhez kötődő akció egy 1971-es repülőgép-eltérítés megoldásához kapcsolódik. Egy Mexikóból az Amerikai Egyesült Államokba tartó utasszállító repülőgépet térített el egy fegyveres férfi és egy nő. Céljuk az volt, hogy az utasok elengedéséért kapott 100 000 dolláros váltságdíj birtokában Algériába repüljenek, ahol menedéket ígértek nekik. Hosszasabb útkeresés után Argentínában ajánlották fel a gép feltankolását az afrikai útra.

Polgár ekkor – saját visszaemlékezése szerint – azt a feladatot kapta, hogy ott helyben tartsa a kapcsolatot az argentin hatóságokkal a géppel kapcsolatban. Itt azonban zavar keletkezett az amerikai és az argentin kormány között a gép további sorsát illetően, mivel az argentin hatóságok nem akarták továbbengedni. Polgár személyesen tárgyalt az eltérítővel. Az argentin–amerikai kiadatási megállapodás és az argentin jogrend mellett számos más kérdéstről is beszélt vele, és sikerült elérnie a legénység szabadon engedését, cserébe ő, a tárgyaló lett a gépeltérítő foglya. Polgár a gépen volt, amikor a női eltérítő feladta magát, majd az amerikai állampolgárságú haditengerész dezertőr megadását is sikerült tárgyalásos úton elérnie.³

¹ SNEPP, Frank: Decent Interval. Random House, 1977. p. 86.

² YARDLEY, William: Thomas Polgar, C.I.A. Officer, Dies at 91; Helped Lead U.S. Evacuation of Saigon. The New York Times, 2014. április 7.
<https://www.nytimes.com/2014/04/07/world/asia/thomas-polgar-cia-officer-dies-at-91-helped-lead-us-evacuation-of-saigon.html>; letöltés: 2017.07.04.

³ POLGAR, Thomas: Assignment: Skyjacker, Studies in Intelligence Volume 16, Issue 3. 2007. május 8.
https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/kent-csi/vol16no3/html/v16i3a02p_0001.htm; letöltés: 2017.10.19.

Polgár legismertebb feladata a dél-vietnami CIA-állomás irányítása volt 1972 és 1975 között. Bár Polgárnak nem voltak regionális tapasztalatai, az elsődleges elvárások vele szemben a kinevezésekor nem műveleti, hanem politikai jellegűek voltak: jó kapcsolat fenntartása a nagykövetével, az amerikai katonai parancsnoksággal, a médiával és az oda látogató kongresszusi delegációkkal.⁴ Az észak-vietnami néphadsereg azonban rövidebb idővel a megérkezése után megindította a „húsvéti offenzíva” néven elhíresült támadását Dél-Vietnam ellen, ami meghatározta Polgár feladatait, és megváltoztatta a háború menetéről kialakított korábbi véleményét.⁵ William Colby volt CIA-igazgató közli a könyvében Polgár utolsó táviratát a CIA központjának, amelyben az addigi amerikai politika megsemmisítő kritikáját írta le: *„Hosszú és kemény harc volt, és veszítettünk. Ez a tapasztalat egyedülálló az Egyesült Államok történetében, de nem jelenti szükségszerűen az Egyesült Államok mint világhatalom hanyatlását. A vereség súlyossága és annak körülményei azonban a zsupori félmegoldásos politika felülvizsgálatára szólítanak fel, ami az itteni szerepvállalást jellemezte a jelentős emberi és anyagi beruházások ellenére, amelyek valóban nagyvonalúak voltak. (...) Akik nem tanulnak a történelemből, arra kényszerülnek, hogy megismételjék azt. (...) Saigon kilép.”*⁶

A Polgár Tamás és a BM III/1 Csoportfőnökség közötti játszma kezdete

1963. május 8-i dátummal a szovjet társszervtől érkezett megkeresés a Belügyminisztérium III/I. Csoportfőnökségéhez, amelyben azt kérték a magyar szervtől, hogy ellenőrizze Thomas Polgár személyét, aki a bécsi követség politikai osztályának PR-szekciójában dolgozik, ami szovjet információk szerint a bécsi CIA-állomás fedőszerve. Erre azért volt szükség, mert a szovjeteknek „hivatalos vagy hálózati vonatkozásban” ezt nem volt módjuk megtenni.⁷ A III/I. központja 1963. szeptember 12-én utasította a bécsi rezidentúrát, hogy tegyen lépéseket Polgár személyének ellenőrzésére a rezidentúra által foglalkoztatott, az amerikai követség rendezvényeit látogató titkos munkatársakon keresztül.⁸

Polgár azonban a kapcsolatkeresésben megelőzte a bécsi rezidentúrát, mert szeptember 24-én a bécsi rezidentúra már arról tett jelentést, hogy Polgár kapcsolatba lépett egy magyar diplomatával, akit a rezidentúra „Németi” fedőnéven foglalkoztatott.⁹ Az alakuló és mélyülő tanulmányozási folyamat eredményeként a III/I-2-E alosztály 1964. május 22-én kutatódosztiét nyitott Polgár személyének tanulmányozására, és a „Rangon” – majd 1965 végétől a III/I-1-A alosztálynál „Rangoon” – fedőnevet adta a célszemélynek.¹⁰

⁴ AHERN, Thomas L. Jr.: CIA and the Generals: Covert Support to Military Government in South Vietnam, 2011. p. 107.
http://nsarchive2.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB284/1-CIA_AND_THE_GENERALS.pdf; letöltés: 2016.01.06.

⁵ Uo. pp. 109–111.

⁶ COLBY, William: Lost Victory: A Firsthand Account of America's Sixteen-Year Involvement in Vietnam. Contemporary Books, 1989. p. 354.

⁷ ÁBTL K-1942: Tájékoztató /a D- vagy C- alosztálynak/. 1963. május 8. p. 60.

⁸ ÁBTL K-1942: Polgár Thomas, a bécsi amerikai nagykövetség I. titkár adatainak megállapítása. 19/4. „C” utasítás. 1963. szeptember 12. p. 61.

⁹ ÁBTL K-1942: Thomas Polgár ügye. 1963. szeptember 24. p. 62.

¹⁰ ÁBTL K-1942: „Rangon” ügyében. 1964. május 22. p. 59.

A kapcsolat kialakulása a „Németi” fedőnevű (a továbbiakban: fn.) titkos munkatárssal (a továbbiakban: tm.)

„Németi” 1958 óta állt kapcsolatban az állambiztonsági szervekkel, feladata az volt, hogy a hírszerzés számára érdekes külföldi személyeket tanulmányozzon. Németül, angolul és franciául jól beszélt, politikailag megbízhatónak tartották. A Polgár irányából várható játszmás jellegű ügyekben azonban nem rendelkezett tapasztalatokkal.¹¹

„Németi” 1963. szeptember 23-án egy addig marginális kapcsolatától, az Amerikai Egyesült Államok bécsi katonai attaséjától meghívást kapott ebédre, ahol bemutatták neki Polgárt. Az ebéd során Polgár beszélt neki a magyar háttéréről, a családjáról, a korábbi állomáshelyéről Németországban, és a beszélgetés végén azt kérte, hogy részt vehessen a magyar követség kulturális eseményein.¹²

A III/I-2-C alosztály szoros K-ellenőrzést rendelt el a Magyarországról Polgár bécsi címére érkező levelezés ellenőrzésére,¹³ valamint információkat kért róla a csehszlovák és keletnémet társszervektől.¹⁴ Sem a csehszlovákok,¹⁵ sem a keletnémetek nem rendelkeztek adatokkal Polgárról.¹⁶

A bécsi rezidentúra egyúttal megkezdte a Polgárról elérhető nyilvános adatok felderítését, amelynek keretében a hivatalos amerikai külügyminisztériumi életrajzát tanulmányozták.¹⁷

A bécsi rezidentúra egyik forrása jelezte, hogy utasítást kapott feletteseitől az Európai Migrációs Kormányközi Bizottság (Intergovernmental Committee for European Migration – ICEM)¹⁸ genfi központjából, hogy egy bizonyos magyar menekültet nem hallgathat ki, mert őt „Mr. Polgár” fogja majd meginterjúvolni, és a menekült megérkezéséről közvetlenül Genfét kell értesíteni. Polgár végül nem jelent meg személyesen, hanem a genfi biztonsági iroda főnökhelyettese végezte el a feladatot, de a kapott információ Polgár amerikai hírszerzéshez való kötődését megerősíteni látszott.¹⁹

A beérkező információk fényében a Központ utasította a bécsi rezidentúrát, hogy Polgár „váratlan közeledésének és érdeklődésének célját” derítse fel, és kezdje meg Polgár személyének a tanulmányozását. „Németi” fn. tm.-et utasították, hogy

¹¹ ÁBTL K-1942: dr. Papp Sándor r. őrgy., Jamrich József r. alez.: „Németi” fn. titkos munkatárs felhasználására. 1963. november 8. p. 98.

¹² ÁBTL K-1942: Németi: Thomas Polgár az amerikai nagykövetség első titkára. 1963. szeptember 23. pp. 60–61.

¹³ ÁBTL K-1942: Szolgálati jegy. 1963. szeptember 24. p. 71.

¹⁴ ÁBTL K-1942: Szolgálati jegy. 1963. szeptember 24. p. 72.

¹⁵ ÁBTL K-1942: Márkus Sándor r. alez.: Komornik Vilmos r. alezredes elvtársnak, a BM III/I. Csoportfőnökség vezetője. 1963. december 12. p. 118.

¹⁶ ÁBTL K-1942: Márkus Sándor r. alez.: Komornik Vilmos r. alezredes elvtársnak, a BM III/I. Csoportfőnökség vezetője. 1964. január 15. p. 131.

¹⁷ ÁBTL K-1942: Kivonat az USA külügyminisztériumának 1961/62-es diplomáciai tájékoztatójából (nincs datálva) p. 76.

¹⁸ Bővebben: IOM History, International Organization for Migration (nincs datálva) <https://www.iom.int/iom-history>; letöltés: 2017.10.22.

¹⁹ ÁBTL K-1942: Mayer Lászlóné ügyében. 1963. szeptember 30. pp. 77–79.

hívja meg Polgárt ebédre, és alakítson ki közvetlen kapcsolatot vele, azzal a céllal, hogy minél többet fedjen fel Polgár magyarországi életéről és kötődéséről.²⁰

A következő találkozóra Polgár és „Németi” között 1963. október 11-én került sor, egy Polgár által rendezett kóktélpárti keretében. Polgár a parti során végig kiemelt figyelmet szánt „Németi” személyének, és felvetette egy közös ebéd lehetőségét, „Németi” pedig Polgárt hívta meg egy magyar rendezvényre. Polgár ezen a találkozón sem kért politikai információkat „Németi” tm.-től, de válaszolt a „Németi” által feltett kérdésekre.²¹

A Központ következtetése az volt, hogy Polgár, illetve korábban valószínűleg más munkatársai „Németi” módszeres tanulmányozását végzik, és a bizalmas kapcsolat kialakításának meggyorsítására törekcsenek. Utasították a rezidentúrát, hogy készítsék fel „Németi” tm.-et arra az esetre, ha Polgár vagy más amerikai konkrét lépéseket tesz irányában.²² Az utasítás értelmében „Németi” nem beszélhetett a bécsi magyar követségen dolgozókról és egyéb, államtitoknak számító kérdésekről, csupán közismert kérdésekről beszélhetett általánosságban. Az utasítás arra is kitért, hogy amennyiben az amerikai fél titkos együttműködést ajánl, úgy „Németi” feladata lesz feltérképezni, hogy milyen feladatot szánnak neki, hogyan kívánnak vele kapcsolatot tartani stb., ezt követően pedig el kell utasítania az ajánlatot.²³

A Központ egyúttal utasította a rezidentúrát, hogy Polgár személyi adatainak megismerésére mozgósítsák az egyik osztrák kapcsolatukat, aki azonban Polgár diplomata beosztása miatt nem tudott információkkal szolgálni, mivel az osztrák külügyhöz nem volt kapcsolata.²⁴

1963. november 21-én „Németi” és Polgár újból találkozott, „Németi” ezúttal egy étteremben vendégelte meg Polgárt. Polgár azt állította – mint utólag kiderült, félrevezető szándékkal –, hogy Magyarországon nem élnek rokonai. „Németi” Polgár személyére vonatkozóan megállapította, hogy Magyarországhoz érzelmileg nem kötődik, általános műveltsége közepes és hézagos. Mélyebb tanulmányozása azonban ilyen keretek között nem volt lehetséges.²⁵

A találkozók sorában a következő az 1964. január 17-i volt. Polgár részletesen beszámolt karácsonyi terveiről, illetve arról, hogy ez milyen drága lesz. „Németi” felvetette, hogy jöjjön Magyarországra, amire Polgár nem adott érdemi választ. Magyar kérdések iránt ez alkalommal sem érdeklődött, csupán kínai és román vonatkozású kérdései voltak. A találkozó legérdekesebb pontja az volt, amikor Polgár olyan információk ismeretére utalt „Németi” személyével kapcsolatban, amit addigi érintkezéseik alapján nem tudhatott.²⁶ A találkozó során a

²⁰ ÁBTL K-1942: Thomas Polgar, a bécsi amerikai nagykövetség I. titkára személyének tanulmányozása. 22/5 „C” sz. utasítás. 1963. október 9. pp. 80–81.

²¹ ÁBTL K-1942: Németi: Thomas Polgár. 1963. október 17. pp. 84–85.

²² ÁBTL K-1942: Thomas Polgár – a továbbiakban Rangon – ügye. 24/2 „C” sz. utasítás. 1963. október 28. p. 97.

²³ ÁBTL K-1942: Jamrich József r. alez.: „Rangon” ügyében. 1963. november 8. p. 106.

²⁴ ÁBTL K-1942: Thomas POLGÁR ügyében. 1963. november 13. p. 104.

²⁵ ÁBTL K-1942: Thomas Polgár ügye. 1963. december 5. p. 121.

²⁶ ÁBTL K-1942: Polgár. 1964. január 17. pp. 134–136.

rezidentúra más tagjai megkísérelték Polgár konspirált fotózását, de a felvételek gyenge minőségűek lettek. A rezidentúra kifogásolta a rendelkezésére álló technikai feltételeket,²⁷ amire a Központ azt válaszolta, hogy egyelőre ne törődjenek Polgár fotózásával.²⁸ A felvételek nem találhatóak a levéltári anyagban.

Polgár ezután valószínűleg átmenetileg átadta „Németi” tanulmányozását kollégáinak. „Németi” két amerikai újságírótól kapott ezután ebédmeghívást, az egyik az amerikai NBC tévétársaságnak, a másik a Christian Science Monitor nevű amerikai újságnak dolgozott. Russel Jonesnak, az NBC munkatársának magyar felesége volt. A találkozón, amelyre 1964. február 14-én került sor, a „Mindszenty-kérdés” került középpontba. A két amerikai beszélgetőpartner ellentétes véleményeket jelentett meg a kérdésben. „Németi” a beszámolója szerint Jones agresszivitása alapján arra a következtetésre jutott, hogy az megbízást hajtott végre.²⁹

1964 júniusában Polgár ismételt jelentkezett „Németi” fn. tm.-nél, amikor telefonon kérte a segítségét abban, hogy családjával együtt néhány héten belül beutazzon Magyarországra.³⁰

Egy hosszabb szünet után, 1964. október 20-án találkozott „Németi” és Polgár újra egy közös ebéden. Bár fogadásokon időközben is találkoztak, utasításra „Németi” sok munkára való hivatkozással elzárkózott a lehetséges találkozások elől. Polgár ezúttal sem törekedett a magyar követséggel kapcsolatos információk megszerzésére, viszont beszélt aktuális amerikai politikai eseményekről, illetve reflektált világpolitikai eseményekre. A bécsi rezidens értékelése szerint azonban a beszélgetésből kiderült, hogy Polgár ténylegesen foglalkozik magyar ügyekkel is. A meghívás célja – szintén a bécsi rezidens értékelése szerint – Hruscsov leváltásával lehetett kapcsolatos.³¹

1964 decemberében ők ketten ismét találkoztak. A beszélgetés témái között ezúttal is túlsúlyban voltak a világpolitikai események, de ezúttal szóba kerültek a térség ügyei és a magyar–amerikai kapcsolatok, illetve a „Mindszenty-ügy” is.³² A bécsi rezidentúra értékelése szerint Polgár érdeklődése „Németi” irányában változatlan, és azt kérték, hogy dolgozzanak ki témákat „Németi” számára, amiket felvethet Polgárnak, bár megjegyezték, hogy „Németi” beosztása miatt ennek lehetnek korlátai. Az akció céljaként Polgár szándékainak megismerését jelölték meg, és felvetették hírszerzőtiszt bevonásának lehetőségét a kapcsolatba.³³

1965 májusában ismételt találkozóra került sor „Németi” és Polgár között. Ennek során Fulbright amerikai szenátor Bécsben tartott előadása, a vietnami konfliktus, az amerikai–nyugatnémet kapcsolatok, valamint a francia–amerikai ellentétek jelentették a beszélgetés fő témáit, bár az utóbbit Polgár nem kívánta részletesen tárgyalni.³⁴

²⁷ ÁBTL K-1942: Polgár Thomas /továbbiakban Percy/ ügyében. 1964. január 20. pp. 138–140.

²⁸ ÁBTL K-1942: Rangon ügyében. 3/2 „C” utasítás. 1964. január 31. p. 142.

²⁹ ÁBTL K-1942: Russel Jones. 1964. február 21. pp. 143–144.

³⁰ ÁBTL K-1942: Távirat Bécsből 1964. június 13-án. p. 197.

³¹ ÁBTL K-1942: „Rangon” ügyében, 1964. október 22. pp. 199–201.

³² ÁBTL K-1942: Németi: Polgár, 1964. december 15. pp. 207–212.

³³ ÁBTL K-1942: Rangoon, 1964. december 22. pp. 213–214.

³⁴ ÁBTL K-1942: Németi: Rangoonnal folytatott beszélgetés. 1965. május 14. pp. 217–223.

„Németi” tm. véleménye Polgárról

Polgár a találkozókat magyar nyelven folytatta le. Kitelepülése után csak korlátozott lehetősége volt a nyelv gyakorlására, de a politikai szakkifejezéseket kivéve jól beszélt magyarul.³⁵ „Németi” jól tájékozott emberként jellemezte, akinek a műveltsége azonban hézagos, mivel a beszélgetések során kiderült, hogy nem ismeri sem József Attilát, sem Majakovszkijt.³⁶

Jelentéseiben „Németi” több alkalommal is utalt arra, hogy Polgár nem tipikus diplomataként viselkedik. Egy magyar diplomatára hivatkozva jelentette, hogy az a személy hírszerzőnek tartja, mivel első találkozásuk alkalmával Polgár magyarul szólította meg. „Németi” megállapította továbbá, hogy Polgár nem érdeklődik különösebben Ausztria iránt, a beszélgetések alkalmával a Szovjetunió, az Egyesült Államok és a német kérdés témáival kapcsolatban szívesebben folytat eszmecsere.³⁷ Az egyik találkozó során pedig a diplomáciai etikettben való járatlanságról tett tanúbizonyságot, mert annak ellenére, hogy „Németi” hívta meg, Polgár is foglalt magának asztalt az étteremben, illetve kijelentette, hogy legközelebb Polgár fogja meghívni „Németi”-t, ami diplomáciai körökben természetes.³⁸

Bár közvetlen kérdéseket nem tett fel magyar témában, érezhető volt, hogy foglalkozik magyar kérdésekkel. Ezt elsősorban a magyar emigrációval kapcsolatos megnyilvánulásából következtette „Németi”.³⁹

„Németi” véleménye szerint Polgár a nyelvtudása miatt német szakértőnek számíthatott, diplomáciai szempontból azonban elmaradt a követelményektől.⁴⁰

Az alkalmazott operatív technikai rendszabályokról és K-ellenőrzésről

Polgár személyének hazai feldolgozása előtt fontos röviden ismertetni az alkalmazott ellenőrzési módszereket. A Belügyminisztérium szervei Polgár magyarországi kapcsolatrendszerének felderítése érdekében titkos operatív technikai rendszabályokat használtak, amik közül a legfontosabbak:

- III/a rendszabály: telefonlehallgatás;
- III/e rendszabály: szobahallgatás.

Emellett alkalmazták a K-ellenőrzés rendszabályait, vagyis a postai küldemények ellenőrzését is.⁴¹ Az így megszerzett információkat lehetőség szerint hálózati úton is igyekeztek ellenőrizni.

³⁵ ÁBTL K-1942: Németi: Polgár. 1963. november 27. p. 181.

³⁶ ÁBTL K-1942: Németi: Polgár. 1963. november 27. p. 186.

³⁷ ÁBTL K-1942: Németi: Polgár. 1964. január 1. p. 129.

³⁸ ÁBTL K-1942: Németi: Polgár. 1963. november 27. pp. 186–187.

³⁹ ÁBTL K-1942: Németi: Polgár. 1964. december 21. p. 205.

⁴⁰ ÁBTL K-1942: Németi: Polgár. 1963. november 27. p. 187.

⁴¹ BIKKI István: A titkos operatív technikai rendszabályok és módszerek, valamint a K-ellenőrzés alkalmazására vonatkozó szabályok 1945–1990 között (rövid áttekintés). Betekintő 2010/1. http://www.betekinto.hu/2010_1_bikki; letöltés: 2017.10.22.

Polgár személyének a feldolgozása

Az amerikai hivatalos külügyi kiadványok alapján a Központ megállapította, hogy Polgár 1943-ban amerikai állampolgár lett, 1943–1944-ben a Yale egyetemen tanult. További karrierjének főbb csomópontjai:

- 1944–1946 között az amerikai hadsereg kötelékében szolgált;
- 1946–1951 között Németországban a katonai hivatal összekötő tisztje volt;
- 1951–1954 között a németországi Szövetséges Katonai Bizottság amerikai részlegének (High Commission for Occupied Germany – HICOG) munkatársa;
- 1954–1957 között a katonai hivatal területi szakértője;
- 1957–1961 között a hamburgi konzulátus beosztottja (későbbi jelentések már csak 1960-ig sorolják ide, és bécsi feltűnéséig nem tudnak biztosat a hollétéről⁴²);
- 1961-től a bécsi konzulátus beosztottja.⁴³

Polgár „Németi” fn. tm.-nek elmondta magáról, hogy 1932-ig élt Budapesten, ahol magániskolában végezte az elemi iskola alsó osztályait. Azt is elmondta, hogy 1946–1947-ben két ízben járt Budapesten, amerikai katonatisztként.⁴⁴ Utóbbi információt később megerősítette nagybátyja volt felesége, annyi különbséggel, hogy szerinte 1948-ban járt három hétig Budapesten amerikai tiszti egyenruhában.⁴⁵

A III/I. 1963 novemberétől jelentős erőfeszítéseket tett Polgár magyarországi rokonságának felderítése érdekében. A korábban említett, Polgár bécsi címére bevezetett K-ellenőrzés mellett⁴⁶ hazai bázison is fontos lépések történtek: a BM állampolgársági ügyek osztályának és egészségügyi intézmények adatainak bevonásával sikerült azonosítaniuk Polgár szüleit és azok korábbi lakhelyeit.⁴⁷

Ez után megállapították, hogy Polgár a szüleivel és testvérével 1938-ban legálisan az Amerikai Egyesült Államokba ment, ahol anyja testvére foglalkozott a gyerekekkel, mivel a szülők hamarosan visszatértek Magyarországra.⁴⁸

Polgár édesapjának háttéréről megállapították, hogy 1921-ben nősült, az 1920-as évek végétől egy szénbánya vezérigazgató-helyetteseként dolgozott, ahonnan 1940-ben nyugdíjazták. A második világháború alatt nem esett bántódása, és a háború végén újra elhelyezkedett a szénbányánál, vezérigazgatóként. 1951-ben osztályidegenként kitelepítették Budapestről, de később visszaköltözött. Több rokoni kapcsolatait felderítették, amit felhasználtak Polgár előéletének mélyebb megismerésére.⁴⁹

⁴² ÁBTL K-1942: Kornhoffer György r. szds.: „Rangoon” ügyében. 1966. november 4. p. 271.

⁴³ ÁBTL K-1942: Jamrich József r. alez.: „Rangon” ügyében. 1963. november 8. p. 101.

⁴⁴ ÁBTL K-1942: Németi: Polgár., 1963. november 27. p. 121.

⁴⁵ ÁBTL K-1942: Jamrich József r. alez.: Faragó Terézlel lefolytatott beszélgetésről. 1964. május 21. p. 154.

⁴⁶ ÁBTL K-1942: dr. Mészáros József r. alez.: Szolgálati jegy. 1963. szeptember 24. p. 71.

⁴⁷ ÁBTL K-1942: Jamrich József r. alez.: „Rangon” ügyében. 1963. december 18. p. 116.

⁴⁸ ÁBTL K-1942: Rangon ügyében. 3/2 „C” utasítás. 1964. január 31. p. 141.

⁴⁹ ÁBTL K-1942: Rangon ügyében. 3/2 „C” utasítás. 1964. január 31. pp. 141–142.

A család feltérképezésekor került a látókörbe dr. Neumann György belgyógyász, Polgár Tamás nagybátyja. Rá és Polgár apjára III/a rendszabályt vezettek be.⁵⁰ A vizsgálat során látókörbe került Aczél Pál, akinek nagybátyja volt Polgár apja. Aczél Pál 1964. május 20-án közölte az öt megkereső tisztekkel, hogy Polgár apja agyvérzés következtében kórházban van és a bal oldalára megbénult. Azon túl, hogy közölt részadatokat a családi viszonyokról, felajánlotta, hogy legközelebbi látogatása során érdeklődni fog Polgár apjánál a fiairól.⁵¹ Bár első próbálkozása kudarccal végződött, mert más rokonok is vele egy időben látogatták,⁵² a második látogatása során részinformációkat tudott szerezni Polgár testvéréről és Polgárról, viszont ezek tartalmával kapcsolatban kételyek merültek fel.⁵³ Polgár apjáról a III/1-2-C alosztály kezdeményezésére környezettanulmány készült, amiben részletesen feltárták az életútját.⁵⁴

Polgár Magyarországra látogat (1964 és 1965)

„Németi” tanácsát megfogadva Polgár a családjával turistaként való beutazási kérelmet terjesztett be a bécsi magyar követségre, amit a rezidentúra saját vonalon terjesztett fel. A kérelemből kiderül, hogy a családtagjaival és gyermekei nevelőnőjével vakáció és városnézés céljával kíván Budapestre utazni.⁵⁵

Polgár a családjával 1964. július 28-án érkezett Magyarországra, a tervezettnél egy héttel később (ennek oka nincs megjelölve).⁵⁶ Szállást az amerikai nagykövetség biztonsági tisztje foglalt számukra.⁵⁷ Polgár itt-tartózkodása alatt azokra a szállodai szobákra, ahol a család lakott, III/e rendszabályt vezettek be.⁵⁸

Budapesti tartózkodása során amerikai állampolgárokon kívül találkozott dr. Neumann Györggyel is, és több, a magyar állambiztonsági szervek által addig nem ismert magyar személlyel létesített kapcsolatot. Itt-tartózkodása idején kirándult a családjával vidékre, közben a tájról és a családjáról számos fényképet készített. A beutazás okát illetően arra jutottak az illetékesek, hogy az nem apja iránti tiszteletből következett be, mivel kiderült, hogy a kettejük kapcsolata rossz volt. Az új információk birtokában az új kapcsolatok ellenőrzésére fokozott hangsúlyt kívántak fektetni, és Neumann Györgyre III/e rendszabály bevezetését kezdeményezték.⁵⁹ A figyelők jelentése szerint Polgár mozgása természetesnek tűnt, óvatosan közlekedett és finoman végzett önellenőrzést.⁶⁰

⁵⁰ ÁBTL K-1942: Jamrich József r. alez.: Rangon ügyében. 1964. március 18. pp. 149–150.

⁵¹ ÁBTL K-1942: Jamrich József r. alez.: Aczél Pállal folytatott beszélgetésről. 1964. május 22. p. 159.

⁵² ÁBTL K-1942: Jamrich József r. alez.: Aczél Pállal folytatott beszélgetésről. 1964. június 10. p. 161.

⁵³ ÁBTL K-1942: Jamrich József r. alez.: Aczél Pál társadalmi kapcsolattal megtartott találkozóról. 1964. június 19. pp. 163–164.

⁵⁴ Bővebben: ÁBTL K-1942: Juhász János r. örgy.: Környezettanulmány. 1964. január 9. pp. 165–175.

⁵⁵ ÁBTL K-1942: Rangon jelentkezése beutazásra. 1964. június 26. pp. 242–243.

⁵⁶ V.ö.: ÁBTL K-1942: dr. Mészáros József r. alez.: Szolgálati jegy. 1964. július 6. p. 244. és Lagzi János r. szds.: Polgár Thomas USA állampolgár ügyében. 1964. augusztus 10. p. 246.

⁵⁷ ÁBTL K-1942: Jamrich József r. alez.: „Rangon” ügyében. 1964. szeptember 2. pp. 225–228.

⁵⁸ ÁBTL K-1942: Lagzi János r. szds.: Polgár Thomas USA állampolgár ügyében. 1964. augusztus 10. p. 246.

⁵⁹ ÁBTL K-1942: Jamrich József r. alez.: „Rangon” ügyében. 1964. szeptember 2. pp. 225–228.

⁶⁰ ÁBTL K-1942: Földesi Jenő r. örgy.: Összefoglaló jelentés. 1964. szeptember 10. p. 232.

Az 1965-ös látogatásáról a dosszié nem közöl sok részletet. Egy összefoglaló jelentés szerint Polgár 1965 májusában járt ismét Magyarországon, és ezúttal csak a feleségét hozta magával. Itt-tartózkodása alatt számos külföldi újságíróval találkozott, előző évi látogatásához képest nem vagy csak futólag találkozott korábbi kapcsolataival. A figyelők beszámolója szerint a hazautazásuk folyamán vizuális felderítést végeztek a Dunántúlon.⁶¹

A kapcsolat megszakadása és a III/I. lépései

Polgárt 1965. szeptember 1-jével hazarendelték az Amerikai Egyesült Államokba, így a bécsi kapcsolat megszakadt. Emiatt az addig illetékes III/I-2-E alosztály a kutatódossziét átadta a III/I-1-A alosztálynak.⁶² A III/I-1-A alosztály 1966-ban intézkedéseket tett Polgár megtalálására az Amerikai Egyesült Államokban, az utasítás szerint a washingtoni rezidentúrának kellett megállapítania lehetőség szerint Polgár új beosztását.⁶³

A Központban az a terv körvonalazódott, hogy Polgár kapcsolati hálójában egy telepítésre vagy aládobásra alkalmas személyt kell találni. Az egyetlen erre alkalmas személynek Polgár nagybátyja, dr. Neumann György látszott, akiről feltételezték, hogy műkincscsempészetben vesz részt, illetve kapcsolatot tart fent a budapesti amerikai követség egyik diplomatájával. Másik lehetőségként „Németi” fn. tm. washingtoni kiküldetése merült fel, aki így tudná folytatni Bécsben megkezdett feldolgozó munkáját.⁶⁴

Végül a Neumann felhasználásáról született javaslatot fogadták el, akit „Képes” fedőnévvel láttak el, és a tanulmányozását felgyorsították. A feldolgozás során ismertté vált, hogy Neumann az életrajzában letagadott bizonyos orvosi tevékenységével kapcsolatos tényeket, illetve azt is megállapították, hogy a lehetőségeihez képest jóval jobb körülmények között él. Felhasználása mellett szólt a rokonsága és jó kapcsolata Polgárral, ezen túlmenően a III/a rendszabály útján szerzett információk alapján azt feltételezték, hogy üzleti kapcsolatban is áll Polgárral. A rendelkezésre álló információk alapján Neumann minősítése nem volt hízelgő: gátlástalan és politikailag nem megbízható embernek minősítették, aki azonban kulcsszerepet játszhat Polgár ügyében, amennyiben sikerül bizonyítani az illegális üzleti kapcsolatot Polgár és közte. Az előkészített javaslat már azt is jelentős eredményként értékelte, ha sikerül illegális tevékenységet bizonyítani az amerikai követség egyik diplomatájával. A siker érdekében Neumann illegális tevékenységgel gyanúsított kapcsolatait vizsgálták, valamint K-ellenőrzést és III/a rendszabályt vezettek be magára Neumannra, valamint próbálták megállapítani, hogy tart-e aktív kapcsolatot az amerikai követség egyik diplomatájával.⁶⁵

⁶¹ ÁBTL K-1942: Kornhoffer György r. szds.: „Rangoon” ügyében. 1966. április 12. p. 260.

⁶² ÁBTL K-1942: Tóth Pál r. alez.: Szolgálati jegy. 1965. november 24. p. 249.

⁶³ ÁBTL K-1942: RANGOON-ügye. 1966. március 14. p. 251.

⁶⁴ ÁBTL K-1942: Kornhoffer György r. szds.: „Rangoon” ügyében. 1966. április 12. p. 258–262.

⁶⁵ ÁBTL K-1942: Kornhoffer György r. szds.: „Képes” fn. szervezési jelöltről. 1966. április 12. pp. 266–270.

A washingtoni rezidentúra pár héttel később jelentette, hogy Polgár az amerikai külügyi telefonkönyvben nem található, a diplomatakról publikált 1966-os listán pedig bécsi beosztással szerepel. A rezidentúra az amerikai külügyi telefonközpont megkeresésével is próbálta lokalizálni Polgárt a minisztériumon belül, de azt az információt kapták, hogy nem dolgozik ilyen nevű személy a minisztériumban. Így a rezidentúra következtetése az volt, hogy Polgár valószínűleg vagy a Hadügyminisztériumban vagy a CIA-n belül dolgozik.⁶⁶

Polgár washingtoni tartózkodásának felderítésére az alábbi főbb lépéseket tervezték:

- washingtoni lakhelyének és beosztásának megállapítása 1967. február 1-jéig;
- Neumann feldolgozásának fokozása és beszerzése;
- Polgár magyarországi kapcsolataiból egy alkalmas személy kiválasztása telepítésre, és a telepítés előkészítésének megkezdése 1967. július 1-jéig.⁶⁷

A washingtoni rezidentúra 1966 novemberében jelentette, hogy a legújabb diplomataregiszter már washingtoni beosztással tünteti fel Polgárt, az új telefonkönyvből pedig megtudták a címét is. Mivel a külügyi telefonkönyvben nem jelent meg személye, feltételezték, hogy a fedőszervén kívüli beosztásban van.⁶⁸

A washingtoni rezidentúra ezután környezettanulmányt (KT) készített Polgár lakhelyéről. Részletes leírást készítettek az épületről, a fekvéséről és a megközelíthetőségéről, illetve egy vázlatot és kilenc darab fényképet terjesztettek fel a Központnak az épületről. Munkahelyének megállapítására külső figyelmet javasoltak.⁶⁹

Az akciónak az vetett véget, hogy az ügyben részt vevő egyik tiszt disszidált az Amerikai Egyesült Államokba, emiatt az ügyet dekonspirálnak tekintették. Az anyagot irattározták, és Polgárt nyilvántartásba vették ugyan, de nem vették fel tiltólistára.⁷⁰

Polgár és a III/I. Dél-Vietnamban

Miután a Magyar Népköztársaság 1973-tól a Nemzetközi Ellenőrző és Felügyelő Bizottság tagja lett, Polgár a magyar delegációval szükségszerűen foglalkozott, amit formális okok is megköveteltek. Frank Snepp, Polgár egyik vietnami CIA-beosztottja szerint ugyanis amiatt, hogy a Nguyen Van Thieu volt tábornok vezette dél-vietnami rezsim protokolláris okok miatt nem akkreditálta a magyar nagykövetet, az amerikai nagykövet Polgár feladatává tette a magyar delegációval való kapcsolattartást.⁷¹

⁶⁶ ÁBTL K-1942: Rangoon ügyében. 1966. április 25. pp. 263–265.

⁶⁷ ÁBTL K-1942: Kornhoffer György r. szds.: „Rangoon” ügyében. 1966. november 4. pp. 271–274.

⁶⁸ ÁBTL K-1942: Thomas Polgár ügyében. 1966. november 4. p. 275.

⁶⁹ ÁBTL K-1942: Rangoon ügyében. 1967. február 18. pp. 277–278.

⁷⁰ ÁBTL K-1942: Fedor István r. szds.: „Rangoon” ügyében. 1967. július 3. p. 288.

⁷¹ SNEPP, Frank: Decent Interval. Random House, 1977. p. 89.

A kapcsolatok kiépítése során maga Polgár is személyes kapcsolatba lépett a magyar delegáció tagjaival, formális és informális minőségben is, de egyéb elfoglaltságai miatt természetesen nem alakított ki mély kapcsolatot a magyar diplomáciai delegáció tagjaival, azt munkatársaira bízta, akik közül korábban többen is a budapesti amerikai nagykövetségen szolgáltak.

Snepp beszámolója szerint azonban szoros kapcsolatot alakított ki Tölgyes Ernő vezérőrnaggyal, aki a magyar küldöttség harmadik váltásának katonai parancsnoka volt. Sajnos az elérhető magyar iratállomány nem teszi lehetővé ennek az információnak a hazai ellenőrzését. Snepp szerint nagyon közvetlen kapcsolatba kerültek, amit Tölgyes vezérőrnagy kihasznált Polgár ellen a háború utolsó fázisában.⁷²

Konklúzió

Bár Polgár Tamás nem az egyetlen kivándorló, aki az amerikai hírszerzés szolgálatban állt a hidegháború alatt, ő vált közülük talán a legismertebbé. Az eset azonban nemcsak Polgár életpályájával kapcsolatban tanulságos, hanem érdekes képet ad a III/I. Csoportfőnökség 1960-as évekbeli kapacitásairól és problémáiról is.

Önmagában már az a tény is érdekesnek mondható, hogy Polgár valószínűleg 1961 óta volt Bécsben az amerikai nagykövetségen magas beosztásban, mégsem került a III/I. bécsi rezidentúrájának a látóterébe. A dosszié sajnos nem tartalmazza a szovjetekkel való további kommunikációt Polgár személye kapcsán, mindössze a szovjetek megkeresését, így azt nem lehet megállapítani, hogy a későbbi erőltetett műveleti tempóban volt-e a szovjeteknek szerepük. Mindenesetre a dokumentumok alapján nyilvánvaló, hogy a III/I. nagy energiákat mozgósított Polgár családi és személyes háttérének feltérképezésére, és nem lehet megmondani, hogy a III/I. washingtoni operatív tisztjének disszidálása nélkül hová fejlődött volna az ügy.

Arra csak amerikai források segítségével lehetne fényt deríteni, hogy Polgár hirtelen megjelenése a magyar követség munkatársai előtt milyen okból történt. Az eléggé nyilvánvalónak tűnik, hogy amerikai oldalról „Németi” fn. tm. személyét már egy ideje tanulmányozhatták. De számos kérdést vet fel az, hogy a szovjetektől érkezett megkeresés után röviddel ő kezdeményezett kapcsolatot a magyar követség munkatársaival, de a kérdésekre csak újabb források ismeretében lehetne válaszolni. Arra is csak amerikai források birtokában lehet majd választ adni, hogy mi volt az oka annak, hogy Polgár megszakította a kapcsolatot „Németi” fn. tm.-mel.

A III/I. technikai és részben operatív felkészültségére vonatkozóan említésre érdemes a Polgár Tamás operatív fényképezésével kapcsolatban felmerült problémák sora. Ezt a feladatot ugyanis a bécsi rezidentúranak nem sikerült kielégítően elvégeznie. Az első próbálkozásnál „Németi” fn. tm. rosszul ültette le Polgárt, emiatt nem tudták lefotózni.⁷³ A második kísérlet alkalmával készültek ugyan fényképek, de a bécsi rezidens a Központnak küldött táviratában felhívta a figyelmet azok gyenge minőségére,⁷⁴ és későbbi jelentésében jelezte a Központnak,

⁷² SNEPP, Frank: Decent Interval. Random House, 1977. pp. 325–326.

⁷³ ÁBTL K-1942: Thomas Polgár ügye. 1963. december 5. p. 121.

⁷⁴ ÁBTL K-1942: Bécsből távirat 1964. január 18-án. p. 133.

hogy a rezidentúra rendelkezésére álló, bőröndbe épített fényképezőgépek elmaradnak az elvárásoktól. Ráadásul, mivel a fényképezőgépek divatjamúlt bőröndökbe (egy férfi és egy női bőröndbe) voltak beépítve, feleslegesen vonják magukra a figyelmet.⁷⁵ A Központ a bécsi rezidentúra jelentésére mindössze azt válaszolta, hogy Polgár fotózása nem sürgős, legális lehetőség esetén kell fotózni.⁷⁶ A Központ ezen kívül kifogásolta „Németi” fn. tm. jelentéseinek tartalmát, mivel azokat túlzottan általánosnak, távirati jellegűnek tartották,⁷⁷ ami felkészítésbeli problémákra enged következtetni.

A III/I. központjában az anyag átadása körüli időzítés is érdekes. A III/I-1-A alosztály 1965 novemberében kezdeményezte a dosszié átadását,⁷⁸ annak visszaigazolása azonban csak 1966. február közepén történt meg.⁷⁹ Bár megindult a Polgár személyével kapcsolatos adatok megadása a washingtoni rezidentúrának, április és november között semmilyen intézkedés nem történt. A Központ 1966 novemberének elején utasította újból a washingtoni rezidentúrát, hogy foglalkozzon Polgár személyével, amikor viszont az események nagy lendületet vettek. A Polgár ellen tervezett akciónál a hangsúly valószínűleg inkább az aktív intézkedések vonalán való felhasználáson volt, semmint az egyéb opciókon, de az nem derül ki, hogy mi váltotta ki az akció jelentős mértékű felgyorsulását.

A Polgár Tamás személyéről elérhető ismereteket a dossziében található információk érdekesen árnyalják, bár azt hozzá kell tenni, hogy személyiségére vonatkozó minden információ „Németi” fn. tm. megfigyelésén alapul, mivel Polgár tartósan mással a magyar követségről nem épített ki kapcsolatot. Ennek alapján egy olyan személyt ismerünk meg, aki a diplomáciai etikettben bizonyos hiányosságokkal bír, de nyelvtudása miatt hatékony kapcsolatépítő, és a budapesti látogatása során megfigyelt mozgásából ítélve gyakorlott hírszerző. Az időközben a személyéről ismertté vált információk a tapasztalt hírszerzőre vonatkozó megállapítást mindenképpen megerősítik, egyes vélemények odáig mennek, hogy a CIA-nál Polgár igazi legenda volt.⁸⁰ Már az OSS-ben is szolgálatot teljesített, és a CIA 1947-es megalapításától kezdve műveleti szempontból számos nehéz helyszínen szolgált. Sokan – mint pl. Colby volt CIA-igazgató is a könyvében – azt emelik ki a személyével kapcsolatban, hogy a nehéz helyzetekben is kompromisszumok nélkül foglalt állást. Snapp nem fest róla ennyire kedvező képet, az ő véleménye szerint Polgár mind információs téren, mind személyi kapcsolatairól terén manipulatív személyiség volt, aki a vietnami háború utolsó hónapjaiban a nagykövet igényeit túlzottan is hajlandó volt kiszolgálni.⁸¹

⁷⁵ ÁBTL K-1942: Polgár Thomas /továbbiakban Percy/ ügyében. 1964. január 20. pp. 139–140.

⁷⁶ ÁBTL K-1942: Rangun ügyében. 1964. január 31. p. 142.

⁷⁷ ÁBTL K-1942: Thomas Polgár – a továbbiakban Rangun – ügye. 1963. október 28. p. 97.

⁷⁸ ÁBTL K-1942: Tóth Pál r. alez.: Szolgálati jegy. 1965. november 24. p. 249.

⁷⁹ ÁBTL K-1942: Horváth József r. szds.: „Rangoon” fn. Célszemély ügyében. 1966. február 21. p. 250.

⁸⁰ SCHUDEL, Matt: Thomas Polgar, CIA official during the fall of Saigon, dies.

The Washington Post, 2014.03.31.

https://www.washingtonpost.com/national/thomas-polgar-cia-official-during-the-fall-of-saigon-dies/2014/03/31/f11d6f36-b6a5-11e3-a7c6-70cf2db17781_story.html; letöltés: 2017.07.04.

⁸¹ SNEPP, Frank: Decent Interval, Random House, 1977. p. 88.

A legfontosabb tanulság azonban, hogy a fent ismertetett ügy valószínűleg nagymértékben hozzájárult ahhoz, hogy Polgár karrierje Európán kívülre helyeződjön. Míg 1965-ig – az ismert információk szerint – Polgár leginkább német nyelvterületen volt foglalkoztatva, úgy 1967 után már leginkább dél- és közép-amerikai állomáshelyek, illetve Vietnam kapcsán került elő a neve.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ÁBTL K-1942: Rangoon
- AHERN, Thomas L. Jr.: CIA and the Generals: Covert Support to Military Government in South Vietnam, 2011. p. 107.
http://nsarchive2.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB284/1-CIA_AND_THE_GENERALS.pdf; letöltés: 2016.01.06.
- BIKKI István: A titkos operatív technikai rendszabályok és módszerek, valamint a K-ellenőrzés alkalmazására vonatkozó szabályok 1945–1990 között (rövid áttekintés). Betekintő 2010/1.
http://www.betekinto.hu/2010_1_bikki; letöltés: 2017.10.22.
- COLBY, William: Lost Victory: A Firsthand Account of America's Sixteen-Year Involvement in Vietnam. Contemporary Books, 1989.
- IOM History, International Organization for Migration (nincs datálva)
<https://www.iom.int/iom-history>; letöltés: 2017.10.22.
- POLGAR, Thomas: Assignment: Skyjacker. Studies in Intelligence Volume 16, Issue 3. 2007. május 8.
https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/kent-csi/vol16no3/html/v16i3a02p_0001.htm; letöltés: 2017.10.19.
- SCHUDEL, Matt: Thomas Polgar, CIA official during the fall of Saigon, dies. The Washington Post, 2014. március 31.
https://www.washingtonpost.com/national/thomas-polgar-cia-official-during-the-fall-of-saigon-dies/2014/03/31/f11d6f36-b6a5-11e3-a7c6-70cf2db17781_story.html; letöltés: 2017.07.04.
- SNEPP, Frank: Decent Interval, Random House, 1977.
- YARDLEY, William: Thomas Polgar, C.I.A. Officer, Dies at 91; Helped Lead U.S. Evacuation of Saigon, The New York Times, 2014. április 7.
<https://www.nytimes.com/2014/04/07/world/asia/thomas-polgar-cia-officer-dies-at-91-helped-lead-us-evacuation-of-saigon.html>; letöltés: 2017.07.04.

A „NYUGATI NŐK” RADIKALIZÁCIÓJA ÉS SZEREPÜK AZ ISZLÁM MOTIVÁLTÁGÚ TERRORIZMUSBAN

Bevezetés

A cikk írásakor, 2017-ben az úgynevezett Iszlám Állam Irakban és Szíriában tulajdonképpen már katonai vereséget szenvedett. A nemzetközi koalíciós erők összességében visszafoglalták az Iszlám Állam által megszállt területeket, ám kijelenthető, hogy az Iszlám Állam ugyan katonai értelemben vereséget szenvedett, és fizikai értelemben megszűnt létezni, de az általa képviselt ideológia a katonai vereség ellenére tovább él, és napjainkban is jelentős fenyegetést jelent Európára és azon belül Magyarország biztonságára. Az Iszlám Állam szélsőséges ideológiája továbbra is terjed: jelentős részben az interneten, másrészt a visszatérő harcosokon keresztül, továbbá a radikális imámok tevékenysége által.

Az Iszlám Állam propagandája ez elmúlt évek során jelentősen megváltozott. 2014. június 29-én a terrorszervezet vezetője, Abu Bakr al-Bagdadi kikiáltotta a kalifátust.¹ Mindezt úgy kommunikálták, hogy tulajdonképpen nem más, mint „az Iszlám győzelme”. Ez a „pozitív” üzenet változott meg, amikor a nemzetközi koalíció erői elkezdtek egyre komolyabb nyomást gyakorolni az Iszlám Államra: az új üzenet szerint „megtámadták az Iszlámot”. Az üzenet változásának az a jelentősége, hogy a muszlimokat korábban arra ösztönözték, hogy utazzanak Irakba és Szíriába, és ott csatlakozzanak; ezt követően inkább azt, hogy mindenki maradjon a saját országában és Európában folytassák harcukat.²

A párizsi különleges ügyészség legfőbb ügyésze, aki Franciaországban kizárólagos hatáskörrel és országos illetékességgel rendelkezik a terrorizmussal összefüggésben folytatott ügyekben, a The New York Timesnak adott interjújában elmondta: egyértelműen látszik az a trend, amely szerint az Iszlám Állam a nőknek is művelti feladatokat határoz meg, eltörölve ezzel az eddigi szegregációt a nemek között. A nők szerepe nemcsak az üzenetek továbbításában, propagandaanyagok terjesztésében és fordításában merül ki, hanem konkrét műveleteket és terrorakciók végrehajtását is meghatároznak számukra. Ennek okán egyre több nőt próbálnak beszervezni, ami egyértelműen része az Iszlám Állam európai stratégiájának.³

¹ <https://www.theguardian.com/world/2014/jun/30/isis-announces-islamic-caliphate-iraq-syria>; letöltés: 2017.05.28.

² <http://jihadology.net/2016/05/21/new-audio-message-from-the-islamic-states-shaykh-abu-mu%E1%B8%A5ammad-al-adnani-al-shami-and-those-who-lived-in-faith-would-live-upon-evidence/>; letöltés: 2017.10.21.

³ <https://www.nytimes.com/2016/10/02/world/europe/womens-emergence-as-terrorists-in-france-points-to-shift-in-isis-gender-roles.html>; letöltés: 2017.05.28.

Azt, hogy az Iszlám Állam milyen sikeres kommunikációt folytatott Európában, jól mutatják az elmúlt időszakban, 2016-ban és 2017-ben a radikalizálódott nők által végrehajtott vagy megelőzött terrortámadások, amelyeket bizonyíthatóan az Iszlám Állam szélsőséges ideológiája motivált.

A nők és az iszlám motiváltságú terrorizmus

2016. február 26-án Hannoverben, a központi pályaudvaron egy 15 éves marokkói származású, marokkói–német kettős állampolgárságú lány konyhakéssel támadt az öt igazoltatni akaró rendőrré, akit a nyakán szúrt meg. A támadásban a rendőr súlyos sérülést szenvedett. A lány elfogását követően találtak nála még egy konyhakést. A nyomozás során megállapították, hogy a fiatal lány az Iszlám Állam propagandájának hatására korábban elutazott Törökországba, hogy csatlakozhasson az Iszlám Államhoz, ám akkor ez a próbálkozása meghiúsult. Miután visszatért Németországba, úgy döntött, hogy inkább Németországban fog harcolni a „hitetlenek ellen”. A nyomozók megtalálták a videofelvételt, amelyben hűséget fogadott az Iszlám Államnak.⁴

2016. augusztus 8-án Franciaországban a francia hatóságok őrizetbe vettek egy 16 éves francia lányt, aki a gyanú szerint meggyőzte a barátját, hogy terrortámadást hajtsanak végre Franciaországban, másrészt az úgynevezett Telegram mobiltelefon alkalmazáson keresztül az Iszlám Állam szélsőséges propagandáját terjesztette, és próbált másokat is rávenni arra, hogy terrortámadást kövessenek el.⁵

2016. szeptember 8-án Párizsban, a Notre Dame katedrális közelében a francia rendőrség talált egy gépkocsit, benne öt gázpalackkal, három gázolajtartállyal és egy kezdetlegesnek mondható indítószerkezettel. A következő napokban őrizetbe vettek négy nőt, akiket a terrortámadás-kísérlet elkövetésével gyanúsítottak. Elfogásukkor egyikük vállon szúrta a vele szemben intézkedő rendőrt. A nyomozás során megállapították, hogy a csoport tagjait Szíriából, az Iszlám Állam által megszállt területről irányították. Személyük nem volt ismeretlen a hatóságok előtt, mert korábban közeli kapcsolatban álltak francia szélsőséges dzsihádistákkal, továbbá korábban is ki akartak utazni Szíriába, hogy csatlakozzanak az Iszlám Államhoz.⁶

2016. október elején Marokkóban a marokkói rendőrség őrizetbe vett tíz nőt, mert a megalapozott gyanú szerint öngyilkos merényletre készültek a marokkói parlamenti választás napján. A tíz nő közül négyen fiatalok voltak. A házkutatások során megtalálták a robbanómellényeket is, amelyekkel a támadásokat akarták elkövetni. Mind a tízen interneten keresztül ismerkedtek meg az Iszlám Állam harcosaival, és az interneten „házasodtak össze”. A nyomozás során a marokkói hatóságok bizonyítékokat találtak arra, hogy az Iszlám Állam tudatosan próbál nőket beszervezni, hogy terrortámadást kövessenek el.⁷

⁴ <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/germany-terror-attack-isis-islamic-state-hanover-train-station-police-officer-safia-s-15-teenage-a7551116.html>; letöltés: 2017.05.28.

⁵ <https://www.theguardian.com/world/2016/aug/08/french-girl-16-allegedly-islamic-state-paris-telegram-app>; letöltés: 2017.05.28.

⁶ <https://www.theguardian.com/world/2016/sep/11/woman-charged-over-failed-terror-attack-on-notre-dame-in-paris-gare-de-lyon>; letöltés: 2017.05.28.

⁷ <http://www.telegraph.co.uk/news/2016/10/05/morocco-arrests-ten-female-isis-suicide-bombers-who-planned-to-s2/>; letöltés: 2017.05.28.

2017. január 12-én az angol rendőrök őrizetbe vettek, majd előzetes letartóztatásba helyeztek egy 51 éves nőt terrorizmus finanszírozása miatt. A házkutatás során bizonyítékokat is találtak, amelyek az Iszlám Állam szíriai szálához köthetőek.⁸

2017. április 24-én Birminghamben terrorcselekmény előkészülete miatt őrizetbe vettek egy 21 éves nőt, aki a megalapozott gyanú szerint késsel és más eszközökkel tervezett terrortámadást végrehajtani. Ugyanebben a műveletben őrizetbe vették 23 éves nővérét is, aki a megalapozott gyanú szerint az Iszlám Állam terrorista propagandáját terjesztette.⁹

2017. április 27-én az angol rendőrség Észak-Londonban hajtott végre egy műveletet, hogy őrizetbe vegye egy aktív terroristasejt hat tagját. Az elfogás során egy 20 év körüli nő nekitámadt a rendőröknek, akik ezt követően a nőt lelőtték. Egy 43 éves és egy 28 éves nő is a letartóztatottak között van. Az őrizetbe vett személyeket azzal gyanúsítják, hogy terrortámadást akartak végrehajtani az Egyesült Királyságban.¹⁰

2017. június 23-án Hollandiában a holland rendőrség őrizetbe vett egy 18 és egy 17 éves nőt egy terrorizmussal összefüggésben indított nyomozás során. A nőket Venray-ben, a marokkói Islamic Centre mecsetnél fogták el.¹¹

2017. június 29-én visszatérésekor a londoni Heathrow repülőtéren vettek őrizetbe egy 21 éves nőt, aki korábban Szíriába utazott, hogy az Iszlám Államhoz csatlakozzon.¹²

2017. szeptember 20-án szintén a londoni Heathrow repülőtéren vettek őrizetbe egy 22 éves nőt, aki az Iszlám Államtól tért vissza Angliába.¹³

2017. szeptember 28-án az angol rendőrség terrorizmus finanszírozása miatt Dél-Londonban őrizetbe vett egy 19 éves nőt.¹⁴

A fentiekből látható, hogy az elmúlt időszakban a nők egyre aktívabb szerepet vállalnak a terrorcselekmények előkészületében és végrehajtásában is, ami egyértelműen az Iszlám Állam ilyen irányú aktivitásának és törekvésének a következménye.

⁸ http://www.times-series.co.uk/news/15020272.Woman_suspected_of_funding_terrorism_arrested_in_North_West_London/; letöltés: 2017.05.28.

⁹ <http://www.bbc.com/news/uk-england-birmingham-39695526>; letöltés: 2017.08.12.

¹⁰ <http://www.telegraph.co.uk/news/2017/04/27/police-shoot-woman-arrest-four-counter-terror-operation-across/>; letöltés: 2017.08.12.

¹¹ <https://nltimes.nl/2017/06/27/young-woman-18-arrested-venray-terrorism-suspicious>; letöltés: 2017.08.12.

¹² <http://www.independent.co.uk/news/uk/crime/heathrow-woman-terror-attack-arrested-held-detained-police-syria-preparation-a7815721.html>; letöltés: 2017.08.12.

¹³ <http://www.dailymail.co.uk/news/article-4901674/Woman-arrested-Heathrow-terrorism-offence.html>; letöltés 2017.10.09.

¹⁴ <https://www.standard.co.uk/news/crime/woman-19-arrested-in-south-london-on-suspicion-of-funding-terrorism-in-syria-a3646396.html>; letöltés: 2017.10.09.

Az Európai Rendőrségi Hivatal (Europol) a tagállamoktól kapott információk alapján minden évben elkészíti az Európai Unióban a terrorizmus helyzetét és trendjeit (TE-SAT¹⁵) bemutató jelentését, amely a megelőző évben történt eseményeket és folyamatokat mutatja be. Ez a jelentés az Európai Unió hivatalos jelentése.¹⁶

A 2017-ben megjelent TE-SAT jelentés alapján a következő trendek állapíthatók meg.

Az Iszlám Állam 2014-es kikiáltása óta jelentősen megnőtt az Egyesült Királyságból kiutazó nők száma. A nők mintegy fele, akik azért utaztak ki, hogy csatlakozzanak az Iszlám Államhoz, 18 éven aluli. A lengyel rendőrség adatai alapján a Lengyelországból kiutazó érintett nők mindegyike fiatalabb volt 22 évnél. A dán rendőrség tapasztalatai szerint Dániában a nők aktív szerepe egyértelműen megnőtt az iszlám szélsőséges körökben, és befolyásuk feltételezhetően nőtt a közösségek és családjaik radikalizálásában. A belga rendőrség jelentései alapján az Iszlám Állam által ellenőrzött szíriai és iraki területekről visszatérő nők szerepe megnőtt a terrortámadások előkészítésében. Többen katonai kiképzést kaptak. Spanyolország jelentése alapján a terrorizmus miatt letartóztatott nők átlagéletkora 32 év.¹⁷

Az Iszlám Állam propagandájának változása a nőkkel kapcsolatban

Az elmúlt években az Iszlám Állam álláspontja folyamatosan változott a nők szerepét illetően. Ezek a változások megfigyelhetők a különböző internetes propagandaanyagokban is, például az al-Naba magazinban, amely az Iszlám Állam heti hírmagazinja, és egyben bemutatja az Iszlám Állam hivatalos álláspontját is.¹⁸

Tekintettel arra, hogy az Iszlám Állam ideológiája jellemzően a vahabita iszlámértelmezésből merített, ezért ez az ideológiájának az alapja.¹⁹ A vahabita iszlámértelmezés szerint a férfi a nő életének minden aspektusát ellenőrzi és teljes mértékben uralkodik felette.²⁰

Az Iszlám Államban a nők helyéről és szerepéről a társadalomban az alábbiak állapíthatók meg.

Erősen korlátozzák a nőket abban, hogy nyilvános helyen tartózkodjanak, valamint szigorúan kerülendő, hogy bármilyen szexuális jellegű üzenetet közvetítsenek a férfiak felé. Egy nőnek a lehető legtöbb időt kell otthon töltenie, de a férje megtilthatja számára, hogy elhagyja a lakást, és akár azt is, hogy más nők meglátogassák.²¹ A nők számára kötelező a nikáb és burka viselése. Ez nemcsak egyfajta morális szabály, hanem vallási kötelezettség is. Kötelességük ezeket viselni

¹⁵ TErrorism Situation And Trend.

¹⁶ <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/eu-terrorism-situation-and-trend-report>; letöltés: 2017.10.09.

¹⁷ Europol TE-SAT jelentés 2017. p. 13.

¹⁸ <http://jihadology.net/2017/09/14/new-issue-of-the-islamic-states-newsletter-al-naba-97/>; letöltés: 2017.10.21.

¹⁹ <http://www.telegraph.co.uk/news/2016/03/29/what-is-wahhabism-the-reactionary-branch-of-islam-said-to-be-the/>; letöltés: 2017.10.21.

²⁰ <https://www.gatestoneinstitute.org/1133/saudi-arabia-wahhabis-vs-women>; letöltés: 2017.10.21.

²¹ Iszlám Állam: al-Naba heti magazin, 2016. 50. szám. p. 15.

más férfiak társaságában.²² Szigorú előírás van arra vonatkozóan is, hogy milyennek kell lennie a nikábnak vagy a burkának, többek között az egész testet el kell fednie, beleértve az arcot és a kezeket is; fekete, könnyű, szellős anyagból kell készülnie; a nők nem viselhetnek magas sarkú cipőt, illetve nem használhatnak parfümöt; nem sétálhatnak az utca közepén, kizárólag a szélén. Minden tiltott, ami feltűnést kelthet, és aminek bármilyen szexuális jellegű üzenete lehet más férfiak számára.²³

Otthoni környezetben a férfiak és a nők szigorú szegregációban élnek. A nőt eltakarás nélkül csak a szűk értelemben vett család láthatja. Az unokatestvérek például már nem tartoznak a szűk családhoz, ezért a nőt ők sem láthatják.²⁴

A nő feladata az Iszlám Állam értelmezése szerint kizárólag az, hogy életet adjon a gyerekeknek, nevelje őket, vezesse a háztartást és a gyerekeknek tanítsa az Iszlám Állam ideológiáját.²⁵ Az Iszlám Állam szerint a legfőbb probléma forrása az lehet, hogy amíg a férfi dolgozik vagy harcol, addig egy nőnek túl sok a szabadideje, amit nem tölt el hasznosan, ezért kell magukat csoportosan ideológiailag képezni.²⁶ Amennyiben egy nő visszautasítja férje szexuális közeledését, és ezzel nem teljesíti házastársi kötelezettségét, a férj megütheti feleségét, de csak úgy, ha azzal nem okoz neki sérülést.²⁷

Az Iszlám Állam erősen támogatja a poligámiát. Szerinte egy intelligens muszlim nő nem hallgat „Allah ellenségeire”, amit a különböző „nyugati” televíziós műsorokban és médiában hallani arról, hogy egy másik nő esetleg tönkretenné a házasságot. Szerintük éppen ellenkezőleg, mert az első feleségnek több szabadideje marad arra, hogy vallásilag képezze magát, valamint több ideje van a gyerekek nevelésével foglalkozni. A vallási elkötelezettség egy másik fontos bizonyítéka, hogy ha a férj az iszlám védelmében folytatott harc során életét veszíti, akkor az özvegynek a lehető leghamarabb újra kell házasodnia egy másik harccsal.²⁸

A világpolitikai helyzet változásával és az Iszlám Állam elleni egyre hatékonyabb katonai fellépés hatására az Iszlám Állam egyre több pénzügyi forrástól kezdett elesni, és ez változás már megfigyelhető a propagandájában is.

Az al-Nabában és más magazinokban – pl. a Rumiyaiban – már arról írnak, hogy a nők és a férfiak kötelessége harcolni Allah nevében, de mivel a nők nem vehetnek részt a fegyveres harcokban, ezért az ő kötelességük a maguk módján pénzügyileg támogatni az Iszlám Államot, hogy ezekből a bevételekből a harcosok fegyvereket és felszerelést kapjanak.²⁹

Az Iszlám Állam propagandájának legjelentősebb fordulópontja Abu Muhammad al-Adnani, az Iszlám Állam hivatalos szóvivőjének 2016. május 21-én megjelent hangüzenete. Ebben – mivel most már nagyon nehéz elutazni és csatlakozni

²² Iszlám Állam: al-Naba heti magazin, 2016. 23. szám. p. 15.

²³ Iszlám Állam: al-Naba heti magazin, 2016. 28. szám. p. 13.

²⁴ Iszlám Állam: al-Naba heti magazin, 2016. 43. szám. p. 14.

²⁵ Iszlám Állam: al-Naba heti magazin, 2016. 38. szám. p. 4.

²⁶ Iszlám Állam: al-Naba heti magazin, 2016. 42. szám. p. 14.

²⁷ Iszlám Állam: al-Naba heti magazin, 2016. 30. szám. p. 14.

²⁸ Iszlám Állam: al-Naba heti magazin, 2016. 35. szám. p. 13.

²⁹ Iszlám Állam: al-Naba heti magazin, 2016. 45. szám. p. 14.

az Iszlám Államhoz – mindenkit arra kér, hogy ott harcoljon „Allah ellenségei” ellen, ahol él, mert a saját földön elkövetett legkisebb cselekedet is hatékonyabb és fájdalmasabb, mint a legnagyobb cselekedet az Iszlám Állam területén.³⁰

Később a különböző propagandaanyagoknak is ugyanez volt az üzenete: minél többen hajtsanak végre „magányos” akciókat Nyugat-Európában. Az üzenetekben már abszolút nem tesznek különbséget nők és férfiak között. Bárki, aki igazhitű muszlimnak tarja magát, az minden tőle telhető módon harcol a „keresztesek” ellen, akik megtámadták az iszlámot.³¹

A fentiek alapján megállapítható, hogy teljes mértékben megváltozott az Iszlám Állam propagandája, valamint a nők és a férfiak feladata is. Amíg az Iszlám Állam területeket szerzett és terjeszkedett, azt próbálta sugallni, hogy minél többen csatlakozzanak a kalifátushoz, és a nők szerepe a társadalomban teljesen – a vahabita iránymutatások szerint – alárendelt volt. A nemzetközi fellépés hatására azonban ez az üzenet megváltozott, és már azt kommunikálták, hogy „megtámadták az iszlámot” és egy új keresztes háború zajlik. Hivatkozással a nyugat-európai országokra, amelyek részt vesznek a műveletekben, az eddigi „kiutazások” helyett eljött a „magányos elkövetők” időszak, amely napjainkban is tart. Amíg korábban tiltott volt, hogy a nők részt vegyenek a harcokban, addig ez napjainkra megváltozott: most már nemcsak engedik, hanem egyenesen próbálnak minél több nőt bevonni a dzsihádba, hogy saját hazájukban kövessenek el terrortámadást. Ebből is látszik, hogy a nők szerepe egyértelműen megváltozott az elmúlt időszakban.

Radikalizáció

Napjainkban gyakran összemossák a terrorizmust a radikalizációval, pedig nem ugyanarról a fogalomról van szó. A két fogalmat legszemléletesebben úgy lehet megmagyarázni, hogy „nem minden radikális terrorista, de minden terrorista radikális”. Ugyan a radikalizmus egyértelműen a terrorizmus előfutára, de nem egyenlő vele, valamint fontos azt is leszögezni, hogy maga az iszlám vallás sem egyenlő a terrorizmussal. Mind a radikalizmusban, mind pedig később a terrorizmusban megfigyelhető egyfajta politikai-ideológiai cél.³² Megállapítható az is, hogy a vallás csak eszköz a politikai cél eléréséhez.

Az elmúlt időszak terrortámadásainak elemzése szerint a sztereotípiáktól eltérően az elkövetők nem minden esetben voltak mélyen vallásosak. A nizzai, a stockholmi és a westminsteri terrortámadások elkövetői a médiában megjelent információk szerint rendszeresen fogyasztottak alkoholt vagy kábítószer, nem jártak állandó rendszerességgel mecsetbe, és nem is rendelkeztek alapos, mély ismeretekkel az iszlámról vagy a Koránról. A terrortámadások elkövetőinél a vallás mellett más, összetett tényezők is közrejátszottak az egyéni motivációjuk tekintetében.

³⁰ <http://jihadology.net/2016/05/21/new-audio-message-from-the-islamic-states-shaykh-abu-mu%E1%B8%A5ammad-al-adnani-al-shami-and-those-who-lived-in-faith-would-live-upon-evidence/>; letöltés: 2017.10.21.

³¹ Iszlám Állam: al-Naba heti magazin, 2016. 40. szám. p. 9.

³² KIS-BENEDEK József: Dzsihadizmus, radikalizmus, terrorizmus. pp. 70–72.

Bár a radikalizáció rendkívül komplex jelenség, de kutatások alapján a következő általános megállapítások tehetők.

Sok esetben a hiányos vallási ismeretek vezetnek oda, hogy a Koránban leírtakat saját elképzelések szerint „forgassák ki”. Ehhez a jelenséghez még jobban hozzájárul többek között Anwar al-Awlaki radikális szónok buzdítása az Al-Kaida propagandáját hirdető *Inspire* magazinban, miszerint „az ellenségtől lopni nem hogy nem bűn, hanem kötelező”. Ezeknek az üzeneteknek a hatása figyelhető meg abban is, hogy a napjainkban Franciaországban és Belgiumban bizonyos bűnözői körökben egyre elterjedtebb az a nézet, hogy a bűnözői tevékenységüket összemossák az iszlámmal, és ezzel legitimálják a bűnözői tevékenységüket. Mindezzel magyarázzák azt, hogy a kábítószer-árusításból, valamint lopásból, rablásból és más gazdasági bűncselekményekből illegális jövedelemre tesznek szert, ezzel megkárosítják az államot, ezzel ők „gazdasági/pénzügyi dzsihádot” követnek el a „háború földjén”.³³

A radikalizáció rendkívül összetett folyamat, amelynek erősödéséhez sok tényező hozzájárulhat. Természetesen arra nincs „recept”, hogy ki és mikor tekinthető radikálisnak. Ez elég szubjektív fogalom. Illetve arra sincs bizonyíték, hogy bizonyos események hatására valaki automatikusan terroristává válna.

A témával foglalkozók kutatásaik alapján – a teljeség igénye nélkül – a következő tényezőket szokták megemlíteni, illetve ezek együttes hatását, amelyek a radikalizációhoz vezethetnek: identitás- és személyiségzavarok, az oktatás hiánya, munkanélküliség. Ezek mind hozzájárulnak, illetve tovább erősítik a kisebbségi komplexust, a többségi társadalomtól való elszigetelődést, és célközösséggé teszik őket a célzott iszlamista propaganda és szélsőséges nézeteket valló hitszónokok, imámok és más, a közösségben megbecsült szélsőséges személyek számára.

Az emberi természet elemi szükséglete a csoporthoz való tartozás. Az Iszlám Állam és az Al-Kaida alternatívát kínál azoknak, akik szeretnének egy erőt és felelmet sugalló szervezethez tartozni, ami által ők is úgy érzik, hogy hatalmat kapnak.

A fentiekén kívül a radikalizáció során sokszor következik egy olyan esemény a személy életben, amelynek hatására megteszi a „következő lépést”. Ezek az események lehetnek akár a világban zajló események, mint pl. egy katonai beavatkozás egy arab országban. Itt érdemes megjegyezni, hogy egy muszlim számára egy ilyen esemény sok esetben lényegesebb jelentőséggel bír az életében, mint egy keresztény vallású ember számára, mert az iszlámban nagy jelentősége van az ún. umma-nak mint globális közösségnek, mert például az iraki vagy az afganisztáni beavatkozás hatására egy Angliában élő fiatal muszlim érezheti úgy, hogy őt is támadás érte, mivel az ő közösségét érte a támadás. Vagy akár lehet teljesen személyes jellegű, mint például kirúgják az iskolából, munkanélkülivé válik; elveszíti közeli hozzátartozóját, barátját, mert letartóztatják vagy meghal, és ezért bosszút akar állni. A kisebbségi komplexus, a sikertelenség és az dzsihádistá terrorista propaganda együtt könnyen vezethet oda, hogy valaki azért követ el egy terrorcselekményt, hogy „egy senkiből valakivé/hőssé” váljon.³⁴

³³ <http://icsr.info/wp-content/uploads/2016/10/Criminal-Pasts-Terrorist-Futures.pdf>; letöltés: 2017.10.21.

³⁴ <https://www.europol.europa.eu/publications-documents/changes-in-modus-operandi-of-islamic-state-revisited>; letöltés: 2017.10.21.

A nők esetében további tényezők is felmerülnek. Ilyen az emancipáció, a hagyományos szerepek eltörlése. Európában élnek, európai normák szerint, ami keveredik a szélsőséges iszlamista ideológiával. Európában élve, de iszlám szabályok szerint is a saját közösségükben kirekesztve és elnyomva érzik magukat, de őket is motiválhatja a hírnév és a szélsőséges ideológiának való megfelelés. Továbbá egy nő radikalizálódása során fontos szempont lehet a párkapcsolat, ha a barát vagy férj szélsőséges nézeteket vall, mert ő is meg akar felelni neki. Ahogy a párkapcsolat miatt áttérnek az iszlámra, úgy merülnek el egyre mélyebben a szélsőséges ideológiában. Szerepet játszanak a terrorizmus finanszírozásában, működtetésében, a pénzgyűjtésben, illetve a szélsőséges ideológia terjesztésében és a toborzásban.

A nők szerepe jelentősen megváltozott. Eleinte azért utaztak ki, hogy csatlakozzanak az Iszlám Államhoz, hogy harcosok feleségei legyenek, új nemzedéket szüljenek, és az Iszlám Állam által képviselt fundamentalista muszlim szerepben éljenek. Bár eleinte nem vettek részt a harcokban, de ettől függetlenül az erőszak az életük részévé vált, többek között katonai kiképzéseket kapnak, és sok esetben hazájukba visszatérve a bosszú is vezérli őket.

Válaszok és lehetőségek

Az Európai Unió tagállamai is felismerték, hogy a radikalizáció és az iszlám motiváltságú terrorizmus roppant összetett probléma, amelyet kizárólag rendészeti vagy csak politikai eszközökkel egyszerűen nem lehet megoldani. 2005. november 30-án jelent meg és napjainkban is érvényben van az EU terrorellenes stratégiája. Ezt 2014-ben felülvizsgálták és új iránymutatásokkal egészítették ki. Az Európai Unió hivatalos álláspontja szerint a terrorizmus elleni küzdelemnek négy alappillére van, amelyek lépcsőzetesen épülnek fel, egyikből a másikba haladva.

A megelőzés kapcsán meghatározták, hogy a radikalizálódás elleni fellépés és a terroristaborzás megakadályozása kulcsfontosságú az Európai Unió tagállamai számára.

A védekezés a második prioritás a terrorizmus elleni küzdelemben, amelynek legfőbb célja a polgárok és az infrastruktúra védelme, valamint a támadások következményeinek csökkentése. Mindezt a külső határok védelmének megerősítésével, a közlekedésbiztonság javításával, valamint a lehetséges stratégiai és szimbolikus célpontok, továbbá a kritikus infrastruktúrák sebezhetőségének a csökkentésével kívánják elérni.

Az üldözés a harmadik lépés, amellyel az EU próbálja megakadályozni a terroristákat a terrorcselekmények elkövetésében, valamint bíróság elé állítja őket. Ezek elérése érdekében az Európai Unió a tagállamokat támogatja a nemzeti képességek fejlesztésében. Támogatja a rendőrségek és az igazságügyi hatóságok közötti információcserét és együttműködésük fejlesztését. Igyekszik megakadályozni a terrorizmus finanszírozását.

A reagálás a negyedik és egyben utolsó fázis. Az Európai Unió legfőbb célja a terrorcselekményekre való felkészülés, valamint azok következményeinek a kezelése. A cél a támadások során kialakult helyzetek kezelése és a megfelelő reagálás, valamint az ehhez szükséges képességek javítása.³⁵

³⁵ <http://www.consilium.europa.eu/hu/policies/fight-against-terrorism/eu-strategy/>; letöltés: 2017.10.22.

A fenti pillérek pontosabb kidolgozására és végrehajtására 2016 decemberében jelentek meg az Európai Unió terrorizmus elleni stratégiájának végrehajtási feladatai.³⁶ Ebben három jelentős területet határoztak meg: rendőrségi, illetve titkosszolgálati együttműködés a radikalizáció megelőzésében, valamint együttműködés az Európán kívüli nemzetközi partnerekkel.

Nemzetközi információmegosztás a rendőrségek és a titkosszolgálatok között

2016. januárban hozták létre az Európai Rendőrségi Hivatal (Europol) Európai Terrorelhárítási Központját (ECTC³⁷) azzal a céllal, hogy a tagállamok között erősítse az együttműködést és az információcserét. Az egység feladata a tagállamok rendőrségeinek terrorizmussal összefüggő, határokon átnyúló nyomozásainak koordinálása, műveleti támogatása, továbbá trendek megállapítása és elemzése készítése a beszerzett információk alapján.³⁸

Az Európai Bizottság javaslatára megpróbálják fejleszteni az Európai Bűnügyi Nyilvántartási Információs Rendszert (ECRIS³⁹). A rendszer lényege, hogy hatékonyabbá tegye az EU-tagállamok közötti információcserét a büntetőjogi felelősséget megállapító ítéleteket vonatkozásban. A hatóságok hozzáférhetnek egy másik EU-tagállamban korábban hozott ítélethez, javítva ezzel az igazságügyi együttműködést a terrorizmus és más, határokon átnyúló bűnözés elleni fellépésében. A jövőbeli fejlesztés célja az, hogy nemcsak az EU-tagállamok állampolgárainak ítéleteit tudják egymással megosztani, hanem a nem EU-s, az úgynevezett harmadik országok állampolgárainak adatait is.⁴⁰

Az Europolhoz hasonlóan az Európai Bizottság elkötelezett további igazságügyi együttműködések hatékonyságának és gyorsaságának fejlesztésében, ezért továbbfejleszti az Európai Unió Igazságügyi Együttműködési Egységét (Eurojust). A szervezet feladata a tagállamok nyomozásainak és ügyési eljárásainak a koordinálása. Az Eurojust munkatársai rendszeresen részt vesznek a nemzetközi nyomozócsoportokban, és koordinálják a határon átnyúló nyomozásokat. Az Eurojust – az Europol mellett – fontos szerepet tölt be az Európai Unió terrorellenes intézkedései során, hiszen amíg az Europol alapvetően rendőri szinten, addig az Eurojust ügyészégi szinten segít a nemzetállamok nyomozásaiban és a közös nemzetközi ügyekben.⁴¹

Az Europol mint rendőrségi, az Eurojust pedig mint igazságügyi együttműködés mellett a terrorelhárítás területén 2016 első félévében, a soros holland EU-elnökség idején döntöttek el, hogy jelentősen fejleszteni kell az európai uniós tagállamok titkosszolgálatai közötti információcserét is, hogy hatékonyabb legyen a terrorizmus elleni küzdelem. Ennek érdekében létrehoztak egy új platformot, ahol az európai uniós nemzetbiztonsági szolgálatok képviselői napi

³⁶ <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14260-2016-ADD-1-EXT-1/en/pdf>; letöltés: 2017.10.22.

³⁷ European Counter Terrorism Centre.

³⁸ <https://www.europol.europa.eu/about-europol/european-counter-terrorism-centre-ectc>; letöltés: 2017.10.22.

³⁹ European Criminal Records Information System.

⁴⁰ <https://eu-brusszel.mfa.gov.hu/news/ecris-iranyelv-a-harmadik-oroszagi-allampolgarokra-vonatkozó-bűnügyi-információk-tagállamok-közötti-cserejének-megerősítése>; letöltés: 2017.10.22.

⁴¹ <http://www.eurojust.europa.eu/Pages/languages/hu.aspx>; letöltés: 2017.10.22.

szinten konzultálhatnak egymással, valamint szoros műveleti együttműködést folytathatnak.⁴²

Külső határok védelme

Az Európai Unió 2004-ben hozta létre az Európai Határ- és Partvédelmi Ügynökséget (Frontex), amelynek feladata a schengeni társult országok külső határigazgatási munkájának segítése, valamint a határellenőrzés európai szintű harmonizációja. Erre egyrészt azért van szükség, mert a külső határellenőrzések során végrehajtott ellenőrzések adatai jelentőséggel bírhatnak a tagállamok felderítése és nyomozása során; másrészt a hírszerző szolgálatok külföldön beszerzett információk alapján beazonosított, potenciálisan veszélyt jelentő személyek kiszűrhetőek már a külső határon, és ezzel megelőzhető, hogy belépjenek az Európai Unió területére.⁴³

Az európai szintű terrorellenes fellépésének egy másik fontos eszköze a Schengeni Információs Rendszer (SIS II⁴⁴), amelyet azért hoztak létre, hogy a schengeni övezeten belüli személyek szabad mozgását biztonságosabbá tegyék. A belső határok ellenőrzésének felfüggesztésével felmerülő biztonsági kockázatok csökkentésére hozták létre az egységes külső határellenőrzést, valamint a tagállamok rendvédelmi szervei mélyszélességi ellenőrzéseket hajtanak végre, amelyek során egyaránt ellenőrizhetik a tagállamok és harmadik országok állampolgárait. Az ellenőrzések során rögzített adatok cseréjének hatékonyabbá tételére hozták létre a SIS II-t.⁴⁵ Ebben a rendszerben a tagállamok rendvédelmi szervei jelzéseket helyezhetnek el, ha egy személy neve esetleg terroristatevékenységgel összefüggésben felmerül, illetve releváns lehet az adott tagállam rendvédelmi szerveinek, hogy a személy az országukban tartózkodik, mert biztonsági kockázatot jelent. Tervezik, hogy a SIS II-t bővítik, hogy fényképeket és biometrikus adatokat is fel lehessen tölteni, de jelenleg ennek lehetőségét az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége (FRA⁴⁶) vizsgálja, és az eddigi vizsgálatok alapján komoly kifogásai vannak a biometrikus adatok vonatkozásában.⁴⁷

A Nemzetközi Bűnügyi Rendőrség Szervezete (Interpol) által működtetett FIND rendszer fejlesztése és kiterjesztése azért is fontos, mert azon belül három adatbázisban van lehetőség az ellenőrzésre: a körözött személyek adatbázisában, az eltulajdonított és elveszett utazási okmányok adatbázisában, valamint az eltulajdonított gépjárművek adatbázisában.⁴⁸ A FIND adatbázis azért bírhat nagy jelentőséggel a terrorellhárítás területén, mert míg az Europolban az Európai Unió tagállamai és néhány nem uniós tagállam vesznek részt, addig az Interpolnak 192 ország a tagja.

⁴² <https://netzpolitik.org/2016/zusammenarbeit-europaeischer-geheimdienste-erste-operative-ergebnisse-in-den-haag/>; letöltés: 2017.10.22.

⁴³ https://europa.eu/european-union/about-eu/agencies/frontex_hu; letöltés: 2017.10.22.

⁴⁴ Schengen Information System.

⁴⁵ <http://www.mfa.gov.hu/NR/rdonlyres/E121BE1D-19F4-4C0B-BB76-D818C6E797F1/0/SchengeniInformaciosRendszer.pdf>; letöltés: 2017.10.22.

⁴⁶ Agency for Fundamental Rights.

⁴⁷ <http://fra.europa.eu/en/project/2014/biometric-data-large-eu-it-systems-areas-borders-visa-and-asylum-fundamental-rights>; letöltés: 2017.10.22.

⁴⁸ http://belugyialapok.hu/alapok/sites/default/files/BM%20Inform%C3%A1ci%C3%B3csere%20el%C5%91ad%C3%A1s_INTERPOL_0.pdf; letöltés: 2017.10.22.

Ezért az Interpol adatbázisait közel-keleti, valamint észak-afrikai országok is töltik, amely információk relevánsak lehetnek az Európai Unió tagállamai, titkosszolgálati és rendvédelmi szervei számára.⁴⁹

Az Európai Unió Olaszországban és Görögországban hozott létre hotspotokat, amelyek egyfajta gyűjtőtáborok, ahol szervezett körülmények között regisztrálják az Európai Unióba érkező migránsokat. A hotspotok azért jelentősek az terrorelhárítás szempontjából, mert itt rögzítik a személyek ujjnyomatait, valamint adataikat. Az ujjnyomatok rögzítése azért releváns, mert azok alapján később több esély van ellenőrizni a személy háttérét a származási országából, vagy azokban az országokban, ahol korábban tartózkodott. Erre csupán az általuk bediktált, rögzített nevek alapján – jellemzően nem rendelkeznek úti okmányokkal, és azok az esetek jelentős részében nem is valódiak – nincs lehetőség, a személyek visszaellenőrzése akár a bűnügyi vagy más adattárakban szinte lehetetlen.⁵⁰

Civil szervezetek és oktatás

Mindebből látható, hogy a már említett radikalizáció rendkívül összetett probléma, és éppen ezért összetett megközelítést igényel. Ennek érdekében nem kizárólag rendvédelmi és titkosszolgálati eszközökkel kell megelőzni, hanem más megközelítésekre is szükség van.

Az egyik ilyen a radikalizálódástudatossági hálózat (RAN⁵¹), amely az Európában észlelhető radikalizálódás és erőszakos szélsőségeség megelőzésével foglalkozó szakembereket tömörítő szervezet. A szervezet célja a radikalizáció és az szélsőséges nézetek elleni küzdelem. A tagállamok témával foglalkozó szakemberei ennek érdekében különböző képzések tartanak, valamint a különböző konferenciák keretében cserélnek ötleteket és tapasztalatokat.⁵² A RAN-ban mintegy 2400 „első vonalas” szakember: tanár, szociális munkás, közösségi vezető, pszichológus, közösségi rendőrségi tag, büntetés-végrehajtási szakember, valamint civil szervezet tagja vesz részt. A különböző programok kiváló lehetőséget teremtenek a tapasztalatcserére, valamint a tapasztalatok kiértékelését követően különböző irányok és trendek állapíthatók meg az Európában észlelt radikalizációval összefüggésben.⁵³

Az internet kétségtelenül az egyik legfontosabb szerepet játszik mind a radikalizációban, mind pedig a szélsőségesek kommunikációjában. Az Iszlám Állam és az Al-Kaida egyaránt rendkívül aktív az internetes szélsőséges propaganda terjesztésében, az információ világszerte ellenőrizhetetlenül jut el nagyon sok emberhez. A különböző szociális média és számos internetes kommunikációs alkalmazás nagymértékben megkönnyíti a szélsőségesek kommunikációját, valamint lehetőséget teremt arra, hogy a világ különböző pontjairól radikalizáljanak és beszervezenek arra fogékonyakat, hogy később majd saját céljaikra, akár terrortámadások elkövetésére használják fel őket. Az elmúlt időszak terrortámadásait követő

⁴⁹ <https://www.interpol.int/Member-countries/World>; letöltés: 2017.10.22.

⁵⁰ <https://www.ecre.org/wp-content/uploads/2016/12/HOTSPOTS-Report-5.12.2016..pdf>; letöltés: 2017.10.22.

⁵¹ Radicalisation Awareness Network.

⁵² https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network_en; letöltés: 2017.10.22.

⁵³ https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/docs/ran_leaflet_en.pdf; letöltés: 2017.10.22.

nyomozások során minden esetben nyomát találták internetes terrorista propagandának, különös tekintettel az Iszlám Állam által készített és terjesztett anyagokra, illetve a különböző titkosított csatornákon folytatott kommunikáció nyomaira.

2016-ban mind a holland, mind pedig a luxemburgi EU-elnökség idején több intézkedést tettek a terrorizmus elleni fellépésére a kibertérben. Ennek egyik eszközeként a nagyobb szolgáltatók tárgyaltak a terrorista propagandaanyagok eltávolításáról, valamint az interneten és a titkosított kommunikációs alkalmazásokon történő kommunikáció ellenőrzéséről. A tárgyalások hatására sikerült megállapodni több nagyobb szolgáltatóval (Facebook, Twitter, Youtube, Microsoft), hogy – megfelelő jogi garanciák mellett – eltávolítsák a különböző szélsőséges tartalmakat, különös tekintettel terrorista propagandaanyagokra.⁵⁴

Az internetes propagandaanyagok mellett a másik kérdés az úgynevezett E-bizonyítékok (E-evidence) kérdése, ami egyrészt érinti a megosztott tartalmakat a különböző szociális médiafelületeken és közösségi oldalakon, másrészt pedig a személyek közötti kommunikáció dekódolását és felhasználását a büntetőeljárás során. Az E-bizonyítékok, a titkosított kommunikációk szolgáltató általi dekódolása, valamint ezeknek a tartalmaknak a büntetőeljárás felhasználása sok esetben önmagában is összetett kérdés, mert nehezen bizonyítható, hogy a szélsőséges üzeneteket ki küldte az adott eszközről.⁵⁵

Radikalizáció elleni igazságügyi fellépés

Mivel a radikalizációval és a terrorizmussal nemcsak civil szervezetek és a rendvédelmi szervek munkatársai találkoznak, hanem az igazságszolgáltatásban dolgozók is, ezért az Európai Igazságügyi Képzési Hálózat (EJTN⁵⁶) keretein belül a tagállamok ügyészei és bírói különböző képzéseken és csereprogramokban vesznek részt, hogy megértsék a radikalizáció és a terrorizmus jelenségét.⁵⁷

A másik fontos terület a radikalizáció elleni fellépésben, hogy a büntetés-végrehajtási intézetek munkatársait felkészítsék a radikalizáció kihívásaira. Az Európai Bizottság ezért indított egy igazságügyi programot, amelynek célja a börtönben történő radikalizálódás visszaszorítása. Ennek érdekében – az Iszlám Államtól „visszatérő harcosok” esetében – többek között vizsgálják a különböző alternatív büntetések lehetőségét, mert az eddigi tapasztalatok szerint gyakran előfordul, hogy egy radikális harcos az Iszlám Államtól való visszatérését követően a börtönben radikalizálja a többi elítéltet. Ennek a programnak a keretében lehetőséget van arra, hogy finanszírozzák a büntetés-végrehajtásban dolgozók ilyen jellegű képzését, valamint arra is, hogy a tagállamok büntetés-végrehajtási intézetei között megvalósulhasson a tapasztalatcsere annak érdekében, hogy visszaszorítsák a büntetés-végrehajtási intézetekben a radikalizációt.⁵⁸

⁵⁴ http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-6243_en.htm; letöltés: 2017.10.22.

⁵⁵ https://ec.europa.eu/info/consultations/public-consultation-improving-cross-border-access-electronic-evidence-criminal-matters_en; letöltés: 2017.10.22.

⁵⁶ European Judicial Training Network.

⁵⁷ <http://www.ejtn.eu/About-us/> letöltés: 2017.10.22.

⁵⁸ http://ec.europa.eu/justice/grants1/programmes-2014-2020/justice/index_en.htm; letöltés: 2017.10.22.

Oktatással a radikalizáció ellen

A radikalizáció elleni egyik fontos és hatékony eszköz és módszer a fiatalok oktatása és képzése. Az Európai Bizottság több olyan projektet is finanszíroz, amelynek az a célja, hogy a fiatalok elutazzanak más országokba, s hogy megismerjenek más kultúrákat. Az oktatások és képzések során meg lehet tanítani neki azokat az európai értékeket, amelyek megismerésével és elsajátításával elutasítják a különböző szélsőséges ideológiákat.

A probléma kezelése az Európai Unión kívül

A migrációval kapcsolatban sok esetben lehet hallani, hogy a problémákat a kibocsájtó országokban kellene megoldani. Ugyanez a szemlélet igaz a terrorizmus és a radikalizáció elleni fellépésére. A polgárháború sújtotta Líbia, Szomália, Jemen, Szíria, Irak mind destabilizálja a régiókat. A bukott államok kiváló táptalajt nyújtanak szélsőséges ideológiáknak, a vallási fanatizmusnak és a terrorizmusnak. Az Európai Bizottság Afrikában és a Közel-Keleten megpróbál partneri szerződések keretében különböző támogatásokat nyújtani a helyzet konszolidálására.⁵⁹

Összegzés

A fentiek alapján megállapítható, hogy az Iszlám Állam a katonai vereség ellenére továbbra is él, és jelentős veszélyt jelent Európára. Ezt a veszélyt azok a magányos elkövetők jelentik, akik az Iszlám Állam terrorista és szélsőséges propagandája hatására terrortámadást követnek el. Ezekben a körökben a nőknek is jelentős műveleti szerep jut. A kezdeti időszakban a vahabita irányzat szerint a nőknek teljesen elnyomott szerepet szántak, de a katonai események hatására először csak abba vonták be őket, hogy pénzügyileg támogassák az Iszlám Államot, később már tudatosan is egyre több nőt kezdtek beszervezni a terrorakcióikba. Az ismertett terrortámadásokból is látszik, hogy az Iszlám Állam tudatosan épít, épített a nőkre csak azért, hogy terrortámadásokat kövessenek el Nyugat-Európában. A nők szerepe nagymértékben megváltozott, mert már nemcsak műveletek előkészítésében és mások beszervezésében vagy radikalizálásában vesznek részt, hanem támadások végrehajtásában is. A nyugati világ társadalomsztereotípiái miatt általában a férfiakra szoktak terroristaként vagy radikálisként tekinteni, a nők valamilyen szinten „radar alatt” maradnak. Ezeket a sztereotípiákat le kell bontani mindenkinek, aki a radikalizációval kapcsolatba kerül, függetlenül attól, hogy az illető a titkosszolgálatoknál, a rendvédelelemnél, a civil szervezetekben vagy az oktatás területén dolgozik. A nyugat-európai nők radikalizációjával, valamint a terrortámadások során akár végrehajtói szerepével napjainkban számolni kell.

⁵⁹ <http://statewatch.org/news/2016/nov/eu-council-implementation-c-t-agenda-14260-16.pdf> pp. 31–39.; letöltés: 2017.10.22.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- EUROPOL TE-SAT jelentés 2017. p. 13.
- http://belugyalapok.hu/alapok/sites/default/files/BM%20Inform%C3%A1ci%C3%B3csere%20el%C5%91ad%C3%A1s_INTERPOL_0.pdf; letöltés: 2017.10.22.
- <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14260-2016-ADD-1-EXT-1/en/pdf>; letöltés: 2017.10.22.
- http://ec.europa.eu/justice/grants1/programmes-2014-2020/justice/index_en.htm; letöltés: 2017.10.22.
- http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-6243_en.htm; letöltés: 2017.10.22.
- <http://fra.europa.eu/en/project/2014/biometric-data-large-eu-it-systems-areas-borders-visa-and-asylum-fundamental-rights>; letöltés: 2017.10.22.
- <http://icsr.info/wp-content/uploads/2016/10/Criminal-Pasts-Terrorist-Futures.pdf>; letöltés: 2017.10.21.
- <http://jihadology.net/2016/05/21/new-audio-message-from-the-islamic-states-shaykh-abu-mu%E1%B8%A5ammad-al-adnani-al-shami-and-those-who-lived-in-faith-would-live-upon-evidence/>; letöltés: 2017.10.21.
- <http://jihadology.net/2017/09/14/new-issue-of-the-islamic-states-newsletter-al-naba-97/>; letöltés: 2017.10.21.
- <http://statewatch.org/news/2016/nov/eu-council-iImplementation-c-t-agenda-14260-16.pdf> pp. 31–39.; letöltés: 2017.10.22.
- <http://www.bbc.com/news/uk-england-birmingham-39695526>; letöltés: 2017.08.12.
- <http://www.consilium.europa.eu/hu/policies/fight-against-terrorism/eu-strategy/>; letöltés: 2017.10.22.
- <http://www.dailymail.co.uk/news/article-4901674/Woman-arrested-Heathrow-terrorism-offence.html>; letöltés: 2017.10.09.
- <http://www.ejtn.eu/About-us/>; letöltés: 2017.10.22.
- <http://www.eurojust.europa.eu/Pages/languages/hu.aspx>; letöltés: 2017.10.22.
- <http://www.independent.co.uk/news/uk/crime/heathrow-woman-terror-attack-arrested-held-detained-police-syria-preparation-a7815721.html>; letöltés: 2017.08.12.
- <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/germany-terror-attack-isis-islamic-state-hanover-train-station-police-officer-safia-s-15-teenage-a7551116.html>; letöltés: 2017.05.28.
- <http://www.mfa.gov.hu/NR/rdonlyres/E121BE1D-19F4-4C0B-BB76-D818C6E797F1/0/SchengeniInformaciosRendszer.pdf>; letöltés: 2017.10.22.
- <http://www.telegraph.co.uk/news/2016/03/29/what-is-wahhabism-the-reactionary-branch-of-islam-said-to-be-the/>; letöltés: 2017.10.21.

- <http://www.telegraph.co.uk/news/2016/10/05/morocco-arrests-ten-female-isis-suicide-bombers-who-planned-to-s2/>; letöltés: 2017.05.28.
- <http://www.telegraph.co.uk/news/2017/04/27/police-shoot-woman-arrest-four-counter-terror-operation-across/>; letöltés: 2017.08.12.
- http://www.times-series.co.uk/news/15020272.Woman_suspected_of_funding_terrorism_arrested_in_North_West_London/; letöltés: 2017.05.28.
- https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/docs/ran_leaflet_en.pdf; letöltés: 2017.10.22.
- https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network_en; letöltés: 2017.10.22.
- https://ec.europa.eu/info/consultations/public-consultation-improving-cross-border-access-electronic-evidence-criminal-matters_en; letöltés: 2017.10.22.
- <https://eu-brusszel.mfa.gov.hu/news/ecris-iranyelv-a-harmadik-orszagbeli-allampolgarokra-vonatkozó-bunuegyi-információk-tagállamok-koezoetti-cserejének-megerősítése>; letöltés: 2017.10.22.
- https://europa.eu/european-union/about-eu/agencies/frontex_hu; letöltés: 2017.10.22.
- <https://netzpolitik.org/2016/zusammenarbeit-europaeischer-geheimdienste-erste-operative-ergebnisse-in-den-haag/>; letöltés: 2017.10.22.
- <https://nltimes.nl/2017/06/27/young-woman-18-arrested-venray-terrorism-suspicious>; letöltés: 2017.08.12.
- <https://pilac.law.harvard.edu/europe-region-efforts//counter-terrorist-group-ctg>; letöltés: 2017.10.22.
- <https://www.ecre.org/wp-content/uploads/2016/12/HOTSPOTS-Report-5.12.2016..pdf>; letöltés: 2017.10.22.
- <https://www.europol.europa.eu/about-europol/european-counter-terrorism-centre-ectc>; letöltés: 2017.10.22.
- <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/eu-terrorism-situation-and-trend-report>; letöltés: 2017.10.09.
- <https://www.europol.europa.eu/publications-documents/changes-in-modus-operandi-of-islamic-state-revisited>; letöltés: 2017.10.21.
- <https://www.gatestoneinstitute.org/1133/saudi-arabia-wahhabis-vs-women>; letöltés: 2017.10.21.
- <https://www.interpol.int/Member-countries/World>; letöltés: 2017.10.22.
- <https://www.nytimes.com/2016/10/02/world/europe/womens-emergence-as-terrorists-in-france-points-to-shift-in-isis-gender-roles.html>; letöltés: 2017.05.28.
- <https://www.standard.co.uk/news/crime/woman-19-arrested-in-south-london-on-suspicion-of-funding-terrorism-in-syria-a3646396.html>; letöltés: 2017.10.09.

- <https://www.theguardian.com/world/2014/jun/30/isis-announces-islamic-caliphate-iraq-syria>; letöltés: 2017.05.28.
- <https://www.theguardian.com/world/2016/aug/08/french-girl-16-allegedly-islamic-state-paris-telegram-app>; letöltés: 2017.05.28.
- <https://www.theguardian.com/world/2016/sep/11/woman-charged-over-failed-terror-attack-on-notre-dame-in-paris-gare-de-lyon>; letöltés: 2017.05.28.
- Iszlám Állam: al-Naba heti magazin, 2016. 23. szám. p. 15.
- Iszlám Állam: al-Naba heti magazin, 2016. 28. szám. p. 13.
- Iszlám Állam: al-Naba heti magazin, 2016. 30. szám. p. 14.
- Iszlám Állam: al-Naba heti magazin, 2016. 35. szám. p. 13.
- Iszlám Állam: al-Naba heti magazin, 2016. 38. szám. p. 14.
- Iszlám Állam: al-Naba heti magazin, 2016. 40. szám. p. 9.
- Iszlám Állam: al-Naba heti magazin, 2016. 42. szám. p. 14.
- Iszlám Állam: al-Naba heti magazin, 2016. 43. szám. p. 14.
- Iszlám Állam: al-Naba heti magazin, 2016. 45. szám. p. 14.
- Iszlám Állam: al-Naba heti magazin, 2016. 50. szám. p. 15.
- KIS-BENEDEK József: Dzsihadizmus, radikalizmus, terrorizmus. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2016. ISBN: 9789 6332 773 93

1. A nemzetközi környezet

A szűkebb és tágabb értelemben vett Közel-Keleten egyaránt jelen vannak a milíciák, amelyek szerepe az elmúlt években jelentősen megváltozott. Ma már a közép- és nagyhatalmak számolnak velük, akár ellenségként, akár szövetségesként. Erre számos példát mutat az iraki és a szíriai konfliktus. Oroszország aktív részvételével a szíriai konfliktusban is új helyzet jött létre. A térségben konzekvensnek nehezen minősíthető Amerikai Egyesült Államok vezetését komoly kihívás elé állította az együttműködés a síita muszlim Iránnal és az erősen iszlamizálódó Törökországgal. A balti országok helyzete, Kelet- és Közép-Európa dinamizmusa, Grúzia helyzete, Közép- és Dél-Ázsia fejleményei kétségkívül hatással vannak a felgyorsult átalakulás alatt álló Közel-Keletre is. A Kínai Kommunista Párt kongresszusának határozataiból nyilvánvalóvá válik, hogy Kína egy „posztamerikai” világrenddel számol. Terjeszkedése a gazdasági területen kívül kiterjed a katonaira is: a közelmúltban adtak át Dzsibutiban egy katonai bázist, néhány kilométerre az amerikai bázistól. Kína az egyre bonyolultabbá váló észak-koreai válsággal kapcsolatban közömbösen és fölényesen viselkedik az Amerikai Egyesült Államokkal, érzékeltetve, hogy Észak-Koreát illetően kizárólag ő az egyetlen közvetítő. Oroszországgal közös nyilatkozatot adtak ki, kijelentve, hogy a világ egyértelműen egy multipoláris rendszer irányába halad. Gazdaságilag a 68 országot magában foglaló 150 milliárd dolláros befektetéssel kialakítandó „Egy Övezet – Egy Út Kezdeményezéssel”¹ Kína célja a Távol-Keletet összekapcsolni Nyugat-Európával a Közel-Keleten keresztül.

Pakisztán szoros kínai együttműködéssel igyekszik a színtalpak mögött érvényesíteni érdekeit, míg India az Amerikai Egyesült Államok és Izrael segítségével törekszik biztonsági garanciákat szerezni magának. Irán megemelt költségvetéssel erősíti katonai érdekeit főként Szíriában, Irakban és Jemenben.

Az Egyesült Arab Emírségek, Bahrein, Szaúd-Arábia, Jordánia és Egyiptom közösen fordultak Katar ellen azzal a nyilvánvaló céllal, hogy megakadályozzák az Öböl menti királyságot a Muzulmán Testvériség Mozgalom – és így a Hamasz – támogatásában az egyre aktívabb Törökország segítségével. A Katarral szembeni fellépés másik célja az volt, hogy Katar ne közeledjen tovább Iránhoz a Perzsa-öböl víz alatti részén található szénhidrogén-források közös kiaknázásában. A síita front rövidesen északról és délről is bekeríti a szunnita blokkot Irántól Irakon és Szírián át Libanonig, illetve délen Jemenig, és talán azon túl is.

¹ Belt and Road Initiative.

Az észak-koreai katonai technológián alapuló iráni rakétaprogramot illetően 2015 után a két ország szorosabbra vonta együttműködését, ami magyarázatot ad arra is, hogy miért hasonlítanak egymásra az észak-koreai Nodong és az iráni Emad ballisztikus rakéták. Irán technológiai segítsége az észak-koreai rakétaprogramhoz komoly kihívást jelent a szunnita arab világ és természetesen Izrael számára. Irán csatlakozása az észak-koreai BM-25 rakétarendszerhez megváltoztathatja a közeli erőviszonyokat. Az Öböl menti Együttműködési Tanács országai közül egyedül Katar nem érintett ennek hatásaiban, amely kifejezetten Szaúd-Arábia bosszantására nemrég újította meg diplomáciai kapcsolatait Iránnal.

Szíria, amelyről a világ feltételezte, hogy nem rendelkezik tömegpusztító eszközökkel, meglepte a nemzetközi közösséget azzal, hogy ismétlenül bevetette a vegyi fegyvert. 2017 augusztusában két észak-koreai hajót tartóztattak fel, amelyek fegyvereket, köztük vegyi eszközöket is szállítottak Szíriába.²

A palesztin milíciákat illetően észak-koreai katonai tanácsadók paramilitáris és terroristaképzést folytattak a Palesztin Hatóság szervezetei számára.³

2. A milíciák szerepe a térségben

Ha a vizsgált térség katonai biztonságáról beszélünk, meg kell vizsgálni a milíciák egyre növekvő szerepét, azok hatását a regionális biztonságra és a konfliktusok kimenetelére. A szíriai és az iraki konfliktusban számos milíciával találkozhatunk. Ezek közé soroljuk az iráni és az iraki síita milíciákat, a Hezbollahot, a Nuszra Frontot, de a kurd milíciákat, valamint az Aszaddal szemben álló ellenzéki erőket is. Első pillantásra a jelenségben nincs semmi új. A milíciák már az ókorban is léteztek és komoly szerepet játszottak. A bibliai időkben az izraeli törzseknek nem volt reguláris hadseregük, háborúra történő felkészülés törzsekben folyt és helyben. A kánaánita Sisera parancsnok által vezetett erők kilencszáz harci szekérrel rendelkeztek és mentek harcba törzsi alapon szervezett sereggel szemben. A törzsi társadalmakban nem voltak elterjedve a reguláris hadseregek, de ha a mai állapotokat vizsgáljuk, megállapítható, hogy a törzsi társadalmakban ma sem jellemzőek a reguláris hadseregek, vagy ha léteznek is, kisebb szerepet játszanak. Elég, ha csak Afganisztánra vagy Líbiára gondolunk.

A modern korban is fontos a milíciák szerepe. A 19. században az olasz népfelkelés hőse, Garibaldi nem több mint ezer embert számoló milíciájával elfoglalta Szicíliát, emberei valamennyien civil önkéntesek voltak.

Ma azonban más a helyzet Szíriában. Míg korábban a reguláris haderő hiányában alkalmazták a milíciákat, mára az ilyen jellegű formációknak kifejezett céljuk van.

² CIPRUT, Jose V.: All Quiet on the Middle Eastern Front. BESA Center Perspectives Paper No. 586. September 13, 2017.

<https://besacenter.org/perspectives-papers/quiet-middle-eastern-front/>; letöltés: 2017.10.23.

³ Uo.

Két fontos előnyük van a létrehozásukat illetően, szemben a reguláris hadseregekkel.⁴ Az egyik a gyorsasággal párosított rugalmasság. A másik a küldetésüket illetően megnyilvánuló erős motiváltság, ellentétben a fegyelmen, engedelmisségen és jogi szabályozáson alapuló reguláris hadseregekkel.

Szíriában ezek az előnyök hatékonynak bizonyultak. A polgárháború első hónapjaiban a reguláris hadsereg műveleti hibákból adódóan szenvedett kudarccokat, mert nem alkalmazkodtak a megváltozott körülményekhez, a harci szellemük pedig meglehetősen gyenge volt. Az egyedüli lehetőség az volt, hogy a rezsim a népi, nem szervezett, de a rezsimhez hű erőkhöz fordul, amelyek aztán nagy kegyetlenséggel, fékezetlenül tevékenykedtek. Később a Hezbollah erői is csatlakoztak a harcokhoz. Annak ellenére, hogy katonai szervezetben tevékenykedtek, intenzív harci szellemről tettek tanúbizonyságot, ami vallási és etnikai motivációjukból ered. Az új hadviselési körülményekhez nagyon gyorsan alkalmazkodtak. 2015 őszén, az orosz erők bekapcsolódásával a harctevékenységekbe, a helyi erők (szíriai hadsereg, felkelők, Hezbollah) hatással voltak az orosz fellépésre. A már a terepen harcoló helyi erőknek köszönhetően az oroszoknak nem kellett szárazföldi erőket bevetni, ami a kockázatok mellett sok időt és külön felkészülést vett volna igénybe. Az amerikaiak és szövetségeseik, beleértve az oroszokat is, tudatában voltak annak, hogy a szárazföldi erők bevetése meglehetősen bonyolult lett volna. Az oroszok számára viszont kézenfekvő volt a légi erők bevetése és a helyi (kormány-) erőkkel való együttműködés.

Hasonló logika alapján tevékenykedtek az amerikai erők Észak-Irakban az ISIS elleni harcban Moszul felszabadítása során. A hadikultúrában jelentkező különbségek és doktrinális eltérések ellenére mindkét nagyhatalom arra törekedett, hogy ne kelljen szárazföldi erőket bevetni Szíriában és Irakban. Ennek oka nyilvánvaló: el akarták kerülni a magas emberveszteséget. Az ilyen típusú háborúban az események nagyon gyorsan kikerülhetnek az ellenőrzés alól, még mielőtt a hadműveletek elérnék a céljukat. Ilyen körülmények között – a katonai erők bevetése előtt – politikai vezetők szívesen fordulnak milíciákhoz, amelyek szerencsés helyzetben megmenthetik őket a bizonytalan helyzetektől. Az orosz érdekek szempontjából a donyecki szeparatisták alkalmazásának logikája mentén kínálkoznak a helyi erők, nevezetesen a milíciák, amelyek biztosítják a stratégia titokzatosságát ebben a feszültségekkel teli térségben. Oroszország Ukrajnában a szeparatistákkal, Szíriában a milicistákkal kerülhette el a saját erők veszteségeiből eredő belpolitikai kellemetlenségeket. A donyecki orosz politika világosan tükröződik az orosz haderő szíriai hadviselésében az elmúlt három évben. A tüzszüneti megállapodások is kettős játékot szolgálnak. Amíg az orosz és a szíriai kormány támogatja a tüzszünetet, addig a milíciák, amelyek nincsenek alárendelve a kormányoknak, ellenzik vagy nem tartják be a megállapodást, és folytatják a harcot. Hasonló logikával találkozunk a közel-keleti térségben más összefüggésben is.

⁴ HACOEN, Gershon: The militia option in Syria. BESA Center Perspectives No. 616. October 16, 2017. <https://besacenter.org/perspectives-papers/militia-option-syria/>; letöltés: 2017.10.23.

Amíg Abbasz elnök a Palesztin Hatóság elnökeként tiszteletben tartja a kapcsolatot a daytoni megállapodást tető alá hozó szervezetekkel, addig más erők, például a tanzím milíciák – amelyek nem részei a vezetési rendszernek – folytatják a harcot, felépítésük vegyes, ami azt jelenti, hogy katonai és milícia sajátosságokkal is rendelkeznek.

Alapkérdés a milíciák szervezeti felépítése, harceljárásai, sajátosságai és szerepük. Méretük változó: egy olyan szervezet, mint például a Hezbollah vagy a Nuszra Front, komoly hatást gyakorol a harctevékenységek kimenetelére is. Harcmódjuk többnyire gyors, igyekeznek mielőbb eredményt elérni, de részt vesznek tűzszünetek létrehozásában, esetleg betartásában, vagy ha az érdekük úgy kívánja, azok megsértésében.

3. A milíciák által folytatott hadviselés sajátosságai

A milíciák által folytatott hadviselésnek a térségben a következő sajátosságai vannak:⁵

– *Villámháborúk.* Ennek oka az, hogy kevés erő áll rendelkezésre, és ahhoz alacsony szintű képesség társul. A milíciák közötti harcok gyakran minden átmenet nélkül, gyorsan törnek ki. A hadban álló felek döntési folyamata gyors, ami lényegesen különbözik a reguláris erők által követett gyakorlattól.

– *Politikailag instabil környezet.* Kijelenthetjük, hogy a stabil állam és a milícievékenység összeférhetetlen egymással. A háborúk ezen formája politikailag instabil országokban tör ki, ezeket az országokat belső konfliktusok gyötrik, ami gyakran a politikai rendszer és a hadsereg összeomlásához vezet. Kivétel az olyan helyzet, amikor két milícia között tör ki háború, ebből az egyiket az állam vagy annak hadserege támogatja politikai célok elérése érdekében.

– *Korlátozott földrajzi terület.* Milíciaháborúk gyakran meghatározott földrajzi területen folynak, ami a harcoló milíciák természetéből és korlátozott képességeiből adódik, összehasonlítva egy reguláris hadsereggel. Gyakran előfordul, hogy a milíciák által használt fegyverek és maga a terület nem teszi lehetővé, hogy működési körzetüket földrajzilag kiterjesszék, ráadásul félnek attól, hogy a már megszerzett területeket elveszíthetik.

– *Kis méretű összetűzések.* A korlátozott földrajzi terület miatt a harctevékenységek többnyire kis méretűek, hiszen nagy méretű harctevékenységek folytatására sem a létszám, sem a fegyverzet nem elegendő.

– *Irreguláris taktikák alkalmazása.* Ez a gyakorlatban főként terrortevékenységet, ezen belül öngyilkos merényleteket jelent, figyelembe véve, hogy a harcok zömében lakott területeken folynak. Ennek következtében a milíciaharcok inkább a gerillaháborúhoz, semmint a hagyományos reguláris háborúkhöz hasonlítanak.

⁵ Future for Advanced Research and Studies, Issue No. 281, 19 August 2017.
<http://futureuae.com/>; letöltés: 2017.08.21.

– *Polgári áldozatok magas száma.* Ez a milícia harcok legfontosabb sajátossága, amelynek oka, hogy a milíciákat nem kötik a hadviseléssel kapcsolatos nemzetközi szabályok és szerződéses, erkölcsi és humanitárius elvek. A polgári áldozatok viszonylag magas száma annak is tulajdonítható, hogy a milícia harcok többnyire lakott területen folynak.

– *Rugalmasság a tárgyalások során.* Ez nem jellemzi minden milícia háborút, különösen nem jellemzi azokat, amelyek vallási okokból törnek ki. A milícia háborút az is megkülönbözteti a többtől, hogy az állam a különböző érdekeivel nem vesz részt benne, ami nagyobb politikai manőverezési lehetőséget biztosít a tárgyalások során. Mindezek megkönnyítik a döntéshozatalt és a kompromisszumot.

– *Kedvezményezettek és haszonélvezők szerepe.* Ritkán, de előfordul, hogy egy milícia valakinek az érdekében folytat háborút egy másik ellen hazai vagy külföldi megbízók támogatásával. Ezek a háborúk gyakran olyan harmadik fél sugallatára történnek, amely vagy részt akar venni a küzdelemben, vagy éppen be akarja fejezni azt. Ezek a felek esetenként részt vesznek a háborúban, vagy annak haszonélvezői az azt követő időszakban.

– *A túszejtés lehetőségének kihasználása.* A túszejtés a milícia háborúkban általában tárgyalási előny megszerzése érdekében történik. Jóllehet reguláris háborúkban is ejtenek túszokat, a milícia küzdelmekben ennek gyakorisága sokkal nagyobb.

– *Csoportok közötti integráció és egyesülés.* Ez a sajátosság különösen a szektáriánus konfliktusok esetén jellemző. Többször előfordult, hogy egymás ellen harcoló milíciák szektáriánus motívumok alapján egyesítették erőiket.

A milícia háborúk gyakran hozzájárulnak a térség instabilitásának a növekedéséhez, és olyan helyzethez vezethetnek, amely szinte nélkülözhetetlenné teszi a milíciák további szerepét. Ilyen lehet például, ha a milíciák az ország életében alternatív hatalmi tényezőként szerepelnek, akár egy adott kormánnyal szemben is. Értelemszerűen egy ilyen helyzet gyengíti az adott kormányt. Egy milícia győzelme regionális, esetleg nemzetközi szinten politikai befolyást teremthet a szóban forgó szervezet számára. Politikai siker lehet egy katonai győzelem is egy milícia számára, ezt láthattuk a kurd pesmerga erőknél, sajnos azonban ezt a sikert nem sikerült realizálniuk.

A milíciák tevékenysége természetesen érvényesül biztonsági területen is. Több milícia egymás ellen vívott harca instabilitáshoz vezet az adott országban, különösen akkor, ha egymással párhuzamosan hasonló célok érdekében küzdenek. A milíciák harca hozzájárul a – főként illegális – fegyverkereskedelem erősödéséhez. Korszerűbb fegyverek jobb érdekérvényesítéshez vezethetnek. Ezen a területen komoly szerepük van a milíciák támogatóinak. A biztonsági területen a regionális hatalmaknak szerepük lehet a fegyverek proliferációjában, de kedvező helyzetben akár a milíciák leszerelésében, feloszlásában is. A milíciák kezelésének egyik módszere lehet a reguláris erőkhöz történő beolvasztásuk is.

Ezek az elvek azért fontosak, mert az ISIL/DAESH⁶ utáni időszakban a szektáriánus alapon működő milíciák fenyegetést okozhatnak a térségben és azon túl is. Tevékenységük átnyúlik az országhatárokon, és nem mindegy, hogy ki és milyen fegyverrel látja el őket. A régió milíciaháborúi már bőven elérték azt a szintet, hogy a nemzetközi közösségnek nagyobb figyelmet kellene fordítani rájuk.

4. Esettanulmány: a Hamasz és a Hezbollah képességei

Ha a milíciák képességeiről és tevékenységéről szólnunk, érdemes közelebbről megvizsgálni két szervezetet: a Hamaszt és a Hezbollahot.

A 2006-os második libanoni háborút követően Irán Bassár al-Aszad szír elnök aktív támogatásával hozzákezdett a Hezbollah újraszervezéséhez, illetve felfegyverzéséhez. Főként olyan föld-föld rakétákat szállítottak és rejtették el föld alatti létesítményekben, amelyekkel izraeli célpontokat tudnak elérni. Amikor az izraeli haderő tudomást szerzett a fegyverszállítványok érkezéséről, igyekeztek a fegyvereket légicsapásokkal megsemmisíteni. Ez a tevékenység folytatódott a szíriai polgárháború idején is. A Hezbollah a szíriai kormányerők oldalán hozzávetőleg hétezer harccsal vesz részt a háborúban, ezzel párhuzamosan pedig folyamatosan készül egy Izrael elleni háborúra. A dél-libanoni települések között körülbelül kétszáz helyen található fegyverraktárak, rakétakilövő helyek és vezetési pontok. Raktárak és vezetési pontok találhatóak Libanon keleti részén a Bekaa-völgyben és Bejrút déli részén, elsősorban sűrűn lakott területeken.⁷ A szíriai polgárháborút a Hezbollah vezetése kihasználta arra is, hogy feltöltse a raktárakat. Nem mellékes az sem, hogy a polgárháború során a Hezbollah harcosai komoly harci tapasztalatra tettek szert. Ennek ellensúlyozására Izrael jelentős hírszerzési képességeket vetett be, hogy megismerje a fegyverek helyét, különös tekintettel a nagy lőtávolságú, GPS-vezérlésű rakétákra, légvédelmi rendszerekre és azokra a különféle rendeltetésű rakétákra, amelyek Uzi Rubin, az izraeli rakétavédelem tervezője szerint „megváltoztatják az égboltot Tel Aviv felett”.⁸

A Hezbollah fegyverbeszerzési törekvéseire Izrael rendszeresen válaszolt, de úgy tűnik, hogy mindkét fél igyekszik elkerülni az eszkalációt. Ez a helyzet azonban törekeny, könnyen megváltozhat, ugyanúgy, mint a szíriai konfliktus más elemei is, különös tekintettel az állami és a nem állami tényezőkre.

A második libanoni háborút követően a Hezbollah katonai ereje 17 és 45 ezer fő között változik, ami megfelel egy hadsereg létszámának.

⁶ Iraki és Levantei Iszlám Állam – Islamic State of Iraq and the Levant/Islamic State of Iraq and Sham. A DAESH a szervezet arab nevének rövidítése.

⁷ KERCHNER, Isabel: Israel says Hezbollah positions put Lebanon at risk. New York Times, May 12, 2015. <https://www.nytimes.com/2015/05/13/world/middleeast/israel-says-hezbollah-positions-put-lebanese-at-risk.html>; letöltés: 2017.10.22.

⁸ LAPPIN, Yakov: Missile defense expert warns of growing strategic threat. The Jerusalem Post, January 15, 2014. <http://www.jpost.com/Defense/Precision-guided-rockets-missiles-becoming-strategic-threat-architect-of-missile-defense-system-warns-338299>; letöltés: 2017.10.22.

A Hezbollah fegyverbeszerzési programja a 2006-os Hezbollah–Izrael háborút követően négy fázist foglal magában:

- 2006–2008 között rövid és közepes hatótávolságú rakétákat szereztek be és helyeztek el raktárakban;
- 2009–2012 között nagy hatótávolságú föld-föld, föld-víz rakétákat és drónokat csempészték Libanonba;
- 2012–2016 között precíziós irányítású löszereket, ballisztikus rakétákat szereztek be, valamint izraeli bevetésre kommandósokat képeztek ki;
- 2016-tól precíziós irányítású eszközöket szereznek be, a nem irányíthatóakat pedig ellátják olyan eszközzel, amely irányíthatóvá teszi azokat, továbbá igyekeznek saját rakétafej-gyártási képesség megteremtésére Libanonban és Szíriában a Hezbollah által ellenőrzött területeken.

A Hezbollah sűrűn kap fegyvereket légi szállítással Iránból, illetve szíriai fegyvergyárakból. Gyakran érkeznek fegyverek Iránból kereskedelmi hajókon, konténerekben.

A Hezbollahnak 120–140 ezer darab 45 km lőtávolságú rakétája, emellett körülbelül ezer közepes lőtávolságú és néhány száz nagyobb lőtávolságú rakétája is van. Ballisztikus rakétáinak a száma néhány tucat, a drónokból néhány száz darab áll rendelkezésére. A ballisztikus rakéták típusa Fatah 110 – szíriai elnevezése M600 –, lőtávolsága 200–300 km.⁹

Az izraeli katonai vezetést aggodalommal tölti el a Hezbollah légvédelmi képessége, ami egy katonai összetűzés során jelentősen csökkentené az izraeli légierő jövőbeni tevékenységét. Hírszerzési információk szerint a Hezbollah rendelkezik SA–17 és SA–22 légvédelmi rakétarendszerekkel, utóbbiakat Iránból kapta.¹⁰ 2016-tól a Hezbollah olyan korszerű radarokat használ, amelyek segítségével képesek észlelni a libanoni légtérben tartózkodó izraeli repülőgépeket.¹¹ A Hezbollahnak van néhány tucat föld-víz rakétája is, ezek orosz gyártmányú Jahont (SS–N–26 Strobile) típusú, 300 km hatótávolságú manőverező robotrepülőgépek, és képesek elérni Izrael tengerparti célpontjait. Így a már néhány éve rendelkezésre álló iráni gyártmányú C–802 föld-víz rakéták kiegészülnek az új típusal.¹²

⁹ FATEH-110/M-600. <http://militaryedge.org/armaments/fateh-110m600/>; letöltés: 2017.10.22.

¹⁰ GROSS, Judah Ari: If Hezbollah has the SA-17, it's a „big deal”. The Times of Israel, 8 April 2016. <https://www.timesofisrael.com/if-hezbollah-has-the-sa-17-its-a-big-deal-expert-says/>; letöltés: 2017.10.22.

¹¹ LAPPIN, Yakov: Missile defense expert warns of growing strategic threat. The Jerusalem Post, January 15, 2014. <http://www.jpost.com/Defense/Precision-guided-rockets-missiles-becoming-strategic-threat-architect-of-missile-defense-system-warns-338299>; letöltés: 2017.10.22.

¹² Uo.

Gadi Eisenkot altábornagy izraeli vezérkari főnök szerint a Hezbollah Szíriában 2012–2017 között 1700 főt veszített el. Ez a szám bőven meghaladja a 2006-os Hezbollah–Izrael háborúban történt 600–700 fős veszteséget.¹³

A Hezbollah katonai képességeinek növekedése gyorsan és váratlanul, a legkülönbözőbb területeken következett be. A változások követése, új célok megjelenése és eltűnése a másik oldalon gyors reagálást követelt meg.

A bemutatott példák alátámasztják, hogy a milíciákkal kapcsolatban folyamatos hírszerzésre és haditechnikai fejlesztésekre van szükség. Ha nincs szoros kapcsolat a katonai stratégiai hírszerzés és a csapatfelderítés között, a reagálás késhet. A légi felderítő repülései főként az új eszközök detektálására szolgálnak. Vizuális és elektronikus eszközök felszerelése légi eszközökre sok hasznos információt eredményezhet a csempészettel és a raktározással kapcsolatban. A pontos felderítést kiegészíti a precíz légitámadás. Ma már komoly eredményt csak a hírszerzési adatok fúzionálásával lehet elérni. A rádiófelderítés, a különféle szenzorok által biztosított műholdas képanyagok együttes felhasználása biztosíthatja a valós idejű felderítést. A számítógépes rendszeren alapuló automatizált adatfeldolgozás teszi lehetővé az adatok gyors kezelését, beleértve a rejtjelezett információk megfejtését is. A fegyverek szállításának felfedéséhez nagy segítséget nyújt az izraeli Ofek–10 műhold, amely a nap 24 órájában, időjárási viszonyoktól függetlenül gyűjti az adatokat a fontosabb közel-keleti célpontokról.

A légi mellett nagy szerep hárul a haditengerészet tengeralattjáróira is, amelyek vizuális és kommunikációs adatgyűjtést folytatnak anélkül, hogy a fegyvert csempésző hajók felfednék azokat.¹⁴ A haderónemek között a szárazföldi erőknek is fontos szerepük van, hiszen a csapatfelderítés teljes képességét kihasználva nemcsak adatszerzést folytatnak, hanem szükség esetén (például tüzérségi csapásokkal vagy különleges erők bevetésével) részt vesznek a fegyvercsempészet felszámolásában. Az említett példák bizonyítják a közös elrettentő erő létrehozásának fontosságát, amelyek alkalmazására esetenként feltétlenül szükség van.

A Hezbollah csatlakozott a szíriai–iráni tengelyhez, amelyhez 2015-ben társult Oroszország is. A Hezbollah szerepe ezzel megnőtt, ráadásul olyan képességekre is szert tett, amivel csak reguláris hadseregek rendelkeznek. A síita–orosz tengely elleni támadás az orosz csatlakozással megnehezült, hiszen Izrael nem kíván olyan helyzetbe keveredni, hogy megtámadná az orosz erőket. Amennyiben célzott csapásokról van szó, ez könnyen bekövetkezhet, hiszen az erők elválasztása nem egyszerű feladat.

¹³ BRILLIANT, Joshua: Analyses: Hezbollah's recovery timetable. UPI, Sept. 7 2006. https://www.upi.com/Business_News/Security-Industry/2006/09/07/Analysis-Hezbollahs-recovery-timetable/UPI-85321157638244/; letöltés: 2017.10.17.

¹⁴ WEINTHAL, Benjamin: Former Navy Chief: Israel in a „secret war” to stop Iranian weapon smuggling to terrorists. The Jerusalem Post, April 6 2014. <http://www.jpost.com/Defense/Former-Navy-chief-Israel-in-a-secret-war-to-stop-Iranian-weapons-smuggling-to-terrorists-347682>; letöltés: 2017.10.22.

Szíriában az orosz katonai jelenlét a tengerparton lévő hmeimimi légibázison és a tartuszi haditengerészeti bázison összpontosul. A légibázison 40–50 repülőgép állomásozik, amelyek rendszeres támadást intéznek a lázadók ellen. Az orosz Sz–300-as és Sz–400-as nagy hatómagasságú légvédelmi rakétarendszerek radarjai Izrael teljes területét átlátják, és követni tudnak bármilyen izraeli légi tevékenységet.¹⁵ Ehhez még hozzájárul az is, hogy az orosz felderítőhajók a Földközi-tengerről teljes körű elektronikai felderítést tudnak folytatni Izrael területét illetően.¹⁶

Regionális szempontból azért veszélyes a Hezbollah katonai képességének növekedése, mert ha támadást indít – akár korlátozott céllal – Izrael ellen, akkor az izraeli válasz Libanonon kívül érintheti Szíriát is, ami egy esetleges regionális háború lehetőségét hordozza magában, veszélyeztetve az orosz támogatottságú Aszad-rendszert is. Aszad elnök már régóta nincs abban a helyzetben, hogy egy iráni–Hezbollah kapcsolat alakulására hatással lehetne. Irán és a Hezbollah olyan kapcsolatot alakítanak ki egymással, amelyet csak akarnak. Az Aszad-rezsim olyan fegyverrel látja el a Hezbollahot, amelyet a militáns szervezet kíván, már csak azért is, mert a Hezbollah katonai erővel segíti a szíriai rezsimet.

Egy izraeli–orosz összetűzés beláthatatlan kockázatokat hordoz magában: nem véletlen, hogy Netanyahu izraeli elnök többször járt Moszkvában egyeztetni. Az izraeli lépéseket nagymértékben befolyásolja, hogy Irán milyen módon és mennyi fegyvert szállít a Hezbollahnak.

A leírtakból, úgy vélem, világosan következik, hogy egy militáns erő milyen szerepet játszhat egy konfliktusban, válhat akár komoly befolyásoló tényezővé, sőt átalakulhat hadsereggé is. A Hezbollah a síita tengely fontos szereplőjévé vált, ami Izrael biztonságára a legnagyobb fenyegetést jelenti.

Manapság izraeli biztonsági elemzők gyakran vitáznak azon, melyik milicista szervezet jelenti a fő veszélyt az ország számára. Vannak olyan vélemények is, hogy nem a Hezbollah vagy a síita milíciák a Golán-fennsík szíriai oldalán, nem is az iráni atomképesség, hanem a clintoni határok mentén létrehozandó Palesztin Állam, amely megosztja Jeruzsálemet és visszavonulásra kényszeríti Izraelt az 1967-es határok mögé.

A szíriai katonai helyzet gyakori változásai a bizonytalanságot jelzik. Egy palesztin állam létrehozása, ahol a hatalmat milíciák gyakorolják, beláthatatlan következményekkel jár az ország biztonságára. A Hezbollah és a Hamasz új kihívásai, kiegészülve a síita milíciákkal, külföldi hatalmak biztonsági garanciái nélkül újra felvetik egy palesztin állam létrehozásának kockázatát. Ha Izrael nem tudja ellenőrizni a Jordán völgyét, akkor milíciák jelenhetnek meg Ciszjordániában, és könnyen elérhetik az izraeli településeket. Az izraeli stratégia szerint, ha visszavonulnak a megszállt területekről, amit a nemzetközi közösség úgy fogad el,

¹⁵ HAREL, Amos: Without effort, Russia restricted the strongest air force in the Middle East. Ha'aretz, Oct 23, 2016. <https://www.haaretz.com/israel-news/1.748549>; letöltés: 2017.10.22.

¹⁶ TIBON, Noam: The road from Jerusalem to Moscow runs through Damascus. The Times of Israel, December 12, 2016. <http://blogs.timesofisrael.com/the-road-from-jerusalem-to-moscow-runs-through-damascus/>; letöltés: 2017.10.22.

hogy véget ért a palesztin területek izraeli megszállása, akkor a milíciák támadása esetén senki nem emelhet kifogást az ellen, hogy a haderő fellépjen ellenük. A műveleti és a technológiai fölénynek köszönhetően a győzelem ebben az esetben rövid időn belül bekövetkezik.

Az oslói megállapodás óta drámai változások történtek a nemzetközi szinten is. Az oslói megállapodáskor az Amerikai Egyesült Államok szuperhatalom volt. A Varsói Szerződés és a Szovjetunió szétesett, Európában véget ért a hidegháború. A világ amerikai hegemoniával a stabilitás felé indult el. Ebben az időszakban az arab államok válságidőszakban voltak. Az Amerikai Egyesült Államok győzelmet aratott Irak felett 1991-ben. Az amerikai technológiai fölény egyértelmű volt, emellett képes volt koalíció vezetésére, amelyben arab országok is részt vettek Irak ellen (Egyiptom, Szíria és Szaúd-Arábia). A gyengeség felismerése, a Palesztin Nemzeti Hatóság vezetési alkalmatlansága nyitotta meg az utat az oslói megállapodás irányába.¹⁷

Az eltelt években az amerikai hegemonia visszaszorult, Oroszország pedig aktív és nagyon befolyásos szerepet kezdett játszani a térségben. Ez a jelenség elhúzódó, kis háborúk formájában, új logika mentén kezdett teret nyerni. Afganisztántól Jemenig, Szíriától Líbiáig radikális erők jelentek meg, ami instabillá teszi az országokat és ezzel a Nyugatot is. Lényeges változások történtek az izraeli–palesztin területen is, a kölcsönös jó szándék időszaka elmúlt, helyette a bizalmatlanság és a különállás szelleme uralkodott el.

A milíciák helyzete és szerepe megváltozott, törekednek hatékony, precíziós fegyverek beszerzésére, támadó kibertevékenységgel megteremtésére, olyan fegyverek birtoklására, amelyek korábban csak állami hadseregek birtokában voltak. Herzl Halevi vezérőrnagy, az izraeli katonai hírszerzés igazgatója ezt a helyzetet találóan úgy fejezte ki: „a nagy katonai erő felelőtlen kezekbe hullik”.¹⁸

Ha a közel-keleti milíciák elemzése során a Hamasz helyzetét vizsgáljuk, a szervezet különböző felfogások alapján eltérően értékelhető. Vannak, akik egyértelműen terrorszervezetnek minősítik. A korrektség jegyében célszerű figyelembe venni, hogy a Hamasz rendelkezik egy politikai és egy katonai szárnyal, a politikai szárny nem hajt végre merényleteket, a 2006-os választások győzteseként irányítja a Gázai övezetet. A katonai szárny – a Kasszám Brigádok – viszont kétségkívül terrorszervezetnek minősíthető, és sok vér tapad hozzá. A Hamasz „ellenlába”, a Palesztin Nemzeti Hatóság Ciszjordániát irányítja, a két szervezet közötti kapcsolat 2006-ban megszűnt. 2017-ben történtek lépések a közeledésre, de ennek konkrét eredménye 2017 végén még nem látható. Mindkét szervezetről elmondható, hogy milíciájelleggel is rendelkezik, de a hatalmuk egy átlagos milíciáénál nagyobb, sőt a Palesztin Nemzeti Hatóság kvázi állami szervezatként is funkcionál, még akkor is, ha nem nevezhető önálló államnak.

¹⁷ HACOEN, Gershon Maj. Gen. (ret.): Between the Iranian threat and the Palestinian State threat. BESA Center Perspectives No. 621. October 20, 2017. <https://besacenter.org/perspectives-papers/iran-threat-palestinian-state/>; letöltés: 2017.10.23.

¹⁸ LAPPIN, Yakov: The IDF's priority: War readiness. BESA Center Perspectives Paper No. 542. July 27, 2017. <https://besacenter.org/perspectives-papers/idf-war-readiness/>; letöltés: 2017.10.22.

A palesztin biztonsági szektor számos gyenge ponttal rendelkezik, amelyek megakadályozzák, hogy bármely szervezet biztonságérzetet adjon a területén élő lakosságnak. Másképpen kifejezve: a palesztin biztonsági erők nem képesek a saját biztonságukat garantálni. A palesztin biztonsági erők gyengesége abban rejlik, hogy a biztonság a politikai hovatartozástól és nem a nemzeti érdekektől függ. Ez ellentétben van az oslói megállapodással is, amely kizárja a fegyveres ellenállást. A palesztin biztonsági erők gyengesége az is, hogy maguk a tagok járulnak hozzá a biztonság gyengüléséhez, mégpedig politikai fedezettel. Nem léteznek olyan szervezetek, amelyek ellenőriznék a biztonsági erőket, ennek köszönhető az emberi jogok gyakori megsértése. A bizonytalanságot erősíti az is, hogy Izrael politikai, gazdasági és katonai erejével hozzájárul a palesztin biztonsági szolgálatokon belüli ellentétek elmélyüléséhez.¹⁹ Kihívást jelent a biztonsági szolgálatok pénzügyi támogatása, különös tekintettel a külföldi támogatások elosztására. Ennek során meg kell felelni azoknak a követelményeknek is, amelyek az izraeli–palesztin megállapodásokban rögzítve vannak. Fenti példákkal azt kívántam érzékeltetni, hogy a milíciák esetében még viszonylag szervezettebb keretek esetében is számos nehézség merül fel.

A Közel-Keleten Egyiptom, Izrael, Jordánia és Szíria erős hagyományos katonai képességeket épített ki, de az aszimmetrikus kihívások ellen nem képesek megfelelően fellépni, amikor a „másik” oldalon nem állami tényezők egyre nagyobb szerepet játszanak, és igyekeznek aszimmetrikus képességeket létrehozni, esetenként pedig a reguláris haderők feladatát kívánják betölteni. Míg az államok az egymás közötti erőviszonyokat hagyományos katonai képességekkel kívánják megteremteni, addig a nem állami tényezők szerepe a belső küzdelmekben egyre markánsabban érzékelhető.²⁰ A polgárháborúk (civil konfliktusok), népi tiltakozások aláásták a hagyományos katonai erőegyensúlyt. Szíria és Irak katonai képessége jelentősen meggyengült. Szíria ma katonailag egyetlen térségbeli országgal sem versenyképes. A militáns szervezetek viszont a külföldi támogatástól függően megerősödtek. Fenyegetésüket viszont kellő kritikával kell fogadni: senki sem gondolhatja komolyan, hogy a Hezbollah vagy a Hamasz képes legyőzni Izraelt. A nem állami tényezők inkább kockázatot, mint fenyegetést jelentenek a régió biztonságára, illetve az arab–izraeli békefolyamatra. Ez nem jelenti azt, hogy ne kellene ezekre az erőkre figyelni.

A szíriai helyzet iskolapéldaként szolgál az állami és a nem állami tényezők szerepére, a külföldi hatalmak céljuknak megfelelő beavatkozására, amelynek során kényük és kedvük szerint veszik igénybe a milíciákat, vagy akadályozzák fellépésüket.

¹⁹ IBHAIS, Hasan Mohammad: The performance of the Palestinian Authority Security Forces. <https://eng.alzaytouna.net/2017/07/13/academic-study-performance-palestinian-authority-security-forces/>; letöltés: 2017.10.23.

²⁰ NERGUIZIAM, Aram: The Military Balance in a Shattered Levant: Conventional Forces, Asymmetric Warfare & the Struggle for Syria. CSIS, June 15, 2015. <https://www.csis.org/analysis/military-balance-shattered-levant>; letöltés: 2017.10.23.

5. Szíria és a milíciák

Szíria már az arab változások előtt is nehézséget jelentett a nemzetközi közösségnek, a jelenlegi helyzet azonban példa nélküli. 2013 óta az Amerikai Egyesült Államok nyíltan és fedetten, de összességében korlátozott módon szállított fegyvert Szíriába, elsősorban Irán ellensúlyozására. A fedett szállítmányoknak azonban megvan az a kockázata, hogy a fegyverek szélsőséges erők kezébe kerülnek. Nyílt fegyverszállítmányokra csak abban az esetben kerülhet sor, ha a politikai helyzet rendeződik és megszűnnek az ellenségeskedések.

Az országban számos fiskális probléma is jelentkezett, mert az olajforrások és egyéb bevételi lehetőségek az ISIL/DAESH, a Nuszra Front és egyéb milíciák ellenőrzése alá kerültek. Oroszország a Nyugattal szembeni védőpajzsként tekintett Szíriára, illetve az orosz befolyási övezet maradékaiként kezelte az országot. Ezzel szemben Irán számára a régi vágya teljesült, hiszen szíriai jelenlétével sokkal egyszerűbben támogathatja a síita militáns szervezeteket, mindenekelőtt a Hezbollahot. Az ellenzéki erők tartós militarizációja és az Aszad elleni sikereik ellenére az Amerikai Egyesült Államoknak nem volt és talán ma sincs megoldási javaslata a szír instabilitásra. A nagyhatalmak között az ellentétek nőnek, mert sem Kína, sem Oroszország, sem az ENSZ Biztonsági Tanács tagjai nem szeretnék, hogy a líbiai helyzet megismétlődjön Szíriában. Az Amerikai Egyesült Államok sem szeretne dominóhatást Szíria miatt, ezért az instabilitást szeretné az ország határain belül tartani. A szíriai helyzet regionális kiterjedése komoly problémákat okozhat a szektariánus válsággal küzdő Libanonban, fenyegetheti Izrael biztonságát, Jordánia stabilitását, Törökország déli határain feszültségek kialakulását idézheti elő, és magával hozhatja a kurd kérdés kiéleződését Szíriában és Irakban. Azzal, hogy az Amerikai Egyesült Államok néhány militáns csoportot támogat Szíriában, nincs semmi garancia arra, hogy stabilabbá válik Szíria, vagy békét köt a szomszédjaival.

A növekvő nyomás ellenére sem az Amerikai Egyesült Államokban, sem Európában, de az arab világban sem volt érzékelhető semmilyen szándék egy szíriai katonai beavatkozást illetően. Tudomásul kell venni azt, hogy Szíria nem Líbia. Aszad elnök Szíriája erős politikai, gazdasági és katonai támogatást kap Oroszországtól és Kínától, míg Líbia esetében komoly „szponzorról” nem beszélhetünk. Az amerikai nyílt és fedett akciók rendszeresen megjelennek a válság kezelésében, ezek következtében Kínával, Oroszországgal és az ENSZ BT többi tagjával esetenként feszültségek keletkeznek, akik nem akarják látni a líbiai helyzet megismétlődését. Az Amerikai Egyesült Államok nem szeretné a válság továbbterjedését a régióban, ezt igyekszik minden módon megakadályozni. Ha a válság továbbterjed, az beláthatatlan következményekkel jár a bizonytalan szektariánus helyzetben lévő Libanonra, Izrael biztonságára a keleti és az északi fronton, kihat Jordánia stabilitására és nyomást gyakorol Törökország déli szárnyára, ahol az öntudatos szíriai és az iraki kurd erők tevékenykednek. Egy ellenőrzés alatt tartott vagy nem tartható szíriai összeomlás elvágja az iráni köldökszinórt a Levante felé, hatással lesz az Amerikai Egyesült Államokra és szövetségeseire, valamint több évre előrevetítve bizonytalanságot okoz. Éppen ezért Amerika támogatja a szíriai mérsékelt erőket, amelyek rövid, szerencsés esetben hosszú távon is segíthetik a békés megoldást.

Ma nincs realitása annak, hogy egy új vezetés megállapodjon Izraellel a Golán-fennsík jövőjét illetően, békét kössön Izraellel, és ennek keretében megakadályozza, hogy a palesztin radikálisok a megszállt területeken és azokon kívül ne hajtsanak végre merényleteket. 2014-től az iráni Forradalmi Gárda al-Kudsz erői komoly kiképzési támogatást adnak az alavita és egyéb síita irreguláris erőknek, amelyek segítik a szíriai reguláris erők tevékenységét is. Ha a szíriai állami struktúrák tovább gyengülnek, akkor a jövőben milíciák és hadurak fogják Szíria életét meghatározni. A szíriai hadsereg az elmúlt években olyan folyamaton ment át, amelyben erősödött a rezsimez hű alavita vonal. Ha a szíriai haderő intézményi oldalról is erősödik, akkor a milíciák szerepe az ország életében egyre csökken. A szíriai felkelőcsoportok – amelyeknek a szerepe nagyobb, mint a külső és a helyi ellenzéki erőké – nem igazi alanyai a Nyugat által kívánatosnak tartott pluralizmusnak és a politikai stabilitásnak. A felkelőcsoportok tagjai között nagy számban vannak a hadseregből dezertált katonák. Sem ezek a csoportok, sem a civilekből alakult gerillaszervezetek nem képesek a szíriai átmenet megvalósítására. Mindez nehezíti az ellenségeskedések megszüntetését, egy olyan stabil és működőképes kormány megalakítását, amely védi a kisebbségek jogait.

Komoly kihívást jelentenek Szíriában az al-Kaida, illetve az ISIL/DAESH ihlette dzsihádistá terrorszervezetek. A szíriai ellenállók szervezetei egymástól elkülönülnek, méretük nem csökken, a dzsihádistá szervezetek könnyen jutnak fegyverekhez, egyszerűbbé válik számukra a toborzás is, mivel szinte vonzzák magukhoz a perspektívával nem rendelkező fiatalokat. A radikális szervezetek nem tudják leküzdeni a belső ellentéteiket, ugyanakkor viszonylag könnyen jutnak fegyverekhez. Az al-Kaida-csoportok, továbbá Aszad Szíriája, Irán és a Hezbollah fenyegetik az Amerikai Egyesült Államokat és Szaúd-Arábiát, de nem érvényes az a közismert mondás, hogy az „ellenségem ellensége az én barátom”. Ehelyett inkább „az ellenségem ellensége az én ellenségem is” érvényes.

Sem az Aszad-rezsimez, sem Irán nem tagja a 2014-es Dzsiddai Nyilatkozatnak, amelyben az aláírók elkötelezték magukat az ISIL/DAESH elleni harcra. Egymástól elválasztva, vagy éppen külön-külön Amerika, Irán, Egyiptom, Jordánia, Libanon, Izrael, az Öböl menti Együttműködés Tanácsának államai és Törökország egyaránt elhatározták, hogy harcolnak az Iszlám Állam és hasonló szervezetek ellen. Azt tapasztalhattuk, hogy a külső szereplők elkötelezettsége a szíriai válság megoldására a helyzet éleződésével párhuzamosan nőtt. Szaúd-Arábia, Katar és Törökország az Aszad elleni fegyveres felkelés támogatóivá váltak. Az Amerikai Egyesült Államok és az európai országok külső nyomást valósítottak meg és koalíciót szerveztek Aszad ellen. Oroszország, Kína és Irán azért szálltak síkra, hogy megmaradjon valami az Aszad-rezsimből, de főként a regionális status quóból.²¹

²¹ NERGUIZIAM, Aram: The Military Balance in a shattered Levant. Conventional Forces, Asymmetric Warfare & the Struggle for Syria. CSIS, June 15, 2015.
<https://www.csis.org/analysis/military-balance-shattered-levant>; letöltés: 2017.10.23.

A legrosszabb forgatókönyv szerint Szíria szétesik, vagy hosszú időre instabil ország marad, regionális szektariánus konfliktusba keveredik, amellyel belerángathatja Irakot és Libanont egy regionális, helytartók útján vívott (proxy) hadviselésbe. Egyet biztosan lehet állítani: Szíria regionális szerepe jelentősen meggyengült. Ha a polgárháború folytatódik, akkor Szíria gazdaságilag is tovább gyengül.

Összegzés

Összességében megállapítható, hogy a térség látszólagos stabilitásának időszaka – amely az 1973-as Jom Kippúr-i háború, a hidegháború és a Tunéziában elkezdődött arab változások közötti időszakot jelentette – véget ért, és a jelenlegi helyzet hozzávetőleg egy évtizedig folytatódni fog. Nem hagyható figyelmen kívül az a szektarianizmus, amely Észak-Afrikából kiindulva a Levantén át egészen Afganisztánig tart. Irán több alkalommal is kísérletet tett a szektariánus jelenség kihasználására, és ennek segítségével fellépni az Amerikai Egyesült Államok és régióbeli szövetségesei ellen. Az Amerikai Egyesült Államok szövetségesei (Szaúd-Arábia, Törökország, Katar) is igyekeztek a síita–szunnita megosztottságot kihasználni, annak érdekében, hogy befolyásolják Egyiptomot, Libanont, Szíriát, Irakot, valamint szélesebb értelemben Iránt.

A nem vagy rosszul kormányzott országok táptalajként szolgálnak a szalafita-dzsihadista csoportoknak, például az ISIL/DAESH, a Dzsabha al-Nuszra és az egyiptomi Anszár Bajt al-Makdász csoportok számára. Az Öböl menti államok vetélkedésével párhuzamosan a Levante is tág teret biztosít a szalafita-dzsihadista csoportoknak, amelyek 2011 után igyekeznek befolyásukat erősíteni a térségben.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BRILLIANT, Joshua: Analyses: Hezbollah's recovery timetable. UPI, Sept. 7 2006. https://www.upi.com/Business_News/Security-Industry/2006/09/07/Analysis-Hezbollahs-recovery-timetable/UPI-85321157638244/; letöltés: 2017.10.17.
- CIPRUT, Jose V.: All Quiet on the Middle Eastern Front. BESA Center Perspectives Paper No. 586. September 13, 2017. <https://besacenter.org/perspectives-papers/quiet-middle-eastern-front/>; letöltés: 2017.10.23.
- FATEH-110/M-600. <http://militaryedge.org/armaments/fateh-110m600/>; letöltés: 2017.10.22.
- Future for Advanced Research and Studies, Issue No. 281, 19 August 2017. <http://futureuae.com/>; letöltés: 2017.08.21.
- GROSS, Judah Ari: If Hezbollah has the SA-17, it's a „big deal”. The Times of Israel, 8 April 2016. <https://www.timesofisrael.com/if-hezbollah-has-the-sa-17-its-a-big-deal-expert-says/>; letöltés: 2017.10.22.

- HACOHEN, Gershon Maj. Gen. (res.): Between the Iranian threat and the Palestinian State threat. BESA Center Perspectives No. 621. October 20, 2017.
<https://besacenter.org/perspectives-papers/iran-threat-palestinian-state/>;
letöltés: 2017.10.23.
- HACOHEN, Gershon: The militia option in Syria.
BESA Center Perspectives No. 616. October 16, 2017.
<https://besacenter.org/perspectives-papers/militia-option-syria/>; letöltés: 2017.10.23.
- HAREL, Amos: Without effort, Russia restricted the strongest air force in the Middle East.
Ha'aretz, Oct 23, 2016.
<https://www.haaretz.com/israel-news/1.748549>; letöltés: 2017.10.22.
- IBHAIS, Hasan Mohammad: The performance of the Palestinian Authority Security Forces.
<https://eng.alzaytouna.net/2017/07/13/academic-study-performance-palestinian-authority-security-forces/>; letöltés: 2017.10.23.
- KERCHNER, Isabel: Israel says Hezbollah positions put Lebanese at risk.
New York Times, May 12, 2015.
<https://www.nytimes.com/2015/05/13/world/middleeast/israel-says-hezbollah-positions-put-lebanese-at-risk.html>; letöltés: 2017.10.22.
- LAPPIN, Yakov: Missile defense expert warns of growing strategic threat.
The Jerusalem Post, January 15, 2014.
<http://www.jpost.com/Defense/Precision-guided-rockets-missiles-becoming-strategic-threat-architect-of-missile-defense-system-warns-338299>; letöltés: 2017.10.22.
- LAPPIN, Yakov: The IDF's priority: War readiness.
BESA Center Perspectives Paper No. 542. July 27, 2017.
<https://besacenter.org/perspectives-papers/idf-war-readiness/>; letöltés: 2017.10.22.
- NERGUIZIAM, Aram: The Military Balance in a Shattered Levant: Conventional Forces, Asymmetric Warfare & the Struggle for Syria. CSIS, June 15, 2015.
<https://www.csis.org/analysis/military-balance-shattered-levant>; letöltés: 2017.10.23.
- TIBON, Noam: The road from Jerusalem to Moscow runs through Damascus.
The Times of Israel, December 12, 2016.
<http://blogs.timesofisrael.com/the-road-from-jerusalem-to-moscow-runs-through-damascus/>; letöltés: 2017.10.22.
- WEINTHAL, Benjamin: Former Navy Chief: Israel in a „secret war” to stop Iranian weapon smuggling to terrorists. The Jerusalem Post, April 6 2014.
<http://www.jpost.com/Defense/Former-Navy-chief-Israel-in-a-secret-war-to-stop-Iranian-weapons-smuggling-to-terrorists-347682>; letöltés: 2017.10.22.

E SZÁMUNK TARTALMA

SZALONTAI GÁBOR ALEZREDES –
KOZÁR TIBOR EZREDES

A SZÍRIAI OROSZ KATONAI BEAVATKOZÁS KÉT ÉVE

2015. szeptember 30-án Oroszország katonai erővel is bekapcsolódott a szíriai polgárháborúba. Az elmúlt két év alatt – elsősorban a légi műveletek következtében – a polgárháborúban gyökeres változás következett be, a szíriai haderő jelentős mértékben növelte területeit és visszaszorította az ellenzéki és a terrorcsoportokat. Bassár al-Aszad elnök hatalma megszilárdult, a katonai sikerek pedig ismét lehetőséget teremtettek a politikai párbeszéd felújítására. Oroszország a beavatkozás révén ugyanakkor nem csupán a szíriai vezetés összeomlását hátrította el, de saját bel- és külpolitikai célkitűzéseinek egy részét is megvalósította, továbbá jelentős változásokat idézett elő a Közel-Kelet biztonságpolitikájában.

A tanulmány célja feleleveníteni az elmúlt két év legfontosabb eseményeit és a beavatkozás eredményeit, de ahhoz kapcsolódóan megvizsgálja az orosz bel- és külpolitika aspektusait és a Közel-Kelet erőviszonyaiban bekövetkezett változásokat.

Kulcsszavak: Szíria, polgárháború, orosz beavatkozás, légi műveletek, biztonsági helyzet, ISIL/DAESH, ellenzéki szervezetek, politikai rendezés.

VARGA ATTILA ŐRNAGY

AZ AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK AFGANISZTÁN- STRATÉGIÁJÁNAK ALAKULÁSA AZ ELMÚLT 16 ÉVBEN

2017. október 7-én az Amerikai Egyesült Államok afganisztáni katonai jelenléte belépett a 17. évébe, ezzel a Tartós Szabadság művelet az amerikai történelem leghosszabb külföldön folytatott háborúja lett. A 2001. szeptember 11-én végrehajtott terrortámadások után indított globális terrorellenes háború a mai napig nem érte el a kitűzött célokat. 2017. augusztus 21-én az akkor már hét hónapja hivatalban lévő Donald Trump amerikai elnök ismertette kormánya új Afganisztán-stratégiáját. Legfontosabb eleme, hogy nem szab meg kivonási határidőket, hanem inkább a „feltételalapú” műveletek mellett állt ki. Jelenleg nyitott kérdés, hogy az új stratégia, illetve a korlátozott csapaterősítés tud-e rövid időn belül kézzelfogható eredményeket felmutatni, vagy még hosszú évekig elhúzódik a konfliktus és az amerikai katonai jelenlét Afganisztánban.

A tanulmány célja feleleveníteni az Amerikai Egyesült Államok Afganisztán-stratégiáinak mérföldköveit és azok hatásait a művelet amerikai és afganisztáni megítélésére, illetve az ország biztonsági helyzetének alakulására.

Kulcsszavak: Amerikai Egyesült Államok, Afganisztán, George Bush, Barack Obama, Donald Trump, terrorizmus, Afganisztán-stratégia, katonai művelet, csapaterősítés, csapatkivonás, biztonsági helyzet, ellenállók, tálib mozgalom.

CONTENTS

LIEUTENANT COLONEL GÁBOR SZALONTAI –
COLONEL TIBOR KOZÁR

TWO YEARS OF THE RUSSIAN MILITARY INVOLVEMENT IN SYRIA

On September 30 2015, Russia militarily joined the Syrian civil war. Over the last two years – mainly due to air operations – the civil war has radically reversed, the Syrian military has significantly increased its territories and suppressed opposition and terrorist groups. The power of President Bashar al-Assad has solidified, while military successes have once again created the opportunity to renew political dialogue. The Russian involvement has not only prevented the collapse of Syrian leadership, but was also able to implement some of its domestic and foreign policy objectives as well as has caused significant changes in the security policy of the Middle East.

The purpose of the study is to revive the most important events of the past two years and the results of the intervention, but also to examine the aspects of Russian domestic and foreign policy and the changes in the Middle East's power struggle.

Keywords: Syria, civil war, Russian involvement, air operations, security situation, ISIL/DAESH, opposition forces, political settlement.

MAJOR ATTILA VARGA

16 YEARS OF THE UNITED STATES' AFGHANISTAN STRATEGY

On October 7 2017, the United States' military presence stepped into its 17th year. The Operation Enduring Freedom has become the longest foreign war in the American history. The global counter terrorism operation launched right after the 9/11 hasn't reached its main goals. On August 21 2017, the newly elected president Donald Trump announced his administration's Afghanistan strategy. The most important element of the new US policy is the "condition-based" operation. Currently, it is an open question that the new strategy and with some additional troops could tangible results be achieved in the near future, or the conflict and the American military presence drag on for many years.

The purpose of this study is to revive the milestones of the US's Afghanistan strategy and its effects on the US and Afghan public opinion and also the security situation of the country.

Keywords: United States of America, George Bush, Barack Obama, Donald Trump, Afghanistan strategy, Afghanistan, terrorism, military operation, troop increase, troop withdrawal, security situation, insurgency, Taliban Movement.

KOÓS GÁBOR NY. ALEZREDES –
PROF. DR. SZTERNÁK GYÖRGY NY. EZREDES, CSc

A „NYUGAT–2017” OROSZ–FEHÉROROSZ KÖZÖS HADÁSZATI GYAKORLAT ÉS A „MÉDIAHÁBORÚ”

2017. szeptember 14. – szeptember 20. között az Oroszországi Föderáció és a Fehérorosz Köztársaság Fegyveres Erői főparancsnokainak vezetésével közös hadászati gyakorlatot hajtottak végre a két ország gyakorlóterein.

Az orosz és a nyugati sajtóban megjelent adatokból arra következtethetünk, hogy nincs egységes információ a gyakorlatra vonatkoztatva, amely több mint féléves „médiaháborúra” adott okot a gyakorlat országai, a balti államok és a NATO-tagállamok között.

Kulcsszavak: a gyakorlat személyi és technikai adatai, célkitűzések, mozzanatok, feladatok, nyugati vélemények.

DR. UJHÁZI LÓRÁND

A VATIKÁNI HÍRSZERZŐ ÉS ELHÁRÍTÓRENDSZER MŰKÖDÉSE

A katolikus egyház számára elengedhetetlen, hogy birtokában legyen azoknak az információknak, amelyek lelkipásztori feladatainak eredményes ellátásához szükségesek. Ezek az információk leginkább hitéleti jellegűek. Ugyanakkor az Apostoli Szentszék és a Vatikán a nemzetközi jog szuverén alanya. A Vatikán területileg is körülhatárolható entitás, biztonsági fenyegetettségekkel kell szembenéznie, az Apostoli Szentszék pedig az államokhoz hasonló közigazgatási rendszerrel és diplomáciai testülettel bír. Állami érdekei érvényesítéséhez hírigénnyel rendelkezik. Amíg a városállam hírigénye alapvetően az operatív, a mindennapi védelem szempontjából, addig a Szentszék hírigénye külpolitikai, stratégiai és hitéleti tevékenység oldaláról fontos.

A nemzetbiztonsági tudomány szempontjából a vatikáni hírszerzés és elhárítás bemutatása nem egyszerű. Más államokhoz képest ugyanis a Szentszék nem rendelkezik kifejezetten az elhárításra és a hírszerzésre létrehozott szervezeti egységekkel. Meglévő szervezetein keresztül kell a releváns információkat megszereznie, elemeznie, értékelnie, majd a döntéshozók, legfőképpen a pápa elé tárnia.

A struktúra bemutatásánál egyrészt nem szabad túlmisztifikálni a katolikus egyház ilyen jellegű tevékenységét. Másrészt ügyelni kell, hogy az Apostoli Szentszék tevékenységét ne korlátozzuk csak jámborsági gyakorlatokra és hitéleti tevékenységekre.

A tanulmányban igyekszem bemutatni a vatikáni hírszerző és elhárító mechanizmus fellelhető elemeit. Sok esetben csak feltételezhető, hogy az adott szervezeti egység tevékenysége valóban kiterjed a hírszerzési és az elhárítási tevékenységekre.

Kulcsszavak: Vatikán, nemzetbiztonság, hírszerzés, elhárítás.

LIEUTENANT COLONEL (RET.) GÁBOR KOÓS –
COLONEL (RET.) DR. GYÖRGY SZTERNÁK, CSc

**„WEST-2017” RUSSIAN-BELARUSIAN JOINT STRATEGIC
MILITARY EXERCISE AND THE „MEDIA WAR”**

Between September 14 and September 20, 2017, a joint strategic military exercise was conducted with the participation of the armed forces of the Russian Federation and the Republic of Belarus on the training areas of these countries.

Based on the Russian and Western press data, we can conclude that there is no unified information concerning the exercise, and that has given rise to more than half a year „media war” between the involved countries, as well as the Baltic states and NATO member states.

Keywords: the personal and technical data of the exercise, objectives, motions, tasks, Western opinions.

DR. LÓRÁND UJHÁZI, PhD

**INTELLIGENCE AND COUNTER-INTELLIGENCE SERVICES
OF THE VATICAN AND THE HOLY SEE**

Collecting information is essential for the Catholic Church in order to do effectively fulfil its pastoral duties. On the other hand, we cannot ignore the fact that the Holy See and the Vatican are sovereign entities under international law. The Vatican is a city state, which faces multiple real security threats, while the Holy See operates a large diplomatic corps and a large administration. Therefore, like every other state they must also collect large amounts secular information as well. The Vatican mainly needs operative intelligence, which is necessary for the physical protection of the city state, while the Holy See collects foreign policy, strategy and religious activities related information.

However, describing the intelligence and counter-intelligence structures inside the Holy See and the Vatican is not simple. The reason for this is that unlike most other states, they do not have dedicated intelligence and counter-intelligence agencies. Instead it is the responsibility of every existing institution to collect, analyse and evaluate information for the decision makers and especially for the pope.

It is vital not to over mystify the intelligence related activities of the Catholic Church. But we must not limit Holy See’s intelligence linked activities to the faith and pastoral sphere either.

In my paper I am attempting to identify the most important features of the Holy See’s intelligence and counter-intelligence mechanisms. However, in many cases we can only suppose that a given institution besides its regular tasks also has such responsibilities.

Keywords: Vatican, national security, intelligence, counter-intelligence.

DR. FEJES ZSOLT PHD. O. EZREDES –
DR. MIHÓK SÁNDOR T. ALEZREDES

AZ EGÉSZSÉGÜGYI FELDERÍTÉS SZEMPONTJAI NIGÉRIA EGÉSZSÉGÜGYI KÓRKÉPE TÜKRÉBEN

Malária, ebola, kanyaró... Mi többnyire filmekből ismerjük ezeket a betegségeket, de vannak országok, ahol olyan mindennaposak, mint nálunk a nátha. A Magyar Honvédség Egészségügyi Központjának néhány orvosa három hetet töltött Nigériában, hogy részt vegyen egy trópusi betegségekkel foglalkozó tanfolyamon, s az így megszerzett tudást kamatoztathassa itthon vagy missziós területen. Afrika legnépesebb országának rövid bemutatása mellett a tanulmány megpróbálja felvázolni, hogy jelenleg a nigériai egészségügyi rendszernek milyen kihívásokkal és problémákkal kell szembenéznie. A dolgozat megpróbálja az egészségügyi felderítést úgy bemutatni az olvasónak, hogy elsőként elemzi Nigéria egészségügyi földrajzát katonai és orvosi szakértők nézőpontjából.

Kulcsszavak: Nigéria, nigériai egészségügyi rendszer, egészségföldrajz, egészségügyi felderítés.

DR. KEMÉNY JÁNOS

EGY AMERIKÁS MAGYAR HÍRSZERZŐ TÖRTÉNETE: THOMAS POLGÁR ÉS A III/I. BÉCSBEN

Thomas Polgár 1922-ben született Budapesten Polgár Tamásként, egy bankár fiaként. 2014-ben, 91 éves korában bekövetkezett haláláig egy valószínűtlen és felettébb sikeres karriert futott be az amerikai hírszerzés kötelékében. Európán kívül szolgált Dél-Amerikában és Délkelet-Ázsiában, utóbbiban a CIA saigoni állomását vezette 1972-től a háború végéig, amikor az utolsó helikopterek egyikével hagyta el az amerikai követség épületét, röviddel az észak-vietnami néphadsereg Saigon elleni támadásának befejeződése előtt.

Az cikk Thomas Polgár és a magyar belügyi hírszerzés, a III/I. Csoportfőnökség bécsi rezidentúrája közötti kapcsolat történetét mutatja be az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában található dokumentum alapján.

Kulcsszavak: hírszerzés, elhárítás, CIA, III/I. Bécs

TRESZKAI ÁKOS R. HADNAGY

A „NYUGATI NŐK” RADIKALIZÁCIÓJA ÉS SZEREPÜK AZ ISZLÁM MOTIVÁLTSÁGÚ TERRORIZMUSBAN

Az Iszlám Állam a katonai vereség ellenére továbbra is él, és további jelentős veszélyt jelent Európára. Ezt a veszélyt azok a magányos elkövetők jelentik, akik az Iszlám Állam terrorista, szélsőséges propagandájának hatására terrortámadást követnek el. Ezekben a körökben a nőknek is jelentős műveleti szerep jut.

COLONEL DR. ZSOLT FEJES, MD. PhD. –
LIEUTENANT COLONEL DR. SÁNDOR MIHÓK, PhD

**THE ASPECTS OF MEDICAL INTELLIGENCE
IN THE LIGHT OF NIGERIA'S MEDICAL DISEASE**

Malaria, ebola, measles... We mostly know about these diseases in movies, but there are countries where they are as common as the cold. Some doctors from the Hungarian Defence Forces' Medical Centre spent three weeks in Nigeria to attend a Tropical Disease Course and later use the knowledge they have acquired both in Hungary and in missions. Beyond providing a short introduction to the most populous country in Africa, this paper attempts to provide insight into the challenges and problems that Nigerian health care system currently faces. This paper tries to fill a gap in the literature of the medical intelligence and is the first to analyze Nigeria's health geography through the lens of military and medical experts.

Keywords: Nigeria, Nigerian health care system, health geography, medical intelligence.

DR. JÁNOS KEMÉNY, PhD

**THE STORY OF AN AMERICAN INTELLIGENCE OFFICER
OF HUNGARIAN ORIGIN: THOMAS POLGÁR AND THE III/I.
IN VIENNA**

Thomas Polgar was born in 1922 in Budapest, as Polgár Tamás, the son of a banker. Until his death in 2014, at the age of 91, he had an unusual and very successful career with US intelligence. He served outside of Europe in South America and Southeast Asia; in the latter region he was the chief of station in Saigon from 1972 until the end of the war, when he left the embassy building with one of the last helicopters, shortly before the NVA attack on Saigon finished in success.

This article analyses the story of contacts between Thomas Polgár and the Vienna residency of the Hungarian political intelligence agency III/I, based on a file available at the Historical Archives of the Hungarian State Security.

Keywords: intelligence, counterintelligence, CIA, III/I. Vienna.

LIEUTENANT (POL.) ÁKOS TRESZKAI

**THE RADICALIZATION OF WESTERN WOMEN
AND THEIR ROLE IN THE ISLAMIC TERRORISM**

Despite the military defeat of the so-called Islamic State, the organization still causes a significant security risk for Europe. The lone actors who are motivated by the Islamic State terrorist propaganda are remaining an issue. The operational tasks of radicalized women are growing at present.

A kezdeti időszakban a vahabita irányzat szerint a nőknek teljesen elnyomott szerepet szántak, de a katonai események hatására először csak abba vonták be őket, hogy pénzügyileg támogassák az Iszlám Államot, később már tudatosan is egyre több nőt kezdtek beszervezni a terrorakcióikba. Az ismertett terrorátadásokból is látszik, hogy napjainkban az Iszlám Állam tudatosan épít a nőkre, csak azért, hogy terrorátadásokat kövessenek el Európában, valamint a műveleteik során a nők végrehajtói szerepével is számolni kell.

Kulcsszavak: Iszlám Állam, nők, radikalizáció, magányos elkövetők, terrorista propaganda.

DR. HABIL. KIS-BENEDEK JÓZSEF NY. EZREDES

MILÍCIÁK SZEREPE A KÖZEL-KELETEN

A tanulmány célja a Közel-Keleten tevékenykedő milíciák megnövekedett szerepének bemutatása. A közép- és nagyhatalmak egyaránt számolnak velük a konfliktusokban. Esetenként hatalmi tényezőként szerepelnek az országon belül. Hírszerzési szempontból fontos a céljaik, szervezeti felépítésük, harceljárásuk, haditechnikai eszközeik és képességeik megismerése. Esettanulmányként a szerző a Hezbollahot és a Hamaszt mutatja be. A tanulmány külön kitér a milíciák szíriai szerepére, kiemeli, hogy ha az állami intézmények nem erősödnek meg, akkor a milíciák szerepének növekedésével kell számolni.

Kulcsszavak: milíciák, Közel-Kelet, Szíria, Hezbollah, Hamasz.

The role of the radicalized women has changed during the last period. According to the Wahabism, the women used to live in deprived role in the society of the Islamic State, but as a result of the military operations against the organization, this role has changed notable. At the beginning, the women were involved only in terrorism financing, then they were motivated in order to commit terrorist attacks in the western countries. According to the presented open source news, the radicalization and the recruit of the western women are part of the strategy of the Islamic State. The police and the intelligence and security services should count on the extended operational role of radicalized western women.

Keywords: Islamic State, women, radicalization, lone actors, terrorist propaganda.

COLONEL (RET.) DR. JÓZSEF KIS-BENEDEK, PhD, HABIL.

ROLE OF MILITIAS IN THE MIDDLE EAST

The aim of the study is the analyses of the growing role of militias in the Middle East. The medium and great powers as well take into account the militias in crises areas. From time to time they figure as a power factor inside a country. From the point of view of the intelligence it is important to know theirs aims, capabilities, organization, art of warfare, and arms. The author presents as a case study the Hezbollah and Hamas. The study touches upon the role of militias in Syria, highlighting that if the state institutions do not become stronger, we have to count on the growing role of the militias.

Keywords: militias, Middle East, Syria, Hezbollah, Hamas.

A KÖTET SZERZŐI

Dr. Fejes Zsolt	o. ezredes, PhD, MH Egészségügyi Központ, Védelem-egészségügyi Igazgatóság, Védelem-egészségügyi Stratégiai Tervező Osztály, osztályvezető
Dr. Kemény János	PhD, a Magyar Tudományos Akadémia posztdoktori ösztöndíjasa
Dr. Kis-Benedek József	ny. ezredes, PhD, habil., címzetes egyetemi tanár
Koós Gábor	ny. alezredes, a Nemzeti Közszerológiai Egyetem munkatársa
Kozár Tibor	ezredes, a KNBSZ munkatársa
Dr. Mihók Sándor	t. alezredes, PhD, a KNBSZ volt munkatársa
Szalontai Gábor	alezredes, a KNBSZ munkatársa
Prof. Dr. Szternák György	ny. ezredes, CSc, Nemzeti Közszerológiai Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola, egyetemi tanár
Treszkai Ákos	r. hadnagy, a Nemzeti Közszerológiai Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola doktorandusza
Dr. Ujházi Lóránd	PhD, Nemzeti Közszerológiai Egyetem, tudományos főmunkatárs
Varga Attila	őrnagy, a KNBSZ munkatársa

CONTENTS

SECURITY POLICY

LIEUTENANT COLONEL GÁBOR SZALONTAI –
COLONEL TIBOR KOZÁR

**TWO YEARS OF THE RUSSIAN MILITARY INVOLVEMENT
IN SYRIA**

MAJOR ATTILA VARGA

**16 YEARS OF THE UNITED STATES' AFGHANISTAN
STRATEGY**

LIEUTENANT COLONEL (RET.) GÁBOR KOÓS –
COLONEL (RET.) DR. GYÖRGY SZTERNÁK, CSc

**„WEST-2017” RUSSIAN-BELARUSIAN JOINT STRATEGIC
MILITARY EXERCISE AND THE „MEDIA WAR”**

INTELLIGENCE – RECONNAISSANCE

DR. LÓRÁND UJHÁZI, PhD

**INTELLIGENCE AND COUNTER-INTELLIGENCE SERVICES
OF THE VATICAN AND THE HOLY SEE**

COLONEL DR. ZSOLT FEJES, MD. PhD. –
LIEUTENANT COLONEL DR. SÁNDOR MIHÓK, PhD

**THE ASPECTS OF MEDICAL INTELLIGENCE
IN THE LIGHT OF NIGERIA'S MEDICAL DISEASE**

HISTORY OF INTELLIGENCE – RECONNAISSANCE

DR. JÁNOS KEMÉNY, PhD

**THE STORY OF AN AMERICAN INTELLIGENCE OFFICER
OF HUNGARIAN ORIGIN: THOMAS POLGÁR AND THE III/I.
IN VIENNA**

FORUM

LIEUTENANT (POL.) ÁKOS TRESZKAI

**THE RADICALIZATION OF WESTERN WOMEN
AND THEIR ROLE IN THE ISLAMIC TERRORISM**

COLONEL (RET.) DR. JÓZSEF KIS-BENEDEK, PhD HABIL.

ROLE OF MILITIAS IN THE MIDDLE EAST

FOR READERS

CONTENTS

OUR AUTHORS

CONDITIONS OF PUBLICATION

A FELDERÍTŐ SZEMLÉBEN TÖRTÉNŐ PUBLIKÁLÁS FELTÉTELEI

AZ ÍRÁSMŰVEKKEL SZEMBEN TÁMASZTOTT
KÖVETELMÉNYEK:

Etikai követelmények:

- az írásmű másol, ebben a formájában még nem jelent meg;
- a szerző(k) kizárólagos szellemi tulajdona;
- korrekt, visszakereshető hivatkozásokkal ellátott;
- bibliográfiával ellátott (amely tartalmazza a hivatkozott irodalom jegyzékét, az internetes anyagok jegyzékét a letöltés idejével együtt);
- a szerző(k) saját véleményét is tükrözheti, amely értelemszerűen nem mindig egyezik meg a Szolgálat álláspontjával.

Tartalmi követelmények:

- a folyóiratokban – jellegével összhangban – a honvédelemmel, azon belül elsősorban a nemzetbiztonsággal, hírszerzéssel, felderítéssel, katonai biztonsággal és a biztonságpolitikával kapcsolatos tudományos igényű kérdéseket feldolgozó és elemző írásokat – tanulmányokat, cikkeket és más témákat, anyagokat – jelentetünk meg;
- az írásmű legyen logikus, áttekinthető, tartalmilag összefüggő és jól tagolt;
- a témával kapcsolatos saját koncepció megfogalmazása legyen érthető, a következtetések pedig megalapozottak, érvekkel, adatokkal alátámasztottak legyenek.

Formai követelmények (és a kapcsolódó információk):

- a szerzői kéziratok terjedelme lehetőleg ne haladja meg az egy szerzői ívet (40 ezer karakter, illetve 20–21 gépelt oldal); a kéziratot Times New Roman 12 pontos betűvel, másfeles sortávolsággal írva, a képeket és ábrákat feldolgozható (.jpg vagy .tif) formátumban, elektronikus adathordozón (CD-n), és lehetőség szerint egy kinyomtatott példányban is kérjük megküldeni;

- lehetőség van a kézirat interneten történő megküldésére is, a felderito.szemle@knbsz.gov.hu e-mail címen. A kézirathoz kérjük mellékelni a szerző vagy szerzők nevét, rendfokozatát, beosztását vagy munkakörét, állandó lakcímét, telefonon és interneten történő elérhetőségét;
- a kéziratokat a Szerkesztőbizottság minden esetben lektoráltatja. A kiadványban megjelentetni kívánt írásokat a Szolgálat kompetens, tudományos fokozattal rendelkező munkatársai vagy más szakértők lektorálják;
- a Szerkesztőbizottság – a lektori vélemények figyelembevételével – fenntartja a jogot, hogy a megjelenésre alkalmatlannak ítélt kéziratokat – indoklás nélkül – nem közli. Az ilyen írásokat nem küldi vissza és nem őrzi meg;
- a kiadványban bárki publikálhat, akinek az írását a Szerkesztőbizottság az etikai, tartalmi és formai követelmények alapján, kiadványban történő megjelentetésre, valamint az interneten történő közzétételre alkalmasnak tartja. A közlésre nem került kéziratot csak az adott naptári év végéig őrizzük meg, de a szerző kérésére azt visszaadjuk;
- a közleményhez „Rezümét” kell mellékelni, maximum 10–12 sorban, magyar és angol nyelven;
- a közleményhez 3–5 kulcsszó megadása szükséges, magyar és angol nyelven.
- az írás angol nyelvű címét is kérjük megküldeni.

A KÖZLEMÉNYEKEL SZEMBEN TÁMASZTOTT FORMAI KÖVETELMÉNYEK

A folyóirat kizárólag az MSZ ISO 960 szabvány alapján készített hivatkozásokkal ellátott tanulmányt, cikket jelentet meg.

A közleményhez szükséges megadni:

A SZERZŐ, SZERZŐK

AZ ÍRÁS CÍME (magyarul, angolul)

REZÜMÉ (magyarul, angolul)

KULCSSZAVAK (magyarul, angolul)

BIBLIOGRÁFIAI HIVATKOZÁS

A társadalomtudományokban a megszokott számozott hivatkozást az idézések jegyzetben¹ módszerrel kérjük alkalmazni.

Abban az esetben, ha a szerző nem ezt a módszert alkalmazza, a kéziratot lektorálás nélkül visszaküldjük átdolgozásra!

Idézések jegyzetben:

A szövegen belüli idézést követően felső indexként megadott sorszámok jegyzetekre utalnak, amelyeket a szövegbeli megjelenésük sorrendjében kell közölni. Ezek a jegyzetek tartalmazhatják az idézéseket.

Első idézés:

Ha az idézések jegyzetben vannak megadva, egy dokumentumra vonatkozó első idézésnek tartalmaznia kell az idézés és a bibliográfiai hivatkozások külön jegyzékében lévő kapcsolódó tétel pontos megfeleltetéséhez szükséges adatokat. Az első idézésnek tartalmaznia kell: legalább a szerző(k) nevét és a teljes címet úgy, ahogy azok a bibliográfiai hivatkozásokban meg vannak adva, továbbá az idézett rész oldalszámát, ha az szükséges.

Példák:

- (1) ÁCS Tibor: A reformkor hadikultúrájáról. p. 34.
- (2) BEREK Lajos: A hadtudományi kutatómunka alapjai. p. 33.
- (3) KOVÁCS Jenő: Az új magyar hadtudomány gyökerei, fejlődésének szemléleti problémái. p. 6.
- (4) www.globalsecurity.org/army/iraq; letöltés: 2012.04.19.

Bibliográfiai hivatkozások jegyzéke:

A bibliográfiai hivatkozások jegyzékében a hivatkozásokat az első adatelem betűrendjében kérjük megadni.²

Példák:

- (1) ÁCS Tibor: A reformkor hadikultúrájáról. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2005. ISBN 963 9276 45 6
- (2) BEREK Lajos: A hadtudományi kutatómunka alapjai. In: SZILÁGYI Tivadar (szerk.): Szemelvények. Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, Budapest, 1994. pp. 31–50.

¹ Bibliográfiai hivatkozások. Magyar Szabvány, MSZ ISO 690. pp. 19–20.

² Bibliográfiai hivatkozások. Magyar Szabvány, MSZ ISO 690. p. 18.

(3) KOVÁCS Jenő: Az új magyar hadtudomány gyökerei, fejlődésének szemléleti problémái. In: Új Honvédségi Szemle, 1993. 47. évf. 6. sz. pp. 1–7. ISSN 1216-7436

(4) www.globalsecurity.org/army/iraq; letöltés: 2012.04.19.

Ábra, vázlat, térkép, diagram, egyéb melléklettel szembeni követelmények:

- az ábra, vázlat sorszáma (pl. 1. ábra.);
- az ábra, vázlat címe;
- az ábra, vázlat forrása (vagy: Szerkesztette: ...);
- idegen nyelvű ábra, vázlat esetén lehetőség szerint magyar nyelvű jelmagyarázat.

Rövidítések, idegen kifejezésekkel kapcsolatos követelmények:

- az idegen kifejezéseket, rövidítéseket magyarul és eredeti idegen nyelven kell az írásműben az első alkalommal feloldani lábjegyzetben;

Példa:

- WFP – World Food Program – ENSZ Világélelmezési Programja.

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

ELÉRHETŐSÉGEINK

Postacím: Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat Tudományos Tanácsa
1111 Budapest, Bartók Béla u. 24–26.

Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat Tudományos Tanácsa
1502 Budapest, Pf. 117.

E-mail: felderito.szemle@knbsz.gov.hu

Deák Anita alezredes
06(1) 386-9344/5210, HM 65-210
e-mail: deak.anita@knbsz.gov.hu